NOWA EDYCJA
2023–2025

4

NOWE Słowa na start!

PODRĘCZNIK DO JĘZYKA POLSKIEGO
DLA KLASY CZWARTEJ SZKOŁY PODSTAWOWEJ

neon

W wersji cyfrowej znajdziesz oznaczenia usuniętych treści z podstawy w 2024

nowa era

Droga Nowa Ero,

Nigdy bym nie publikowała publicznie książek wydawnictw, które działają na uczciwych zasadach.

Wasza firma jednak promuje masowy dodruk, całkowicie niepotrzebnych książek, które mogłyby zastąpione wersjami elektronicznymi!

Co prawda e-booki są dostępne na waszej stronie, jednak:

- W przeciwieństwie do fizycznej książki, licencja na e-book kończy się po roku. Oznacza to, że jeżeli moja córka chciałaby powtórzyć sobie całą wiedzę do matury, musiałabym jej kupić wszystkie wasze książki od nowa.
- Waszych e-booków nie da się pobrać! Wymagają one dostęp do internetu, co uniemożliwia ich użycie na naszej wsi, gdzie zasięg jest ograniczony.
- Wasze e-booki nie działają na telefonach komórkowych!!!
- Wasze e-booki sprzedawane są po tej samej (albo wyższej) cenie co regularne książki. Cena e-booka powinna być niższa, gdyż e-booki wymagają elektronicznego czytnika (tabletu)!

Czas rozpocząć nową erę (o ironio), w której papier nie jest bezczelnie marnowany dla pieniędzy. Przedstawiam e-book, który spełnia wszystkie oczekiwania uczniów.

Dbajmy o środowisko, zróbmy to dla młodych pokoleń.

4

Anna Klimowicz
Marlena Derlukiewicz

NOWE Słowa na start!

PODRĘCZNIK DO JĘZYKA POLSKIEGO
DLA KLASY CZWARTEJ SZKOŁY PODSTAWOWEJ

OZNACZENIA W E-PODRĘCZNIKU

Ikona na górze strony sygnalizuje zmiany, które obowiązują od 2024 r.

W ten sposób oznaczono treści, które nie są już wymagane.

nowa era
Twoje mocne strony

NOWE Słowa na start!

Podręcznik dopuszczony do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i wpisany do wykazu podręczników przeznaczonych do kształcenia ogólnego do nauczania języka polskiego, na podstawie opinii rzeczoznawców: **dr. Krzysztofa Koca**, **mgr. Michała Ratajczaka**, **dr hab. Danuty Krzyżyk**.

Etap edukacyjny: II
Typ szkoły: szkoła podstawowa
Rok dopuszczenia: 2017

Numer ewidencyjny w wykazie MEiN: 907/1/2017

Podręcznik został opracowany na podstawie „NOWE Słowa na start! Program nauczania języka polskiego w klasach 4–8 szkoły podstawowej" autorstwa Marleny Derlukiewicz.

Nabyta przez Ciebie publikacja jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy o przestrzeganie praw, jakie im przysługują. Zawartość publikacji możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie umieszczaj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, to nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. Możesz skopiować część publikacji jedynie na własny użytek.

Szanujmy cudzą własność i prawo. Więcej na **www.legalnakultura.pl**

Wykorzystywanie treści niniejszego Utworu, w jakiejkolwiek formie lub w jakimkolwiek procesie, do celów eksploracji tekstu i danych, uczenia maszynowego, rozwoju i/lub szkolenia i/lub wzbogacania sztucznej inteligencji jakiegokolwiek rodzaju jest surowo zabronione.

© Copyright by Nowa Era Sp. z o.o. 2023
ISBN 978-83-267-4691-8

Konsultacje merytoryczno-dydaktyczne: Danuta Chwastniewska, Joanna Ginter, Marlena Korab, Grażyna Kwiecińska.

Koordynacja prac: Karina Kosicka, Marta Mierzwicka-Liedtke. **Redakcja merytoryczna:** Karina Kosicka, Marta Mierzwicka-Liedtke, Karolina Cierzan, Joanna Wawrzyńczak. **Redakcja językowa:** Marcin Orliński, Justyna Dobrowolska. **Współpraca redakcyjna:** Dominika Dmochowska, Katarzyna Wojciechowska, Marcin Januszewski, Mateusz Witkowski, Paweł Niewiadomy. **Nadzór artystyczny:** Kaia Pichler. **Opieka graficzna:** Małgorzata Gregorczyk, Ewelina Baran, Ewa Kaletyn. **Projekt okładki i layoutu:** Maciej Galiński. **Opracowanie graficzne:** Maciej Galiński, Klaudia Jarocka. **Ilustracja na okładce:** Marek Nawrocki.
Ilustracje: Marek Nawrocki, Marcin Franczak, Krzysztof Mrawiński. **Fotoserwis:** Paulina Łukaszewska, Magdalena Dzwonkowska, Agata Reclaf. **Realizacja projektu graficznego:** Ewa Pietras.

Zdjęcia pochodzą ze zbiorów:

A. M. Cieszewscy s. 153 (mgła); **Archiwum Nowej Ery** s. 79, 86 (rysunek Pana Kleksa), 155, 313 (Tytus Romek i A'tomek – komiks); **BE&W:** AISA/Iberfoto/Archivo de la Imagen s. 327, AKG s. 76, Alamy s. 275 (kot), Alamy/David Ball s. 274 (Szkocja), Alamy/Gunter Kirsch s. 275 (krasnal), Alamy/IanDagnall Computing s. 221, Alamy/JLImages s. 274 (wieża Eiffla), Alamy/Wavebreak s. 22 (dziewczynka pokazuje dłonie), Heritage Images/Fine Art Images s. 99, 187 (Renoir), Photo12/Archives due Art/DR s. 158 (Pan Tadeusz), XYZ Pictures/Imagebroker s. 56 (Banksy); **Biblioteka Narodowa – Polona** s. 158 (Mickiewicz), 253; **East News** s. 84, 115 (kadr z filmu), AFP s. 319 (Pippi), AKG Images s. 140, Album s. 313 (Mickey Mouse, komiks Batman), Album/20th Century Fox s. 313 (Asterix i Obelix), Album/Disney Enterprises s. 319 (Nemo), Album/Gaumont s. 313 (Idefix), Damian Klamka s. 57, 256, Danuta B. Łomaczewska s. 86 (Brzechwa), Everett Collection s. 290, 313 (Spiderman), Everett Collection/Walt Disney Studios Motion Pictures/Jonathan Olley s. 203, Inplus s. 86 (Pan Kleks), 87 (ptak), 89, Jan Bielecki s. 313 (Tytus Romek i A'tomek – karta tytułowa), Krzysztof Chojnacki s. 195, Laski Diffusion s. 102, Michał Wargin s. 264, Muzeum Literatury s. 34, 232, Muzeum Niepodległości s. 146, Piotr Wygoda s. 87 (musical Pan Kleks), Sipa Press s. 313 (Myszka Miki), 319 (Piorun), SIPA/Scanpix/Björn Larsson Ask s. 268, Splash News s. 313 (postać Batmana), Tricolor/Piotr Podlewski s. 298, TVP/Zygmunt Januszewski s. 152, Wojciech Druszcz s. 12, Wojciech Olszanka s. 100, zbiory D.B. Łomaczewskiej s. 10 (Gałczyński); **Forum:** Eugeniusz Helbert s. 41, FoKa s. 312 (Koziołek Matołek), Jacek Łagowski s. 191, Łukasz Głowala s. 306 (Christa), Michał Tuliński s. 336, Piotr Mecik s. 331; **Gallo Images Poland/Getty Images:** Bob Krist s. 274 (korrida), Collin McPerson s. 26, DEA Pictures Library s. 94, DEA/G. Sioen s. 312 (hieroglify), Heritage Images/Hulton Fine Art Collection s. 39, Hulton Archive s. 287, INA/Robert Siegler s. 114 (Goscinny), ullstein bild s. 312 (Maks i Moritz); **Gallo Images Poland/Włodzimierz Wasyluk** s. 56 (Kulmowa), 125; **Getty Images/iStock:** Ablestock.com s. 145, Aleksander Kaczmarek s. 93 (dziewczynka), Anna Peisl s. 22 (palec na ustach), Heide Benser s. 22 (dziewczynka), piovesempre s. 93 (chłopiec), Robert Recker s. 22 (zakłopotany chłopiec), Valerie Loiseleux s. 143 (zegar); **Indigo:** imageBROKER/Barbara Boensch s. 312 (Superman), SuperStock s. 129, The Hollywood Archive s. 293; **Janusz Stanny** s. 236, 237; **Jean-Jacques Sempé/Nasza Księgarnia** s. 114 (Mikołajek), 115 (rysunek), 119; **Kultura Gniewu** s. 312 (Tymek i mistrz); **Mateusz Mirowski** s. 207; **Muzeum Narodowe w Gdańsku** s. 151; **Panthermedia** s. 71 (dziewczynka z laptopem, chłopiec na deskorolce), jedendva s. 131 (drzwi, krzesło); **PhotoPower/Bridgeman Images** s. 55, 249, © Ann Patrick. All Rights Reserved 2023 s. 9, Crawford Art Gallery s. 10 (Clausen); **Reporter:** Adrian Ślązok s. 210 (gra w piłkę), Gerard s. 153 (Kraków), Jacek Rajkowski s. 36, Piotr Gamdzyk s. 278, Rafał Oleksiewicz s. 103; **Shutterstock** s. 21, 22 (czerwona kartka), 35, 44 (tata z córkami, krajobraz), 46 (dziewczynka maluje, budowanie domu), 71 (strach na wróble, indyk, grabie), 77, 78, 86, 110, 114 (półka z książkami), 123, 130 (jarzębina, lawenda), 131 (skrzypce, strzała, talerz), 132, 143 (wazon, lampa), 158 (otwarta księga, gryka, dzięcielina), 187 (jabłko, miotła), 190, 210 (zespół muzyczny), 240, 273, 275 (bułka), 283 (chłopiec z gorączką), 306 (półka z książkami), 329, bibiphoto s. 22 (policja); **SIW „Znak"/Andrzej Maleszka** s. 266; **SPI International/Kino Polska/Wild Bunch** s. 114 (plakat); **Svenne Nordlov** s. 138; **The Metropolitan Museum of Art** s. 333; **Thinkstock/Getty Images** s. 158 (szczygieł), 160, 162, 187 (szkatułka), 275 (sałatka grecka), 283 (ojciec nalepiający plaster, dziewczynki odrabiają lekcje, grill), adisa s. 187 (koc), CreativaImages s. 255 (u lekarza), demaerre s. 285 (kino), Elenathewise s. 162, Gordan Jankulov s. 40 (słoneczniki), gpointstudio s. 255 (urodzinowe przyjęcie), Hemera s. 131 (wachlarz), Irina Tischenko s. 158 (gołąb), iSailorr s. 130 (orzechy), martinhosmart s. 153 (las), monkeybusinessimages s. 46 (gotowanie), 285 (rodzinny spacer), Nael005 s. 311 (dymki), Nekan s. 40 (ptaszek), nightman1965 s. 15, opolja s. 19, Ridofranz s. 44 (budzik), scisettialfio s. 158 (astry), SednevaAnna s. 158 (fiołki), Sepidehmaleki s. 187 (wazon), snowflock s. 40 (szron), Stepan_Bormotov s. 297, Sylphe_7 s. 131 (rycerz), vencavolrab s. 40 (rosa); **Tomasz Sętowski/Muzeum Wyobraźni** s. 199; **Vladimir Kush/Kush Fine Art Limited** s. 289; **Wydawnictwo Egmont** s. 306 (Kajko i Kokosz), 308–311 (Kajko i Kokosz); **Wydawnictwo Egmont/Bill Watterson** s. 277.

Wydawnictwo dołożyło wszelkich starań, aby odnaleźć posiadaczy praw autorskich do wszystkich utworów zamieszczonych w podręczniku. Pozostałe osoby prosimy o kontakt z wydawnictwem.

Nowa Era Sp. z o.o.
Aleje Jerozolimskie 146 D, 02-305 Warszawa
www.nowaera.pl, e-mail: nowaera@nowaera.pl
Centrum Kontaktu: 58 721 48 00

Druk i oprawa: Quad/Graphics Europe Sp. z o.o.

Do biegu... Gotowi... Start!

Wasz nowy podręcznik do języka polskiego składa się z siedmiu powiązanych ze sobą rozdziałów. W każdym z nich znajdziecie wiersze i fragmenty ciekawych książek, reprodukcje dzieł malarskich oraz ilustracje, które przybliżą Wam bogactwo otaczającego świata. W zrozumieniu tekstów pomogą różnorodne ćwiczenia. Życzymy miłej lektury oraz niezwykłych odkryć i wielu pomysłów!

Kształcenie literackie i kulturowe

Notki biograficzne
– notatki na temat życia i twórczości autorów zamieszczonych tekstów.

Po przeczytaniu
– zadania zachęcające do namysłu nad tekstem oraz do wyrażania własnych opinii.

★ – trudniejsze polecenia
👥 – praca w parach

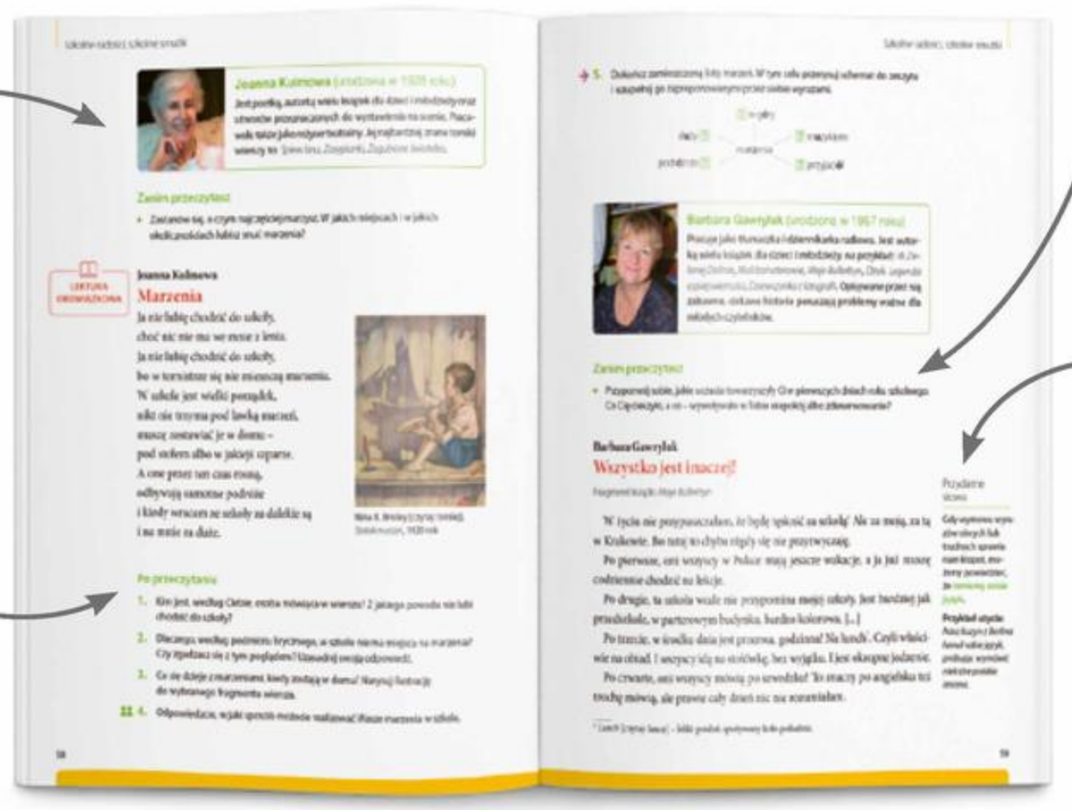

Zanim przeczytasz
– ćwiczenia wprowadzające w tematykę tekstu.

Przydatne słowa
– wyrazy wzbogacające słownictwo wraz z przykładami ich użycia.

Praca twórcza
– zadania, w których można wykazać się pomysłowością.

Praca w grupie
– ćwiczenia wymagające działania w zespole.

Wprowadzenie do lektur obowiązkowych

Spotkanie z lekturą
– zawiera intrygujące zagadki, zabawne ciekawostki, kadry z filmów oraz różnorodne zadania do wykonania w trakcie czytania lektury i po zapoznaniu się z jej treścią.

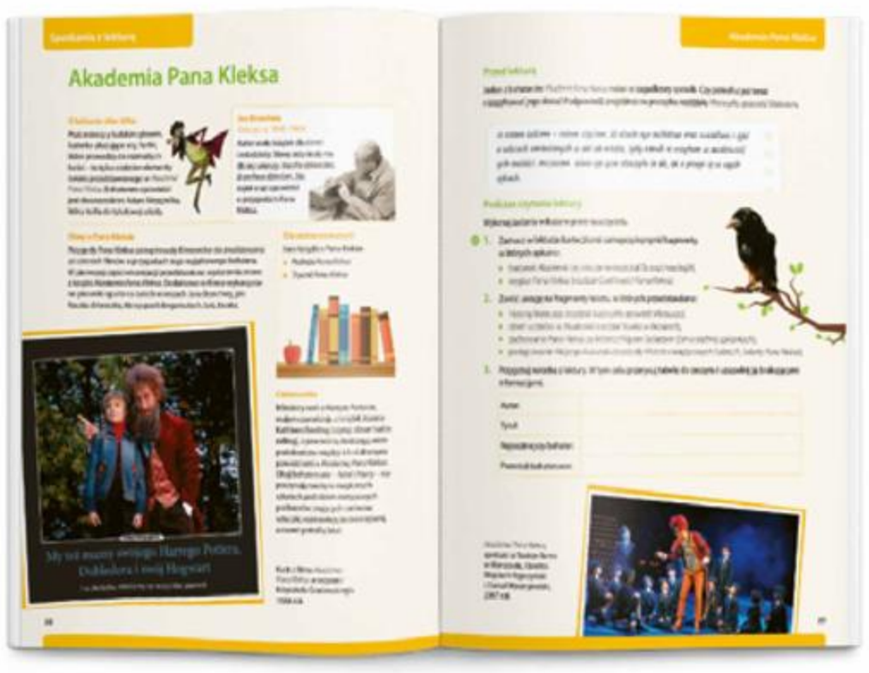

Tak oznaczono wszystkie lektury obowiązkowe proponowane do omówienia w klasie IV oraz wiersze poetów, których wymieniono w podstawie programowej.

Po każdym rozdziale znajdziesz **Podsumowanie**, które pomoże Ci uporządkować swoją wiedzę, oraz test **Sprawdź wiedzę i umiejętności**.

Kształcenie językowe

Wyróżnione kolorami strony pomogą Wam w nauce poprawnego posługiwania się językiem polskim.

Przy tekstach literackich polecenia związane z nauką o języku oznaczyliśmy strzałką koloru pomarańczowego →,
ćwiczenia ortograficzne – strzałką różową →,
a interpunkcyjne – niebieską →.

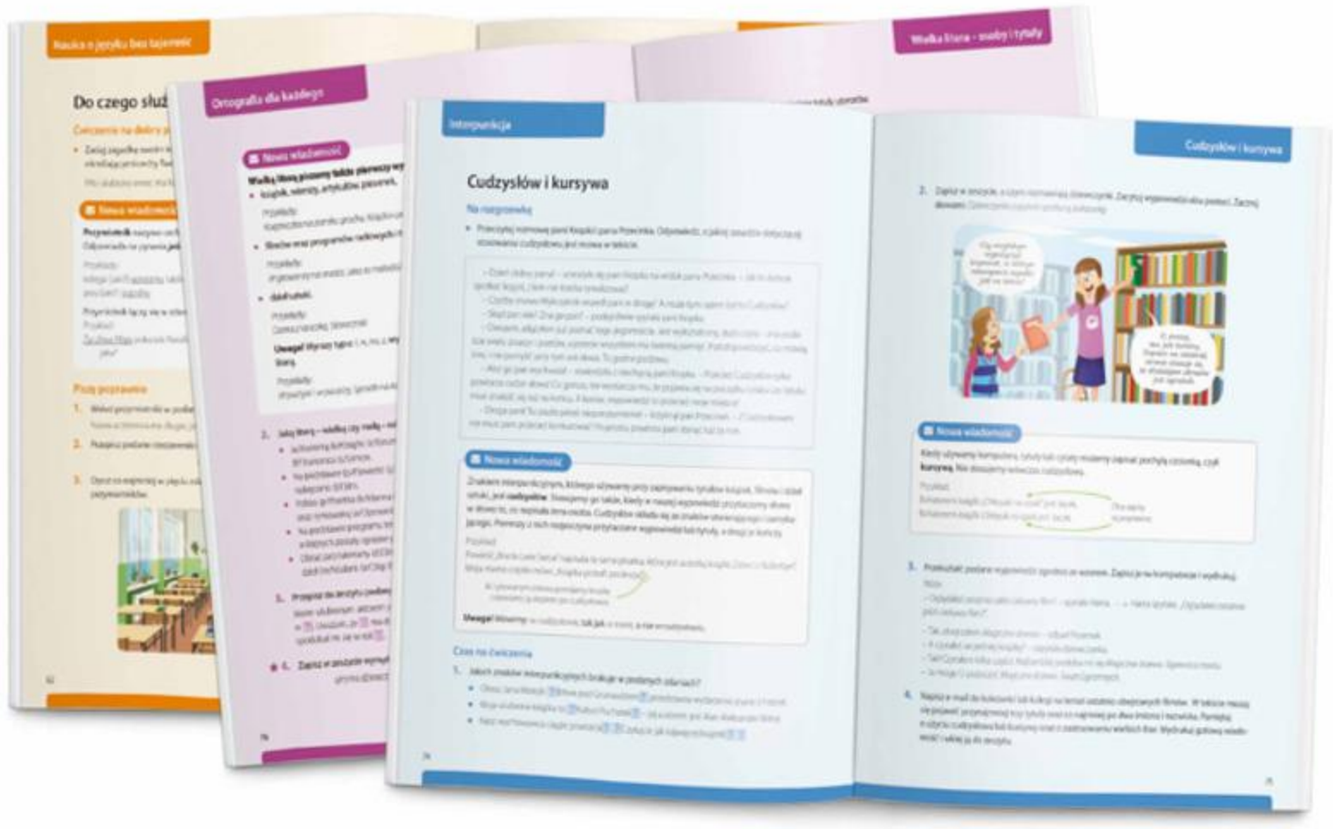

Tworzenie wypowiedzi

Szkoła mówienia i pisania

– dzięki zamieszczonym w niej wiadomościom, instrukcjom krok po kroku, przydatnemu słownictwu i różnorodnym ćwiczeniom wypowiadanie się – ustne i pisemne – na różne tematy nie będzie sprawiało Wam trudności. Nauczycie się też, jak tworzyć uporządkowane teksty i uzasadniać swoje zdanie.

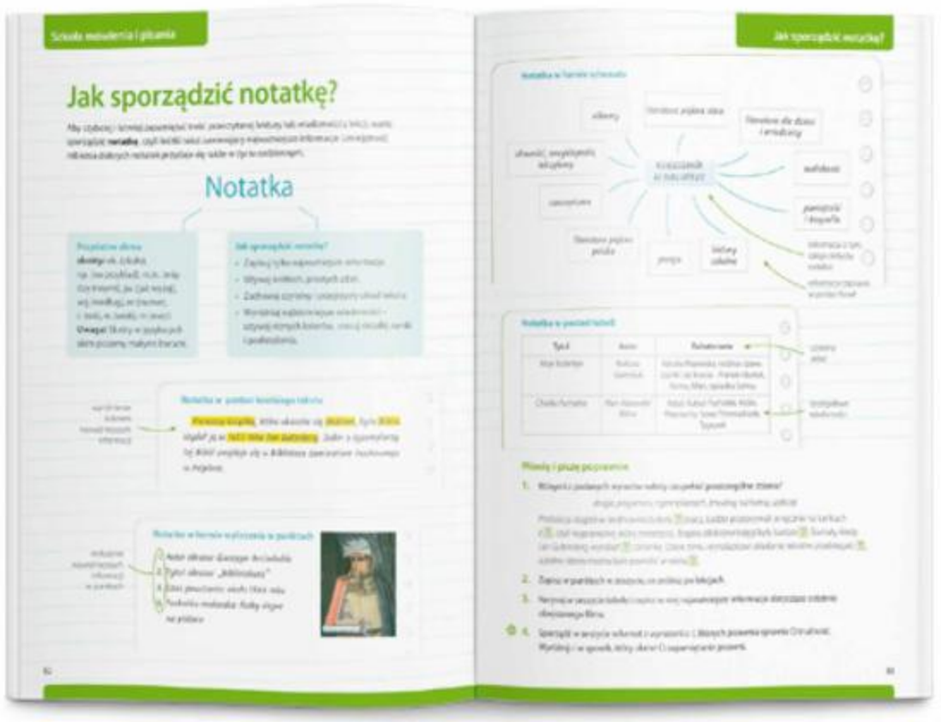

Samokształcenie

Ćwiczenia oznaczone symbolem ⚙ nauczą Was samodzielnego docierania do różnych źródeł wiedzy i wyszukiwania w nich potrzebnych informacji.

Strzałki z numerami stron → przy ćwiczeniach odsyłają do **Twojego niezbędnika**, w którym znajdziesz wyczerpujące definicje ważnych pojęć, zilustrowane przykładami.

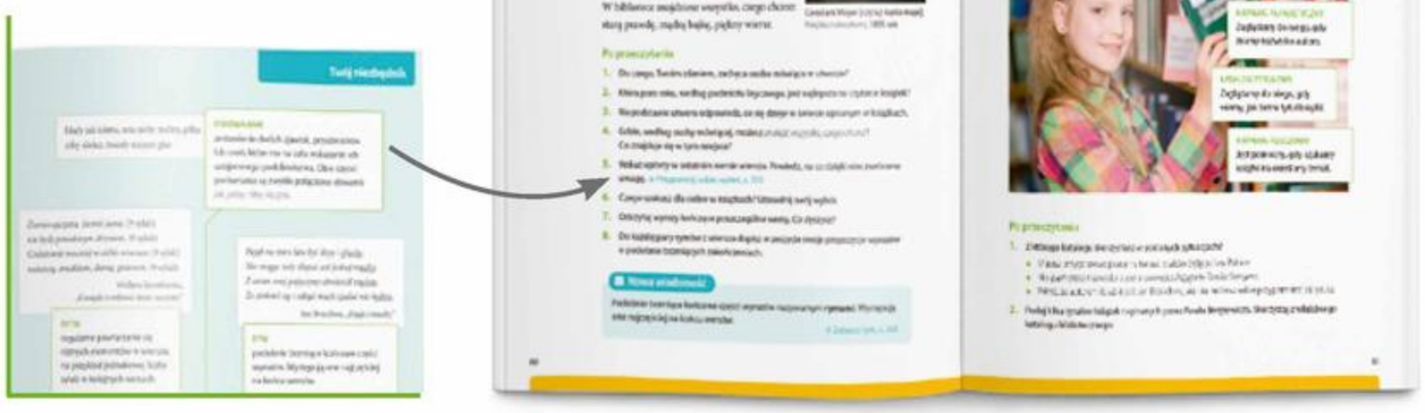

Szanuj swój podręcznik – zadbaj o to, żeby za rok wyglądał tak jak teraz. Nie pisz w nim i nie rysuj, nie zaginaj rogów ani nie wyrywaj kartek. To od Ciebie zależy, w jakim stanie przekażesz tę książkę młodszym koleżankom i kolegom.

Spis treści

1 **MÓJ DOM, MOI NAJBLIŻSI** **9**

wers, strofa, nastrój utworu, epitet, komunikat, nadawca i odbiorca, znaki służące komunikacji, zasady korzystania ze słowników – ortograficznego i języka polskiego

Konstanty Ildefons Gałczyński, *Wizyta* 10

Jan Twardowski, *Nowe patyki i patyczki* (fragmenty) 12

Szkoła mówienia i pisania: Jak napisać życzenia lub pozdrowienia? **14**

Bliżej języka: Co wiemy o głoskach, literach i sylabach? **16**

Jak korzystać ze słownika? 19

Jak się porozumiewamy? 21

Bliżej języka: Co wiemy o zdaniach oznajmujących, pytających i rozkazujących? **23**

Interpunkcja: Znaki na końcu zdania **25**

Francesca Simon, *Koszmarny Karolek i prześwietne święta* (fragmenty) 26

Szkoła mówienia i pisania: Od akapitu do tekstu. Jak napisać list? **28**

Bliżej języka: Jaką funkcję pełni rzeczownik i przez co się odmienia? **31**

Julian Tuwim, *Spóźniony słowik* 34

Paweł Beręsewicz, *Ciumkowe historie, w tym jedna smutna* (fragmenty) 36

Ryszard Przymus, *Nasza Mama jest poetką* 39

Ewa Ostrowska, *Mama, Kaśka, ja i gangsterzy* (fragmenty) 41

Ortografia dla każdego: Pisownia wyrazów z *ó* i *u* **44**

Podsumowanie 52

Sprawdź wiedzę i umiejętności 53

2 **SZKOLNE RADOŚCI, SZKOLNE SMUTKI** **55**

bohater, narrator, rym, ożywienie, budowa książki, osoby pracujące nad książką, biblioteka, zasady korzystania z katalogów bibliotecznych

Joanna Kulmowa, *Marzenia* 56

Barbara Gawryluk, *Moje Bullerbyn* (fragmenty) 57

Bliżej języka: Jaką funkcję pełni przymiotnik i przez co się odmienia? **60**

Judy Blume, *Opowieści czwartoklasisty* (fragmenty) 63

Hanna Łochocka, *Książka czeka* 67

Ludzie książki 68

Ortografia dla każdego: Pisownia wielką literą – imiona, nazwiska, tytuły **71**

Interpunkcja: Cudzysłów i kursywa **74**

Krystyna Wodnicka, *W bibliotece* 76

Co znajduje się w bibliotece? 77

Jakie informacje odczytasz z karty katalogowej? 78

Szkoła mówienia i pisania: Jak sporządzić notatkę? **79**

Jan Twardowski, *W klasie* 83

Hanna Ożogowska, *Chłopak na opak. Raz, gdy chciałem być szlachetny* (fragmenty) 84

Spotkanie z lekturą *Akademia pana Kleksa* 86

Jan Brzechwa, *Akademia pana Kleksa* (fragmenty) 89

Szkoła mówienia i pisania: Jak opisać postać? **92**

Carlo Collodi, *Pinokio* (fragmenty) 94

Podsumowanie 96

Sprawdź wiedzę i umiejętności 97

3 **O SOBIE, O NAS** **99**

porównanie, podmiot liryczny, adresat wiersza, opowiadanie, wyrazy bliskoznaczne, zasady korzystania ze słownika wyrazów bliskoznacznych

Joanna Papuzińska, *Ja* 100
Janusz Korczak, *Król Maciuś Pierwszy* (fragmenty) 102
Jan Brzechwa, *Samochwała* 107
Bliżej języka: Jaką funkcję pełni czasownik i przez co się odmienia? **108**
Bliżej języka: Jak się odmienia czasownik w czasie przeszłym i przyszłym? **112**
Spotkanie z lekturą *Mikołajek* 114
René Goscinny, Jean-Jacques Sempé, *Ludeczka* (fragmenty książki *Mikołajek*) 117
Krystyna Pokorska, *Ewka-Marchewka* 121
Jak korzystać ze słownika wyrazów bliskoznacznych? 123
Anna Onichimowska, *Najwyższa góra świata* (fragmenty) 125
Ortografia dla każdego: Pisownia wyrazów z *rz* i *ż* **130**
Ulf Stark, *Magiczne tenisówki mojego przyjaciela Percy'ego* (fragmenty) 138
Szkoła mówienia i pisania: Jak opisać przedmiot? **142**
Ewa Szelburg-Zarembina, *Przed pomnikiem Wielkiego Człowieka* 146
Podsumowanie 148
Sprawdź wiedzę i umiejętności 149

4 **OPISAĆ POLSKĘ** **151**

patriotyzm, hymn państwowy, polskie symbole narodowe, wydarzenia (postacie) realistyczne i fantastyczne, legenda, rytm, twórcy teatru, dramat

Antoni Słonimski, *Polska* 152
Polska – mój kraj 154
Józef Wybicki, *Mazurek Dąbrowskiego* 155
Spotkanie z lekturą *Pan Tadeusz* 158
Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz* (fragment) 159
Bliżej języka: Jaką funkcję pełni przysłówek? **161**
Magdalena Grądzka, *Piast Kołodziej* (fragmenty) 163
Magdalena Grądzka, *O Lechu, Czechu i Rusie* (fragmenty) 165
Ortografia dla każdego: Pisownia *nie* z różnymi częściami mowy **168**
Magdalena Grądzka, *Jurata, królowa Bałtyku* (fragmenty) 172
Szkoła mówienia i pisania: Jak napisać plan wydarzeń? **174**
Jan Adamczewski, *O Mistrzu Twardowskim* (fragmenty) 176
Adam Mickiewicz, *Pani Twardowska* 177
Marcin Szczygielski, *Klątwa dziewiątych urodzin* (fragmenty) 184
Joanna Kulmowa, *Po co jest teatr?* 187
Ludzie teatru 188
Wanda Chotomska, *Legenda o warszawskim Bazyliszku* (fragmenty) 191
Podsumowanie 195
Sprawdź wiedzę i umiejętności 196

5 **BAŚNIOWE KRAINY** **199**

baśń, przesłanie utworu, dialog, monolog

Charles Perrault, *Kopciuszek* (fragmenty) 200
Wanda Chotomska, *Kopciuszek* 207
Szkoła mówienia i pisania: Jak napisać zaproszenie? **209**
Bliżej języka: Jaką funkcję pełni przyimek? **211**
Świat baśni 212
Jacob i Wilhelm Grimm, *Kryształowa kula* (fragmenty) 214
Bliżej języka: Jaką funkcję pełni spójnik? **218**
Interpunkcja: Przecinki i spójniki **219**
Aleksander Puszkin, *Bajka o rybaku i rybce* 221
Szkoła mówienia i pisania: Jak napisać opowiadanie? **229**
Oskar Kolberg, *O szewczyku* (fragmenty) 232
Janusz Stanny, *Baśń o królu Dardanelu* (fragmenty) 235
Ortografia dla każdego: Pisownia wyrazów z *ch* i *h* **239**
Podsumowanie 246
Sprawdź wiedzę i umiejętności 247

6 **CO JEST W ŻYCIU WAŻNE?** **249**

antonimy

Maria Dańkowska, *Nastolatki i bon ton* (fragmenty) 250
Władysław Bełza, *Motyl* 253
Szkoła mówienia i pisania: Jak przygotować podziękowanie? **254**
Grzegorz Kasdepke, *Mam prawo* (fragmenty) 256
Elżbieta Zubrzycka, *Słup soli* (fragmenty) 260
Andrzej Maleszka, *Magiczne drzewo. Pojedynek* (fragment) 264
Astrid Lindgren, *Bracia Lwie Serce* (fragmenty) 268
Szkoła mówienia i pisania: Jak zapisać rozmowę? **271**
Ortografia dla każdego: Pisownia wielką literą – państwa, regiony, miasta, dzielnice, wsie **274**
Bill Watterson, *Calvin i Hobbes* (fragmenty) 277
Roksana Jędrzejewska-Wróbel, *Praktyczny pan* (fragmenty) 278
Bliżej języka: Jak rozpoznać orzeczenie i podmiot? **281**
Bliżej języka: Czym różni się zdanie od równoważnika zdania? **282**
Interpunkcja: Przecinek w zdaniu **284**
Podsumowanie 286
Sprawdź wiedzę i umiejętności 287

7 **UROK I SIŁA MARZEŃ** **289**

refren, komiks

Roald Dahl, *Charlie i fabryka czekolady* (fragment) 290
Julian Tuwim, *Dyzio marzyciel* 295
Szkoła mówienia i pisania: Jak napisać ogłoszenie? **296**
Majka Jeżowska, Jacek Skubikowski, *Marzenia się spełniają* (fragment) 298
Ireneusz Dańko, *Policja spełniła marzenie chorego chłopca* (fragment artykułu) 300
Joanna Papuzińska, *Wędrowcy* (fragment) 301
Spotkanie z lekturą *Kajko i Kokosz. Szkoła latania* 306
Janusz Christa, *Kajko i Kokosz. Szkoła latania* (fragment komiksu) 308
Krótka historia komiksu 312
Ksenia Chamerska, *Wywiad z Januszem Christą* (fragmenty wywiadu) 314
Bliżej języka: Jak odróżnić zdanie pojedyncze od złożonego? **316**
Bliżej języka: Czym się różni zdanie pojedyncze nierozwinięte od rozwiniętego? **318**
Interpunkcja: Przecinek w zdaniu złożonym **320**
Philippe Chappius (Zep), *Titeuf. Prawo boiska* (fragment komiksu) 322
Podsumowanie 324
Sprawdź wiedzę i umiejętności 325

KARTKI Z KALENDARZA **327**

Rozpoczęcie roku szkolnego – Jan Brzechwa, *Nowy rok szkolny* 328
Jesień – Danuta Wawiłow, *Jesienią* 329
Wszystkich Świętych – Władysław Broniewski, *Zaduszki* 330
Narodowe Święto Niepodległości – *Maszerują strzelcy* 331
Zima – Joanna Kulmowa, *Zasypianie lasu* 332
Boże Narodzenie – *Wśród nocnej ciszy* 333
Dzień Babci – Anna Kamieńska, *Babcia* 334
Wielkanoc – Joanna Olech, *Dynastia Miziołków* 335
Dzień Ojca – Irena Landau, *Piosenka o tacie* 337

TWÓJ NIEZBĘDNIK **338**

Indeks 344

1 Mój dom, moi najbliżsi

Ann Patrick,
[czytaj: an patrik],
Posiłek na świeżym powietrzu

farby olejne na płótnie

121 × 72 cm

prywatna kolekcja

XX wiek

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Opisz sytuację przedstawioną na obrazie. Jaka jest pora roku i pora dnia? Co o tym świadczy?
2. Jak myślisz, kim są dla siebie ukazane na obrazie postacie?
3. Jakie uczucia wywołuje w Tobie namalowana scena? Uzasadnij swoją odpowiedź.
4. Jak lubisz spędzać czas ze swoją rodziną? Jakie sytuacje, Twoim zdaniem, najbardziej sprzyjają miłej atmosferze i spokojnym rozmowom?

Konstanty Ildefons Gałczyński
(lata życia: 1905–1953)

Był poetą, autorem wielu tekstów humorystycznych. Stworzył Teatrzyk „Zielona Gęś", cykl zabawnych utworów, których bohaterami są m.in. Alojzy Gżegżółka, pies Fafik i osiołek Porfirion. Jednymi z najbardziej znanych dzieł Gałczyńskiego są: *Zaczarowana dorożka*, *Małe kina*, *Wizyta*.

Zanim przeczytasz

- Porozmawiajcie o tym, czym jest gościnność. Jak powinien się zachowywać gościnny gospodarz?

Konstanty Ildefons Gałczyński

Wizyta

Proszę, proszę, rozgość się, serdeczny,
rozejrz się[1] dokładnie po wszystkim;
to jest czajnik – prawda, jaki śmieszny?
z gwizdkiem.

To mruczenie? Powiem ci w sekrecie:
jest mruczeniem kota Salomona.
A ta pani zamyślona, z kwiatami –
to moja żona.

[1] *Rozejrz się* – rozejrzyj się.

Przydatne słowa

Nastrój, który panuje w danym miejscu, często związany z przebywającymi tam ludźmi, nazywa się **atmosferą**.

Przykład użycia:
Moja mama zawsze powtarza, że to ludzie tworzą świąteczną atmosferę.

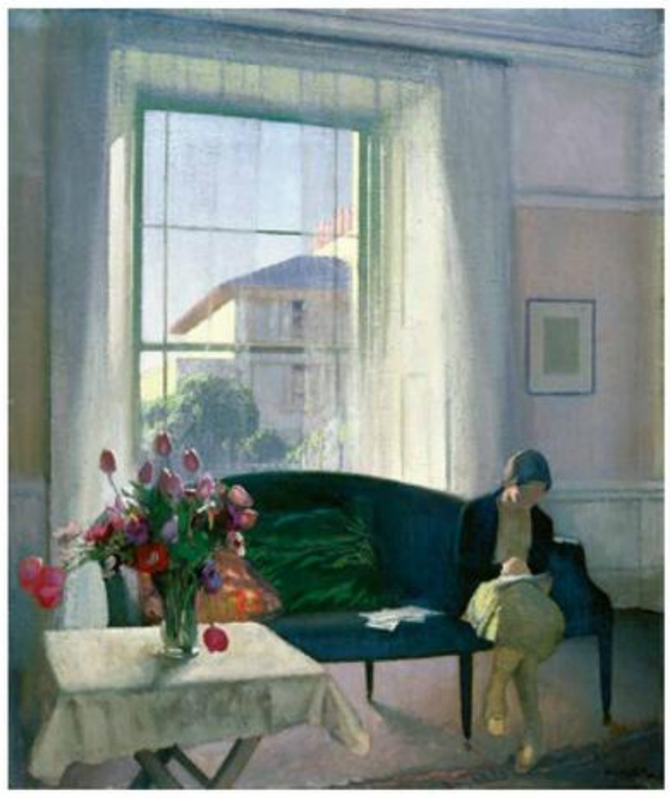

George Clausen [czytaj: dżordż klauzen], *Cichy pokój*, XX wiek

Po przeczytaniu

1. Co jest tematem wiersza?
2. Kto mieszka w domu przedstawionym w utworze? Jak czują się w tym miejscu jego mieszkańcy? Uzasadnij swoje zdanie.
3. W jaki sposób traktuje się w tym domu gości? Który fragment wiersza na to wskazuje?
4. Wyobraź sobie, że to Ciebie ktoś oprowadza po wnętrzu przedstawionym w utworze. Opisz, co widzisz, czujesz i słyszysz. Jaka panuje tam atmosfera?

5. Przyjrzyj się budowie wiersza *Wizyta*. Z ilu części składa się utwór? Ile linijek tekstu liczy każda część?

Nowa wiadomość

Każdy wiersz składa się z wersów. **Wers** to jedna linijka tekstu.
Kilka wersów tworzy zwrotkę wiersza. **Zwrotkę** inaczej nazywamy **strofą**.

6. Przyjrzyj się obrazowi zamieszczonemu obok wiersza. Co zostało na nim przedstawione? W jaki sposób dzieło nawiązuje do treści utworu?

Praca w grupie

7. Ustalcie, w jaki sposób na co dzień możecie dbać o atmosferę w Waszych domach. Swoje wnioski zapiszcie na arkuszach papieru.

Praca twórcza

8. Wyobraź sobie, że oprowadzasz gościa po swoim domu. Przedstaw w nietypowy sposób domowników i ulubione przedmioty.

9. W wielu krajach istnieje zwyczaj nadawania nazw domom. Wymyśl nazwę dla domu, w którym mieszkasz. Uzasadnij swoją propozycję.

Wśród ludzi

Kiedy odwiedzi Cię koleżanka lub kolega, pamiętaj o **zasadach gościnności**.

- Przywitaj gościa i zaproś go do środka.
- Jeśli jest taka potrzeba, odbierz od niego kurtkę lub płaszcz.
- Zaproponuj, by gość usiadł w wygodnym miejscu.
- Poczęstuj go jakimś napojem i smakołykiem. Jeśli odmówi, nie nalegaj.
- Jeżeli masz psa lub kota, nie pozwól, by Twój ulubieniec naprzykrzał się gościowi.
- Kiedy wizyta dobiega końca, podziękuj za odwiedziny i odprowadź koleżankę lub kolegę do drzwi, a nawet do bramy czy furtki.

? Jak się zachowywać podczas wizyty u znajomych, aby być mile widzianym gościem? Podaj trzy zasady dobrego zachowania.

Jan Twardowski (lata życia: 1915–2006)

Jan Twardowski był księdzem i znanym poetą. Trzymał się zasady, aby pisać wiersze tylko w wakacje, które spędzał z reguły na łonie natury. Pisał o lasach, łąkach, rzekach, owadach i zwierzętach. Nazywano go Janem od biedronki.

CO WIESZ O SWOJEJ RODZINIE?

Jan Twardowski
Nowe patyki i patyczki

Fragmenty

Jurek miał napisać wypracowanie domowe na temat: „Co wiesz o swojej rodzinie?”.

Zmartwił się, bo niewiele wiedział. Znał się na samochodach, wiedział, jak wygląda fiat, mazda, volvo, polonez [...], ale nie znał własnej rodziny. [...]

Wiedział, że mamusia ma na imię Barbara, a tatuś Karol.

Wiedział, że mamusia jest zawsze ładna, nawet wtedy, kiedy jest zmęczona.

Wiedział, że jedna jego siostra lubi śpiewać, a druga rysować jamniki, ale to za mało, żeby napisać, co się wie o swojej rodzinie.

Zadzwonił do swojej babci Zenobii, która wiedziała wszystko; słuchał i zapisywał.

Okazało się, że miał dwie babcie, nie tylko Zenobię, ale i Jadwigę. Babcia Jadwiga miała osiemdziesiąt lat, ale mówiono do niej: Wisienko.

Babcia Wisienka pogniewała się na wszystkich, nawet słuchawki nie podnosiła, kiedy ktoś do niej dzwonił. [...]

Jurek miał jeszcze cztery ciotki: Barbarę, Ewę, Klarę i Dziulę. Ciotka Barbara była artystką, stale inaczej wyglądała, raz podobna do Chinki, raz do Murzynki. Ciotka Ewa miała twarz podobną do Bolesława Chrobrego na obrazie Matejki. Ciotka Klara była chuda i pewien pan przezywał ją „chudzielec-popielec”, ale się z nią ożenił i stał się wujkiem. Ciotka Dziula hodowała na wsi króliki nowozelandzkie [...]. Poza tym miała czworo dzieci: Agatę, Antka, Jurka i Karolinkę.

Okazało się, że Jurek ma jeszcze trzech stryjków: Rafała, Pawła i Ksawerego, i wujka Bolesława.

Wszystko, czego się dowiedział od babci Zenobii, pozapisywał i był przekonany, że wypracowanie domowe o rodzinie gotowe. Nagle przyszła wiadomość, że się cioci Dziuli urodziły bliźnięta. [...]

Dziadek odchodzi za dziadkiem
i chociaż wszystko mija
– ciotek nam nie zabraknie,
stale się rodzi rodzina.

Po przeczytaniu

1. Co Jurek uświadomił sobie dzięki pracy domowej? Do kogo zwrócił się o pomoc?

2. Opisz według wzoru krewnych chłopca. W taki sam sposób przedstaw wybraną osobę ze swojej rodziny.

Barbara, *Zenobia*, *Dziula*

Jadwiga
- *Jest babcią Jurka, ma 80 lat.*
- *Rodzina mówi na nią Wisienka.*
- *Babcia obraziła się na całą rodzinę.*

3. Dlaczego Jurek nie dokończył pracy domowej? Porozmawiajcie o tym, jak rozumiecie zakończenie utworu. Jaki obraz rodziny wyłania się z tekstu?

Praca twórcza

4. Przygotuj drzewo genealogiczne swojej rodziny.

- Sprawdź w internecie, jak może wyglądać drzewo genealogiczne.
- Narysuj drzewo, a następnie nanieś na nie imiona i nazwiska osób z Twojej rodziny. Na pniu umieść informacje o najstarszych krewnych, a na gałęziach – o sobie i innych bliskich Ci osobach. Możesz także dodać rysunki.

Jak napisać życzenia lub pozdrowienia?

Aby złożyć życzenia lub przesłać pozdrowienia, najczęściej korzystamy z poczty elektronicznej, komunikatorów internetowych lub SMS-ów. W zależności od intencji swoje wiadomości wzbogacamy emotikonami, czyli znakami obrazującymi uczucia, lub zdjęciami odwiedzanych miejsc. Życzenia i pozdrowienia można przygotować także na kartce pocztowej.

Kartka pocztowa

Przydatne słowa

- **zwroty do adresata:** Kochana Mamo!, Drogi Dziadku, Cześć!, Aniu!, Tomku!
- **sformułowania występujące w treści pozdrowień lub życzeń:** serdeczne, gorące, szczere, najserdeczniejsze, z okazji, w dniu, z wycieczki, z wakacji, z wędrówki, moc, dużo, wiele, co niemiara
- **zwroty pożegnalne:** pozdrawiam, uściski, ucałowania
- **czasowniki:** życzę, składam, przesyłam, ślę

Jak napisać kartkę z życzeniami?

- Tekst na kartce pocztowej zapisz po lewej stronie – to część przeznaczona na wypowiedź skierowaną do adresata.
- W prawym górnym rogu umieść nazwę miejscowości i datę.
- Zacznij od uprzejmego zwrotu do adresata. Możesz po nim postawić wykrzyknik – wówczas kolejny wyraz rozpocznij wielką literą. Jeśli jednak postawisz przecinek, następne słowo napisz małą literą.
- Pamiętaj, by zwroty do adresata pisać wielką literą!
- Nie zapomnij o podpisie.
- Na końcu możesz także umieścić krótki dopisek – *PS*, czyli *postscriptum* [czytaj: postskriptum].
- Zaadresuj kartkę. Imię i nazwisko możesz poprzedzić skrótem *Sz.P.*, oznaczającym *Szanowna Pani* / *Szanowny Pan* / *Szanowni Państwo*, lub *Kol.* – *Koleżanka* / *Kolega*. Następnie podaj nazwę ulicy, numer domu, numer mieszkania, kod pocztowy i nazwę miejscowości.

Jak składać życzenia? Pamiętaj, że ich treść świadczy o Twoim stosunku do drugiej osoby. Zadbaj o to, aby życzenia były szczere i płynęły prosto z serca. Nawet sformułowania *zdrowia i szczęścia* możesz rozbudować w oryginalny sposób, dodając coś od siebie. Może akurat wiesz, o czym marzy osoba, której składasz życzenia, i co jest dla niej ważne. Nie wahaj się właśnie tego jej życzyć. Wtedy poczuje się ona wyjątkowo.

Jak napisać życzenia lub pozdrowienia?

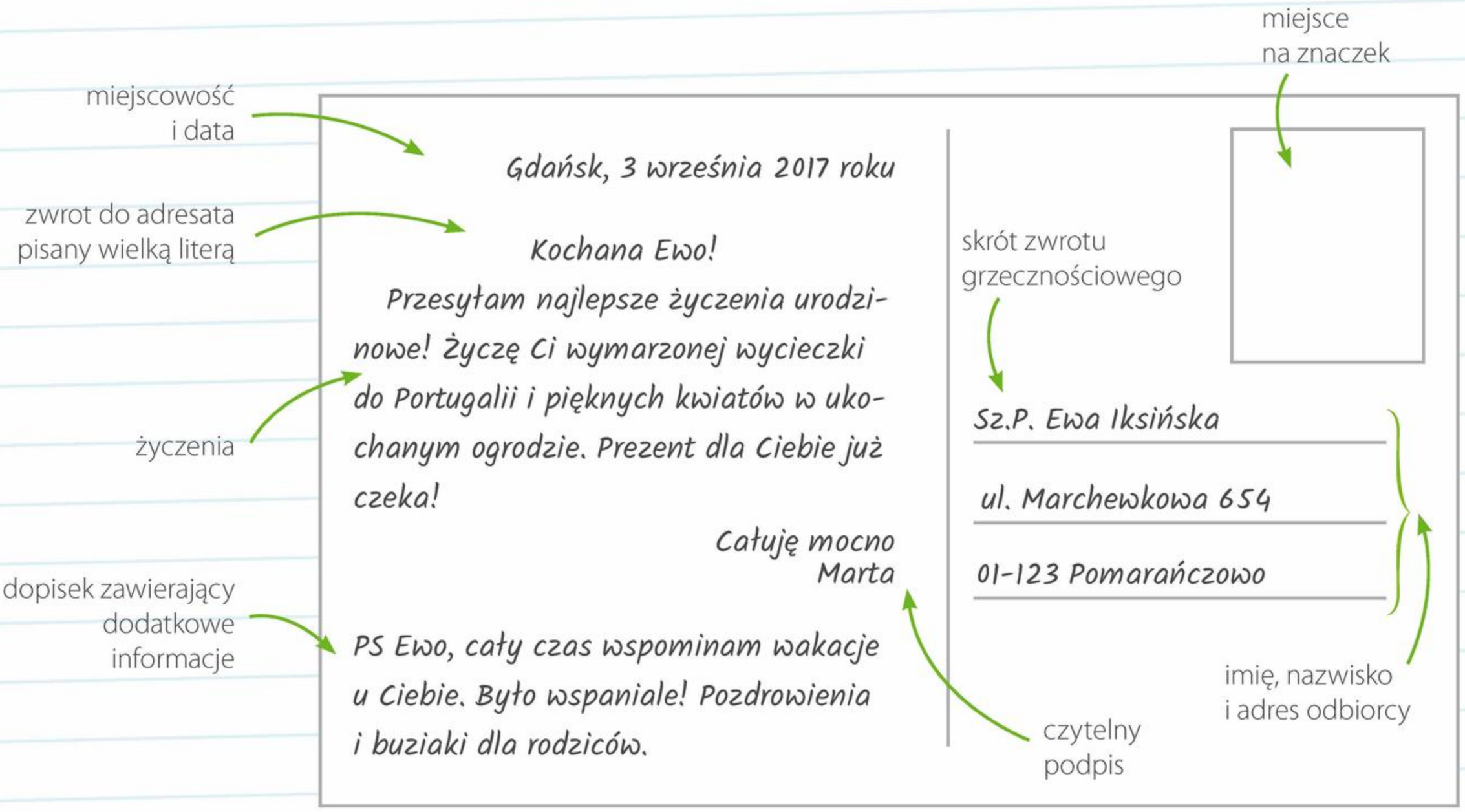

Czas na ćwiczenia

1. Przeczytaj informacje umieszczone na kartce pocztowej. Których z nich nie uwzględnisz w SMS-ie z życzeniami?
2. Ułóż życzenia urodzinowe dla koleżanki lub kolegi. Zapisz je w zeszycie.
3. Przyjrzyj się widokówce, a następnie wymyśl pozdrowienia, które mogłyby się na niej znaleźć.

4. Zredaguj życzenia powrotu do zdrowia skierowane do kolegi, który złamał nogę. Ozdób przygotowany tekst emotikonami.

Co wiemy o głoskach, literach i sylabach?

Na rozgrzewkę

- Powiedz, co decyduje o kolejności, w jakiej występują nazwiska uczniów w dzienniku szkolnym.

Nowa wiadomość

Alfabetem, inaczej **abecadłem**, nazywamy zbiór liter ułożonych w ustalonym porządku. Litery w polskim alfabecie mają następującą kolejność:
a, ą, b, c, ć, d, e, ę, f, g, h, i, j, k, l, ł, m, n, ń, o, ó, p, r, s, ś, t, u, w, y, z, ź, ż.

Czas na ćwiczenia

1. Sporządź spis przedmiotów, które znajdują się w Twojej sali lekcyjnej. Wszystkie nazwy zapisz w kolejności alfabetycznej.

2. Zapiszcie w zeszytach w kolejności alfabetycznej nazwiska pięciorga polskich sportowców.

3. Dlaczego wnuczek źle zrozumiał słowa dziadka? Jakie znaczenia mają słowa *Kórnik* i *kurnik*? Czym różni się pisownia tych wyrazów?

Nowa wiadomość

Głoski to najmniejsze dźwięki mowy, które zapisujemy za pomocą **liter**. Jednej głosce może odpowiadać jedna litera (na przykład: *a*, *k*, *z*) lub połączenie liter (na przykład: *sz*, *ch*, *dzi*). Istnieją głoski, które zapisujemy za pomocą różnych liter, na przykład *wujek*, *pokój*.

Głoski w języku polskim dzielą się na samogłoski i spółgłoski. **Samogłosek** jest osiem. Są to: **a**, **ą**, **e**, **ę**, **i**, **o**, **u** (**ó**), **y**. Pozostałe głoski to **spółgłoski**.

4. Przerysuj tabelę do zeszytu. Następnie podziel podane wyrazy na litery i głoski. Określ ich liczbę według wzoru. Zapisz w zeszycie, z ilu liter i głosek składają się podane wyrazy.

Wyraz	Podział na litery	Podział na głoski	Liczba liter i liczba głosek
wnuczek	w-n-u-c-z-e-k	w-n-u-cz-e-k	7 liter, 6 głosek
córka	?	?	?
rodzeństwo	?	?	?
drzewo	?	?	?

5. Powiedz, którą samogłoskę można zapisać dwiema różnymi literami.

6. Odczytaj głośno pary wyrazów. Którymi głoskami różnią się zestawione słowa?

łup – kup, *kos – koc*, *ryba – chyba*, *mały – cały*

7. Przepisz podane wyrazy do zeszytu, a następnie podkreśl w nich samogłoski.

stryj, *kuzynka*, *synowa*, *brat*

8. Zapisz w zeszycie swoje imię i nazwisko z podziałem na litery i głoski. Następnie określ liczbę liter i głosek w poszczególnych wyrazach.

9. Wskaż samogłoski w poszczególnych polach. Powiedz, dlaczego podzielono wyrazy w ten sposób.

drze	wo	ge	ne	a	lo	gicz	ne

Nowa wiadomość

Wyrazy można podzielić na części zwane **sylabami**. Każda sylaba musi zawierać jedną samogłoskę. Sylabę może tworzyć tylko samogłoska, samogłoska z jedną spółgłoską lub samogłoska z kilkoma spółgłoskami.

Przykłady:
brat – jedna sylaba o-sa – dwie sylaby ro-dzi-ce – trzy sylaby

Grupy różnych spółgłosek w wyrazie możemy dzielić na kilka sposobów, na przykład: pu-stka, pus-tka, pust-ka.

10. Podczas zawodów sportowych kibice dopingują swoją drużynę lub ulubionego zawodnika okrzykami, w których oddzielają od siebie kolejne sylaby. Zapisz w zeszycie, jak brzmią podane hasła, kiedy je skandujesz.

Przykład: Wygraliśmy! → Wy-gra-liś-my!

Polska gola!	Nasi górą!	Jeszcze jeden!

11. Jak można podzielić na sylaby każdy z podanych wyrazów? Podaj po dwa różne sposoby.

Przykład: wszystkie – wszy-stkie, wszys-tkie

ognisko, sporadycznie, drobnostka

Nowa wiadomość

Podczas przenoszenia wyrazu do następnej linii dzielimy go zgodnie z podziałem na sylaby. Należy przy tym pamiętać o następujących zasadach:

- nie dzielimy wyrazów jednosylabowych, na przykład *nić*, *brat*, *rak*,
- nie dzielimy głosek, które zapisuje się za pomocą dwóch lub więcej liter, na przykład *tacz-ka*,
- rozdzielamy dwie takie same litery stojące obok siebie, na przykład *ryn-na*, *wil-la*,
- oddzielamy od wyrazu cząstki takie, jak: *naj-*, *przed-*, *nad-*, *bez-*, na przykład *naj-mniejszy*, *przed-wiośnie*, *nad-morski*, *bez-cenny*.

12. Których z podanych wyrazów nie podzielisz podczas przenoszenia? Wyjaśnij dlaczego.

budzik, *pokój*, *dom*, *wujek*, *noc*, *ogród*

13. Przepisz podane wyrazy w kolejności alfabetycznej. Zaznacz poziomymi kreskami miejsca, w których można podzielić te wyrazy podczas przenoszenia do następnej linii.

korzenny, *koszyk*, *paczka*, *inny*, *orzechy*, *gościnność*, *najmilszy*, *bezbłędny*

Gramatyka w praktyce

W kolejności alfabetycznej ułożone są różne spisy, na przykład nazwiska na listach, książki w bibliotece, wyrazy w słownikach.

- O kolejności alfabetycznej wyrazów zaczynających się różnymi literami decyduje pierwsza litera każdego z nich.
- Wyrazy zaczynające się taką samą literą są ułożone w kolejności alfabetycznej według drugich lub kolejnych liter.

Przykłady:
s**a**mogłoska, s**p**ółgłoska – druga litera
sa**ł**ata, sa**r**na – trzecia litera
sam**b**a, sam**u**raj – czwarta litera

Pamiętaj, że w wyrazach obcego pochodzenia używa się także liter *q*, *v*, *x*. Ich miejsce w alfabecie to: *p*, *q*, *r*, *s*, *ś*, *t*, *u*, *v*, *w*, *x*, *y*.

Jak korzystać ze słownika?

Kiedy nie rozumiesz znaczenia jakiegoś słowa lub nie wiesz, jak poprawnie je zapisać, zajrzyj do słownika. **Słownik** to książka lub publikacja elektroniczna, która zawiera zbiór haseł, czyli wyrazów wraz z ich objaśnieniami, ułożonych w kolejności alfabetycznej.

wyjaśniany wyraz

uwagi dotyczące odmiany wyrazu (zakończenia niektórych form)

przykład użycia

wyjaśnienie, co oznacza wyraz

znaczenie wyrazu poprzedzone kolejną cyfrą

zam·ek. W znaczeniu 1.: D. *zam·ku*, lm M. *zam·ki*. W znaczeniu 2.: D. zam·ka, lm M. zam·ki. **1. Zamek** to okazała budowla mieszkalno-obronna, dawniej rezydencja królów, książąt i magnatów. *...zamek otoczony fosą... Na zamku odbywały się królewskie bale.* • **zam·ko·wy**, *·wi. ...dziedziniec zamkowy... Zegar na wieży zamkowej wybił dwunastą.* • **za·me·czek**, D. *·mecz·ku*, lm M. *·mecz·ki. ...*neogotycki zameczek. • **zamki na lodzie**: zob. **lód. 2. Zamek** to urządzenie umożliwiające zamykanie czegoś, zwykle za pomocą klucza. *Przekręcił klucz w zamku i otworzył drzwi... ... zamek z podwójnym ryglem.* • **za·me·czek**, D. *·mecz·ka*, lm M. *·mecz·ki. ...mały, ozdobny zameczek.* • **zamek błyskawiczny**: zob. **błyskawiczny**.

Wielki słownik ucznia PWN

kropki wskazujące miejsca podziału wyrazu przy przenoszeniu

informacje o odmianie (zakończenia niektórych form)

odsyłacze do zasad pisowni w słowniku

mów·ca -cę; -cy; -ców
mów·czyni -ynię; -yń
mówiący -cego; -cym; -cych
Mówią Wieki (czasopismo) ndm [72]

Wielki słownik ortograficzny PWN

Skrót *ndm* – wyraz nieodmienny.

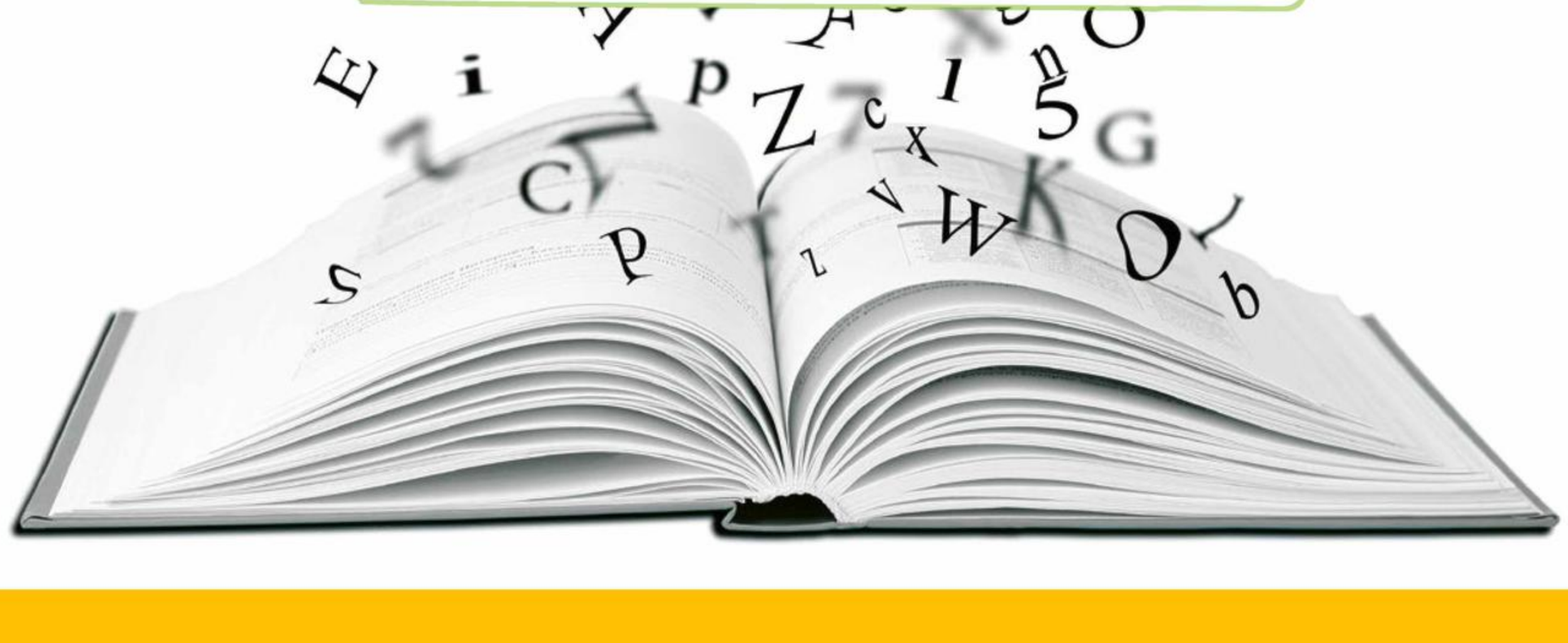

Nowa wiadomość

Najważniejsze słowniki to:

- **słownik języka polskiego** – objaśnia znaczenie wyrazów, które występują w języku polskim,
- **słownik ortograficzny** – zawiera zasady pisowni oraz poprawnie zapisane wyrazy.

Internetowe wersje słownika języka polskiego i słownika ortograficznego znajdziesz na stronie http://sjp.pwn.pl.

Po przeczytaniu

1. W jakich sytuacjach warto korzystać ze słowników? Podaj trzy różne odpowiedzi.

2. Do których słowników sięgniesz w podanych sytuacjach?

- Chcesz sprawdzić pisownię wyrazów: *kurz*, *życzliwy*, *przydać*.
- Szukasz znaczenia słów: *poliglota*, *krytykować*, *skrupulatny*.

3. Wyjaśnij, co oznacza słowo *dom* w podanych zdaniach. Znajdź w słowniku hasło *dom*. Następnie zapisz w zeszycie co najmniej dwa znaczenia tego wyrazu.

W moim domu mówimy sobie prawdę.
Mój dom znajduje się w pobliżu pięknego parku.
Tak hałasował, że obudził cały dom.

4. Małgosia otworzyła słownik na stronie z hasłem *przeszkoda*. Gdzie należy poszukać każdego z podanych słów: przed wyrazem znalezionym przez dziewczynkę czy po nim?

przebaczyć, przeszkolić, przeszklić, przeziębić,
prządka, precyzja, przyczyna, przodek

5. Podziel wymienione wyrazy na sylaby. W razie wątpliwości skorzystaj z właściwego słownika.

Przykład: najlepszy → naj-lep-szy

jesienny, przedpokój, kuchenny, podręczny, nadmorski

6. Przepisz podane słowa do zeszytu, uzupełniając je literami *ó, u, rz* lub *ż*. W razie wątpliwości związanych z pisownią skorzystaj z odpowiedniego słownika.

g?mka, og?rek, g?zik, w?jek, pr?chno, ch?r,
?adko, ?ałować, po?eczka, po?yczka, je?yny, ja?yny

Jak się porozumiewamy?

Każdego dnia porozumiewamy się z innymi ludźmi, czyli się z nimi **komunikujemy**.

NADAWCA

to osoba, która tworzy wypowiedź i przekazuje ją odbiorcy.

np. *pisarz, nauczyciel, każdy z nas mówiący do kogoś*

KOMUNIKAT

to informacja przekazywana drugiej osobie.

np. *ustny lub pisemny*

ODBIORCA

to osoba, która odbiera skierowaną do niej wypowiedź.

np. *czytelnik książki, uczeń, człowiek słuchający drugiej osoby*

Komunikaty, czyli informacje, mogą być przekazywane za pomocą słów (ustnie bądź pisemnie) lub w inny sposób: przez proste rysunki, znaki, gesty i mimikę twarzy, sygnały świetlne i dźwiękowe.

SPOSOBY PRZEKAZYWANIA KOMUNIKATÓW

FLAGI SYGNALIZACYJNE

ZNAKI DROGOWE

SYMBOLE NA METKACH

SYGNAŁY ŚWIETLNE I DŹWIĘKOWE

SŁOWA

GESTY I MIMIKA

Po przeczytaniu

1. Na podstawie każdej fotografii powiedz, kto jest nadawcą komunikatu, a kto – jego odbiorcą. Jaką formę mają te komunikaty?

2. Jak sądzisz, dlaczego na dworcach i lotniskach zamiast napisów często umieszcza się znaki graficzne?

3. Określ, jakie informacje przekazują gestami osoby na fotografiach.

4. Co oznacza każdy ze znaków?

5. Podaj dwa przykłady sygnałów dźwiękowych i powiedz, co komunikują.

6. Wyjaśnij znaczenie dwóch dowolnych symboli umieszczanych na metkach ubrań.

7. Postaraj się wyrazić za pomocą gestów i mimiki, że

- czujesz radość,
- zastanawiasz się nad czymś,
- znasz odpowiedź na pytanie,
- chcesz, aby ktoś mówił głośniej.

8. Osoby niesłyszące porozumiewają się za pomocą języka migowego. Polega on na stosowaniu gestów i mimiki. Odszukaj w internecie, jak w języku migowym pokazać powitanie: *dzień dobry.*

Praca twórcza

9. Zaprojektuj i narysuj na kartce znak graficzny przekazujący określoną informację uczniom Twojej szkoły, na przykład zakaz biegania po korytarzach. Zapytaj koleżankę lub kolegę, czy wie, co oznacza wymyślony przez Ciebie znak. Jeśli rysunek okaże się niezrozumiały, odpowiednio go popraw.

Co wiemy o zdaniach oznajmujących, pytających i rozkazujących?

Na rozgrzewkę

- Utwórz zdanie z podanej rozsypanki wyrazowej i zapisz je w zeszycie.

urodzinową	Przygotuję	brata.	niespodziankę	dla

Nowa wiadomość

Aby wypowiedź miała sens i była zrozumiała, poszczególne **wyrazy w zdaniu** powinny występować **we właściwej kolejności**. Zdanie zawsze zaczynamy wielką literą.

Czas na ćwiczenia

1. Co sprawia, że podane wypowiedzenia brzmią nienaturalnie? Popraw je i zapisz w zeszycie.

- Wczoraj w gry z rodzicami wieczorem graliśmy.
- Najbardziej przez babcię z jagodami naleśniki przygotowane lubię.

2. Ułóż zdania, których użyjesz w opisanych sytuacjach.

- Pytasz nieznajomą osobę o drogę do biblioteki publicznej.
- Wołasz kolegę, który idzie przed Tobą, ponieważ chcesz, aby na Ciebie zaczekał.
- Wyrażasz opinię na temat obejrzanego ostatnio filmu.

Nowa wiadomość

Ze względu na cel wypowiedzi zdania dzielimy na **oznajmujące**, **pytające** i **rozkazujące**.

Zdanie

oznajmujące
informuje kogoś o czymś.

Przykład:
Pożyczyłem długopis.

pytające
jest pytaniem, które zadajemy innym.

Przykład:
Czy pożyczysz mi długopis?

rozkazujące
wyraża polecenie, życzenie, prośbę lub rozkaz.

Przykład:
Pożycz długopis!

Zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące

3. W jakich sytuacjach użyjesz podanych wypowiedzeń? Co wyrazisz poprzez użycie każdego z nich?

Pójdziemy jutro do kina?
Jutro idziemy do kina!
Proszę, chodźmy jutro do kina!

Zgubiliśmy drogę.
Zgubiliśmy drogę!
Zgubiliśmy drogę?

★ **4.** Zapisz w zeszycie pięć zasad obowiązujących podczas rozmowy. W tym celu przekształć podane zwroty w zdania rozkazujące.

wyraźnie wymawiać poszczególne słowa, mówić nie za szybko i nie za wolno, unikać wyrazów nieznanych odbiorcy, nie odbiegać od tematu, mówić jasno i zwięźle, patrzeć rozmówcy w oczy

Przykład:
Mówić jasno i zwięźle. → Mów jasno i zwięźle!

5. Przekształć podane zdania oznajmujące w rozkazujące.

Przykład:
Często używam słowa *dziękuję*. → Często używaj słowa *dziękuję*!

- Musimy najpierw poprosić go o pozwolenie.
- Każdego ranka mówię *dzień dobry* spotkanym sąsiadom.
- Przepraszam za spóźnienie.
- Zawsze jesteśmy uprzejmi.
- Przedstawię Anię moim rodzicom.

6. Wyobraź sobie, że możesz porozmawiać z Twoim ulubionym bohaterem literackim lub filmowym. Zapisz w zeszycie pięć pytań, które warto byłoby mu zadać. Skorzystaj z wybranych wyrazów.

KTO?
CO?
GDZIE?
KIEDY?
DLACZEGO?
JAKI?
KTÓRY?
CZYJ?
CZY?

7. Przekształć podane zdanie rozkazujące tak, aby wyrażało prośbę. Skorzystaj z wybranego zwrotu.

Pożycz mi książkę!

będę wdzięczna, jeśli | czy byłabyś tak miła | proszę | przepraszam, czy mógłbyś

8. Ułóż z podanych wyrazów dwa zdania – w pierwszym z nich wyraź zaniepokojenie, a w drugim – zdziwienie. Czym będą się różnić te wypowiedzenia?

zaspać | lekcja | dzisiaj | pierwsza

Znaki na końcu zdania

Na rozgrzewkę

- Przeczytaj dialog pani Kropki i pana Przecinka. O jakich znakach jest mowa w tekście?

Pan Przecinek zagadnął panią Kropkę:

– Miała pani okazję poznać szanowną Interpunkcję? To wielka dama dworu Królestwa Pisania. Sama ustala swoje zasady i wyznacza miejsce wszystkim znakom, takim jak my i podobnym do nas. Otóż zostałem jej wczoraj przedstawiony. Uznała mnie za bardzo ważną osobę, bo beze mnie poprawne pisanie jest właściwie niemożliwe!

– Och, akurat! – zdenerwowała się pani Kropka. – Tak można powiedzieć tylko o mnie! Muszę przecież znaleźć się na końcu każdego zdania oznajmującego. Każdego, rozumie pan? A poza tym kończę część zdań rozkazujących... A dla pana nie ma miejsca na końcu zdania!

– Wiem, wiem... – posmutniał pan Przecinek. – Ale za to często pojawiam się w środku wypowiedzi! – wykrzyknął. – A koniec zdania to nie tylko pani miejsce! – zawołał.

– To, niestety, prawda – przyznała pani Kropka. – W pytaniach niepodzielnie panuje Pytajnik.

– No i jest jeszcze ktoś... – przypomniał jej rozmówca. – Pan Wykrzyknik!

– Ten to zachowuje się jak generał – stwierdziła pani Kropka. – Ciągle tylko rozkazuje i rozkazuje!

Nowa wiadomość

- Zdania oznajmujące kończymy zazwyczaj **kropką**.

  Przykład:
  Zaprosimy gości na sobotę.

- Zdania pytające kończymy **pytajnikiem**.

  Przykład:
  Zaprosimy gości na sobotę?

- W zakończeniu zdań rozkazujących stawiamy **wykrzyknik**. Zamiast niego można użyć również **kropki** – zawarte w zdaniu polecenie staje się propozycją, zachętą.

  Przykłady:
  Zaprośmy gości na sobotę! Zaprośmy gości na sobotę.

Czas na ćwiczenia

1. **Przepisz podane zdania do zeszytu, dodając do nich zakończenia. Pamiętaj o użyciu odpowiednich znaków interpunkcyjnych.**

Która książka...
Byłaś kiedyś w...
Wybierzmy się razem...
Każdy człowiek...
Pomóż mi, proszę,...
W tej chwili przestań...

Francesca Simon (urodzona w 1955 roku)

Pisarka pochodzi z Ameryki. Jest autorką ponad 50 utworów dla dzieci, z których najbardziej znane są książki poświęcone przygodom niesfornego chłopca – Karolka. Francesca Simon na początku swojej kariery pracowała również jako dziennikarka – pisała artykuły poświęcone teatrowi.

GRZECZNOŚĆ W KONTAKTACH Z INNYMI

Francesca Simon [czytaj: franczeska sajmon]

Koszmarny Karolek i prześwietne święta

Fragmenty
Tłumaczenie: Maria Makuch

Przydatne słowa

Zobowiązać się do czegoś oznacza podjąć się zrobienia czegoś, obiecać coś komuś.

Przykład użycia:
Zobowiązałam się przygotować sałatkę na przyjęcie urodzinowe mojego brata.

Ach, jak cudowne jest życie! Kanapa, telewizor, paczka chipsów. Koszmarny Karolek aż westchnął ze szczęścia.

– Karolku! – wołała mama z kuchni. – Czy ty [...] oglądasz telewizję?

Karolek nie reagował. Nic i nikt nie ma prawa przerywać jego najnowszego ulubionego programu „Gladiator Terminator".

– Karolu, odpowiadaj! – krzyknęła mama. – Czy napisałeś wszystkie listy z podziękowaniami za świąteczne prezenty?

– NIE! – ryknął Karolek.

– A dlaczego? – spytała mama.

– Dlatego – powiedział Karolek. – Jestem zajęty.

Czy naprawdę nie mogą go zostawić w spokoju nawet na minutę?

Mama wmaszerowała do pokoju i wyłączyła telewizor.

– Ej! – powiedział Karolek. – Oglądam „Gladiatora Terminatora".

– To bardzo źle – powiedziała mama. – Chyba pamiętasz, że żadnej telewizji, póki nie napiszesz listów z podziękowaniami.

– To niesprawiedliwe! – wrzasnął Karolek. [...]

– Jesteś koszmarny, Karolku. Masz natychmiast napisać do cioci Belli, ciotecznej prababci Gertrudy i babuni. [...]

Koszmarny[1] Karolek nie cierpiał pisać listów z podziękowaniami. Dlaczego ma marnować swój cenny czas na jakieś dziękowanie za coś, co już dawno dostał? [...]

[1] *Koszmarny* – inaczej: straszny. W książce *Koszmarny Karolek* słowo *koszmarny* pełni funkcję przydomka dodanego do imienia głównego bohatera.

W tym roku ciocia Bella przysłała mu odrażający rozpinany sweterek w kolorze kanarkowym. Dlaczego ma dziękować za coś takiego? [...]

– Musisz napisać wszystkie listy – oznajmił tata.

– Ale dlaczego? – spytał Karolek.

– Ponieważ tego wymaga grzeczność – powiedział tata.

– Ponieważ ktoś poświęcił ci swój czas i swoje pieniądze – dodała mama.

No i co z tego? – pomyślał Karolek. Dorośli mają mnóstwo czasu, z którym robią, co im się żywnie podoba. Nikt im nie mówi, żeby nie oglądali telewizji albo żeby akurat pisali listy z podziękowaniami. O, nie. Mogą sobie to robić, kiedy oni mają ochotę. Albo w ogóle o tym zapomnieć. [...]

– To tylko jedna strona – powiedział tata. – Czy to takie straszne? [...]

Niech im będzie, pomyślał Karolek. Tata powiedział o jednej stronie. Karolek napisze jedną stronę. Olbrzymimi literami Karolek napisał, co następuje:

Kochana Ciociu Bello!

Dzięki za prezent.

Karolek

Ten list na pewno jest na całą stronę – pomyślał Karolek.

Po przeczytaniu

1. Co mama kazała zrobić Karolkowi? Wyjaśnij, z jakiego powodu syn nie chciał wykonać jej polecenia.
2. Jakim chłopcem jest bohater? W jaki sposób odnosi się do rodziców? Co myślisz o takim zachowaniu?
3. Czego rodzice chcieli nauczyć syna? Na co próbowali zwrócić jego uwagę?
4. Wyszukaj na stronie 26. odpowiedzi, których Karolek udziela mamie. Przekształć je tak, aby były grzeczne.
5. Co sądzisz o liście napisanym przez Karolka? Jak – według Ciebie – rodzice zareagowali na tekst syna?

Praca twórcza

6. Jak Karolek mógłby ciekawie spędzać czas wolny zamiast oglądać telewizję? Zapisz w zeszycie co najmniej trzy pomysły.

Od akapitu do tekstu

Aby Twoja wypowiedź była zrozumiała, musi być zbudowana w czytelny i uporządkowany sposób. Dlatego, pisząc list czy każdy inny dłuższy tekst, nie wystarczy dodawać do siebie kolejnych zdań. Trzeba pamiętać, że następujące po sobie informacje muszą łączyć się w większe części – **akapity**, a kolejne akapity Twojej wypowiedzi powinny być ze sobą powiązane i tworzyć całość.

Akapit

Czym jest?

Akapit to część tekstu wyróżniona wcięciem. Każdy akapit stanowi całość treściową – na przykład opowiada o jednym wydarzeniu lub wyraża jedną myśl. Unikaj zbyt krótkich, jednozdaniowych akapitów – pamiętaj również, aby nie budować akapitów, które są zbyt długie i ciągną się na pół strony.

Jak powinien być zbudowany?

- Pierwsze zdanie, wprowadzające w tematykę akapitu, wyraża ogólną myśl, a pozostałe są jej szczegółowym rozwinięciem.
- Każde kolejne zdanie akapitu nawiązuje do treści zdania poprzedniego i zawiera nowe informacje.
- Ostatnie zdanie jednego akapitu łączy się tematycznie z treścią następnego.

Czas na ćwiczenia

1. Przeczytaj zamieszczony list. Opowiedz, o czym napisała mama do dzieci w poszczególnych akapitach.

Kochane Dzieci!

Bardzo dziękuję za listy – czytam każdy z osobna i jem wszystkie pyszności, które przygotowaliście – i dzięki temu czuję się dużo lepiej. Odpisuję Wam wszystkim na raz, bo tata stoi w drzwiach i pogania.

Co z nogą Asi? Tatuś mówi, że ciągle boli. Joasiu! Czy Ty przypadkiem nie wspinasz się na drzewa? Na pewno robisz coś podejrzanego – więc zaraz mi przestań, bo już za długo ciągnie się ta kontuzja, dawno powinnaś być zdrowa. Uważaj na siebie, córeczko! Przy okazji: wcale się nie śmieję z Ciebie, tylko z Twoich listów – jest w nich dużo poczucia humoru, masz talent!

Bardzo żałuję, że nie mogłam zobaczyć meczu Antosia. Tata opowiadał, że ta bramka była niesamowita. Synku, jak tylko wyjdę ze szpitala, musisz mi pokazać dokładnie, jak wyglądał ten strzał.

Jak tam w szkole? Jakoś nic nie piszecie, a tata nic nie wie na ten temat. Karolino, skończyłaś już wypracowanie? I co dostałaś z klasówki z fizyki?

O, tata już się denerwuje, więc kończę. Bardzo tęsknię za Wami i domem.

Całuję – mama

Jak napisać list?

Pisemną wypowiedź skierowaną do danej osoby nazywamy **listem**. Do rodziny, przyjaciół czy znajomych piszemy **listy prywatne**. Obecnie coraz częściej zamiast listów wysyłamy SMS-y lub krótkie wiadomości za pomocą odpowiednich aplikacji. Popularne są także e-maile. Jednak według wielu osób wciąż najprzyjemniej jest otrzymać tradycyjny list, który świadczy o tym, że ktoś specjalnie dla nich poświęcił swój czas. Musiał przecież przygotować czystą kartkę, napisać list, zaadresować kopertę, pójść na pocztę, kupić znaczek, nakleić go i wrzucić tak przygotowaną przesyłkę do skrzynki.

List prywatny

Przydatne słowa

- **zwrot do adresata:** Kochana Babciu!, Cześć, Tomku!, Droga Aniu!
- **powody napisania listu:** Bardzo się za Tobą stęskniłem; Dawno nie miałam od Ciebie znaku życia; Ostatnio przypomniały mi się nasze wspólne spacery; Mam teraz chwilę, a już dawno się nie kontaktowałyśmy
- **pożegnalne zwroty grzecznościowe:** Ściskam mocno, Pozdrawiam serdecznie, Uściski dla całej rodziny, Przesyłam mnóstwo całusów, Do zobaczenia już niedługo, Pozdrów ode mnie dziadka

Jak napisać list prywatny?

- Przygotuj ładną kartkę papieru. Pamiętaj, że list musi wyglądać czysto i schludnie.
- W prawym górnym rogu kartki zapisz nazwę miejscowości i datę.
- Po lewej stronie lub pośrodku umieść zwrot do adresata. Powinien on być krótki i serdeczny. Na końcu postaw wykrzyknik.
- Na początku listu, w pierwszym, wstępnym akapicie wyjaśnij, dlaczego piszesz. Jeśli odpowiadasz na list, to koniecznie podziękuj za niego.
- W kolejnych akapitach listu przekaż najważniejsze informacje o swoich sprawach. Zapytaj osobę, do której piszesz, co wydarzyło się u niej od czasu Waszego ostatniego spotkania lub poprzedniego listu.
- Pamiętaj, aby nowe informacje zapisywać w oddzielnych akapitach. Każdy z nich rozpoczynaj wcięciem.
- Zapisuj wielką literą słowa *Ty, Ciebie, Twoje, Was*.
- List zakończ pożegnalnym zwrotem grzecznościowym. Możesz także przekazać pozdrowienia.
- Podpisz się. Jeśli przygotowujesz list na komputerze, wydrukuj go i podpisz własnoręcznie.
- Jeśli zdarzyło Ci się zapomnieć o czymś ważnym, możesz po podpisie umieścić jeszcze krótki dopisek – *PS*, czyli *postscriptum*. Nie podpisuj się ponownie.

Jak napisać list?

kolejne akapity rozpoczynane wcięciem

Katowice, 19 września 2017 roku

Droga Agato!

Dziękuję za książkę, którą mi przysłałaś. Przeczytałam ją bardzo szybko. Poprawiła mi humor, gdy byłam smutna.

U nas w domu zamieszanie, bo Piotrek się zakochał! Mówi tylko o Ani, która mieszka w bloku obok. Dowiedział się, że ona chodzi na warsztaty teatralne i nagle również stał się wielkim miłośnikiem teatru. Jak do tej pory wynikają z tej sytuacji same korzyści. Piotrek jest dla wszystkich miły. Skończyły się nawet sprzeczki o to, kto ma wyprowadzać psa. Plucha czy nie – pod pretekstem spaceru z Azorem Piotrek przechadza się pod blokiem Ani. Tyle o moim braciszku.

Postanowiłam zostać hodowcą kaktusów. Za kieszonkowe kupiłam kilka roślin. Dołączam zdjęcie mojej skromnej jeszcze kolekcji.

Na razie kończę, ale wkrótce napiszę ponownie.

Pozdrawiam serdecznie

Iza

PS Piotrek właśnie oznajmił, że zapisał się do kółka teatralnego!

- nazwa miejscowości i data
- zwrot do adresata pisany wielką literą
- pierwszy akapit: nawiązanie do ostatniego kontaktu z adresatem
- kolejne akapity: przedstawienie ostatnich wydarzeń
- ostatni akapit: zakończenie
- pożegnalny zwrot grzecznościowy
- czytelny podpis
- dopisek zawierający dodatkowe informacje

Czas na ćwiczenia

1. Dokończ zdania tak, żeby można było ich użyć w liście.

Dziękuję bardzo za... Twój list sprawił mi... Bardzo miło z Twojej strony, że...

2. Zredaguj w zeszycie początek lub zakończenie listu do:

- kolegi, który przeprowadził się do innego miasta.
- rodziców, z obozu żeglarskiego.
- cioci, która wygrała wycieczkę do Hiszpanii.
- dziadka, który leży w szpitalu.

★ **3.** Przepisz tekst do zeszytu i dopisz do niego poprzedzający go akapit.

Bardzo żałuję, że się z tego powodu nie zobaczymy. Rodzice się na to nie zgodzą. Mam nadzieję, że uda się nam utrzymać kontakt – wiesz, że bardzo mi na tym zależy. Skoro nie za bardzo masz jak pisać, może czasem do mnie zadzwonisz? Wciąż mieszkam u cioci Moniki...
Trzymaj się!
Kaśka

4. Pomyśl, kto najbardziej ucieszyłby się z listu od Ciebie. Zastanów się, o czym opowiesz, aby odbiorca przeczytał Twój list z przyjemnością i zainteresowaniem. Zredaguj list.

Jaką funkcję pełni rzeczownik i przez co się odmienia?

Na rozgrzewkę

- Podzielcie się na grupy. Następnie w zespołach za pomocą ruchu i gestów przedstawcie dowolnie wybrany obiekt – może to być: przedmiot, zwierzę, roślina, zjawisko przyrody – lub osobę. Zadaniem oglądających będzie odgadnąć, co jest tematem Waszej prezentacji.
- Odgadnięte nazwy zapiszcie na tablicy. Na koniec ustalcie, na jakie pytanie odpowiada każde z tych słów.

Nowa wiadomość

Rzeczownik to odmienna część mowy. Nazywa osoby, przedmioty, zwierzęta, rośliny, miejsca, pojęcia, zjawiska. Rzeczowniki odpowiadają na pytania: ***kto?***, ***co?***.

Przykłady:
dziewczynka, ojciec, kapitan, rodzice, książka, pies, drzewo, dom, miłość

Każdy rzeczownik ma określony rodzaj:

- **rodzaj męski (r.m.),** na przykład **(ten)** *dziadek*, *długopis*
- **rodzaj żeński (r.ż.),** na przykład **(ta)** *wizyta*, *dziewczynka*
- **rodzaj nijaki (r.n.),** na przykład **(to)** *dziecko*, *słońce*

Czas na ćwiczenia

1. Przerysuj tabelę do zeszytu. Wpisz podane rzeczowniki w odpowiednie pola.

wichura, *narty*, *Tatry*, *babcia*, *grzeczność*, *kot*, *muzyka*, *kwiat*, *brat*, *fotel*, *morze*, *jeż*, *drzewo*, *burza*

Osoby	Przedmioty	Zwierzęta	Rośliny	Miejsca	Pojęcia	Zjawiska
?	?	?	?	?	?	?

2. Odgadnij, do kogo należą poszczególne przedmioty. Uzupełnij podane zdania.

Ala: Ta ?, ta ? i ta ? są moje.

Zosia: Ten ?, ten ? i ten ? należą do mnie.

Ola: To ?, to ? i to ? dostałam od rodziców.

3. Przeczytaj poszczególne pary zdań. Wyjaśnij, czym różnią się podkreślone rzeczowniki.

- To jest mój starszy brat. Dostałam w prezencie od brata grę planszową.
- Moje kuzynki mieszkają w Krakowie. Lato spędziłam w Krakowie u kuzynek.

Nowa wiadomość

Ten sam rzeczownik może występować w różnych formach w zależności od tego, z jakimi wyrazami łączy się w zdaniu. Oznacza to, że rzeczownik się odmienia.

Rzeczowniki w języku polskim odmieniają się przez **liczby** – **pojedynczą (lp.)** i **mnogą (lm.)** – oraz przez **przypadki**. Przypadki rozpoznajemy, stawiając odpowiednie pytania.

Przykład:

Przypadek		Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
Mianownik (M.)	kto? co? (jest/są)	róża	róże
Dopełniacz (D.)	kogo? czego? (nie ma)	róży	róż
Celownik (C.)	komu? czemu? (się przyglądam)	róży	różom
Biernik (B.)	kogo? co? (widzę)	różę	róże
Narzędnik (N.)	z kim? z czym? (idę)	różą	różami
Miejscownik (Ms.)	o kim? o czym? (mówię)	róży	różach
Wołacz (W.)	o! (witaj/witajcie)	różo	róże

Uwaga! Aby określić rodzaj rzeczownika w liczbie mnogiej, trzeba zmienić jego formę na liczbę pojedynczą.

Przykłady:
goście → **(ten)** gość – rodzaj męski,
pamiątek → **(ta)** pamiątka – rodzaj żeński,
sercom → **(to)** serce – rodzaj nijaki.

4. Zadaj podane pytania koleżance lub koledze. Zapisz w zeszycie odpowiedzi i określ, w jakim przypadku wystąpił każdy z podanych wyrazów. Co spowodowało, że Twój rozmówca użył właśnie takich form?

Przykład:
O czym marzysz? O czekoladzie. (Ms.)

- **Co** stoi na Twoim biurku?
- **Czego** nie zabierzesz ze sobą do szkoły?
- **Czemu** najchętniej przyglądasz się w zoo?
- **Kogo** z klasy lubisz najbardziej? (imię)
- **Z kim** siedzisz w ławce? (imię)
- **O czym** porozmawiamy na przerwie?

5. Dobierz do wyrazów z ramki odpowiednie rzeczowniki. Ułatwią Ci to podane pytania.

leży (co?), wysyłam (komu?), brakuje (czego?), lubię (kogo?),
rozmawiam (z kim?), opowiada (o czym?)

z kolegą, o wycieczce, poduszka, dziadkowi, sąsiada, ołówka

6. Odczytaj podany tekst. Użyj wyrazów w nawiasach w odpowiedniej formie.

Wiadomość

WYŚLIJ

Do: zosiak@wp.pl

Dw:

Temat: po miłym spotkaniu

Cześć, (Zosia)!
Dziękuję za wczorajszą (gościna). Czułam się u Ciebie w (dom) naprawdę dobrze. Ciasto upieczone przez Twoją (mama) było przepyszne. Masz bardzo sympatyczną (siostra). Może mnie razem odwiedzicie? Poproszę (rodzice), żeby przygotowali dla nas coś dobrego.
Pozdrowienia dla Twoich (domownicy)!
Ola

7. Sprawdź w odpowiednim słowniku, jaką formę przyjmują podane rzeczowniki we wskazanych przypadkach. Zapisz poprawne formy tych przypadków w zeszycie.

Rzeczownik *gość* w N. lm. kończy się na *-ami. / -mi.*
Rzeczownik *ojciec* w C. lp. kończy się na *-u. / -owi.*
Rzeczownik *mecz* w D. lm. kończy się na *-ów. / -y.*

Gramatyka w praktyce

Niektórzy z Was mogą się zastanawiać, do czego przydaje się wiedza o rzeczowniku. Mogłoby się wydawać, że aby mówić i pisać poprawnie, nie trzeba wiedzieć, jakiego rodzaju jest dany wyraz. Nic bardziej mylnego. Jeśli niewłaściwie określimy rodzaj rzeczownika, utworzymy jego niepoprawne formy. Dlatego też warto zapamiętać, jaki rodzaj mają niektóre rzeczowniki:

- **ta pomarańcza**, a nie ~~ten pomarańcz~~,
- **ta gerbera**, a nie ~~ten gerber~~,
- **ta kontrola**, a nie ~~ten kontrol~~,
- **ten kafelek**, a nie ~~ta kafelka~~.

Julian Tuwim (lata życia: 1894–1953)

Julian Tuwim był poetą, pisarzem, autorem piosenek i tekstów kabaretowych oraz tłumaczem. Pisał zarówno dla dzieci, jak i dla dorosłych. Jego najbardziej znane wiersze dla najmłodszych to: *Lokomotywa*, *Spóźniony słowik*, *Rzepka* i *Ptasie radio*.

Julian Tuwim

Spóźniony słowik

Płacze pani Słowikowa w gniazdku na akacji,
Bo pan Słowik przed dziewiątą miał być na kolacji,
Tak się godzin wyznaczonych pilnie zawsze trzyma,
A tu już po jedenastej – i Słowika nie ma!

Wszystko stygnie: zupka z muszek na wieczornej rosie,
Sześć komarów nadziewanych w konwaliowym sosie,
Motyl z rożna, przyprawiony gęstym cieniem z lasku,
A na deser – tort z wietrzyka w księżycowym blasku.

Może mu się co zdarzyło? Może go napadli?
Szare piórka oskubali, srebrny głosik skradli?
To przez zazdrość! To skowronek z bandą skowroniątek!
Piórka – głupstwo, bo odrosną, ale głos – majątek!

Nagle zjawia się pan Słowik, poświstuje, skacze...
„Gdzieś ty latał? Gdzieś ty fruwał? Przecież ja tu płaczę!”.
A pan Słowik słodko ćwierka: „Wybacz, moje złoto,
Ale wieczór taki piękny, że szedłem piechotą!”.

Po przeczytaniu

1. **Wyobraź sobie, że jesteś panią Słowikową. Odpowiedz na pytania dziennikarza.**

- Czego się pani obawiała, gdy mąż nie wracał do domu?
- Co pani przygotowała na kolację?
- Co pani poczuła, kiedy pan Słowik wreszcie się pojawił?
- Jaki jest pan Słowik? Co można o nim powiedzieć w tej sytuacji?

2. Wyszukajcie w wierszu określenia rzeczowników *piórka* i *głosik*. Jak myślicie, czemu służą w utworze wskazane przez Was wyrazy? W swojej odpowiedzi możecie skorzystać z podanych słów.

oddają, *przedstawiają*, *uwydatniają*, *wzbogacają*, *określają*

Nowa wiadomość

Wyraz, który w tekście literackim jest określeniem rzeczownika, nazywamy **epitetem**. Zwykle uwydatnia on cechy lub właściwości opisywanych osób, przedmiotów, zwierząt, roślin i zjawisk. Dzięki niemu odbiorca łatwiej może sobie wyobrazić przedstawiane sytuacje.

3. Znajdź w drugiej strofie wiersza przykłady epitetów.

4. Z każdej fotografii wybierz kilka elementów krajobrazu. Dodaj epitety do poszczególnych rzeczowników.

Przykład: niebo – ciemne niebo

5. Co powiedziała pani Słowikowa na widok pana Słowika? Jakiego rodzaju zdaniami się posłużyła: oznajmującymi, pytającymi, rozkazującymi? Co w ten sposób wyraziła?

6. Przeczytaj głośno tekst w taki sposób, by oddać uczucia pani Słowikowej i pana Słowika.

7. Czy zdarzają Ci się sytuacje podobne do tej, która przytrafiła się panu Słowikowi? Co potrafi tak bardzo przykuć uwagę ludzi, że zapominają o umowach i zobowiązaniach?

Praca twórcza

8. Pani Słowikowa przygotowała na kolację bardzo oryginalne potrawy. Zaproponuj panu Słowikowi własne niezwykłe, poetyckie dania.

Przykład:
zapiekanka z mchu i paproci w sosie z babiego lata

Paweł Beręsewicz (urodzony w 1970 roku)

Pracuje jako tłumacz. Jest też autorem opowiadań i powieści dla dzieci. Jego najpopularniejsze książki to: *Co tam u Ciumków?*, *Pan Mamutko i zwierzęta*, *Ciumkowe historie, w tym jedna smutna* oraz *Jak zakochałem Kaśkę Kwiatek*. Wydarzenia w utworach pisarza często są przedstawiane w zabawny sposób.

PRAWDZIWY MĘŻCZYZNA

Paweł Beręsewicz

Ciumkowe historie, w tym jedna smutna

Fragmenty

W życiu każdego człowieka, jeżeli tylko jest odpowiedniej płci[1], przychodzi taka chwila, że z chłopca staje się mężczyzną. [...] Grzesiek był odpowiedniej płci, a do tego skończył dziesięć lat i nie mógł już mężnienia[2] odkładać na później. Ach, jak ten czas leci! A przecież jeszcze tak niedawno...

– Tata, pokaż, jak mnie kochasz! – piszczał Grzesiek, chichocząc nerwowo, przygotowany do natychmiastowej ucieczki.

– Nie pokażę, bo to niebezpieczne – odpowiadał tata z powagą, ale dla wszystkich było oczywiste, że pokazywanie to tylko kwestia czasu. [...]

– To co! Ja chcę! – piszczał Grzesiek z coraz większym entuzjazmem, bo tata był tuż-tuż. Robił przebiegłą minę, prężył się do skoku i nagle... hop! – z przeraźliwym „Sam tego chciałeś!" rzucał się na uszczęśliwioną ofiarę, oplatał ramionami i przytulał do siebie.

– Na pewno tego chcesz? – pytał jeszcze na wszelki wypadek.

– Tak! – odpowiadał mu zachwycony pisk.

– Ale na pewno?

– Na pewno, pokaż, pokaż!

– No dobrze, ale pamiętaj, że cię ostrzegałem! – mówił groźnie tata. – Otóż, ja ciebie kocham... tak!

I ściskał.

---

[1] *Płeć* – zespół cech odróżniających kobiety od mężczyzn.

[2] *Mężnienie* – tu: dorastanie.

Grzesiek czuł, jak jakaś straszna siła wgniata go w tatę. Przez chwilę jeszcze chichotał, ale potem zaczynało mu brakować tchu. [...]

– Starczy – mówił tata i rozluźniał uścisk.

Grzesiek stał przez chwilę, ciężko dysząc, a potem znów się rozpromieniał i z głośnym sapaniem pytał:

– To... tak... mnie... kochasz?

– Coś ty! – śmiał się tata. – To było tylko na dwadzieścia procent. [...]

Tak było kiedyś, kiedy Grzesiek był małym chłopcem i jeszcze nie zaczął stawać się mężczyzną. Wtedy czasami nawet pozwalał mamie pocałować się w czółko przy chłopakach.

Teraz wszystko się zmieniło. Kiedy ostatnio tata zapytał: „Kto chce, żeby mu pokazać, jak go kocham?", Grzesiek tylko pogardliwie[3] prychnął[4]:

– Dziękuję, nie skorzystam.

– Ja chcę! Ja chcę! – pisnęła za to Kasia i zatańczyła przed tatą swój radosny taniec. Grzesiek z lekceważącym półuśmieszkiem patrzył, jak tata naprężył muskuły, opasał Kasię ramionami, wyszczerzył zęby w udawanym wysiłku i ścisnął. Kasia zawyła z zachwytu, a kiedy tata oznajmił, że to dopiero na dziesięć procent, zawołała:

– E tam, słabiutko! – więc tata jeszcze mocniej zacisnął ramiona. Przy piętnastu procentach Kasi zaczęło brakować tchu [...].

– Tak cię kocham, tylko że jeszcze razy cztery! – powiedział tata, stawiając ledwo żywą Kasię na ziemi. [...]

– No to ja ostatecznie też mogę zobaczyć – niespodziewanie zmienił zdanie Grzesiek, na co tata zrobił zdziwioną minę i powiedział:

– Ty? A to wypada?

– A nie? – zaniepokoił się Grzesiek.

Tata przez chwilę udawał, że się zastanawia, po czym powiedział łaskawie:

– No, może w ostateczności. Jak podejdziesz bliżej, to ci pokażę.

Grzesiek ostrożnie zrobił dwa kroki do przodu, potem pół kroku [...].

– No to po... – zaczął, ale nie dokończył, bo coś na kształt węża boa zacisnęło się na jego ramionach i klatce piersiowej.

Przydatne słowa

Jeżeli o danej osobie mówimy, że **się rozpromieniła**, oznacza to, że stała się radosna.

Przykład użycia:
Rozpromienił się na jej widok – tak dawno się nie widzieli!

---

[3] *Pogardliwie* – tu: lekceważąco.

[4] *Prychnąć* – tu: powiedzieć coś ze złością.

– Tak cię kocham! – powiedział tata, coraz mocniej przyciskając Grześka do siebie. Jednak przy dwudziestu pięciu procentach Grzesiek nawet nie poczerwieniał. Zaczął czerwienieć dopiero przy czterdziestu, ale do tego czasu tata był już znacznie czerwieńszy. Uścisk zacisnął się jeszcze bardziej, ale przy pięćdziesięciu procentach tacie zaczęło brakować sił, a Grzesiek dopiero zaczynał się krztusić. Tata zebrał się na ostateczny wysiłek i naprężył mięśnie do granic możliwości.

– Już! – wyrzęził wreszcie Grzesiek, dusząc się ze śmiechu i z braku powietrza, a kiedy stanął z powrotem na ziemi, zapytał:

– I jak?

– Synu – wysapał uroczyście tata. – Ty chyba rzeczywiście stajesz się mężczyzną. Sześćdziesiąt procent i ani jedna kosteczka nie zatrzeszczała!

– E tam! – powiedział Grzesiek i skromnie spuścił wzrok.

– Ty mój dorosły synku! – rozczulił się tata. Pogłaskał Grześka po czuprynie i pocałował w różowy z wysiłku i dumy policzek.

Przydatne słowa

Jeżeli ktoś traktuje daną osobę lub rzecz bez dostatecznej uwagi lub szacunku, mówi się, że ją **lekceważy**.

Przykład użycia:
Stefan zlekceważył ostrzeżenia lekarza i poszedł na mecz.

Po przeczytaniu

1. Które z podanych określeń najlepiej oddają charakter tekstu?

humorystyczny, ponury, radosny,
poważny, podniosły, dowcipny, posępny

2. Dlaczego Grzesiek inaczej niż dotychczas zaczął reagować na żarty ojca? Co było powodem takiej zmiany zachowania?

3. O czym przekonał się tata, kiedy starym zwyczajem uściskał Grzesia? Z czego był dumny syn, a z czego – ojciec?

4. Porozmawiajcie z koleżankami i kolegami, których zachowań dorośli powinni unikać, aby nie urazić lub nie zawstydzić osób w Waszym wieku. Dlaczego tak uważacie? Wymieńcie się opiniami na ten temat.

5. Odszukajcie we właściwym słowniku znaczenie wyrazu *rytuał*. Porozmawiajcie o Waszych rodzinnych lub szkolnych rytuałach. Sporządźcie notatkę, w której odpowiecie, czemu służą wspólne rytuały.

Zanim przeczytasz

- Porozmawiajcie o tym, które zachowania rodziców lub opiekunów sprawiają Wam największą radość.

Ryszard Przymus

Nasza Mama jest poetką...

Nasza Mama jest poetką,
nasza Mama pisze wiersze –
i dlatego z naszą Mamą
życie w domu jest piękniejsze.

Gdy Mama podlewa kwiaty
z konewki deszczykiem wody,
mówi: „Pod tym wodospadem
zakwitną u nas ogrody...”.

Słońce jest dla Mamy jabłkiem,
księżyc błyszczy jak koralik,
wiatr wesoło gra na skrzypcach,
a tęcza to barwny szalik.

Nawet kiedy na półmisku
przynosi pyzy gotowe,
śmieje się: „Dzisiaj na obiad
są piłeczki pingpongowe...”.

Dobrze mieć Mamę poetkę!
Bo umiemy tak jak Ona –
jeden kwiat zamienić w ogród,
a odkurzacz w trąbę słonia.

Berthe Morisot [czytaj: bert morizo], *Mama z dzieckiem na łące w Bougival* [czytaj: bużiwal], 1882 rok

Przydatne słowa

Osobę, która wypowiada się dowcipnie i inteligentnie, nazywamy **błyskotliwą**.

Przykład użycia:
Basia jest błyskotliwą dziewczynką – jej wypowiedzi świadczą o dużym poczuciu humoru i sporej wiedzy.

Po przeczytaniu

1. Kto mówi w utworze? Wskaż słowa, które o tym świadczą.
2. Jak mama opowiada dzieciom o zjawiskach przyrody? Odczytaj fragmenty, w których w niezwykły sposób zostały określone słońce, księżyc, wiatr, tęcza oraz woda.

3. Jak rozumiesz ostatnie trzy wersy?

4. Dlaczego, według Ciebie, *z naszą Mamą życie w domu jest piękniejsze*?

5. Jakie uczucia wyraża osoba mówiąca w wierszu? W odpowiedzi możesz skorzystać z podanych słów.

radość, *beztroskę*, *wesołość*, *wzruszenie*, *tęsknotę*, *entuzjazm*, *wzburzenie*

Nowa wiadomość

Nastrój utworu to uczucia i wrażenia, które towarzyszą osobie mówiącej w wierszu.

6. Krótko opowiedz o umiejętnościach, za które podziwiasz jedną z bliskich Ci osób.

7. Dokończ zdanie.

Życie w domu jest piękniejsze, gdy...

Praca twórcza

8. Zostań poetą, tak jak mama z utworu Ryszarda Przymusa, i wymyśl niezwykłe określenia dla zjawisk przyrody przedstawionych na zdjęciach. Możesz skorzystać z podanych słów.

przypominają, *wyglądają jak*, *kojarzą się z*, *są podobne do*

Ewa Ostrowska (lata życia: 1938–2012)

Była autorką wielu opowiadań, a także powieści dla dzieci i młodzieży. Utwory tej pisarki dotyczą głównie spraw rodzinnych. Są to między innymi: *Dwie niesamowite bajki nie bajki mamy*, *Długa lekcja*, *Kindziombal atakuje*, *Jaś Kosmonauta*, *Babcia, my i gangsterzy*.

Zanim przeczytasz

- Podaj skojarzenia związane ze słowem *rodzeństwo*.

Ewa Ostrowska

CZASEM TAK TRUDNO KOCHAĆ RODZEŃSTWO

Mama, Kaśka, ja i gangsterzy

Fragmenty

– Co to znaczy aklibed? – zainteresowała się mama.

– To taki anagram[1] – wyjaśniła ochoczo Kaśka.

– Bo my nie chcemy przynosić ci wstydu w miejscach publicznych, mamo... – dodałam.

– Co ma wspólnego wstyd z anagramem?

– Chcemy zachowywać się jak dobrze wychowane dziewczyny. No więc w miejscach publicznych obrzucamy się anagramami – powiedziała Kaśka.

Jasne oczy mamy pojaśniały w zdumieniu.

– Jeżeli bowiem Dankowską nazwę w publicznym miejscu oślicą – wyjaśniała Kaśka – to chociaż będzie to zgodne ze stanem faktycznym, ludzie mogą pomyśleć, że Dankowska jest moją niewinną ofiarą, natomiast ja jestem fatalnie wychowaną osobą. O, a jeżeli coś takiego usłyszałaby pani Czajkowska z pierwszego piętra, wówczas cały nasz blok, od parteru aż po strychy, dowiedziałby się, że ty nie radzisz sobie z naszym wychowaniem. [...] Na przykład mówię do Danki: „Kochanie, ale z ciebie acilśo". [...]

– Więc anagram od „oślica"? – upewniała się mama.

– No. Od oślica! [...]

Mama wstała, gwałtownie odsuwając krzesło.

– Genialne – powiedziała z wyrzutem. – A ja, naiwna, sądziłam, że [...] przestałyście sobie ubliżać. Genialne!

[1] *Anagram* – wyraz powstały z przestawienia liter lub sylab innego wyrazu.

I wyszła, trzaskając drzwiami.

– Przecież cię szczypałam, ocilśo – zwróciłam uwagę Kaśce.

– Sądziłam, że z zazdrości, oktoidi – odparła zdruzgotana. (I kto mówi, że ona jest inteligentna?)

– Aklibed. Należało trzymać język za zębami.

– Nie dosyć, że mnie wyszczypałaś, to jeszcze mnie obrażasz – powiedziała Kaśka [...]. – Nie odzywaj się do mnie. Nie mam przyjemności.

– Smarkata – strzeliłam. I ugodziłam boleśnie: Kaśka nie może mi darować, że urodziłam się pierwsza, całe pięć minut przed nią. [...]

– A mnie dziś tak bolała głowa... – wyszeptała Kaśka. – Tak bolała. I teraz też boli. Chyba zaraz zemdleję. [...]

– Kaśka, nie wygłupiaj się – spuściłam z tonu. Bardzo nie lubię widoku padających. Czy zresztą na pewno wiadomo, dlaczego padają?

– Ach! – jęknęła Kaśka, chwytając się za serce. Wykonała efektowny piruet, jak tancerka w popisie na bis, wspięła się na palce, okręciła łabędzim ruchem i osunęła się na dywan.

– Kaśka, wstawaj – odezwałam się niepewnie. Nigdy zresztą nie wiem, kiedy moja siostra udaje, że mdleje, a kiedy mdleje naprawdę. Na tym chyba polega jej wielkość.

– Kaśka, bo podrapię cię w pięty – zagroziłam. [...] Ani drgnęła. Leżała, malowniczo rozciągnięta na dywanie. Poczułam ukłucie niepokoju. Pochyliłam się nad nią, chyba... chyba nie oddycha?! I przypomniałam sobie natychmiast, że dziś przed lekcją historii Kaśka skarżyła się na silny ból głowy. Sądziłam, że to normalna zagrywka ze strony mojej genialnej siostry, której wczoraj nie chciało się wkuwać materiału z całego półrocza do powtórki, ale ona musiała naprawdę czuć się źle, nie udawała tym razem. [...]

– Kaśka! – krzyknęłam rozpaczliwie. Przyłożyłam rękę do jej piersi. Matko święta, serce mojej siostry nie biło!

– Kaśka... – prosiłam, płacząc. Matko święta, spraw, aby odzyskała przytomność. Już nigdy więcej jej nie uszczypnę, nie kopnę, przestanę się kłócić, pozmywam naczynia po obiedzie, sprzątnę nasz pokój... co robić? Mama zaraz wejdzie i przerazi się, mamie nie wolno się denerwować, ma słabe serce. Zadzwonić na pogotowie albo do pana Staszka? Ale mama, zapyta, dlaczego

Przydatne słowa

Jeśli coś zwraca naszą uwagę oryginalnością lub pięknem, mówimy, że jest **efektowne**.

Przykład użycia:
Efektowna fryzura Uli była dziełem jej babci.

dzwonię, co się stało, i sprawa się rypnie. Płakałam, przerażona, zrozpaczona, bezradna. Tu Kaśka umiera, a może już umarła, a tam mama... zaraz wejdzie... o, wchodzi.

– Dzieci! – krzyknęła.

– Mamo, Kaśka... – zaczęłam, lecz w tym momencie Kaśka poderwała się z dywanu i otrzepała niewinnym ruchem spódnicę.

– A co, mamusiu? – odezwała się najzdrowszym pod słońcem głosem. Pociemniało mi w oczach: najpierw z radości, że Kaśce nic nie jest, potem z wściekłości, że jest aż tak podła. [...]

– Oj, dziewczynki, dziewczynki, dlaczego musicie sobie stale dokuczać? Ledwie wyjdę za drzwi, a wy zaraz zaczynacie. Pogódźcie się, proszę. I chodźcie do kuchni. Zrobiłam na deser krem truskawkowy. [...]

– Ubóstwiam krem truskawkowy! – zawołała Kaśka i pognała do kuchni. Ja byłam tak wzburzona, że nawet krem z bitą śmietaną nie potrafił mi przynieść ulgi.

– Źle wyglądasz. Tak nagle zbladłaś – powiedziała mama. – Boli cię głowa?

– Dankowska jest dziś cierpiąca – ucieszyła się Kaśka. – Niech nie je, bo jej zaszkodzi. Poświęcę się i zjem jej porcję.

Po czym zjadła wszystko, bezczelnie, do ostatniej truskaweczki. Wylizała łyżeczkę.

Po przeczytaniu

1. Kto opowiada o wydarzeniach przedstawionych w tekście? Wskaż fragmenty, które to potwierdzają.
2. W jakim celu dziewczynki używały anagramów, kiedy ze sobą rozmawiały? Dlaczego mamie się to nie spodobało?
3. Opisz zachowanie Kaśki. Jakie uczucia wzbudzało w Dance postępowanie siostry?
4. Jak sądzisz, czy dziewczynki były sobie bliskie? Uzasadnij swoje zdanie.
5. Porozmawiajcie w klasie o Waszych relacjach z rodzeństwem lub przyjaciółmi. Kiedy możecie na siebie liczyć? Co Was w sobie drażni lub irytuje?

Praca w grupie

6. Ułóżcie dwa anagramy z wybranych z tekstu rzeczowników. Poproście koleżanki i kolegów z klasy o odgadnięcie tych słów.

Pisownia wyrazów z *ó* i *u*

Na rozgrzewkę

- Jakich słów z *ó* brakuje w podanych zdaniach? Zapisz w zeszycie te wyrazy.

Mała droga to inaczej [?].
Czapkę krakowską zdobią pawie [?].
Gdy ktoś chce Cię zatrzymać, powie do Ciebie: [?]!
Słuchaj, kiedy do Ciebie [?]!

Nowa wiadomość

Ó piszemy:

- gdy wymienia się na *o, a, e,*

Przykłady:

ó – o	*ó – a*	*ó – e*
stół – stoły	wrócić – wracać	trójka – trzeci
chłód – chłodno	skrót – skracać	zgniótł – zgnieść

- w zakończeniach *-ów*, *-ówka* (inaczej piszemy: *wsuwka*, *skuwka*, *zasuwka*) i *-ówna*,

Przykłady:

-ów	*-ówka*	*-ówna*
rodziców	klasówka	aptekarzówna
Kraków	złotówka	Zającówna

- w niektórych wyrazach, mimo że nie wymienia się na *o*, *a* czy *e* – pisownię tych słów trzeba zapamiętać. W razie wątpliwości, jak dany wyraz zapisać – przez *ó* czy przez *u* – należy sprawdzić jego pisownię w słowniku ortograficznym.

Przykłady:
córka, ogórek, król, góra, wiewiórka

Czas na ćwiczenia

1. Uzupełnij zdania wyrazami utworzonymi od podanych słów. Przepisz te wypowiedzenia do zeszytu.

otwÓr

Tata przed chwilą [?] pudełko z prezentem.

siÓdma

Zegar wskazywał na tarczy cyfrę [?].

skrÓt

Często [?] sobie drogę.

2. Przeczytaj tekst i uzupełnij go wyrazami z nawiasów w odpowiedniej formie. Zapisz te słowa w zeszycie. Podkreśl w nich powtarzające się zakończenie.

Kochana siostrzyczko!

Dotarliśmy już do Krakowa. W tym pięknym mieście jest wiele wspaniałych (zabytki) [?]. Zwiedziliśmy już Wawel – siedzibę polskich (władcy) [?]. Oglądaliśmy Sukiennice i kościół Mariacki. Karmiliśmy gołębie na krakowskim rynku. Przed chwilą kupiłam dla Ciebie sznur (obwarzanki) [?], a dla (rodzice) [?] album o Krakowie.

Do zobaczenia wkrótce

Madzia

Sz.P. Tosia Jaworówna

ul. Polna 12/7

00-341 Gdańsk

3. Utwórzcie kilkuosobowe grupy. W zespołach wypiszcie jak najwięcej nazw miast zakończonych na *-ów*. Możecie skorzystać z map lub atlasów. Następnie porównajcie Wasze listy słów ze spisami utworzonymi przez inne zespoły.

4. Do podanych wyrazów dopisz w zeszycie słowa – skojarzenia zakończone cząstką *-ówka*.

piłka, gra, siatka – [?]
schować się, miejsce, ukryć się – [?]
stoły, posiłek, duża sala – [?]
woda, żagiel, rejs – [?]

5. Uzupełnij zdania wyrazami utworzonymi od wyróżnionych słów. Przepisz wypowiedzenia do zeszytu.

Spinka, którą **wsuwa** się we włosy, to [?].
Metalowa listewka, którą się **zasuwa** drzwi, to [?].

6. Uzasadnij pisownię wyrazów z *ó* wymiennym. Ułóż i zapisz zdania z wyrazami z *ó* niewymiennym.

Przykład:
chłód, bo chłodny

róg, kłótnia, późno, mróz, źródło

7. Zapisz w zeszycie trzy nazwy zwierząt, w których występuje *ó*. Podkreśl słowa z *ó* niewymiennym.

8. Przepisz podane wyrazy w kolejności alfabetycznej.

ulica, *uczeń*, *uroda*, *umysł*, *udko*, *ustnik*

Nowa wiadomość

***U* piszemy:**

- w rzeczownikach zakończonych na: *-unek*, *-us*, *-usz*, *-uch*, *-ura*, *-ulec*,

  Przykłady:
  podar<u>unek</u>, reb<u>us</u>, kapel<u>usz</u>, rac<u>uch</u>, nat<u>ura</u>, ham<u>ulec</u>

- w czasownikach kończących się na: *-uj*, *-uje*,

  Przykłady:
  kup<u>uj</u>, rys<u>uje</u>

- na początku większości wyrazów (inaczej piszemy między innymi: *ósmy*, *ówczesny*, *ów*, *ówdzie*),

  Przykłady:
  <u>u</u>branie, <u>u</u>ciąć, <u>u</u>śmiech, <u>u</u>cho

- na końcu wyrazu,

  Przykłady:
  kot<u>u</u>, płot<u>u</u>, słońc<u>u</u>

- w wyrazach, których pisowni nie objaśnia żadna reguła.

  Przykłady:
  arb<u>u</u>z, c<u>u</u>kier, k<u>u</u>ra, tr<u>u</u>dny, w<u>u</u>jek, dzi<u>u</u>pla

9. Co robią osoby przedstawione na fotografiach? Dokończ w zeszycie podane zdania.

Ola ▨ obrazek.

Inżynier ▨ dom.

Tata i syn ▨ obiad.

10. **Wstaw w zdania brakujące wyrazy – rzeczowniki utworzone od wskazanych nazw czynności. Przepisz uzupełnione wypowiedzenia do zeszytu.**

Zawsze **kieruję** się sercem. Wiem, że dzięki temu podążam w najlepszym ▨.
Strażacy **ratują**, gdy wybucha pożar. Tym razem pojechali na ▨ kotu, który nie mógł zejść z drzewa.
Nie wiem, co **podarować** Zosi na urodziny. Nie mam pomysłu na ciekawy ▨.

11. Do podanych rzeczowników dopisz w zeszycie skojarzenia.

obłok, niebo – ?ura wiatr, siła – ?uch igły, roślina – ?us
rower, stop – ?ulec głowa, nakrycie – ?usz

Praca w grupie

12. Zorganizujcie zabawę ortograficzną.

- Podzielcie się na kilkuosobowe zespoły.
- Ustawcie się w kole i rzucajcie do siebie piłkę. Rzucający mówi wyraz z *ó* wymiennym, a łapiący – odpowiednie słowo, w którym *ó* wymienia się na *o*, *a* lub *e*.
- Osobie, która nie poda właściwego wyrazu, pomaga grupa.

13. Zagrajcie w grupach w ortograficzne zgadywanki.

- Przygotujcie 20 małych kartek z zapisanymi wyrazami z *ó* niewymiennym i z *u*, którego pisowni nie objaśnia żadna reguła.
- Każda osoba losuje jeden wyraz i rysuje na kartce obrazek lub rebus, który pozwoli odgadnąć wylosowane słowo.
- Wrzućcie kartki do pudełka.
- Wylosujcie po jednym rysunku, wykonanym przez innego ucznia, i odgadnijcie słowo, które zostało na nim przedstawione.
- Czynności te powtarzajcie, aż skończą się przygotowane przez Was kartki z wyrazami.
- Po kolei zapiszcie na tablicy odgadnięte słowa.

Ortografia w praktyce

Ó i *u* wymawia się tak samo. Dlaczego więc tak ważne jest, aby w jednych wyrazach pisać *ó*, a w innych – *u*? Otóż istnieje wiele wyrazów, które, choć brzmią tak samo, różnią się od siebie pisownią, a także znaczeniem. W takim wypadku znajomość ortografii pomaga w rozpoznaniu, który wyraz ma na myśli autor wypowiedzi.

Przykłady:

Bród – płytkie miejsce, najczęściej w rzece, przez które można przejść lub przejechać na drugi brzeg.

Brud – zanieczyszczenie.

Półki – deski w szafie, na których układa się różne przedmioty.

Pułki – grupy żołnierzy.

Pisownia wyrazów z *ó*

Ó wymienne na *o, a, e*

Ó kreskowane w zwyczaju to ma,
że się wymienia na **e**, **o** lub **a**.

Ó w zakończeniach *-ów, -ówka, -ówna*

Ó z kreską zawsze wpisuj do słów
z końcówką **-ówna**, **-ówka** i **-ów**.

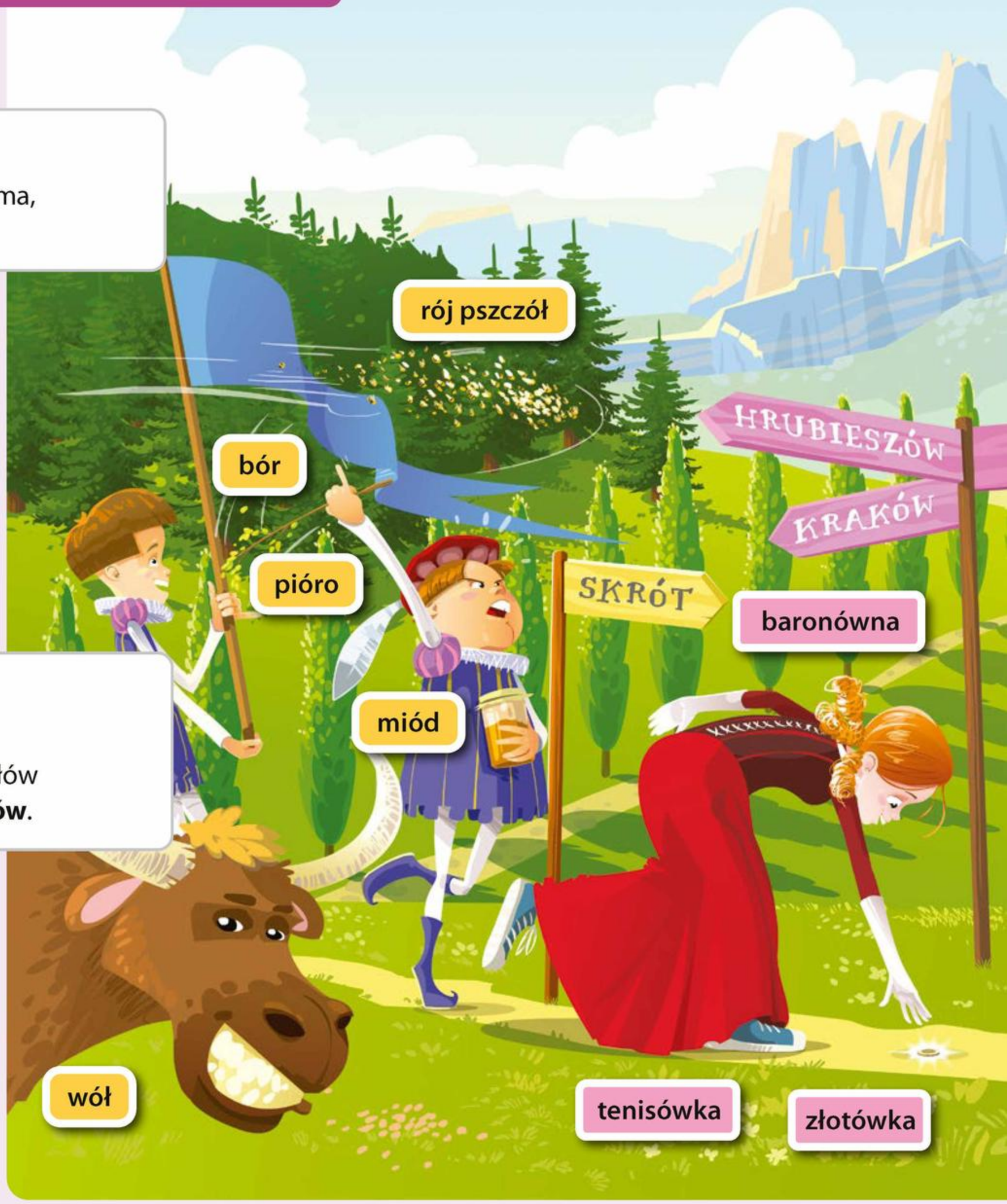

Czas na ćwiczenia

1. Odpowiedz na pytania, korzystając ze słownictwa zgromadzonego na planszy. Odgadnięte wyrazy zapisz w zeszycie. Podkreśl słowa, których pisownię trzeba zapamiętać.

Kto nosi tenisówki?
Co przyciąga uwagę baronówny?
Co kwitnie na krzaku, przy którym zatrzymała się para królewska?
Jaki przysmak królowa zabrała ze sobą na spacer?

2. Co kojarzy Ci się z podanymi słowami? Do każdego zestawu dopisz w zeszycie odpowiedni wyraz z ilustracji.

orzech, ruda – ? uszy, marchewka – ? fruwanie, dziób – ?

Ó niewymienne

Zapamiętaj na zawsze,
bo rady to cenne,
że **ó** kreskowane,
bywa niewymienne.

3. Wypisz z planszy do zeszytu wszystkie wyrazy z *ó* wymiennym. Uzasadnij ich pisownię.

Przykład:
*pszcz**ó**ł*, bo *pszcz**o**ła* lub *pszcz**e**li*

4. W jaki sposób złotówka dostrzeżona przez baronównę znalazła się na drodze? Ułóż krótką historyjkę, która będzie odpowiedzią na to pytanie. Użyj podanych słów.

stróż, *późno*, *Hrubieszów*, *wróżka*, *różdżka*

5. Podajcie po trzy przykłady wyrazów zgodnych z poszczególnymi regułami pisowni z *ó*.

Pisownia wyrazów z *u*

U w zakończeniach *-uj, -uje*

W czasownikach **u** zawsze występuje w takich zakończeniach, jak **-uj** oraz **-uje**.

U w zakończeniach *-ulec, -uch, -unek, -us, -usz, -ura*

Gdy **-unek**, **-ulec**, **-ura**, **-uch**, **-us** oraz **-usz**, zawsze **u** otwarte pisz – i już!

Czas na ćwiczenia

1. Odczytaj wyrazy zapisane na ilustracji. Sprawdź w słowniku znaczenie słów, których nie rozumiesz. Zapisz ich definicje w zeszycie.

2. Opowiedz, jak spędzają czas mieszkańcy deszczowego miasta. W swojej wypowiedzi użyj jak najwięcej wyrazów z *u* podanych na planszy.

★ **3.** Przeczytaj fragment hasła ze słownika języka polskiego. Wyjaśnij, co to znaczy, że urwis jest *na dywaniku*.

> **Dywanik** – mały dywan. ◊ **Pójść na dywanik** – zostać wezwanym przez przełożonego na rozmowę, zwykle nieprzyjemną.

U na początku i końcu wyrazu

U otwarte się pisze na końcu wyrazu i na jego początku: umiesz to od razu!

U w większości wyrazów

Częściej niż **ó** kreskowane **u** otwarte jest pisane.

4. Przepisz do zeszytu podane początki zdań, wstawiając brakujące litery. Następnie dokończ te wypowiedzenia, odwołując się do ilustracji i własnej wyobraźni.

Per?ka to rat?nek dla mężczyzny z glob?sem na bi?rku, ponieważ...
?śmiechający się do ojca chłopiec interes?je się...
Tr?badur trzymający instr?ment m?zyczny śpiewa o...
Pozująca modelka przysł?chuje się...

5. Wyjaśnij pisownię podanych rzeczowników. Które postacie przedstawione na planszy można nazwać tymi wyrazami?

leniuch, *łobuz*, *zgrywus*

Podsumowanie

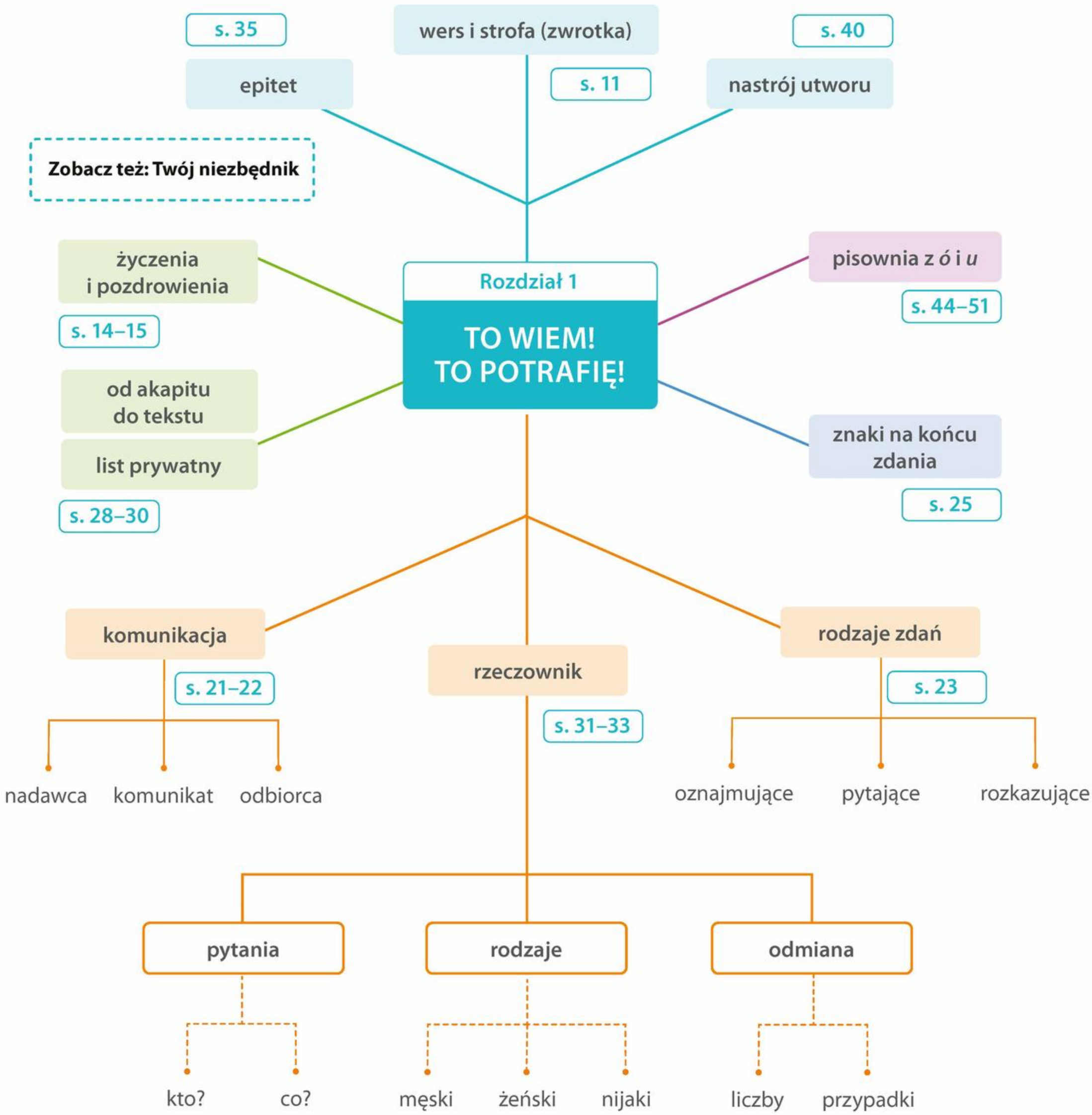

Nowa wiadomość

- Alfabet (abecadło), s. 16
- Głoska, litera, samogłoski, spółgłoski, s. 16
- Sylaba, przenoszenie wyrazów, s. 17–18

Korzystam ze źródeł wiedzy

Jak korzystać ze słownika języka polskiego i słownika ortograficznego?, s. 19–20

Janusz Uhma

Jak zdobywać wiedzę i umiejętności

ZAPISZ W ZESZYCIE

Fragmenty

Dopiero odkrycie druku, które miało miejsce ponad pięćset lat temu, umożliwiło zdobywanie wiedzy przez znaczną liczbę osób. Od ponad pięciuset lat głównym nośnikiem wiedzy jest książka w kształcie zbliżonym do tego, jaki znamy obecnie. Tak będzie zapewne jeszcze przez wiele lat.

Co trzeba umieć, by korzystać z książki jako źródła wiedzy? Niewątpliwie podstawą jest umiejętność czytania, ale to nie wszystko. Trzeba czytać ze zrozumieniem, to znaczy rozumieć poszczególne słowa, zdania i większe fragmenty tekstu. Trzeba też umieć korzystać z książki w sposób świadomy.

Nie zawsze musimy przeczytać całą książkę, by zdobyć potrzebną nam wiedzę. Co zrobić, by nie wertować[1] grubego tomu w całości? Oczywiście – zajrzeć do spisu treści.

A co zrobić, gdy nie rozumiemy jakiegoś słowa? Często autor książki przewiduje nasze trudności i wytłumaczenie znajdujemy w przypisie, czyli dodatkowym tekście na dole strony lub na marginesie. Jeśli autor o tym nie pomyślał, nie należy załamywać rąk – trzeba zrozumieć całe zdanie i domyślić się znaczenia nieznanego nam słowa. [...] Kiedy uważamy, że bez wytłumaczenia tego jednego słowa nie zrozumiemy tekstu, sięgamy po słownik języka polskiego.

[1] *Wertować* – przeglądać książki lub czasopisma, szukając potrzebnych wiadomości.

1. W jakiej sytuacji, według autora tekstu, warto skorzystać ze spisu treści?

2. Na podstawie drugiego akapitu podaj trzy umiejętności niezbędne, aby korzystać z książki jako źródła wiedzy.

3. W słowniku języka polskiego słowo *księgarnia* znajduje się przed wyrazem

A. księga.
B. książka.
C. księgarz.
D. książkowy.

4. Określ przypadek, w którym występuje rzeczownik *książka* w każdym ze zwrotów.

korzystać z książki *przeczytać książkę* *kupić książki* *rozmawiać o książce*

5. Wybierz właściwe uzupełnienia zdań.

Informacja o tym, co jest konieczne, aby korzystać z książek, pojawia się w *pierwszym/drugim* akapicie.
Wskazówki dotyczące postępowania, gdy nie rozumiemy znaczenia wyrazu, znajdują się w *trzecim/czwartym* akapicie.

Józef Ratajczak

Liście jak lis.ty

Fragmenty

Liść z listem można pomylić,
Aby spostrzec po chwili:

Lecą liście na wszystkie strony,
a każdy – polecony.

Wiatr tu jest listonoszem.
– Odebrać listy proszę! [...]
Jakie nowiny
zawiera liść olszyny?
A jakie listek brzozy?
Kto na polski przełoży?

Biorę liście do ręki,
a tam nic więcej nie ma,
tylko nadawca: błękit,
i adres wyraźny: ziemia.

6. Wskaż dwa podobieństwa między jesiennymi liśćmi a listami, o których jest mowa w utworze.

7. Dlaczego można pomylić liść z listem? Porównaj oba słowa pod względem sylab, głosek i liter. Wskaż różnice.

8. W której strofie pojawiają się nazwy drzew? Jakiego typu zdania w niej występują? Czemu służą w utworze te wypowiedzenia?

9. Wskaż wers mający formę zdania rozkazującego. Kto wypowiada te słowa? W jakim celu?

★ **10.** Kto w wierszu jest nadawcą, a kto – odbiorcą listów? Wyjaśnij, jak rozumiesz te słowa.

11. Napisz list, w którym przedstawisz koleżance lub koledze swoje obserwacje dotyczące jesiennej przyrody i związane z nimi refleksje.

2 Szkolne radości, szkolne smutki

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. W jakiej sytuacji zostały przedstawione dzieci?
2. Jak sądzisz, jaką porę roku i dnia ukazał artysta?
3. W co lubisz grać z koleżankami i kolegami z klasy? Co, według Ciebie, jest ważne we wspólnej zabawie i rywalizacji?
4. Wyobraź sobie, że jesteś jedną z postaci grających w piłkę. Jak zachęcisz osobę stojącą w głębi, aby dołączyła do wspólnej zabawy?
5. Opowiedz, jakie uczucia mogą wiązać się z taką sytuacją, jak ta przedstawiona na obrazie.

Andrew Macara [czytaj: endriu makara], *Piłkarze*

olej na płótnie

63,5 x 76,2 cm

prywatna kolekcja

1993 rok

Joanna Kulmowa (urodzona w 1928 roku)

Jest poetką, autorką wielu książek dla dzieci i młodzieży oraz utworów przeznaczonych do wystawienia na scenie. Pracowała także jako reżyser teatralny. Jej najbardziej znane tomy wierszy to: *Śpiew lasu*, *Zasypianki*, *Zagubione światełko*.

Joanna Kulmowa

Marzenia

Ja nie lubię chodzić do szkoły,
choć nic nie ma we mnie z lenia.
Ja nie lubię chodzić do szkoły,
bo w tornistrze się nie mieszczą marzenia.
W szkole jest wielki porządek,
nikt nie trzyma pod ławką marzeń,
muszę zostawiać je w domu –
pod stołem albo w jakiejś szparze.
A one przez ten czas rosną,
odbywają samotne podróże
i kiedy wracam ze szkoły za dalekie są
i za duże.

Graffiti brytyjskiego artysty o pseudonimie Banksy [czytaj: banks-i]

Po przeczytaniu

1. Z jakiego powodu osoba, która wypowiada się w wierszu, nie lubi chodzić do szkoły?
2. Dlaczego, według osoby mówiącej w utworze, w szkole nie ma miejsca na marzenia? Czy zgadzasz się z tym stwierdzeniem? Uzasadnij swoją odpowiedź.
3. Co dzieje się z marzeniami, gdy zostają same w domu? Jakie cechy zostały im nadane?

Nowa wiadomość

Ożywienie polega na nadaniu przedmiotom, pojęciom i zjawiskom cech istot żywych.

4. Wymyśl własne przykłady ożywienia.

   Przykład: marzenia biegają po łące

5. Odpowiedzcie, w jaki sposób możecie realizować Wasze marzenia w szkole.

Barbara Gawryluk (urodzona w 1957 roku)

Jest autorką wielu książek dla dzieci i młodzieży, na przykład: *W Zielonej Dolinie*, *Mali bohaterowie*, *Moje Bullerbyn*, *Dżok. Legenda o psiej wierności*, *Dziewczynka z fotografii*. Opisywane przez nią zabawne, ciekawe historie poruszają problemy ważne dla młodych czytelników.

Zanim przeczytasz

- Przypomnij sobie, jakie uczucia towarzyszyły Ci w pierwszych dniach roku szkolnego. Co Cię cieszyło, a co – niepokoiło lub denerwowało?

Barbara Gawryluk

Moje Bullerbyn

W NOWEJ SZKOLE WSZYSTKO JEST INACZEJ

Fragmenty

W życiu nie przypuszczałam, że będę tęsknić za szkołą! Ale za moją, za tą w Krakowie. Bo tutaj to chyba nigdy się nie przyzwyczaję.

Po pierwsze, oni wszyscy w Polsce mają jeszcze wakacje, a ja już muszę codziennie chodzić na lekcje.

Po drugie, ta szkoła wcale nie przypomina mojej szkoły. Jest bardziej jak przedszkole, w parterowym budynku, bardzo kolorowa. [...]

Po trzecie, w środku dnia jest przerwa, godzinna! Na lunch[1]. Czyli właściwie na obiad. I wszyscy idą na stołówkę, bez wyjątku. I jest okropne jedzenie.

Po czwarte, oni wszyscy mówią po szwedzku! To znaczy, po angielsku też trochę mówią, ale prawie cały dzień nic nie rozumiałam.

Na szczęście jest Maja.

Siedzi za mną w ławce. Za mną, a nie ze mną, bo ławki nie są dwuosobowe, tylko każdy ma swoją. A w ławce jest schowek na książki i zeszyty. I wszystko się zostawia w klasie. Bo w domu prawie nie trzeba odrabiać lekcji!

O książce słów kilka

W życiu Natalii, bohaterki książki, zachodzą ogromne zmiany – wraz z rodzicami przenosi się z Krakowa do... Szwecji. Dziewczyna nie chce zostawiać szkoły, koleżanek, a szczególnie tańca w ukochanym zespole hiphopowym. Przeraża ją obce miejsce, nieznana szkoła i na dodatek niezrozumiały język. W nowym środowisku bohaterka pokonuje wiele trudności i odkrywa nowe możliwości.

[1] *Lunch* [czytaj: lancz] – lekki posiłek spożywany koło południa.

Maja mi to wszystko wytłumaczyła. Ona chodzi do tej szkoły od pierwszej klasy. Bo już wtedy przyjechała do Szwecji ze swoimi rodzicami. I teraz ma się mną opiekować.

Pani zawołała ją, zaraz jak zjawiłam się z mamą w holu szkoły.

– Cześć, jestem Maja – powiedziała do mnie po polsku, a ja aż podskoczyłam z radości! – Mam się tobą opiekować i wszystko ci tłumaczyć, i mówić. Chodzimy do tej samej klasy, więc ci wszystko pokażę.

I pokazała mi klasę i świetlicę, i salę gimnastyczną, i stołówkę, i moją ławkę, i szafkę. A potem zaczęła się lekcja. Nie było żadnego uroczystego rozpoczęcia, tylko wszyscy weszli do klasy i potem przyszła nasza pani.

I mówiła, mówiła, a ja nic nie rozumiałam. Potem zaczęła czytać listę obecności. Kiedy doszła do *Majewska Natalia*, uśmiechnęła się i powiedziała po angielsku:

– Witamy w klasie nową uczennicę. Natalia przyjechała do nas z Polski. Powiesz coś do nas po angielsku?

O rany! Tego się nie spodziewałam. W klasie było całkiem cicho. A mój angielski jest taki okropny!

– Dzień dobry – wydukałam – mam na imię Natalia. Pochodzę z Krakowa w Polsce. Lubię... lubię... tańczyć. A najbardziej hip-hop.

– Doskonale – uśmiechnęła się pani. – Mamy tu w szkole silną taneczną grupę, możesz spróbować tańczyć z nimi.

Po przeczytaniu

1. Gdzie i kiedy rozgrywają się wydarzenia przedstawione we fragmencie książki?
2. Kto jest najważniejszą postacią w tekście?

Nowa wiadomość

Bohaterem nazywamy postać, która występuje w utworze literackim i bierze udział w opisywanych wydarzeniach.

3. Opowiedz o pierwszym dniu Natalii w nowej szkole. Jak się czuła uczennica z Polski?
4. Dlaczego Natalia stwierdza: *Na szczęście jest Maja*? W czym koleżanka z klasy pomogła głównej bohaterce?

5. Czym różni się szwedzka szkoła od tej, do której chodzisz? A co mają one ze sobą wspólnego?

6. Wyobraź sobie, że do Twojej klasy dołączył nowy kolega. Zaproponuj kilka pytań, które można by mu zadać, aby lepiej go poznać. Pamiętaj, by pytania go nie uraziły ani nie postawiły w kłopotliwej sytuacji. Co możesz zrobić, żeby nowy kolega poczuł się w Twojej klasie dobrze?

7. Dokończ zdania.

Mój pierwszy dzień w szkole był..., ponieważ...
Chcę, żeby w mojej szkole...

8. Do czego przydaje się znajomość języka angielskiego lub innego języka obcego? Porozmawiajcie na ten temat i zanotujcie Wasze odpowiedzi.

9. Z podanych produktów wybierz te, które powinny – Twoim zdaniem – znaleźć się w sklepiku szkolnym sprzedającym zdrową żywność. Ułóż zdania ze wskazanymi przez Ciebie nazwami. Zapisz je w zeszycie.

hamburgery, chrupki kukurydziane, żelki, gumy do żucia, drożdżówki z kruszonką, gruszki, jogurty jeżynowe, rzodkiewki, suszona żurawina, cukierki musujące, bób, wafle ryżowe, soki ze świeżych warzyw i owoców

Ciekawostka

Nauka szkolna w Finlandii wygląda zupełnie inaczej niż w większości krajów europejskich. Uczniowie dużo czasu spędzają na zajęciach pozalekcyjnych, mają możliwość wyboru tego, czego chcą się uczyć. Nauczyciele bardzo dbają o to, żeby każdy mógł rozwijać swoje pasje. Nie ma też prac domowych, a pierwsze egzaminy zdaje się dopiero w wieku lat szesnastu. Między innymi dzięki temu fińscy uczniowie osiągają najlepsze wyniki w międzynarodowych testach wiedzy i umiejętności. Wśród najlepszych uczniów w Europie są także polscy uczniowie.

? Jak, Twoim zdaniem, będą wyglądać lekcje w szkole za sto lat?

Praca w grupie

10. **Wyobraźcie sobie, że odwiedzą Was uczniowie ze Szwecji. Przygotujcie się do zaprezentowania Waszej szkoły.**

- Porozmawiajcie w kilkuosobowych zespołach, jak w interesujący sposób opowiedzieć zagranicznym gościom o nauce w Waszej szkole.
- Ustalcie, jakie informacje byłyby ciekawe dla rówieśników ze Szwecji.
- Zapiszcie na kartkach Wasze propozycje. Wspólnie zadecydujcie, jak powinna wyglądać prezentacja.

Jaką funkcję pełni przymiotnik i przez co się odmienia?

Na rozgrzewkę

- Zadaj zagadkę swoim koleżankom i kolegom z klasy. W tym celu zastąp znaki ? wyrazami określającymi cechy Twojego ulubionego owocu.

Mój ulubiony owoc ma ? kolor, ? skórkę i ? smak.

Nowa wiadomość

Przymiotnik to odmienna część mowy. Nazywa cechy osób, przedmiotów, zjawisk, roślin i zwierząt. Odpowiada na pytania: ***jaki?***, ***jaka?***, ***jakie?***.

Przykłady:
kolega (jaki?) uprzejmy, tablica (jaka?) zielona, uczucie (jakie?) silne, kwiat (jaki?) polny, psy (jakie?) łagodne

Przymiotnik łączy się w zdaniu z rzeczownikiem i jest jego określeniem.

Przykład:
Życzliwa Maja (jaka?) pokazała Natalii nową szkołę (jaką?).

Czas na ćwiczenia

1. Wskaż przymiotniki w podanym zdaniu. Z którymi wyrazami się one łączą?

Nowa uczennica ma długie, jasne włosy i szare, wesołe oczy.

2. Rozejrzyj się po klasie i zapisz po dwa przymiotniki określające podane rzeczowniki. Następnie porównaj swoje odpowiedzi z wyrazami zapisanymi przez koleżankę lub kolegę z ławki.

okno, *tornister*, *zeszyt*, *tablica*

3. Opisz co najmniej w pięciu zdaniach salę lekcyjną ukazaną na ilustracji. Użyj jak najwięcej przymiotników.

4. Uzupełnij zdania podanymi przymiotnikami w odpowiedniej formie. Co dostrzegasz?

Siedzę w ławce ze swoim (nowy) ? kolegą.
Włożyłem do tornistra (nowy) ? podręczniki.
Pani pokazała nam (nowy) ? salę.
W moim planie pojawiły się (nowy) ? przedmioty.

Nowa wiadomość

Przymiotnik odmienia się przez **przypadki**, **liczby** i **rodzaje**.

W **liczbie pojedynczej** odmienia się przez rodzaje:

- **męski** (r.m.), na przykład: (ten) *pracowity uczeń*,
- **żeński** (r.ż.), na przykład: (ta) *pracowita uczennica*,
- **nijaki** (r.n.), na przykład: (to) *pracowite popołudnie*.

W **liczbie mnogiej** przyjmuje rodzaj:

- **męskoosobowy** (r. m.-os.) – gdy określa grupę osób, w której są mężczyźni lub chłopcy bądź przynajmniej jeden mężczyzna lub chłopiec, na przykład: (ci) *pracowici uczniowie*,
- **niemęskoosobowy** (r. nm.-os.) – gdy opisuje grupę osób, w której nie ma żadnego mężczyzny ani chłopca, albo gdy opisuje zwierzęta, przedmioty, rośliny, zjawiska, na przykład: (te) *pracowite uczennice*, (te) *pracowite pszczoły*.

Przypadek	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
M. (kto? co?)	szkolne przedstawienie	szkolne przedstawienia
D. (kogo? czego?)	szkolnego przedstawienia	szkolnych przedstawień
C. (komu? czemu?)	szkolnemu przedstawieniu	szkolnym przedstawieniom
B. (kogo? co?)	szkolne przedstawienie	szkolne przedstawienia
N. (z kim? z czym?)	szkolnym przedstawieniem	szkolnymi przedstawieniami
Ms. (o kim? o czym?)	szkolnym przedstawieniu	szkolnych przedstawieniach
W. (o!)	szkolne przedstawienie	szkolne przedstawienia

Uwaga! W zdaniu przymiotnik dostosowuje formę do określanego rzeczownika.

5. Uzupełnij podany dialog sformułowaniem *zielony ufoludek*. Następnie wyjaśnij, dlaczego w poszczególnych wypowiedzeniach należało zastosować różne formy tego wyrażenia. Określ przypadki i liczbę słów wpisanych w każdym zdaniu.

– Dzień dobry, mówi ?. Chciałbym dołączyć do drużyny rugby.
– Niestety, nie przyjmujemy ?.
– Dlaczego zabrania się ? grać w rugby?
– Kibice wystraszyliby się, gdyby zobaczyli na boisku ?.
– A gdybym przyszedł z innymi ??
– Z pewnością gazety przez miesiąc pisałyby tylko o ?.

6. Których rzeczowników użyje postać po lewej stronie, a których – osoba po prawej stronie? Zapisz w zeszycie w osobnych kolumnach wyrazy łączące się ze słowami *ci* oraz *te*. Następnie dodaj do każdego z nich po jednym przymiotniku.

kuzyni, *plecaki*, *dyżurni*, *podręczniki*, *rodzice*, *koty*, *siostry*, *lekarze*

7. Uzupełnij w zeszycie wypowiedzenia przymiotnikiem *uprzejmy* w odpowiedniej formie. Określ liczbę i rodzaj tych przymiotników.

Przykład:
Nowe koleżanki i nowi koledzy Natalii są uprzejmi. ⟶ uprzejmi – lm. r.m.-os.
Tomek i jego brat to [?] chłopcy.
Zosia i Ewa są [?] wobec innych.
Magda i Piotr zawsze są [?].

8. Wypisz z tekstu rzeczowniki wraz z określającymi je przymiotnikami. Następnie podaj rodzaj i liczbę poszczególnych wyrazów w parach.

Drodzy koledzy i koleżanki!
Wczoraj zgubiłem piórnik w niebieskie samoloty. W środku były flamastry i pióro kulkowe.
Jeśli ktoś znalazł zgubę, proszę o pilny telefon: 8XX 0X4 781.
Na znalazcę czeka atrakcyjna nagroda.

Kuba z IV c

Gramatyka w praktyce

Aby uniknąć powtórzeń, przymiotniki zastępujemy wyrazami o podobnym znaczeniu. Musimy jednak pamiętać, że nie wszystkie określenia możemy stosować wymiennie – część przymiotników łączy się tylko z niektórymi rzeczownikami.

Przykład:
Mówimy *upalne* lub *gorące lato*, ale tylko: *gorąca* (nie: ~~*upalna*~~) *herbata*.

Zanim przeczytasz

- W szkole często wykonujecie zadania w grupach. Co – według Was – jest ważne, aby rezultaty pracy zespołowej były zadowalające?

WSPÓLNA PRACA

Judy Blume [czytaj: dżudi blum]

Opowieści czwartoklasisty

Fragmenty

Tłumaczenie: Aldona Możdżyńska

W styczniu nasza klasa zaczęła przygotowywać projekt pod tytułem „Nasze miasto". Pani Haver [czytaj: hejwer], nasza wychowawczyni, podzieliła nas na grupy – zgodnie z miejscem zamieszkania. Dzięki temu mogliśmy pracować nad naszym zadaniem w domu. W mojej grupie oprócz mnie znaleźli się Jimmy Fargo [czytaj: dżimi fargo] i Sheila [czytaj: szila]. Mieliśmy zająć się transportem. Doszliśmy do wniosku, że będziemy się spotykać u mnie, bo z naszej trójki tylko ja mam własny pokój. Za parę tygodni każda grupa miała oddać broszurkę na temat miasta i plakat oraz przygotować ustną prezentację.

Pierwszego dnia po lekcjach kupiliśmy żółtą tablicę. Jimmy chciał niebieską, ale Sheila wybiła mu to z głowy, mówiąc stanowczo:

– Żółty jest o wiele żywszy. Wszystko na nim będzie widać. Niebieski jest za bardzo mdły.

Sheila myśli, że jest mądrzejsza niż ja i Jimmy razem wzięci – tylko dlatego, że jest dziewczyną! Od razu nas uprzedziła, że ona zajmie się broszurą, a ja i Jimmy mamy wykonać większą część plakatu. Musimy tylko najpierw wszystko z nią uzgodnić, bo chce sprawdzić, czy jej się spodobają nasze pomysły. Zgodziliśmy się, bo Sheila obiecała, że napisze dziesięć stron broszury, a nam zostanie tylko po pięć.

Kupiliśmy więc tę żółtą tablicę i poszliśmy do biblioteki. Wypożyczyliśmy siedem książek na temat transportu. Chcieliśmy się dowiedzieć jak najwięcej o dozwolonej prędkości, korkach ulicznych i zanieczyszczeniu powietrza. Umówiliśmy się na kolejne dwa wtorkowe i czwartkowe popołudnia. [...]

Na trzecim spotkaniu powiedziałem Jimmy'emu i Sheili, że wymyśliłem sposób na rozwiązanie problemów z ruchem ulicznym w Nowym Jorku.

– Musimy się go całkowicie pozbyć – oznajmiłem. – Po mieście nie powinny jeździć samochody, autobusy czy taksówki. Trzeba wprowadzić kolej jednotorową. [...]

– Ale przecież nie możemy napisać raportu tylko o kolei jednotorowej – powiedziała Sheila. – Nie uda nam się zapełnić tym dwudziestu stron.

– Możemy pisać dużymi literami – zaproponował Jimmy.

– Nie! Chcę dostać dobry stopień za ten projekt. Peter, ty możesz napisać swoje pięć stron o kolei jednotorowej i o tym, jak działa ten system. Jimmy, ty napisz, jak transport wpływa na zanieczyszczenie powietrza. A ja napiszę dziesięć stron o historii transportu w naszym mieście. – Splotła ręce i uśmiechnęła się.

– Mogę pisać dużymi literami? – spytał Jimmy. [...]

– Słuchajcie – odezwałem się. – Myślę, że praca powinna być napisana jednym charakterem pisma. Tak będzie najlepiej. Inaczej pani Haver domyśli się, kto co pisał, i wtedy nasz projekt przestanie już być grupowy.

– No, racja! – uznał Jimmy. – Kto z nas najładniej pisze?

Obaj spojrzeliśmy na Sheilę.

– Cóż, rzeczywiście mam ładny, równy charakter pisma – przyznała Sheila. Jeżeli jednak mam przepisać waszą pracę, to lepiej oddajcie mi ją do następnego wtorku. Inaczej nie zdążę. I bierzcie się do robienia plakatu. – Mówiła takim tonem, jakby była nauczycielką, a my – jej uczniami. [...]

Tego popołudnia mieliśmy spotkanie naszego zespołu. Sheila ani słowem nie wspomniała o ostatniej kłótni. My też o tym nie mówiliśmy. Sheila przepisała nasze teksty do broszurki. Na poniedziałek mieliśmy jeszcze tylko przygotować ustną wypowiedź. A niektóre zespoły dotąd nawet nie zaczęły pracy!

Do piątej narysowaliśmy plakat, a Sheila prawie skończyła okładkę broszurki. Jimmy stanął za nią, patrząc, jak pracuje.

Po chwili krzyknął:

– Sheila, co ty wyprawiasz?!

Wstałem z podłogi i podszedłem do biurka, przy którym siedziała Sheila. Spojrzałem na okładkę. Wyszła całkiem ładnie. Tytuł brzmiał:

TRANSPORT MIEJSKI

Pod spodem było napisane:

SHEILA TUBMAN,
PETER HATCHER
I JAMES FARGO[1]

A na samym dole, małymi literkami:

Ręcznie przepisała panna Sheila Tubman.

Teraz zrozumiałem, dlaczego Jimmy się rozzłościł.

– O nie! – zawołałem, łapiąc się za głowę. – Jak mogłaś?

Sheila nie odpowiedziała.

– To niesprawiedliwe! – ciągnąłem. – My nie umieściliśmy na plakacie swoich nazwisk.

– Okładka już jest skończona – powiedziała Sheila. – Widzisz? Drugi raz nie uda mi się tak równo napisać tytułu. Wygląda świetnie!

– Nie ma mowy! – krzyknął Jimmy. Nie oddamy broszurki w takiej postaci! Już prędzej ją podrę! – Złapał broszurkę i wykonał taki ruch, jakby chciał ją przedrzeć na pół.

– Nie zrobisz tego! – wrzasnęła Sheila. [...]

Wiedziałem, że Jimmy nie podrze broszurki, ale się nie odzywałem.

– Peter... powiedz, żeby mi ją oddał!

– A usuniesz tę linijkę z informacją, kto przepisał broszurkę? – spytałem.

– Nie mogę. Zniszczę całą okładkę.

– W takim razie myślę, że Jimmy powinien ją podrzeć – oznajmiłem. [...]

Wtedy Sheila podskoczyła do Jimmy'ego, próbując wyrwać mu broszurkę, ale on uniósł ją nad głową, a jest od Sheili dużo wyższy. Nie miała żadnych szans.

W końcu usiadła i szepnęła:

– Poddaję się. Wygraliście. Usunę swoje nazwisko.

– Obiecujesz? – upewnił się Jimmy.

– Obiecuję.

---

[1] *Sheila Tubman* [czytaj: szila tabmyn], *Peter Hatcher* [czytaj: piter haczer], *James Fargo* [czytaj: dżejms fargo].

Po przeczytaniu

1. Opowiedz w kilku zdaniach, o czym opowiada fragment książki *Opowieści czwartoklasisty*.
2. Kto przedstawia opisane wydarzenia? Czy ta osoba bierze w nich udział?

Nowa wiadomość

Osoba, która napisała książkę, to jej **autor**. Natomiast postać, która w utworze literackim opowiada o wydarzeniach, nazywamy **narratorem**. Aby określić, kim jest narrator, należy zwrócić uwagę na to, w jaki sposób przedstawia on swoje myśli i przeżycia oraz jak zwracają się do niego inne postacie.

Przykłady:

Jestem chudy. I noszę okulary. I łatwo płaczę. I jeszcze nie dostałem żadnej piątki, bo jak pani na mnie krzyknie, to ja się zaraz denerwuję [...].

M. Musierowicz, *Bijacz* (fragment)

Narrator tekstu opowiada o wydarzeniach, w których uczestniczy. Jest jednocześnie bohaterem. Wiemy, jak wygląda i jak się zachowuje.

Zosia wzruszyła ramionami. Uśmiechnęła się do siebie w duchu. To była jej pierwsza piątka z historii.

E. Nowak, *Cztery łzy* (fragment)

Narrator nie uczestniczy w opisanych wydarzeniach. Przygląda się bohaterom, jakby stojąc z boku. Nie wiadomo, kim jest, jak wygląda – nie ujawnia się.

3. Według jakiej zasady uczniowie zostali podzieleni na grupy? Co z tego wyniknęło?
4. Jak Sheila zachowywała się wobec chłopców? Czym było to spowodowane? Co sądzisz o jej postępowaniu?
5. Jakie kłopoty pojawiły się podczas wspólnej pracy nad projektem? Jak uczniowie sobie z nimi poradzili?
6. Porozmawiaj z koleżankami i kolegami o mocnych i słabych stronach pracy w zespole. Które z nich, według Ciebie, przeważają?

Praca w grupie

7. Ustalcie w kilkuosobowych zespołach, jakie zasady powinny obowiązywać podczas wspólnego wykonywania zadań. Swoje wnioski zapiszcie na arkuszach papieru. Porównajcie je z przemyśleniami innych grup.

Hanna Łochocka

Książka czeka

Książka nas uczy, książka cieszy,
czasem zadziwi
nas niemało
albo po prostu tak rozśmieszy
jakby się dobry
żart słyszało.

Książka też mądrze nam doradza,
różne wskazówki,
wzory daje.
Książka w szeroki świat wprowadza,
dalekie z nami
zwiedza kraje.

Lubimy książkę – przyjaciółkę.
Wiesz, co ci powiem?
Nie odwlekaj.
Masz trochę czasu? Spójrz na półkę,
sięgnij po książkę!
Książka czeka.

Po przeczytaniu

1. Znajdź w wierszu Hanny Łochockiej wersy, które mówią o tym, jakie korzyści płyną z czytania książek.

2. Jak rozumiesz sformułowanie *książka – przyjaciółka*?

→ **3.** Wskaż w wierszu zdania pytające i zdania rozkazujące. Do kogo są one skierowane?

→ **4.** Zachęć koleżanki i kolegów do przeczytania Twojej ulubionej książki. Użyj co najmniej trzech przymiotników określających jej zalety.

★ **5.** Podaj tytuł książki, która:

- bardzo Cię rozśmieszyła,
- wywołała Twoje wzruszenie,
- zawiera wskazówki, jak należy postąpić w trudnej sytuacji.

Ludzie książki

Przygotowanie książki wymaga pracy wielu osób – nie tylko tych, których imię i nazwisko pojawia się na okładce. Poznaj ludzi książki.

Autor – pisze tekst. 1

Tłumacz – przekłada tekst autorów obcojęzycznych na język, w którym książka ma być wydana. 2

Redaktor – poprawia tekst tak, aby był zrozumiały i nie zawierał błędów, na przykład nieprawdziwych informacji. 3

Korektor – sprawdza, czy książka opracowana przez redaktora nie zawiera błędów ortograficznych i interpunkcyjnych. 4

Ilustrator albo **grafik** – projektuje wygląd książki i przygotowuje ilustracje. 5

Operator DTP (z języka angielskiego *desktop publishing* – przygotowanie publikacji za pomocą komputera) – układa elementy książki w programie komputerowym i przygotowuje ją do druku. 6

Drukarz – obsługuje maszyny poligraficzne, które służą do drukowania książek. 7

Gotowe książki trafiają do księgarń i bibliotek. Szukając ciekawych publikacji, często prosimy o pomoc osoby, które mają wiedzę na temat nowości wydawniczych.

Księgarz – to osoba pracująca w księgarni lub antykwariacie, czyli sklepie, w którym kupuje się lub odsprzedaje używane książki. Pracownika antykwariatu nazywamy **antykwariuszem**. 8

Bibliotekarz – jest pracownikiem biblioteki. Udostępnia i poleca czytelnikom książki, pilnuje porządku w zbiorach, zamawia nowości, organizuje wydarzenia, które zachęcają do czytania. 9

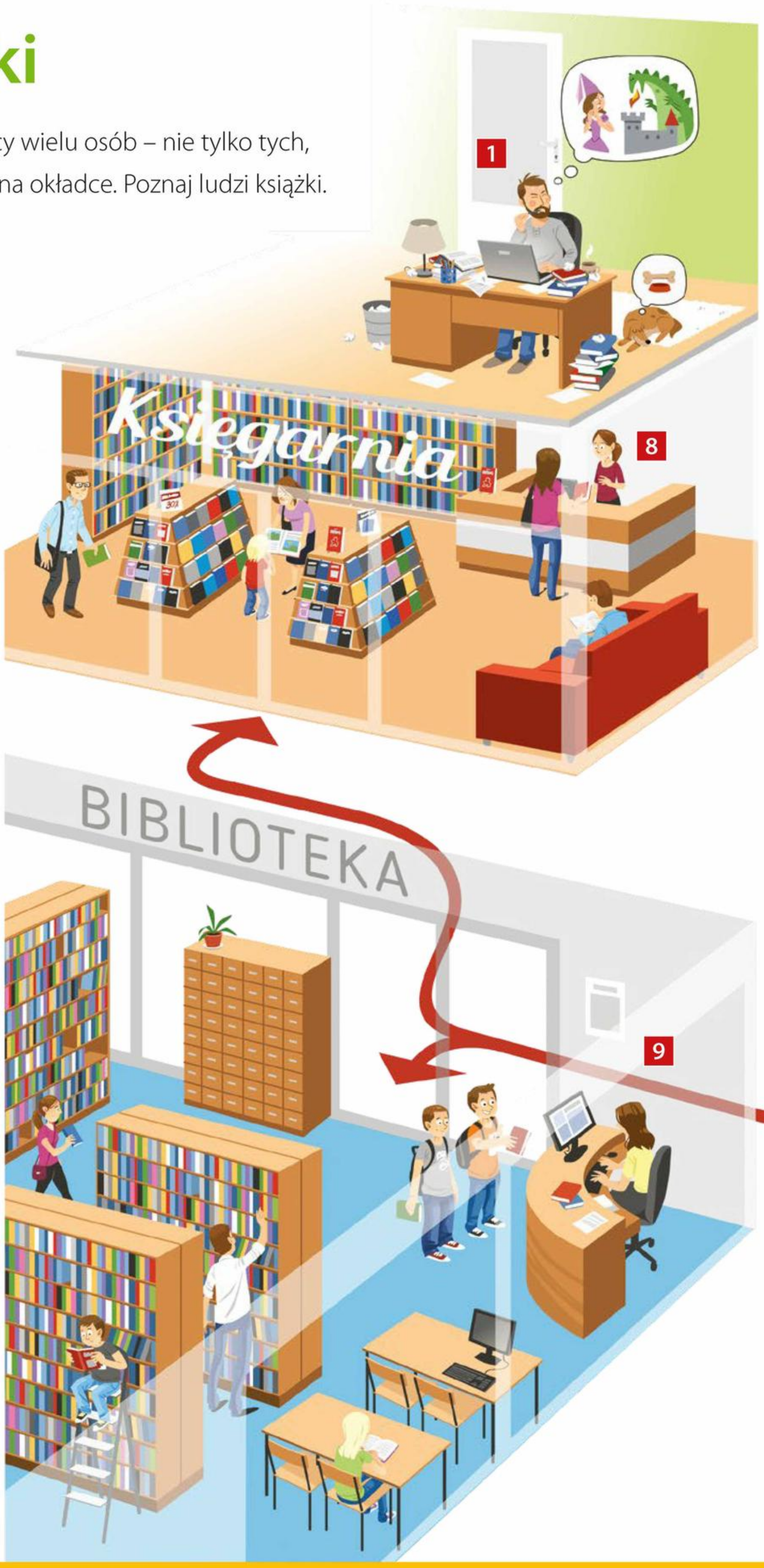

WYDAWNICTWO
Aa
ش
2
5
6
3
4
7

Po przeczytaniu

1. Opowiedz, jak powstaje książka.
2. Kto może Ci doradzić, jakie książki warto przeczytać?
3. Który zawód związany z pracą nad książką wydaje Ci się najbardziej interesujący? Uzasadnij odpowiedź.
4. Jakimi cechami – Twoim zdaniem – powinny się odznaczać osoby, które wykonują wymienione zawody?

korektor, *grafik*, *księgarz*

5. Poszukaj w internecie informacji o wymienionych osobach, a następnie ustal, w jaki sposób przyczyniły się one do powstania książki. Zapisz w zeszycie zebrane informacje.

Jan Marcin Szancer, Grzegorz Kasdepke, Andrzej Polkowski

★ 6. Przygotuj prezentację, w której przedstawisz wybrany zawód związany z procesem powstawania książki. Poszukaj dodatkowych informacji w internecie lub innych źródłach. Aby Twoje wystąpienie było ciekawe dla słuchaczy, wzbogać je o ilustracje lub fotografie.

Praca twórcza

7. Wyobraźcie sobie, że jesteście grafikami. Zaprojektujcie następujące elementy książki:
   – znaczek wyróżniający ciekawostkę,
   – ikonę wskazującą na ważną wiadomość, którą czytelnicy mają zapamiętać.
   - Wykonajcie ilustracje na kartkach papieru.
   - Przedstawcie swoje propozycje koleżankom i kolegom z klasy.

Praca w grupie

8. Przeanalizujcie w zespołach budowę jednego z Waszych podręczników. Ustalcie:
   – jakie informacje zamieszczono na stronie tytułowej,
   – gdzie znajdują się informacje o osobach, które przyczyniły się do powstania książki,
   – w którym miejscu znajduje się spis treści i jak jest zbudowany,
   – w jaki sposób wyróżniono zadania.

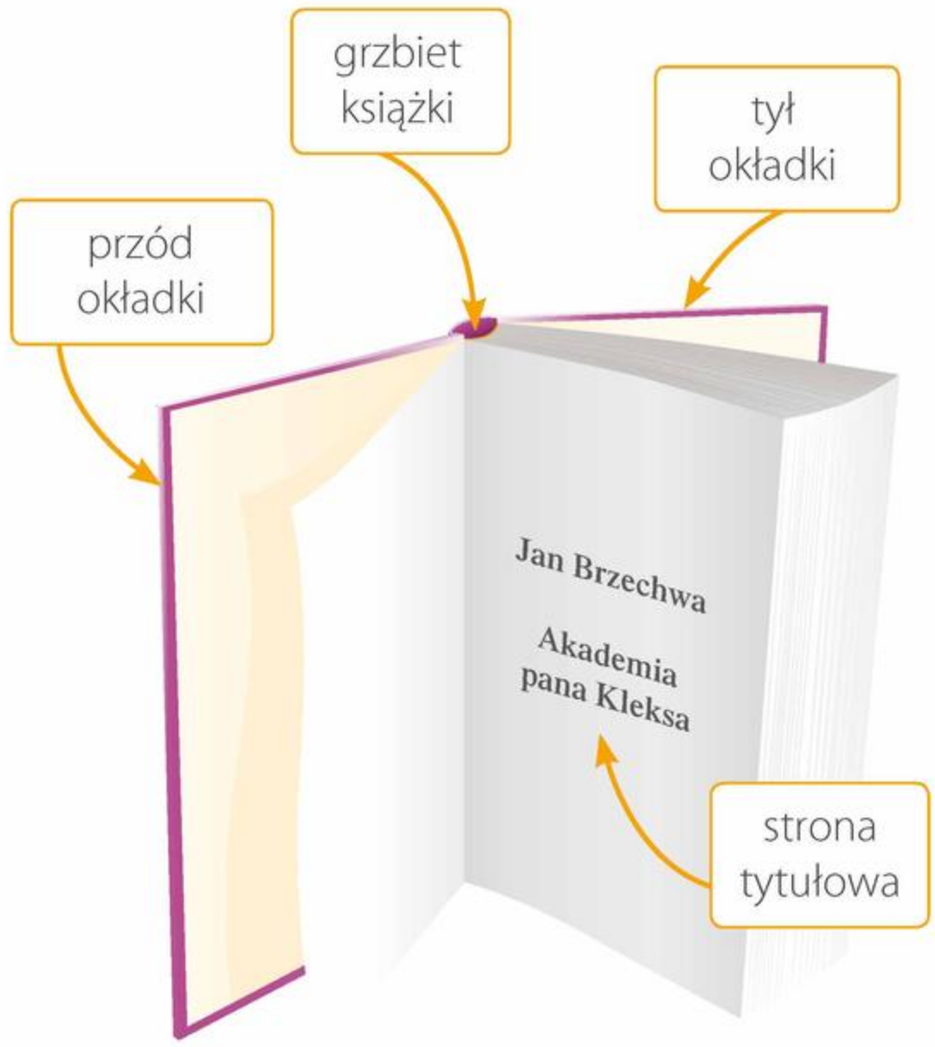

Pisownia wielką literą – imiona, nazwiska, tytuły

Na rozgrzewkę

- Rozwiąż rebus. Odczytaj imię i nazwisko znanej autorki książek dla dzieci. Wymień co najmniej dwa tytuły utworów napisanych przez tę pisarkę.

A + ach = id L + ~~yk~~ + abie = en

Nowa wiadomość

Wielką literą piszemy:

- **imiona i nazwiska,**

  Przykłady:
  Joanna Kulmowa, Jan Brzechwa, Vincent van Gogh, Jan Gutenberg

- **imiona nadawane zwierzętom,**

  Przykłady:
  pies Burek, kot Mruczek,

- **przydomki, pseudonimy i przezwiska ludzi.**

  Przykłady:
  król Bolesław Chrobry, Bolesław Prus (pseudonim pisarza Aleksandra Głowackiego), Sokole Oko, Huba

Czas na ćwiczenia

1. Rozszyfruj zagadki dotyczące osób przedstawionych na zdjęciach. W tym celu ułóż z poszczególnych rozsypanek sylabowych przezwiska i zapisz je w zeszycie.

Wielka litera – imiona, nazwiska, tytuły

Nowa wiadomość

Wielką literą rozpoczynamy także:

- tytuły książek, wierszy, artykułów, piosenek,

  Przykłady:
  Księżniczka na ziarnku grochu, Książka czeka

- tytuły filmów oraz programów radiowych i telewizyjnych,

  Przykłady:
  Epoka lodowcowa, Jaka to melodia?

- tytuły dzieł sztuki.

  Przykłady:
  Dama z łasiczką, Słoneczniki

  Uwaga! Wyrazy typu: *i*, *w*, *na*, *z*, występujące wewnątrz tytułów, zawsze zapisujemy małą literą.

  Przykłady:
  W pustyni i w puszczy, Sposób na Alcybiadesa, Rogaś z Doliny Roztoki

2. Jak należy zapisać poszczególne wyrazy – wielką czy małą literą? Zapisz zdania poprawnie.

- (a/A)utorką (k/K)siążki *(k/K)oszmarny (k/K)arolek (i/I) (p/P)rześwietne (ś/Ś)więta* (j/J)est (f/F)rancesca (s/S)imon.
- Na podstawie (p/P)owieści (j/J)ana (b/B)rzechwy *(a/A)kademia (p/P)ana (k/K)leksa* nakręcono (f/F)ilm.
- Polska (p/P)oetka (h/H)anna (ł/Ł)ochocka napisała wiele (w/W)ierszy dla dzieci oraz rymowaną (*o/O*)*powieść* (*o/O*) (*w/W*)*róbelku* (*e/E*)*lemelku*.
- Na podstawie programu telewizyjnego *(n/N)ela (m/M)ała (r/R)eporterka* powstały książki, w których zostały opisane podróże tytułowej (b/B)ohaterki.
- Obraz zatytułowany *(d/D)ziewczynka (z/Z) (c/C)chryzantemami* to jedno z najbardziej znanych dzieł (m/M)alarki (o/O)lgi (b/B)oznańskiej.
- Pieśń solową pod tytułem *(ż/Ż)yczenie* skomponował wybitny (p/P)polski kompozytor i słynny (p/P)ianista (f/F)ryderyk (c/C)hopin.

3. Przepisz do zeszytu podany tekst, uzupełniając go odpowiednimi informacjami.

Moim ulubionym aktorem jest [?]. Wystąpił w znanych filmach, na przykład w [?] oraz w [?]. Uważam, że [?] ma duży talent i świetnie wciela się w odgrywane postacie. Szczególnie spodobał mi się w roli [?].

4. Zapisz w zeszycie odpowiednie tytuły utworów.

- Polska piosenka, którą znasz.
- Film, który – według Ciebie – warto obejrzeć.
- Ostatnio przeczytana przez Ciebie książka.
- Obraz zamieszczony w podręczniku.
- Twój ulubiony wiersz.

5. Którymi nazwami z ramki należy zastąpić poszczególne znaki ▨? Zapisz w zeszycie uzupełnione zdania.

JAN MATEJKO, LOKOMOTYWA, JAN BRZECHWA, JULIAN TUWIM,
BITWA POD GRUNWALDEM, TAŃCOWAŁA IGŁA Z NITKĄ,
O OBROTACH SFER NIEBIESKICH, MIKOŁAJ KOPERNIK

- Wybitny polski malarz historyczny ▨ namalował obraz ▨.
- *Kaczka Dziwaczka*, *Leń*, ▨, *Kwoka* to zabawne wiersze, których autorem jest ▨.
- Każdy z nas doskonale zna wiersz napisany przez ▨ pod tytułem ▨ – o stojącym na stacji ogromnym parowozie.
- Sławny polski astronom ▨ przedstawił swoje odkrycia w dziele ▨.

Ortografia w praktyce

Dlaczego tak ważne jest, aby niektóre wyrazy zapisywać wielką literą? Wyobraź sobie na przykład, że w SMS-ie do kolegi zapiszesz jego imię małymi literami. Taki błąd ortograficzny może spowodować, że kolega poczuje się urażony. Poza tym mała lub wielka litera wpływa na znaczenie wypowiedzi. Przykładowo poprawne jest zarówno zdanie *Widziałem Rysia*, jak i *Widziałem rysia* – pisownia słowa RYSIA zależy od tego, czy dotyczy ono małego Ryszarda, czy – wielkiego kota.

Cudzysłów i kursywa

Na rozgrzewkę

- Przeczytaj rozmowę pani Kropki i pana Przecinka. Odpowiedz, o jakiej zasadzie dotyczącej stosowania cudzysłowu jest mowa w tekście.

– Dzień dobry panu! – ucieszyła się pani Kropka na widok pana Przecinka. – Jak to dobrze spotkać kogoś, z kim nie trzeba rywalizować!

– Czyżby znowu Wykrzyknik wszedł pani w drogę? A może tym razem był to Cudzysłów?

– Skąd pan wie? Zna go pan? – podejrzliwie spytała pani Kropka.

– Owszem, zdążyłem już poznać tego jegomościa. Jest wykształcony, dużo czyta – zna osobiście wielu pisarzy i poetów, a przede wszystkim ma świetną pamięć. Potrafi powtórzyć, co mówią inni, i nie pomylić przy tym ani słowa. To godne podziwu.

– Ależ go pan wychwala! – stwierdziła z niechęcią pani Kropka. – Przecież Cudzysłów tylko powtarza cudze słowa! Co gorsza, nie wystarcza mu, że pojawia się na początku cytatu czy tytułu: musi znaleźć się też na końcu. A koniec wypowiedzi to przecież moje miejsce!

– Droga pani! Tu zaszło jakieś nieporozumienie! – krzyknął pan Przecinek. – Z Cudzysłowem nie musi pani przecież konkurować! Po prostu powinna pani stanąć tuż za nim.

Nowa wiadomość

Znakiem interpunkcyjnym, którego używamy przy zapisywaniu tytułów książek, filmów i dzieł sztuki, jest **cudzysłów**. Stosujemy go także, kiedy w naszej wypowiedzi przytaczamy słowo w słowo to, co napisała inna osoba. Cudzysłów składa się ze znaków otwierającego i zamykającego. Pierwszy z nich rozpoczyna przytaczane wypowiedzi lub tytuły, a drugi je kończy.

Przykład:
Powieść „Bracia Lwie Serce" napisała ta sama pisarka, która jest autorką książki „Dzieci z Bullerbyn".
Moja mama często mówi: „Książka potrafi pocieszyć".

W cytowanym zdaniu kropkę stawiamy po cudzysłowie.

Uwaga! Mówimy: *w cudzysłowie*, tak jak *w rowie*, a nie ~~*w cudzysłowiu*~~.

Czas na ćwiczenia

1. Jakich znaków interpunkcyjnych brakuje w podanych zdaniach?

- Obraz Jana Matejki ?Bitwa pod Grunwaldem? przedstawia wydarzenie znane z historii.
- Moja ulubiona książka to ?Kubuś Puchatek? – jej autorem jest Alan Alexander Milne.
- Nasz wychowawca ciągle powtarza?? Czytajcie jak najwięcej książek!??

2. Zapisz w zeszycie, o czym rozmawiają dziewczynki. Zacytuj wypowiedzi obu postaci. Zacznij słowami: *Dziewczynka zapytała spotkaną koleżankę:*

- Jak myślisz, czy dziewczynka była zadowolona z odpowiedzi koleżanki?

Nowa wiadomość

Kiedy używamy komputera, tytuły lub cytaty możemy zapisać pochyłą czcionką, czyli **kursywą**. Nie stosujemy wówczas cudzysłowu.

Przykład:
Bohaterem książki „Chłopak na opak" jest Jacek.
Bohaterem książki *Chłopak na opak* jest Jacek.

Oba zapisy są poprawne.

3. **Przekształć podane wypowiedzi zgodnie ze wzorem. Zapisz je na komputerze i wydrukuj.**

Przykład:
– Oglądałeś ostatnio jakiś ciekawy film? – spytała Hania. → Hania spytała: „Oglądałeś ostatnio jakiś ciekawy film?".

– Tak, obejrzałem *Magiczne drzewo* – odparł Przemek.
– A czytałeś wcześniej książkę? – zapytała dziewczynka.
– Tak! Czytałem kilka części. Najbardziej podoba mi się *Magiczne drzewo. Tajemnica mostu*.
– Ja mogę Ci pożyczyć *Magiczne drzewo. Świat Ogromnych*.

4. **Napisz e-mail do koleżanki lub kolegi na temat kilku ostatnio obejrzanych filmów i występujących w nich aktorów. W razie trudności potrzebnych informacji poszukaj w internecie. Pamiętaj o użyciu cudzysłowu lub kursywy oraz o zastosowaniu wielkich liter. Wydrukuj gotową wiadomość i wklej ją do zeszytu.**

Zanim przeczytasz

- Jakie książki wypożyczasz najczęściej w szkolnej bibliotece? Uzasadnij swój wybór.

Krystyna Wodnicka

W bibliotece

Fragmenty

Jeszcze liście kolorowe lecą w trawę.
Czas na piłkę, czas na rower, na zabawę,
ale kiedy wiatr za kołnierz zacznie dąć,
dobrze będzie w kręgu lampy z książką siąść.

W bibliotece z książek na półkach
trąbią słonie, kuka kukułka,
kwitnie paproć, krzyczą Indianie,
szumią żagle na oceanie.
W bibliotece znajdziesz wszystko, czego chcesz:
starą prawdę, mądrą bajkę, piękny wiersz.

Constant Mayer [czytaj: kąsta maje], *Książka z obrazkami*, 1885 rok

Po przeczytaniu

1. O jakich formach spędzania wolnego czasu jest mowa w wierszu? Którą z nich lubisz najbardziej?
2. Na podstawie utworu odpowiedz, co się dzieje w świecie opisanym w książkach.
3. Jak rozumiesz sformułowania podane w dwóch ostatnich wersach?
   W odpowiedzi odwołaj się do przykładów znanych Ci utworów.
4. Odczytaj wyrazy kończące poszczególne wersy. Co słyszysz?

Nowa wiadomość

Podobnie lub jednakowo brzmiące końcowe części wyrazów nazywamy **rymami**. Występują one najczęściej na końcu wersów.

5. Do każdej pary rymów z wiersza dopisz w zeszycie swoje propozycje wyrazów o podobnie brzmiących zakończeniach.
6. Odwiedź szkolną bibliotekę. Dowiedz się, na jakie kategorie zostały podzielone zgromadzone w niej książki. Zebrane informacje zanotuj w zeszycie.

Co znajduje się w bibliotece?

Biblioteka to miejsce, w którym gromadzi się książki i czasopisma oraz udostępnia się je czytelnikom. W każdej bibliotece znajduje się **księgozbiór podręczny**, czyli zbiór książek zawierających ważne wiadomości: słowników, encyklopedii, leksykonów.

Większość bibliotek wypożycza czytelnikom książki do domu. Aby znaleźć potrzebną książkę, możemy skorzystać z pomocy bibliotekarza lub zajrzeć do katalogu bibliotecznego – kartkowego albo elektronicznego. Jeśli poszukiwana przez Ciebie książka została już przez kogoś wypożyczona, zapytaj pracownika biblioteki, czy może ją dla Ciebie odłożyć, gdy zostanie zwrócona.

KATALOG BIBLIOTECZNY
to uporządkowany alfabetycznie spis książek. Może być ułożony według nazwisk autorów, tytułów lub tematycznie.

KATALOG ALFABETYCZNY
Zaglądamy do niego, gdy znamy nazwisko autora.

KATALOG TYTUŁOWY
Zaglądamy do niego, gdy wiemy, jak brzmi tytuł książki.

KATALOG RZECZOWY
Jest pomocny, gdy szukamy książki na określony temat.

Po przeczytaniu

1. Z którego katalogu skorzystasz w podanych sytuacjach?

- Musisz przygotować pracę na temat ptaków żyjących w Polsce.
- Nie pamiętasz nazwiska autora powieści *Przygody Tomka Sawyera*.
- Wiesz, że autorem książki jest Jan Brzechwa, ale nie możesz sobie przypomnieć jej tytułu.

2. Podaj kilka tytułów książek napisanych przez Pawła Beręsewicza. Skorzystaj z właściwego katalogu bibliotecznego.

Jakie informacje odczytasz z karty katalogowej?

Dzięki informacjom zamieszczonym w **karcie katalogowej** łatwo odszukasz w bibliotece książkę, którą chcesz wypożyczyć.

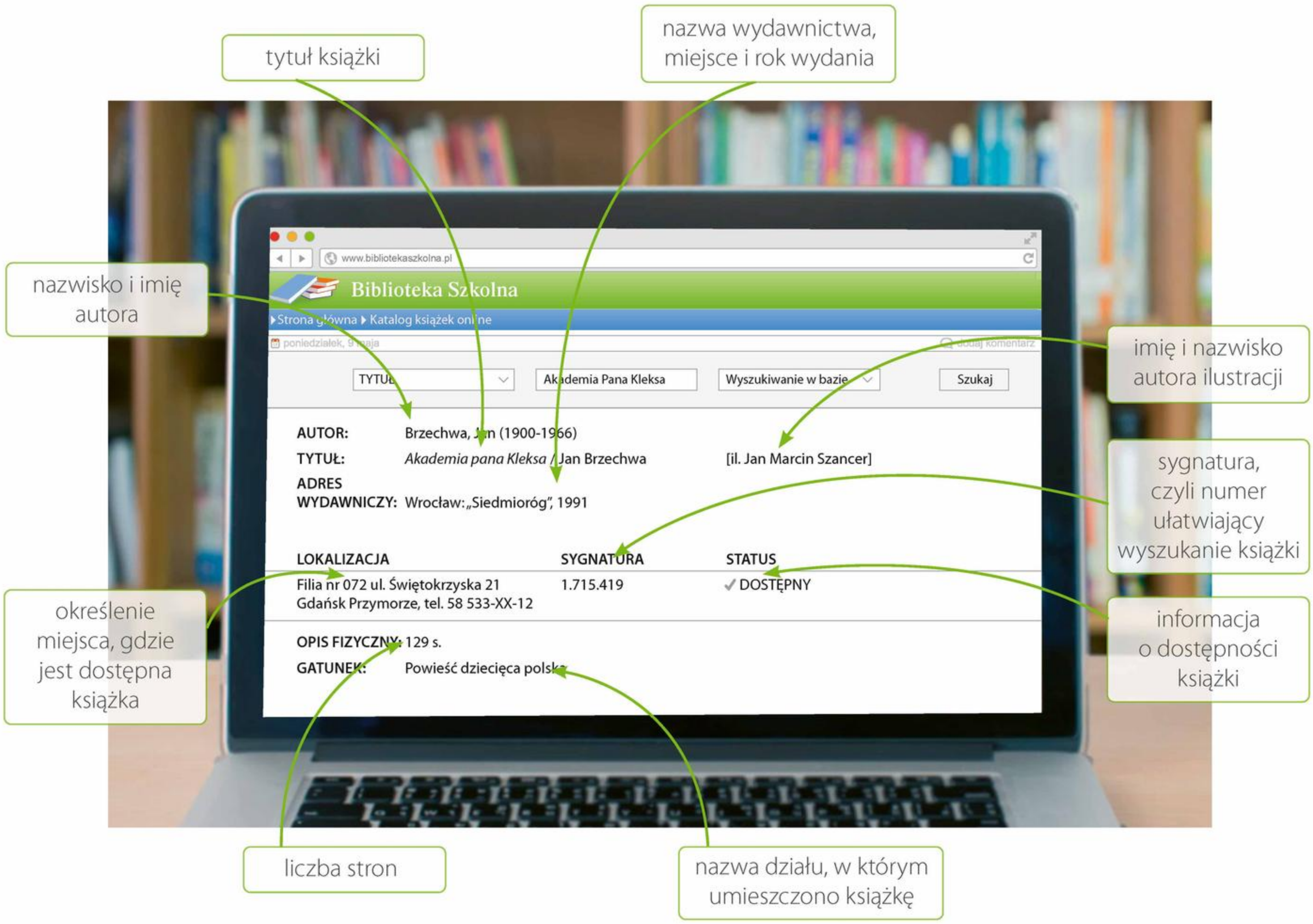

Po przeczytaniu

1. Odpowiedz na pytania na podstawie zaprezentowanej karty katalogu internetowego.

- Jak brzmi tytuł książki?
- Kto jest autorem dzieła?
- Ile stron ma publikacja?
- Jakie dodatkowe informacje zawiera karta z katalogu internetowego?

2. Gdzie w książce można znaleźć informacje potrzebne do przygotowania karty katalogu bibliotecznego? Wybierz jedną z lektur i wypisz z niej odpowiednie dane.

Jak sporządzić notatkę?

Aby szybciej i łatwiej zapamiętać treść przeczytanej lektury lub wiadomości z lekcji, warto sporządzić **notatkę**, czyli krótki tekst zawierający najważniejsze informacje. Umiejętność robienia dobrych notatek przydaje się także w życiu codziennym.

Notatka

Przydatne słowa

- **skróty:** ok. (około), np. (na przykład), m.in. (między innymi), jw. (jak wyżej), wg (według), nr (numer), r. (rok), w. (wiek), m (metr)

Uwaga! Skróty tego typu w języku polskim piszemy małymi literami.

Jak sporządzić notatkę?

- Zapisuj tylko najważniejsze informacje.
- Używaj krótkich, prostych zdań.
- Zachowaj czytelny i przejrzysty układ tekstu.
- Wyróżniaj najistotniejsze wiadomości – używaj różnych kolorów, stosuj strzałki, ramki i podkreślenia.

wyróżnienie kolorem najważniejszych informacji

Notatka w postaci krótkiego tekstu

Pierwszą książką, która ukazała się drukiem, była Biblia. Wydał ją w połowie XV wieku Jan Gutenberg. Jeden z egzemplarzy tej Biblii znajduje się w Muzeum Diecezjalnym w Pelplinie.

wyliczenie najważniejszych informacji w punktach

Notatka w formie wyliczenia w punktach

1. *Autor obrazu: Giuseppe Arcimboldo [czytaj: dżiuzeppe arczimboldo]*
2. *Tytuł obrazu: „Bibliotekarz”*
3. *Czas powstania: ok. 1566 roku*
4. *Technika malarska: farby olejne na płótnie*

Jak sporządzić notatkę?

Notatka w formie schematu

Notatka w postaci tabeli

Tytuł	Autor	Bohaterowie
Moje Bullerbyn	Barbara Gawryluk	Natalia Majewska, rodzice dziewczynki i jej bracia – Franek i Bartek, Karina, Mats, sąsiadka Selma
Chatka Puchatka	Alan Alexander Milne	Krzyś, Kubuś Puchatek, Królik, Kłapouchy, Sowa Przemądrzała, Tygrysek

czytelny układ

szczegółowe wiadomości

Czas na ćwiczenia

1. Podaj przykłady sytuacji, w których osobom w Twoim wieku przydaje się umiejętność sporządzania notatek.

2. Zredaguj kilkuzdaniową notatkę pod tytułem *Ludzie książki*. Przedstaw w niej najważniejsze informacje zawarte na stronach 68–69 podręcznika.

3. Którymi z podanych wyrazów należy uzupełnić poszczególne zdania?

drogie, pergaminu, egzemplarzach, żmudną, ruchomą, szybciej

Produkcja książek w średniowieczu była [?] pracą. Ludzie przepisywali je ręcznie na kartkach z [?], czyli wyprawionej skóry zwierzęcej. Bogato zdobione księgi były bardzo [?]. Staniały, kiedy Jan Gutenberg wynalazł [?] czcionkę. Dzięki temu wynalazkowi składanie tekstów przebiegało [?], a jedno dzieło można było powielić w wielu [?].

4. Przeczytaj wypowiedź chłopca. Następnie w zeszycie wypunktuj najważniejsze informacje na temat kolekcjonowanych przez niego figurek.

Rycerza dostałem od kolegów z klasy, którzy odwiedzili mnie, gdy byłem w szpitalu. Ułan na koniu to prezent urodzinowy od babci. Indianina przywiózł mi kiedyś tata z podróży do Kanady. Wojownikowi z kosmosu, który leżał w parku, długo przyglądała się mama. W końcu przyniosła go do domu, gdyż myślała, że to ja go zgubiłem.

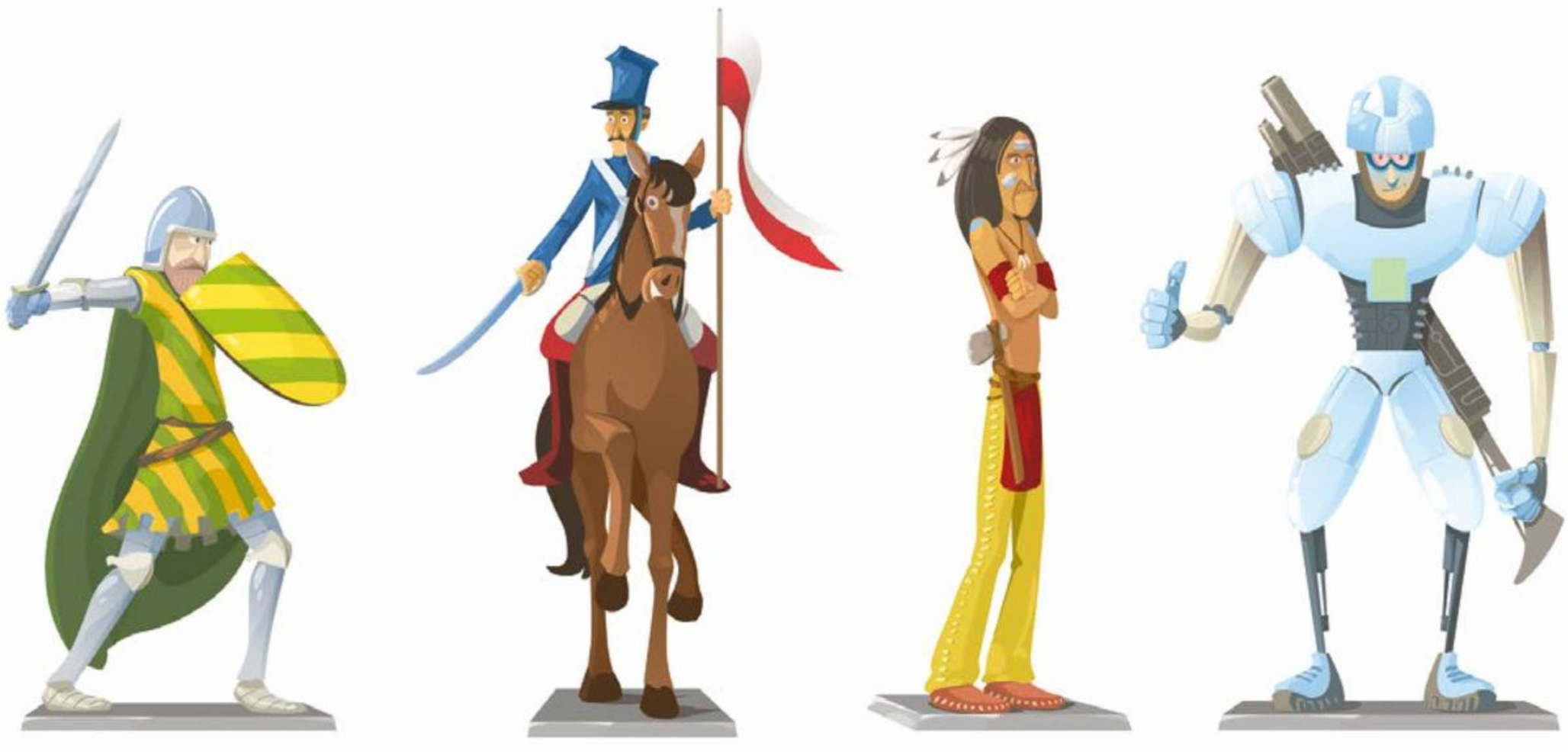

5. Zapisz w zeszycie w punktach, co po kolei zrobisz, aby przygotować przyjęcie urodzinowe.

6. Przerysuj do zeszytu tabelę i zapisz w niej najważniejsze informacje dotyczące dwóch obrazów zamieszczonych w podręczniku.

Tytuł	Autor	Data powstania	Moja ocena
[?]	[?]	[?]	[?]

→ **7.** Sporządź w zeszycie schemat z regułami pisowni z *ó*. Każdą zasadę poprzyj przykładem. Możesz skorzystać z informacji na stronie 44.

Jak sporządzić notatkę?

8. Przeczytaj uważnie tekst i wykonaj polecenia.

Elisabeth MacLeod, Frieda Wishinsky [czytaj: elisabet mak laud, frida łyszynski]

Rozwój mowy

Artykuł z encyklopedii *Historia prawie wszystkiego. 200 wydarzeń i wynalazków, które zmieniły świat*
Tłumaczenie: Mariola Aszkiełowicz

Wszystkie zwierzęta się komunikują. Wieloryby „śpiewają", ptaki ćwierkają, a pszczoły „tańczą", by pokazać, gdzie są najlepsze kwiaty. Ale tylko ludzie rozwinęli system, zwany mową, pozwalający im przekazywać sobie wiadomości na każdy temat, od sądów o filmach wideo o kotach po zachowanie pokoju na świecie.

Na początku ludzie porozumiewali się gestami. Kiedy jednak ręce mieli zajęte narzędziami lub nie mogli się widzieć, przekazywanie sygnałów w taki sposób było niemożliwe. To sprawiło, że 50 000 lat temu ludzie zaczęli wydawać odgłosy, by się porozumiewać. Początkowo były to prawdopodobnie chrząkania i rodzaj ryku, ale wraz z rozwojem człowieka zmieniły się też dźwięki, jakie byli w stanie wyartykułować.

Struny głosowe[1] ludzi mają bardziej skomplikowaną budowę niż zwierząt. Pozwalają na wydawanie dźwięków różnorodnych i złożonych. Wiele zwierząt ma krtań, język i wargi, ale narządy te są u człowieka bardziej elastyczne, dlatego może on nad nimi pracować.

Dawno temu ludzie nauczyli się łączyć dźwięki w zespoły i dopasowywać do obiektu. W ten sposób na przykład wymówienie ma-ma oznacza matkę. Wkrótce utworzono czasowniki, przymiotniki i całą gramatykę, dzięki czemu mowa stała się bardziej skuteczna i łatwiejsza do zrozumienia.

[1] *Struny głosowe* – dwa elastyczne fałdy znajdujące się w krtani, dzięki którym człowiek może mówić.

A. Napisz jednym zdaniem, o czym jest przeczytany tekst.

B. Zanotuj pięć pytań, na które można znaleźć odpowiedzi w tekście. Zadaj pytania koledze lub koleżance. Następnie zamieńcie się rolami.

C. Tekst zbudowany jest z czterech akapitów. Przerysuj tabelę do zeszytu i zapisz, czego dotyczy każdy z nich.

Rozwój mowy	
Pierwszy akapit	?
Drugi akapit	?
Trzeci akapit	?
Czwarty akapit	?

D. Przygotuj w zeszycie notatkę w formie schematu. Umieść na nim informacje na temat sposobów porozumiewania się, które zostały wymienione w tekście.

Jan Twardowski

W klasie

Ryczą w klasie dokazują
najgrzeczniejszych kotem szczują
ryczą biją się po łapie
chcą położyć się na mapie
na przyrodzie lepsza draka[1]
wypchanego szczypią ptaka
nogi skaczą skrzypią ławki
kogoś biorą za nogawki
piszczą wyją głośno chrapią
książkę do religii drapią

Nagle sfrunął anioł biały
mówi – lubię te kawały

[1] *Draka* – awantura.

Przydatne słowa

Jeśli ktoś jest wyrozumiały dla błędów innych osób, mówimy, że odnosi się do nich z **pobłażaniem**, czyli **pobłażliwie**.

Przykład użycia:
Brat Oli z pobłażaniem zareagował na zachowanie siostry.

Po przeczytaniu

1. Jaka sytuacja została ukazana w wierszu?
2. Co robią uczniowie? Co można powiedzieć o ich postępowaniu?
3. Opowiedz o zachowaniu Twojej klasy podczas przerw. Czym różni się ono od postępowania uczniów w wierszu Jana Twardowskiego?
4. W jaki sposób anioł skomentował zabawy uczniów? Jak myślisz, dlaczego nie skrytykował dzieci?
5. Porozmawiajcie o tym, jak Wy reagujecie, gdy dorośli zwracają Wam uwagę. Kiedy jest Wam łatwo przyjąć ich słowa?

Praca twórcza

6. **Przygotuj recytację wiersza *W klasie* lub innego utworu Jana Twardowskiego.**
   - Na początku zastanów się, które fragmenty tekstu należy wymówić głośniej lub ciszej, które wolniej lub szybciej, z radością i entuzjazmem, a które – z powagą. Przemyśl siłę głosu i tempo mówienia.
   - Już kilka dni przed recytacją zacznij uczyć się wiersza na pamięć.
   - Podczas prezentacji mów głośno i wyraźnie, tak aby wszyscy dobrze słyszeli wygłaszany tekst. Pamiętaj, by głosem oddać nastrój utworu.

Hanna Ożogowska (lata życia: 1904–1995)

W 1974 została odznaczona przez dzieci Orderem Uśmiechu. Napisała powieści dla młodzieży, między innymi: *Tajemnica zielonej pieczęci*, *Dziewczyna i chłopak, czyli heca na czternaście fajerek*, *Za minutę pierwsza miłość*. Bohaterowie jej utworów często popadali w kłopoty lub przeżywali szalone przygody.

SZKOLNE NIEPOROZUMIENIA

Hanna Ożogowska

Chłopak na opak. Raz, gdy chciałem być szlachetny

Fragmenty

Pani obejrzała zeszyt i postawiła w nim dwójkę. [...]

– Jacku, już sama nie wiem, co mam z tobą zrobić. Obiecaj mi, że tę dwójkę poprawisz. Tak, żebyśmy o niej zapomnieli, bo to wielka dla mnie przykrość.

Naturalnie, obiecałem, chociaż nie mogłem zrozumieć, dlaczego pani ma do mnie pretensję. Kto postawił tę dwójkę? Kto komu zrobił przykrość?

W domu zaraz wszystko się wydało. Mama obejrzała zeszyt, kazała sobie powtórzyć to, co mówiła pani, i powiedziała:

– Żebyś tylko nie odkładał tej obietnicy, bo zapomnisz znowu. Weź się do roboty zaraz.

Wziąłem się zaraz po obiedzie. Namęczyłem się, bo to wcale nie było łatwe. Chciałem dwójkę poprawić na piątkę – nie pasowało. Na czwórkę też nie. Udało się na trójkę, ale ogonek musiałem wydrapać, wygładziłem paznokciem i, rzeczywiście, można by już o tej dwójce zapomnieć, tylko w tym miejscu, gdzie była, zrobił się trochę cieńszy papier od skrobania i wycierania. Ale dziury nie było.

Zaraz na drugi dzień pani mnie zapytała:

– No, jak tam, Jacku, chcesz poprawić tę wczorajszą dwójkę?

– Już ją poprawiłem – mówię i pokazuję zeszyt, żeby pani zobaczyła. A pani aż za głowę się wzięła.

– To nazywasz poprawieniem dwójki?

– Proszę pani – mówię – nie bardzo mi się udało, bo to pierwszy raz i nie mam jeszcze wprawy. Na drugi raz postaram się lepiej.

Nawet nie chcę opisywać, co było dalej i w szkole, i w domu. Okazało się, że to, co zrobiłem, to jest straszna rzecz. Stopnia postawionego przez nauczyciela nie wolno przerabiać za nic na świecie. A przecież cała klasa mogłaby zaświadczyć, że pani wyraźnie mówiła: „Popraw tę dwójkę".

Po przeczytaniu

1. Na czym polegało nieporozumienie opisane w tekście?

2. Jakie wrażenia towarzyszyły Ci podczas czytania fragmentu książki Hanny Ożogowskiej? Wybierz dokończenie zdania lub podaj własną propozycję, a następnie dodaj odpowiednie uzasadnienie.

Tekst *Poprawiona dwójka* rozśmieszył/zasmucił/... mnie, ponieważ...

3. Jaki był Jacek? Podaj co najmniej trzy określenia.

Praca w grupie

4. Zastanówcie się, jak zmieniła się dla Was szkoła po rozpoczęciu nauki w klasie IV. Które z tych zmian są dla Was łatwe, a do których jeszcze się przyzwyczajacie?

Przykład zmiany: nowi nauczyciele

Akademia pana Kleksa

O lekturze słów kilka

Ptak mówiący ludzkim głosem, lusterka ukazujące sny, furtki, które prowadzą do rozmaitych baśni – to tylko niektóre elementy świata przedstawionego w *Akademii pana Kleksa*. Bohaterem opowieści jest dwunastoletni Adam Niezgódka, który trafia do tytułowej szkoły.

Jan Brzechwa

(lata życia: 1898–1966)

Autor wielu książek dla dzieci i młodzieży. Sławę przyniosły mu zbiory wierszy: *Kaczka Dziwaczka*, *Brzechwa dzieciom*, *Sto bajek* oraz opowieści o przygodach pana Kleksa.

Na dużym ekranie

Przygody pana Kleksa zainspirowały filmowców do zrealizowania aż czterech filmów o przygodach tego wyjątkowego bohatera. W pierwszej części ekranizacji przedstawiono wydarzenia znane z książki *Akademia pana Kleksa*. Dodatkowo w filmie wykorzystano piosenki oparte na takich wierszach Jana Brzechwy, jak *Kaczka Dziwaczka*, *Na wyspach Bergamutach*, *Leń*, *Kwoka*.

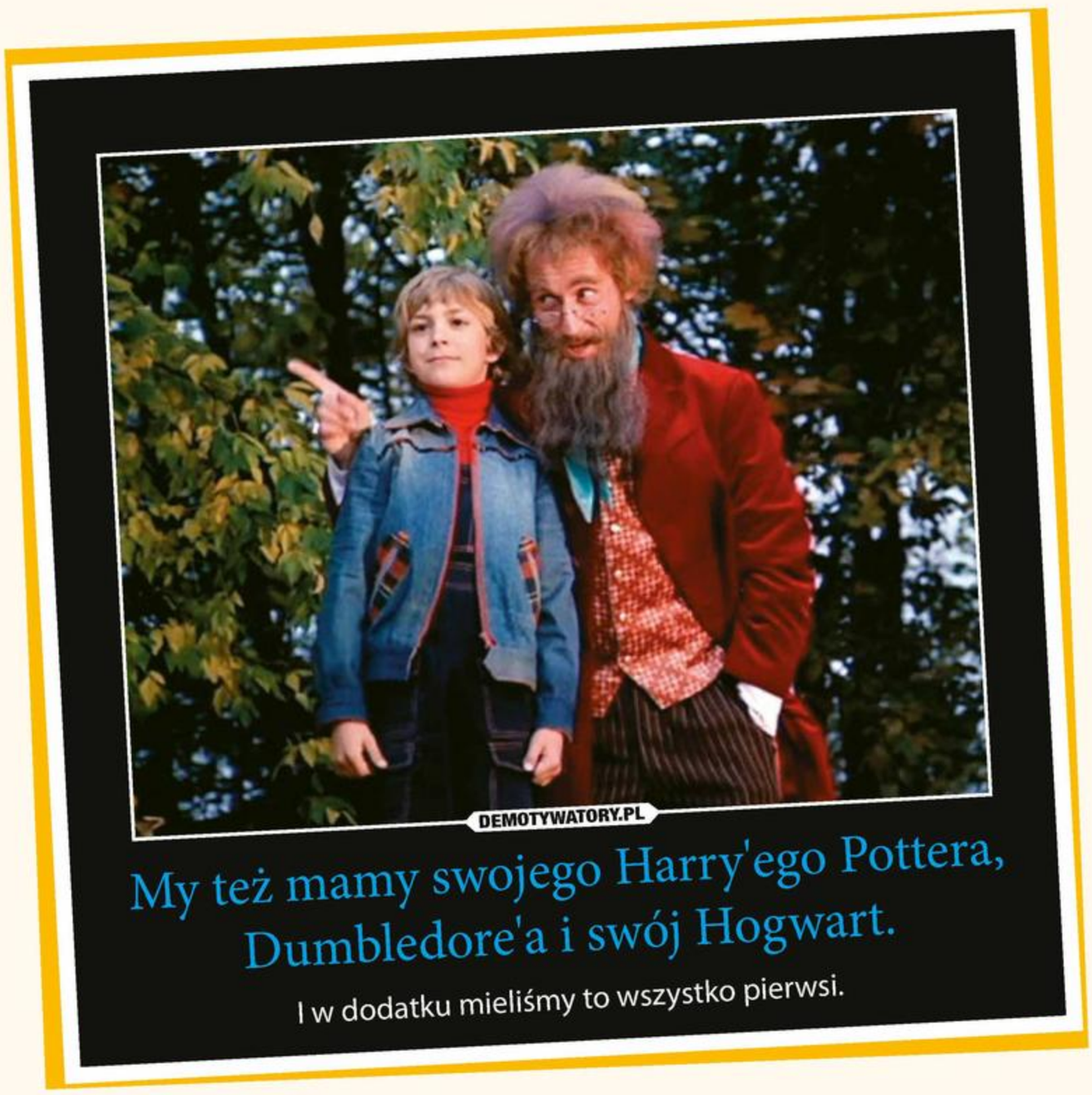

Dla zainteresowanych

Inne książki o panu Ambrożym Kleksie:

- *Podróże pana Kleksa*
- *Tryumf pana Kleksa*

Ciekawostka

Miłośnicy serii o Harrym Potterze, młodym czarodzieju z książek Joanne Kathleen Rowling [czytaj: dżoan katlin rołling] z pewnością dostrzegą wiele podobieństw między ich ulubionymi powieściami a *Akademią pana Kleksa*. Obaj bohaterowie – Adaś i Harry – rozpoczynają naukę w magicznych szkołach pod okiem nietypowych profesorów znających cudowne sztuczki, rozmawiają ze zwierzętami, a nawet potrafią latać.

Kadr z filmu *Akademia pana Kleksa* w reżyserii Krzysztofa Gradowskiego (1984 rok) wykorzystano w demotywatorze z humorystycznym podpisem.

Przed lekturą

Jeden z bohaterów *Akademii pana Kleksa* mówi w zagadkowy sposób. Czy potrafisz już teraz rozszyfrować jego słowa? Podpowiedź znajdziesz na początku rozdziału *Niezwykła opowieść Mateusza*.

ie estem takiem – estem sięciem. W atach ego eciństwa eraz owiadano i ajki o udziach emienionych w aki ub erzęta, igdy ednak ie erzyłem w awdziwość ych owieści. mczasem aśnie oje ycie otoczyło ię ak, ak o pisuje ię w wych ajkach.

Podczas czytania lektury

1. Zaznacz w książce karteczkami samoprzylepnymi fragmenty, w których opisano:
   - budynek Akademii i jej otoczenie (rozdział *Ta oraz inne bajki*),
   - wygląd pana Kleksa (rozdział *Osobliwości pana Kleksa*).
2. Zwróć uwagę na fragmenty tekstu, w których przedstawiono:
   - historię Mateusza (rozdział *Niezwykła opowieść Mateusza*),
   - dzień uczniów w Akademii (rozdział *Nauka w Akademii*),
   - zachowanie pana Kleksa po kłótni z Filipem Golarzem (*Sen o siedmiu szklankach*),
   - postępowanie Alojzego Kukuryka (rozdziały *Historia o księżycowych ludziach*, *Sekrety pana Kleksa*).
3. Przygotuj notatkę z lektury. Przerysuj tabelę i uzupełnij ją brakującymi informacjami.

Autor:	
Tytuł:	
Główni bohaterowie:	
Pozostali bohaterowie:	

Akademia pana Kleksa, spektakl w Teatrze Roma w Warszawie, autorzy libretta, czyli opracowania tekstu: Wojciech Kępczyński i Daniel Wyszogrodzki, 2007 rok

Spotkanie z lekturą

Po przeczytaniu lektury

Historia szpaka Mateusza

1. Opowiedz przygodę szpaka.
2. Jaka nauka płynie z historii Mateusza?
3. Jakie wrażenie wywarła na Adasiu opowieść szpaka? Co chłopiec postanowił i dlaczego? O jakich jego cechach to świadczy?
4. Wyobraź sobie, że znajdujesz czarodziejski guzik. Napisz krótkie opowiadanie pod tytułem *Moja przygoda z niezwykłym guzikiem*.

Cudowny świat pana Kleksa

1. W jakim budynku mieści się Akademia? Co się znajduje w jej otoczeniu?
2. Kto może zostać uczniem Akademii? Z czego wynika ta zasada?
3. Opisz, jak wygląda pan Kleks. Jakim jest człowiekiem?
4. Jakie umiejętności pana Kleksa wzbudzają podziw uczniów? Podaj przykłady.
5. Opowiedz o przeznaczeniu magicznych przedmiotów, o których jest mowa w *Akademii pana Kleksa*.
6. Jaką rolę w historii o panu Kleksie odegrał doktor Paj-Chi-Wo?
7. Przerysuj schemat do zeszytu i uzupełnij go wiadomościami o kuchni pana Kleksa.

8. Jakie refleksje płyną z fragmentu lektury o psim raju i ulicy Dręczycieli?
9. Podzielcie się na kilka grup. Każdy zespół wybiera jeden przedmiot spośród podanych w ramce. Wymyślcie co najmniej pięć sposobów na wykorzystanie wybranego przedmiotu.

kluczyk, lusterko, gwizdek, pompka

Nauka w Akademii → Odpowiedz na pytania do tekstu *Akademia pana Kleksa* na stronie 91.

Kłopoty pana Kleksa

1. Jaka była przyczyna konfliktu między panem Kleksem a Filipem Golarzem?
2. Jak kłótnia z Filipem wpłynęła na pana Kleksa? Co zaczęło się dziać z profesorem?
3. Kim okazał się Alojzy przyprowadzony przez Filipa? Jak zachowywał się wobec innych?
4. Jak zakończyła się historia Akademii? Jakie przestrogi i nauki płyną z lektury tej książki?
5. Porozmawiajcie o tym, czy polecilibyście innym osobom lekturę *Akademia pana Kleksa* do przeczytania. W tym celu niech każdy z Was dokończy jedno z podanych zdań.

Uważam, że warto przeczytać *Akademię pana Kleksa*, ponieważ...
Uważam, że nie warto czytać *Akademii pana Kleksa*, ponieważ...

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

NIEZWYKŁE LEKCJE

Jan Brzechwa

Akademia pana Kleksa

Fragmenty

W filmie *Akademia pana Kleksa* tytułowego bohatera zagrał znany polski aktor Piotr Fronczewski.

Co rano punktualnie o piątej Mateusz otwiera tak zwane śluzy. Są to niewielkie otwory w suficie, poumieszczane akurat nad łóżkami chłopców. Otworów takich jest tyle, ile łóżek, czyli ogółem dwadzieścia cztery. Gdy je Mateusz otwiera, zaczyna przez nie sączyć się zimna woda, która kapie prosto na nasze nosy.

W ten sposób Mateusz budzi uczniów pana Kleksa. Równocześnie rozlega się donośny głos Mateusza:

– Udka, awać!

Co znaczy:

– Pobudka, wstawać!

Na to wezwanie zrywamy się wszyscy z łóżek i ubieramy się jak najprędzej, gdyż umieramy po prostu z ciekawości, czego też nas tym razem będzie uczył pan Kleks.

Sypialnia nasza jest bardzo obszerna. Wzdłuż ścian biegną umywalnie i każdy z nas ma swój własny prysznic. Myjemy się bardzo chętnie, gdyż z pryszniców tryska woda sodowa z sokiem, przy czym na każdy dzień tygodnia przypada inny sok. [...] Soki pana Kleksa doskonale się mydlą i dają dużo piany, toteż sypialnia nasza zawsze z rana wygląda jak wielka balia z mydlinami.

Ubranie nasze składa się z granatowych koszul, białych, długich spodni, granatowych pończoch i białych trzewików[1]. Jeśli któryś z chłopców coś przeskrobie albo nie umie lekcji, wówczas za karę musi nosić przez cały dzień żółty krawat w zielone grochy. [...]

[1] *Trzewik* – sznurowany lub zapinany but.

Lekcje rozpoczynają się o siódmej rano. Nigdzie chyba chłopcy nie uczą się tak chętnie, jak w Akademii pana Kleksa. Przede wszystkim nigdy nie wiadomo, co pan Kleks danego dnia wymyśli, a po wtóre[2] – wszystko, czego się uczymy, jest ogromnie ciekawe i zabawne.

– Pamiętajcie, chłopcy – rzekł do nas na samym początku pan Kleks – że nie będę was uczył ani tabliczki mnożenia, ani gramatyki, ani kaligrafii[3], ani tych wszystkich nauk, które są zazwyczaj wykładane w szkołach. Ja wam po prostu pootwieram głowy i naleję do nich oleju.

Ażeby każdy mógł zorientować się, jakiego rodzaju nauki pobieramy w Akademii pana Kleksa, opowiem dla przykładu przebieg dnia wczorajszego, gdyż na opisanie wszystkich lekcji, przedmiotów, wykładów, zajęć i ćwiczeń z całego roku nie wystarczyłoby miejsca w żadnej książce.

Otóż wczoraj pierwsza lekcja była to lekcja kleksografii. Naukę tę wymyślił pan Kleks, abyśmy wiedzieli, jak trzeba obchodzić się z atramentem.

Kleksografia polega na tym, że na arkuszu papieru robi się kilka dużych kleksów, po czym arkusz składa się na pół i kleksy rozmazują się po papierze, przybierając kształty rozmaitych figur, zwierząt i postaci.

Niekiedy z rozgniecionych kleksów powstają całe obrazki, do których dopisujemy odpowiednie historyjki, wymyślone przez pana Kleksa.

Myślę, że sam pan Kleks powstał z takiego właśnie rozgniecionego atramentowego kleksa i dlatego tak się nazywa. Mateusz jest zdania, że po panu Kleksie można się wszystkiego spodziewać i że moje przypuszczenia są całkiem prawdopodobne. [...]

Po lekcji kleksografii zabraliśmy się do przędzenia[4] liter. Zauważyliście pewno wszyscy, że drukowane litery w książkach składają się z czarnych niteczek, posplatanych w najrozmaitszy sposób. Pan Kleks nauczył nas rozplątywać litery, rozplatać poszczególne małe niteczki i łączyć je w jedną długą nitkę, którą następnie nawija się na szpulkę. W ten sposób nawinęliśmy już na szpulki mnóstwo książek z biblioteki pana Kleksa, tak że na półkach zostały tylko puste stronice, bez liter. Z jednej książki można otrzymać siedem, a czasem nawet osiem dużych szpulek czarnych nici, na których pan Kleks następnie

Przydatne słowa

Jeżeli ktoś ma **pasję**, to bardzo lubi coś robić, poznawać jakąś dziedzinę wiedzy. Mówimy, że **pasjonuje się** tym zajęciem lub że jest jego **pasjonatem**. Jeśli jednak ktoś **wpadł w pasję**, oznacza to, że ogarnęło go silne uczucie gniewu.

Przykład użycia:
Największą pasją mojego kuzyna jest piłka nożna. Marcin wie bowiem wszystko o historii europejskich klubów piłkarskich.

[2] *Po wtóre* – po drugie.
[3] *Kaligrafia* – sztuka pięknego, starannego pisania.
[4] *Prząść* – wytwarzać nici.

wiąże supełki. Jest to największa pasja pana Kleksa. Potrafi całymi godzinami siedzieć w fotelu albo w powietrzu i wiązać supełki.

Gdy zapytałem go, po co to robi, odrzekł mi wielce zdziwiony:

– Jak to? Czy nie rozumiesz? Przecież czytam! Przepuszczam litery przez palce i mogę w ten sposób przeczytać całą książkę, nie męcząc sobie wzroku. Gdy nawiniecie już na szpulki wszystkie moje książki, nauczę was również czytać palcami.

Po przeczytaniu

1. Kto opowiada o wydarzeniach przedstawionych w tekście? W swojej odpowiedzi odwołaj się do znajomości całej lektury.
2. Zapisz w punktach plan dnia w Akademii pana Kleksa. Skorzystaj z informacji zawartych w całej książce.
3. Wyjaśnij, dlaczego uczniowie tak chętnie uczą się w Akademii.
4. Jak rozumiesz słowa profesora: *Ja wam po prostu pootwieram głowy i naleję do nich oleju*?
5. Odszukaj w tekście akapit, w którym opisano strój uczniów. Wypisz przymiotniki z tego fragmentu i określ, jaką pełnią funkcję.
6. W jaki sposób pan Kleks czyta książki? Wymień zalety tej metody.
7. Wyobraź sobie, że pan Kleks zaproponował Ci naukę w swojej szkole. Czy chcesz zostać jednym z jego uczniów? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Praca twórcza

8. Zaproponuj kilka nowych, nietypowych przedmiotów, których warto byłoby się uczyć w szkole. Przedstaw swoje pomysły kolegom i koleżankom z klasy.

Praca w grupie

9. **Wyobraźcie sobie, że pan Kleks nie wrócił z jednej ze swoich niezwykłych podróży. Wykonajcie plakat, który pomoże odnaleźć profesora.**
   - Podzielcie się na kilkuosobowe zespoły. Przygotujcie arkusze papieru oraz kolorowe flamastry.
   - Odszukajcie w powieści *Akademia pana Kleksa* fragment rozpoczynający się od słów: *Pan Kleks jest średniego wzrostu...* Narysujcie na arkuszu portret zaginionego i opiszcie krótko jego wygląd.
   - Gotowe prace zawieście w widocznym miejscu w klasie.

Jak opisać postać?

Wypowiedź, w której przedstawiamy charakterystyczne cechy wyglądu oraz sposób zachowywania się danej osoby, nazywamy **opisem postaci**. Opisujemy ludzi, postacie ukazane na ilustracjach, a także bohaterów literackich i filmowych.

Opis postaci

Przydatne słowa

- **sylwetka:** smukła, zgrabna, szczupła, wyprostowana
- **figura:** masywna, barczysta, drobna
- **twarz:** owalna, okrągła, pociągła
- **cera:** rumiana, blada, piegowata
- **włosy:** kręcone, bujne, spięte, proste, splecione, gładko przyczesane, krótko ścięte
- **sposób mówienia:** z ożywieniem, z przejęciem, donośnie, trochę niewyraźnie, powoli
- **sposób poruszania się:** z wdziękiem, ociężale, energicznie, ze spuszczoną głową

Jak opisać postać?

- Przedstaw osobę, którą będziesz opisywać – w tym celu zanotuj, jak się nazywa, ile ma lat, czym się zajmuje, gdzie mieszka.
- Napisz, jak wygląda ta osoba – jaki ma wzrost, jaką sylwetkę, jakie rysy twarzy, włosy, oczy, jak się ubiera.
- Opowiedz o zachowaniu tej osoby – w jaki sposób mówi, jak się porusza i gestykuluje, jakie robi miny.
- W zakończeniu wyraź swoją opinię na temat opisywanej osoby.

przedstawienie postaci

ogólny wygląd

twarz i włosy

ubiór

zachowanie

własna ocena prezentowanej osoby

Moja przyjaciółka Beata jest uczennicą czwartej klasy. Beata ma dziesięć lat. Jest niewysoką, szczupłą blondynką.

Uwagę przyciągają jej duże, zielone oczy i długie rzęsy, którymi mocno trzepocze, kiedy się czemuś dziwi. Twarz dziewczynki jest okrągła. Gdy Beata się uśmiecha, w jej policzkach pojawiają się śmieszne dołeczki, a zadarty nos lekko się marszczy. Jej jasną cerę ożywiają delikatne piegi. Beata ma długie, kręcone włosy, w które często wpina kolorowe spinki.

Moja przyjaciółka najczęściej ubiera się w dżinsy i kolorowe bluzki. Lubi chodzić w sportowych butach – latem zakłada trampki, a zimą – martensy.

Beata lubi dużo mówić i głośno się śmiać. Kiedy o czymś opowiada, żywo gestykuluje. Jest towarzyska i wesoła. Lubię spędzać z nią czas.

Czas na ćwiczenia

1. Podaj określenia opisujące twarze osób ukazanych na fotografiach.

oczy ?
nos ?
włosy ?

oczy ?
nos ?
włosy ?

2. Do podanych wyrazów dopisz w zeszycie słowa o przeciwstawnym znaczeniu.

Przykład:
blondynka – brunetka

ponure – ?
wysoki – ?
opalona – ?

szerokie – ?
długie – ?
rzadkie – ?

jasne – ?
proste – ?
okrągła – ?

3. Przepisz poszczególne zdania do zeszytu, dodając do nich zakończenia. Wykorzystaj podane wyrazy. Które z tych określeń dotyczą postaw godnych naśladowania?

prawdomówna, niesłowny, otwarta, leniwy, wytrwały

Przykład:
Kasia pomaga bratu w nauce, chociaż sama ma dużo lekcji do odrobienia. Kasia jest uczynna.

- Piotr nie lubi pracować, unika wszelkiego wysiłku. Piotr jest ?.
- Magda zawsze mówi prawdę. Wiem, że Magda jest ?.
- Podziwiam przyjazne nastawienie Julii do nowo poznanych osób. Julia jest bardzo ?.
- Jarek znów nie przyniósł mi obiecanej książki. On rzadko dotrzymuje słowa – jest ?.
- Bartek konsekwentnie dąży do wyznaczonego celu. Bartek jest ?.

4. Opisz w zeszycie swoją najlepszą koleżankę lub ulubionego kolegę.

Praca twórcza

5. Przygotujcie opisy wybranych osób z klasy w formie zagadek.

- Niech każdy odczyta opis. Zacznijcie swoje wypowiedzi słowami: *Ta osoba...*
- Zadaniem pozostałych uczniów jest odgadnąć, kogo dotyczy opis.

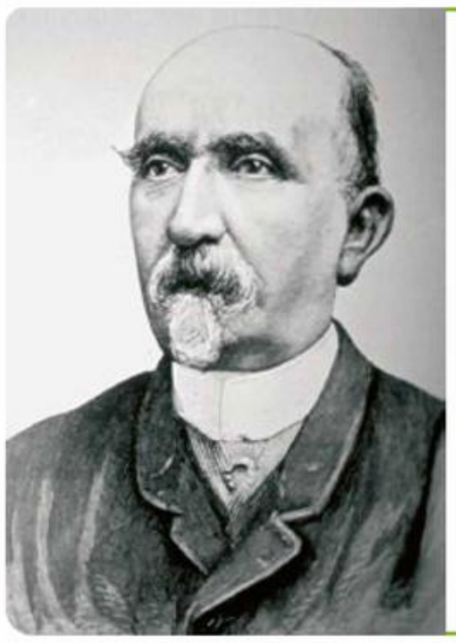

Carlo Collodi (lata życia: 1826–1890)

Carlo Collodi był włoskim pisarzem, dziennikarzem i tłumaczem baśni Charles'a Perraulta [czytaj: szarla perota]. Zasłynął jako autor wielu powieści dla dzieci. Jego najbardziej znaną książką jest powieść *Pinokio*, która zyskała ogromną popularność – 100 lat po śmierci Collodiego była dostępna już w 240 językach. Doczekała się także wielu ekranizacji filmowych i adaptacji teatralnych.

KŁOPOTY Z KOLEGAMI

Carlo Collodi [czytaj: karlo kollodi]

Pinokio

Fragmenty
Tłumaczenie: Zofia Jachimecka

Nazajutrz poszedł Pinokio do szkoły miejskiej.

Wyobraźcie sobie tych chłopaków urwipołciów[1], kiedy ujrzeli wchodzącego do ich szkoły pajaca! Śmiechu było co niemiara[2]. Każdy mu zrobił jakiegoś figla: ten mu wyrwał z ręki czapeczkę, tamten szarpnął go z tyłu za surducik[3], jeden starał się namalować mu atramentem duże wąsy pod nosem, a byli nawet tacy, którzy usiłowali przywiązać mu nitki do rąk i nóg, żeby zatańczył. Pinokio zlekceważył to zrazu i szedł naprzód, ale w końcu, czując, że traci cierpliwość, [...] krzyknął ostro:

– Uważajcie, chłopcy, ja nie po to tu przyszedłem, żeby być waszym błaznem! Szanuję innych i żądam, aby i mnie szanowano.

– Brawo, półdiablę! Przemawiasz jak drukowana książka! – wrzasnęły hultaje, pokładając się ze śmiechu, a najzuchwalszy ze wszystkich chciał pociągnąć pajaca za koniec nosa.

Ale nie zdążył, gdyż Pinokio wsunął nogę pod stół i kopnął go w łydkę.

– A! Jakie twarde nogi! – krzyknął chłopak, rozcierając sobie siniec.

– A jakie łokcie!... Jeszcze twardsze od nóg! – odezwał się inny [...].

Faktem jest, że po tym kopniaku i po tym uderzeniu łokciem Pinokio zdobył sobie od razu szacunek i sympatię kolegów; wszyscy go głaskali, wszyscy

---

[1] *Urwipołeć* – psotnik, łobuziak.
[2] *Co niemiara* – bardzo dużo.
[3] *Surdut* – rodzaj marynarki.

go kochali z duszy i serca. A nawet i pan nauczyciel go chwalił, gdyż widział, że pajac jest pilny, pracowity, inteligentny i że zawsze pierwszy przybywa do szkoły, a wychodzi ostatni po skończonej nauce.

Jedyną jego wadą było to, że się zanadto zadawał z koleżkami, wśród których było dużo łobuzów znanych z próżniactwa i niechęci do nauki.

Pan nauczyciel ostrzegał go codziennie, a dobra Wróżka powtarzała:

– Uważaj, Pinokio! Twoi źli towarzysze wcześniej czy później odciągną cię od nauki, a może nawet sprowadzą na ciebie jakieś wielkie nieszczęście. [...]

Aż oto pewnego pięknego dnia, kiedy szedł do szkoły, spotkał gromadę tych samych koleżków. [...]

– Czy ci nie wstyd być zawsze tak punktualnym i pilnym uczniakiem? Kujesz dzień w dzień i nie wstydzisz się?

– A co was to obchodzi, że ja się uczę?

– Bardzo nas obchodzi, gdyż przez ciebie pan nauczyciel ma o nas jak najgorszą opinię.

– Dlaczego?

– Dlatego że uczniowie, którzy są pilni, zawsze usuwają w cień tych, którzy, jak my, nie mają ochoty do nauki. [...]

– Więc cóż mam począć, żeby wam dogodzić?

– Musisz i ty obrzydzić sobie szkołę, lekcje i nauczyciela, bo to jest troje naszych największych wrogów.

– A gdybym nadal chciał się uczyć?

– Wtedy nie spojrzymy już na ciebie i przy pierwszej sposobności zapłacisz nam za to!...

Przydatne słowa

Sposobność to sprzyjająca okoliczność, okazja zrobienia czegoś.

Przykład użycia:
Pojadę w góry, gdy tylko będę miał sposobność.

Po przeczytaniu

1. Opowiedz, co się przydarzyło Pinokiowi w szkole.
2. Jakim uczniem jest pajacyk? Podaj trzy przymiotniki, którymi można go określić.
3. Jak sądzisz, czy bycie pilnym uczniem może być powodem do wstydu? Uzasadnij swoje zdanie.
4. Ustalcie z koleżankami i kolegami z klasy, co dla Was jest ważne w kontaktach z rówieśnikami. Czego potrzebujecie, aby dobrze czuć się w szkole?

Podsumowanie

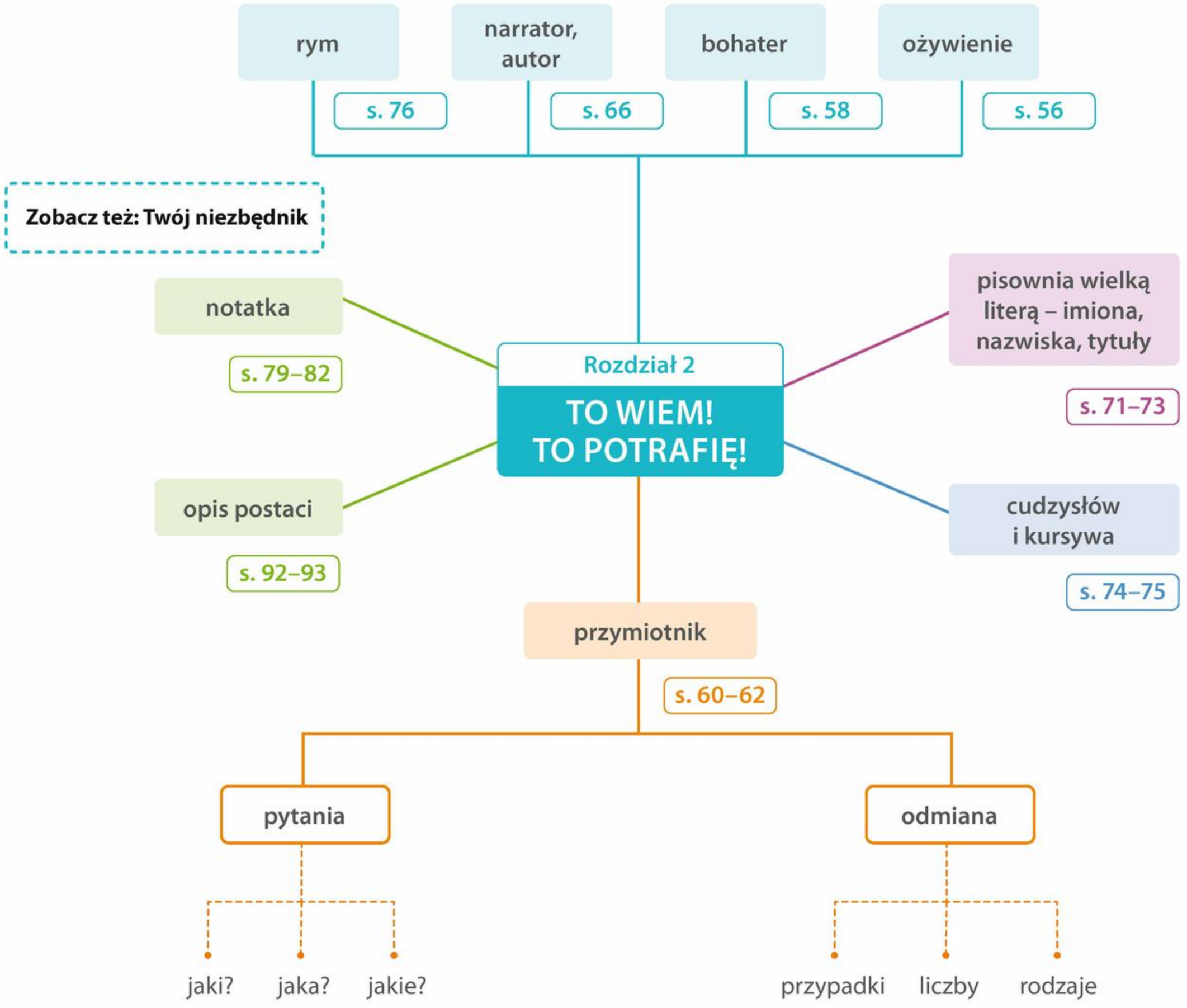

Korzystam ze źródeł wiedzy

Biblioteka

- Co znajduje się w bibliotece?, s. 77
- Jakie informacje odczytasz z karty katalogowej?, s. 78

Świat kultury

Książka

- Ludzie książki, s. 68–70
- Budowa książki, s. 70

Oxford Junior. Encyklopedia sławnych ludzi

ZAPISZ W ZESZYCIE

[czytaj: oksford dżunier]

Fragmenty
Tłumaczenie: Bohdan Drozdowski

Thomas Alva Edison [czytaj: tomas alwa edison] jako siedmioletni chłopiec został usunięty ze szkoły, ponieważ jej kierownik uznał, że uczeń jest zbyt tępy. Jego edukacją zajęła się więc matka, rozbudzając w nim zainteresowanie przedmiotami ścisłymi[1]. Mając 10 lat, Thomas zbudował własne laboratorium.

Później Edison założył zakład, który nazwał „fabryką wynalazków". Jednym z najważniejszych jego wynalazków było pierwsze na świecie urządzenie do utrwalania dźwięków – fonograf. Dzięki niemu rozwinął się współczesny przemysł nagraniowy.

W 1879 roku Edison wynalazł także żarówkę elektryczną. Składała się ona z drutu umieszczonego w szklanej bańce, z której dla uzyskania próżni[2] usunięto powietrze. Gdy przez ten drut, zwany żarowym[3], przepuszczano prąd elektryczny, rozżarzał się do białości i zaczynał świecić. Eksperymentując, Edison spostrzegł, że prąd płynie także przez próżnię do płytki [...] wewnątrz bańki. Nie rozumiał, dlaczego tak się dzieje. Dziś wiemy już, że jest to skutek ucieczki elektronów[4] z drutu żarowego. Zjawisko to nosi nazwę efektu Edisona. Dzięki temu odkryciu możliwe było wynalezienie lampy elektronowej, co dało początek nowoczesnemu przemysłowi elektronicznemu.

---

[1] *Przedmioty ścisłe* – np. matematyka, fizyka.
[2] *Próżnia* – pusta przestrzeń.
[3] *Żarowy* – rozgrzewający się do wysokiej temperatury.
[4] *Elektrony* – małe cząsteczki.

1. Co jest tematem tekstu? Odpowiedz jednym zdaniem.

2. Dokończ zdanie. Wskaż właściwą odpowiedź spośród podanych.

W drugim akapicie tekstu jest mowa o wpływie wynalazku Thomasa Alvy Edisona między innymi na rozwój *muzyki/fotografii*.

3. Który z bohaterów *Akademii pana Kleksa* ma podobne zainteresowania do Thomasa Alvy Edisona? Uzasadnij swoją odpowiedź co najmniej w trzech zdaniach.

Sprawdź wiedzę i umiejętności

4. Ile czasu upłynęło od wyrzucenia Thomasa Alvy Edisona ze szkoły do otwarcia przez niego laboratorium?

A. Dwa lata.
B. Trzy lata.
C. Cztery lata.
D. Pięć lat.

5. Wynalazek Thomasa Alvy Edisona opisany w trzecim akapicie

A. działał niezgodnie z oczekiwaniami.
B. wpłynął na kolejne odkrycia.
C. nie przyjął się wśród ludzi.
D. spowodował wypadek.

6. Wybierz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F – jeśli jest fałszywe.

Wszystkie akapity w tekście zawierają opis wynalazków.	P	F
W pierwszym akapicie można znaleźć informację o problemach Thomasa Alvy Edisona w szkole.	P	F

7. Wyraz *kierownik* w pierwszym zdaniu można zastąpić słowem

A. szef.
B. dozorca.
C. dyrektor.
D. wychowawca.

8. Napisz trzy zdania dotyczące tekstu. W każdym z nich wykorzystaj jedno z podanych wyrażeń. Jakie formy przyjęły w zdaniach te sformułowania? Określ przypadek każdej z nich.

żarówka elektryczna, drut żarowy, przedmioty ścisłe

9. Przepisz tekst do zeszytu. Użyj wielkich i małych liter.

WIELU WYBITNYCH LUDZI, JAK THOMAS ALVA EDISON, MIAŁO PROBLEMY W SZKOLE. WYNALAZCA ŻARÓWKI BYŁ ZAWSZE NAJGORSZYM UCZNIEM W KLASIE. MALARZ PABLO PICASSO NIE MÓGŁ ZAPAMIĘTAĆ KOLEJNOŚCI LITER W ALFABECIE, A SŁAWNY AMERYKAŃSKI REŻYSER WOODY ALLEN MIAŁ PROBLEMY Z KONCENTRACJĄ. ONI WSZYSCY ODNIEŚLI SUKCES NIE TYLKO DZIĘKI TALENTOWI, LECZ TAKŻE WYTRWAŁOŚCI.

10. Wybierz z tekstu pięć najważniejszych informacji dotyczących Thomasa Alvy Edisona i sporządź notatkę w dowolnej formie, na przykład w postaci schematu lub w punktach.

11. Zredaguj opis wybranego bohatera z *Akademii pana Kleksa*.

3 O sobie, o nas

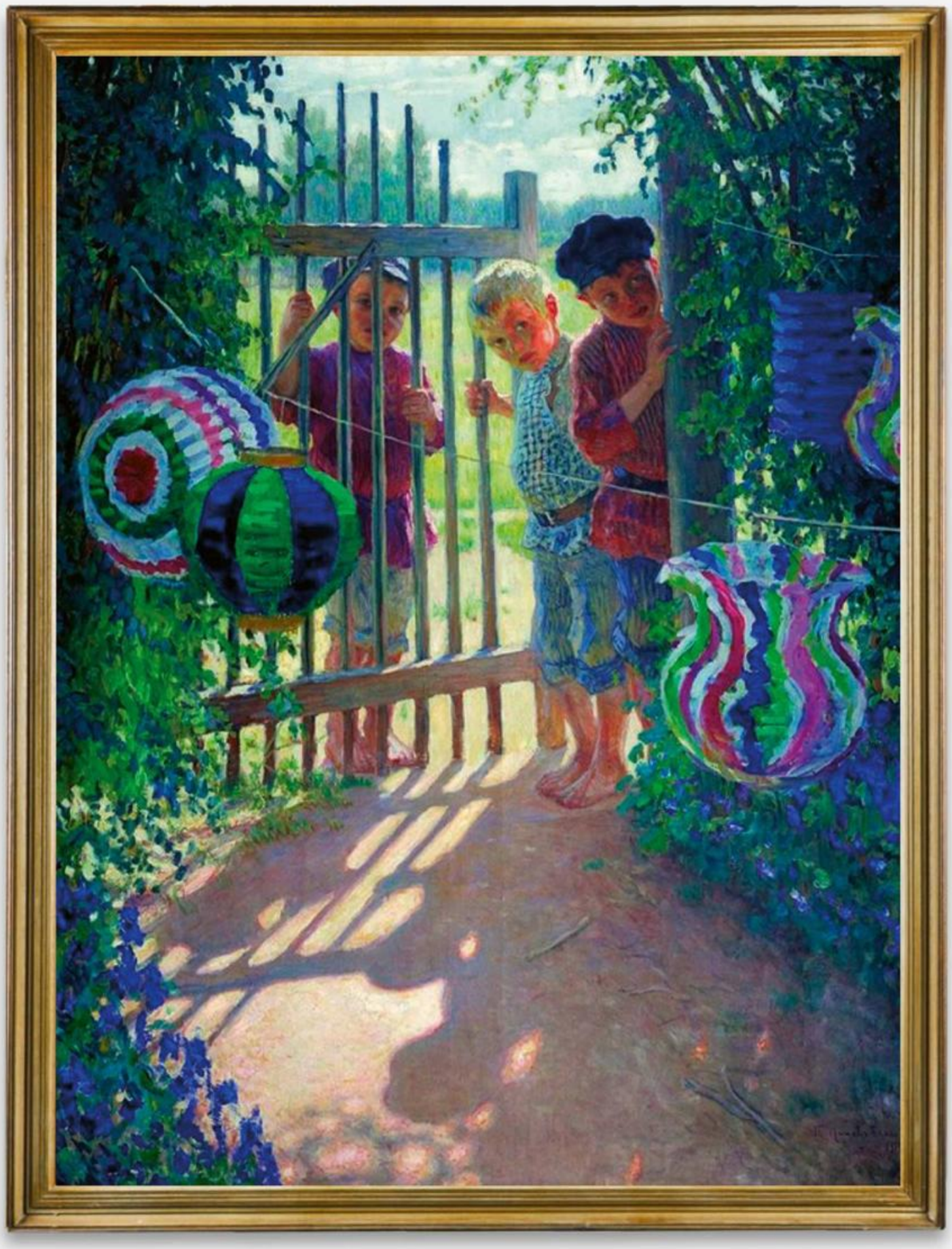

Nikołaj Pietrowicz Bogdanow-Bielski, *Goście*

farby olejne na płótnie

150 × 120 cm

Regionalne Muzeum Sztuki w Archangielsku

1913 rok

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Gdzie rozgrywają się wydarzenia przedstawione przez malarza? Jaka jest pora roku? Wymień elementy, które na to wskazują.
2. Co mogło przyciągnąć uwagę chłopców? Jak sądzisz, co mają zamiar teraz zrobić? Nazwij emocje, które chłopcy mogą odczuwać.
3. Jaka jest, według Ciebie, różnica pomiędzy dziećmi a dorosłymi w przeżywaniu otaczającego świata?

Joanna Papuzińska (urodzona w 1939 roku)

Pracuje jako wykładowczyni na Uniwersytecie Warszawskim, napisała wiele prac na temat literatury dziecięcej. Jest autorką powieści oraz wierszy przeznaczonych dla dzieci i młodzieży, takich jak *Nasza mama czarodziejka*, *Asiunia*, *Wędrowcy*, *Śpiące wierszyki*. W książce *Darowane kreski* opisała wspomnienia z dzieciństwa spędzonego w ogarniętej wojną Warszawie.

Joanna Papuzińska

Ja

Jedni mają stada owiec,
drudzy mają odrzutowiec
albo nawet i parowiec,
albo nie wiem co.
Ja mam dużo myśli w głowie.
O!
A ta jedna, to rano wstaje,
a ta druga – wysoka, jak Himalaje.
A ta trzecia, to taka wesołka,
że natychmiast trzeba fiknąć fikołka.
A ta czwarta – gwiazdy podgląda,
a ta piąta jest okropnie mądra!
Szósta – jest nieśmiała jak sarenka,
ale ciepła, serdeczna i miękka...
A ta siódma – okropnie leniwa,
ciągle tylko palcem w bucie kiwa
albo lubi leżeć pod sosną,
dziwiąc się, że las po niebie pływa...
A znów inne
jak te jabłka
na drzewie:
jeszcze rosną,
jeszcze sam nic o nich nie wiem.

Po przeczytaniu

1. O czym myśli osoba mówiąca w wierszu? Co na tej podstawie możesz o niej powiedzieć? Jak sądzisz, co lubi robić?

2. Co łączy wyróżnione sformułowania?

*a ta druga – **wysoka jak Himalaje**.*
*Szósta – jest **nieśmiała jak sarenka**, ale ciepła, serdeczna i miękka...*
*A znów inne **jak te jabłka na drzewie**: jeszcze rosną*

Nowa wiadomość

Zestawienie dwóch zjawisk, przedmiotów lub osób, mające na celu wskazanie ich wzajemnego podobieństwa, nazywamy **porównaniem**.
Obie części porównania są zwykle połączone słowami: *jak*, *jakby*, *niby*, *niczym*.

★ **3.** Jak rozumiesz słowa: *A znów inne / jak te jabłka / na drzewie: / jeszcze rosną, / jeszcze sam nic o nich nie wiem*?

4. Czy ten wiersz mógłby być również o Tobie? Wskaż te wersy, które trafnie opisują niektóre myśli pojawiające się w Twojej głowie.

5. Podajcie po dwie cechy, które Was określają. Następnie wymyślcie do nich porównania.

Przykłady:
pracowita jak mrówka,
szybki jak błyskawica

6. Odszukaj w wierszu pary wyrazów, które się rymują. W jaki sposób wpływają one na brzmienie czytanego tekstu? → **Przypomnij sobie: rym, s. 338**

7. Przygotuj scenkę, w której za pomocą ruchu, gestów i mimiki przedstawisz jedną ze swoich cech.

- Zaprezentuj scenkę na forum klasy.
- Zadaniem koleżanek i kolegów będzie odgadnięcie, jaką cechę prezentujesz.

Praca twórcza

8. Narysuj ilustrację do wybranego fragmentu utworu Joanny Papuzińskiej. Następnie opowiedz o swojej pracy koleżankom i kolegom w klasie.

Janusz Korczak (lata życia: 1878–1942)

Był lekarzem pediatrą, pedagogiem i pisarzem, a także wielkim przyjacielem dzieci. Otwarcie mówił o tym, że mają one prawo do swobodnego wypowiadania się na tematy, które ich dotyczą, popełniania błędów oraz do sprawiedliwego traktowania. Jego najbardziej znane książki dla dzieci to: *Król Maciuś Pierwszy*, *Bankructwo małego Dżeka*, *Kajtuś czarodziej*.

CO JEST POTRZEBNE DZIECIOM?

Janusz Korczak

Król Maciuś Pierwszy

Fragmenty

Smutny chodził Maciuś po swoim pałacu [...].

– Trzeba się wziąć do pracy, trzeba się wziąć do pracy – powtarzał Maciuś, ale mu się okropnie nie chciało.

– Baron von Rauch – zameldował lokaj.

Wszedł Felek.

– Jutro pierwsze posiedzenie powakacyjne Proparu[1] – mówił Felek – zapewne wasza królewska mość zechce im coś powiedzieć.

– A cóż ja im powiem?

– Zwykle królowie mówią, że ich cieszy, że naród wypowie swoją wolę, i życzą powodzenia w pracy.

– Dobrze, przyjadę – zgodził się Maciuś.

Ale nie jechał chętnie. Taki tam będzie pewnie krzyk, tyle dzieci, tak się wszyscy będą patrzyli na niego. Ale kiedy zobaczył Maciuś, że oto zebrały się z całego państwa, żeby radzić, jak rządzić, żeby wszystkim było dobrze i wesoło, jak poznał po ubraniu dzieci wiejskie, z którymi tak niedawno dobrze się bawił, to nowa energia napłynęła w Maciusia i – powiedział bardzo ładną mowę.

Kilka słów o lekturze

Książka opowiada o dziesięcioletnim Maciusiu, synu królewskiej pary, który po śmierci rodziców zostaje władcą. Rządzenie państwem sprawia mu wiele trudności, zwłaszcza że ministrowie nie ułatwiają mu niczego. Chłopiec przeżywa niezwykłe przygody – bierze udział w wojnie i odwiedza krainę ludożerców. Udaje mu się znaleźć przyjaciół – między innymi Felka oraz smutnego króla sąsiedniego kraju. Pod ich wpływem postanawia wprowadzić takie reformy, jak sejm dziecięcy, który ma decydować o sprawach najmłodszych. Dalsza część przygód małego władcy została opisana w książce *Król Maciuś na wyspie bezludnej*.

[1] *Propar* – nazwa sejmu dziecięcego, którą wymyślił Felek.

Raz do roku przedstawiciele dzieci i młodzieży z całej Polski spotykają się w gmachu sejmu i w obecności dorosłych posłów debatują o najważniejszych dla młodych ludzi sprawach.

– Jesteście posłami – mówił Maciuś. – Do tej pory byłem sam. Chciałem tak rządzić, żeby wam było dobrze. Ale bardzo trudno zgadnąć jednemu, co każdemu potrzeba. Wam jest łatwiej. Jedni wiedzą, co potrzebne w miastach, inni wiedzą, co potrzebne na wsi. Młodsi wiedzą, co potrzebne malcom, inni, co potrzebne starszym dzieciom. Myślę, że kiedyś dzieci z całego świata zjadą się tak, jak niedawno zjechali się królowie – i że białe, czarne i żółte dzieci powiedzą – każdy, co potrzebne. Na przykład łyżwy niepotrzebne są czarnym dzieciom, bo u nich nie ma ślizgawki. Już robotnicy – mówił Maciuś – mają swój czerwony sztandar. Może dzieci wybiorą sobie zielony sztandar, bo dzieci lubią las, a las jest zielony...

I tak długo – długo mówił Maciuś, a posłowie słuchali. I jemu było przyjemnie.

Potem wstał dziennikarz i powiedział, że wychodzi co dzień gazeta dla dzieci, żeby mogły czytać ciekawe nowiny, i jak ktoś chce coś, może napisać. [...] I prosił, żeby posłowie mówili, czego chcą.

Znów hałas.

– Ja chcę trzymać gołębie! – krzyczy jeden.

– Ja psa.

– Żeby każde dziecko miało zegarek!

– I żeby dzieciom wolno było telefonować.

– I żeby nas nie całowali.

– Żeby nam bajki opowiadać.

– Kiełbasę. [...]

– Żeby nam wolno było późno chodzić spać.

– Żeby każdy miał swój rower.

– Żeby każde dziecko miało swoją szafkę.

– I więcej kieszeni. Mój ojciec ma trzynaście kieszeni, a ja tylko dwie. Mnie się nic nie mieści, a jak zgubię chustkę od nosa, to krzyczą. [...]

– Żeby samochodami jeździć do szkoły.

– Żeby nie było wcale dziewczynek i małych dzieci.
– Chcę być czarnoksiężnikiem.
– Żeby każdy miał swoją łódkę.
– Żeby co dzień chodzić do cyrku.
– Żeby co dzień był śmigus.
– I prima aprilis. I tłusty czwartek.
– Żeby każde dziecko miało swój pokój.
– Żeby dawali pachnące mydło.
– I perfumy.
– Żeby każdemu dziecku wolno było raz na miesiąc stłuc szybę. [...]
– Żeby raz przez cały dzień nie wolno było dorosłym nigdzie chodzić, tylko dzieciom.
– Żeby wszędzie królami były dzieci.
– Żeby dorośli chodzili do szkoły.
– Żeby zamiast ciągle czekoladę – dawać pomarańcze.
– I buty.
– Żeby ludzie byli aniołami.
– Żeby każde dziecko miało swój samochód.
– Okręt.
– I dom.
– I kolej.
– Żeby dzieci miały pieniądze i żeby mogły kupować.
– Żeby, jak jest gdzie małe dziecko, żeby musiała być krowa.
– I koń. [...]

Tak trwało godzinę, a dziennikarz tylko się uśmiechał i wszystko zapisywał. Dzieci ze wsi z początku się wstydziły, ale potem też zaczęły mówić.

Zmęczyło Maciusia to posiedzenie.

– No, dobrze, wszystko zapisali, ale co dalej robić?

– Trzeba ich wychować – powiedział dziennikarz. – Jutro napiszę do gazety sprawozdanie i wytłumaczę, co można i czego nie można zrobić.

Przechodził akurat przez korytarz chłopak, który chciał, żeby wcale nie było dziewczyn.

– Panie pośle – pyta się dziennikarz – co panu dziewczynki przeszkadzają?

Przydatne słowa

Życzenie lub żądanie spełnienia czegoś nazywamy **postulatem**.

Przykład użycia:
Nasz postulat wydłużenia długiej przerwy o pięć minut został odrzucony przez dyrektora szkoły.

– Bo na naszym podwórku jest jedna dziewczyna, to z nią rady nie można dać sobie. Sama zaczepia, a jak jej coś zrobić, żeby ją tylko ruszyć, zaraz zaczyna wrzeszczeć i leci na skargę. I ona tak ze wszystkimi. Więc myśmy uradzili, żeby z nią był koniec.

Dziennikarz zatrzymał drugiego posła.

– Dlaczego pan, panie pośle, nie chce, żeby pana całować?

– Żeby pan miał tyle ciotek co ja, toby się pan nie pytał. Wczoraj były moje imieniny. To mnie tak wyśliniły, że zwymiotowałem całą leguminę[2] z kremem. Jak dorośli lubią [...], niech się sami całują, a nam niech dadzą spokój, bo my tego nienawidzimy.

Dziennikarz zapisał.

– A pan, panie pośle. Czy istotnie ojciec pana posła ma tyle kieszeni?

– No, niech pan liczy. W spodniach dwie kieszenie z boku i jedna z tyłu. W kamizelce cztery małe kieszonki i jedna w podszewce. W marynarce dwie w podszewce, dwie z boku i jedna w górze. Na wykałaczkę ojciec ma osobną kieszeń [...]. A jeszcze mają szuflady, biurka, szafy, półki. I potem się chwalą, że nic nie gubią i że u nich jest porządek.

Dziennikarz zapisał.

Szło akurat dwóch posłów, którym musiały dokuczyć bardzo małe dzieci. Dlaczego?

– A kto musi niańczyć i kołysać?

– I każą mu ustępować, bo mały.

– I każą dobry przykład dawać. Jak taki malec co zrobi, nie na niego krzyczą, tylko na mnie: „Od ciebie się nauczył". A czy ja jemu kazałem małpować[3]?

Dziennikarz i to zapisał.

---

[2] *Legumina* – słodka potrawa podawana jako deser.

[3] *Małpować* – bezmyślnie, ślepo naśladować kogoś.

Po przeczytaniu

1. Czym był Propar? W jakim celu się zebrał?
2. O czym pomyślał Maciuś, kiedy rozpoczynał posiedzenie? Czego oczekiwał od zgromadzonych posłów?
3. Oceń zachowanie dzieci na zebraniu. Czym kierowały się, zabierając głos?

4. Sporządź w zeszycie notatkę w formie tabeli.

Potrzeby dzieci możliwe do zrealizowania	Potrzeby dzieci niemożliwe do zrealizowania
?	?

5. Powiedz, które z pomysłów dziecięcych posłów podobają Ci się najbardziej. Uzasadnij swoją odpowiedź.

6. Wyobraź sobie, że jesteś posłem i masz wystąpić na Proparze. Przygotuj wystąpienie, w którym użyjesz podanych czasowników.

pragnę, chcę, marzę, potrzebuję

★ **7.** Jak myślisz, dlaczego bardzo trudno jest *rządzić, żeby wszystkim było dobrze i wesoło*?

★ **8.** Dziennikarz powiedział: *Trzeba ich wychować*. Jak sądzisz, co w ten sposób chciał wyrazić?

9. Czym powinni kierować się posłowie reprezentujący wyborców podczas posiedzenia sejmu?

Praca w grupie

10. Wskażcie problemy dotyczące relacji między rówieśnikami, które – Waszym zdaniem – warto rozwiązać.

- W zespołach uzgodnijcie, w jaki sposób można zaradzić wskazanym przez Was trudnościom.
- Zaprezentujcie rezultaty Waszej pracy koleżankom i kolegom z pozostałych grup.

Praca twórcza

11. Zaprojektuj sztandar dziecięcy, który mógłby się pojawić na spotkaniu dotyczącym praw dziecka.

- Ustal kolor tła i zastanów się, jakie symbole mogłyby się na nim znaleźć.
- Możesz również ułożyć hasło, które mogłoby się na takim sztandarze pojawić.

Ciekawostka

Niektórzy uważają, że dzieci najlepiej wychowują się... same! Janusz Korczak też był zdania, że należy im pozwolić, aby mogły decydować o sobie. Dlatego w Domu Sierot, którego był dyrektorem, działała specjalna rada, sejm i sąd złożone z wychowanków placówki. Podopieczni ustalali prawa, rozwiązywali problemy i spory, wyznaczali daty świąt i szczególnych wydarzeń w życiu domu (na przykład imieniny kuchni, dzień pierwszego śniegu).

Poszukaj w internecie lub innych źródłach informacji o prawach dziecka. Zredaguj w zeszycie krótką notatkę na ten temat.

Jan Brzechwa

Samochwała

Samochwała w kącie stała
I wciąż tak opowiadała:

„Zdolna jestem niesłychanie,
Najpiękniejsze mam ubranie,
Moja buzia tryska zdrowiem,
Jak coś powiem, to już powiem,
Jak odpowiem, to roztropnie,
W szkole mam najlepsze stopnie,
Śpiewam lepiej niż w operze,
Świetnie jeżdżę na rowerze,
Znakomicie muchy łapię,
Wiem, gdzie Wisła jest na mapie,
Jestem mądra, jestem zgrabna,
Wiotka, słodka i powabna,
A w dodatku, daję słowo,
Mam rodzinę wyjątkową:
Tato mój do pieca sięga,
Moja mama – taka tęga,
Moja siostra – taka mała,
A ja jestem – samochwała!”.

Po przeczytaniu

1. Jaki jest nastrój utworu? Które spośród zgromadzonych wyrazów najtrafniej go opisują? → Przypomnij sobie: nastrój utworu, s. 339

poważny, smutny, groźny, żartobliwy, żywiołowy, spokojny, radosny

2. Wymień cechy i umiejętności, którymi popisuje się dziewczynka.

3. Do którego wersu odnosi się ilustracja obok tekstu? Jak rysownik odczytał słowa bohaterki utworu?

4. Wyjaśnij, jaka jest różnica pomiędzy chwaleniem się a przechwalaniem.

5. Jak – Twoim zdaniem – przechwalanie się jest odbierane przez innych?

→ **6.** Odpowiedz, jakimi osiągnięciami, wiedzą lub umiejętnościami warto się pochwalić. Użyj podanych czasowników.

wiedzieć, potrafić, umieć

Jaką funkcję pełni czasownik i przez co się odmienia?

Na rozgrzewkę

- Pobawcie się w kalambury. Za pomocą ruchu i gestów pokażcie koleżankom i kolegom, co najchętniej robicie w wolnym czasie.
- Odgadnięte wyrazy zapiszcie na tablicy.
- Ustalcie, na jakie pytania odpowiadają wynotowane przez Was słowa.

Nowa wiadomość

Wyrazy, które nazywają czynności lub stany, to **czasowniki**. Czasowniki odpowiadają na pytania: ***co robi?***, ***co się z kimś (z czymś) dzieje?***.

Przykłady:
Dziecko (co robi?) tańczy. — czynność
Dziecko (co się z nim dzieje?) śpi. — stan

Czas na ćwiczenia

1. Które wyrazy informują o tym, co robią wymienione osoby lub co się z nimi dzieje? Zapisz w zeszycie czasowniki.

- Magda zakochała się w nowym koledze z klasy.
- Wojtek często jeździ na rowerze.
- Ewelina choruje na grypę.
- Ola czyta dużo książek.
- Tomek cieszy się ze spotkania z przyjaciółmi.

2. Uzupełnij zdania odpowiednimi wyrazami spośród podanych.

ty, my, ona, ja, wy, oni

1. ? czytam książkę.
2. ? czytasz list.
3. ? czyta artykuł.

1. ? czytamy SMS-y.
2. ? czytacie wiadomości.
3. ? czytają komiksy.

3. Dlaczego czasownik *uczyć się* występuje w podanych zdaniach w różnych formach? Od czego to zależy?

- Zosia uczy się języka niemieckiego.
- Chętnie uczę się historii.
- Uczymy się do klasówki od dwóch dni.
- Psy chętnie uczą się robić sztuczki.

4. Kto wykonuje wymienione czynności? Odpowiedz na podstawie wpisu zamieszczonego na forum internetowym.

- trenuje
- urządza
- przyjdą
- zapraszają

Forum | Użytkownicy | Logowanie | Rejestracja

Forum → Moja szkoła → Sport

15 odpowiedzi

Adamo

225 postów

dodał użytkownik: Adamo, godz. 17.31

Narzekacie na męczące treningi, a inni mają jeszcze trudniej. Mam w klasie takiego kolegę. Tomek jeździ na wózku inwalidzkim i trenuje pływanie. Niedawno zdobył tytuł mistrza, o którym od dawna marzył. Wszyscy go podziwiają. W piątek moja klasa urządza spotkanie z Tomkiem. Przyjdą nauczyciele i koledzy z innych klas. Organizatorzy zapraszają wszystkich chętnych. Więc jeśli ktoś chce porozmawiać z naszym mistrzem, to chętnie podam szczegóły, piszcie na mój e-mail!

5. Przeczytaj życzenia, które dziadek otrzymał od wnuków z okazji imienin. Zapisz w zeszycie czasowniki, którymi różnią się oba teksty. Ile osób pisało życzenia w pierwszym liście, a ile – w drugim? Od czego zależą formy zapisanych przez Ciebie czasowników?

Kochany Dziadku!

Z okazji imienin życzę Ci dużo zdrowia i szczęścia. Mam nadzieję, że spełnią się wszystkie Twoje marzenia. Chcę, żebyś codziennie był w dobrym humorze. Wierzę, że będziesz miał jak najwięcej powodów do uśmiechu.

Twoja wnuczka –
Kinga

Kochany Dziadku!

Z okazji imienin życzymy Ci dużo zdrowia i szczęścia. Mamy nadzieję, że spełnią się wszystkie Twoje marzenia. Chcemy, żebyś codziennie był w dobrym humorze. Wierzymy, że będziesz miał jak najwięcej powodów do uśmiechu.

Twoje wnuki –
Kinga i Łukasz

6. Gdzie na osi czasu umieścisz poszczególne zdania? Podaj własne propozycje zdań, które mogłyby się znaleźć we wskazanych miejscach na osi.

Uczyłam się roli przez miesiąc. Mimo to denerwuję się trochę przed występem. Ale kiedyś i tak zostanę aktorką.

Nowa wiadomość

- Czasowniki odmieniają się przez **osoby** i **liczby**.

Liczba pojedyncza

1. osoba (1. os.) – (ja) gram
2. osoba (2. os.) – (ty) grasz
3. osoba (3. os.) – (on, ona, ono) gra

Liczba mnoga

1. osoba (1. os.) – (my) gramy
2. osoba (2. os.) – (wy) gracie
3. osoba (3. os.) – (oni, one) grają

- Czasowniki mogą występować w trzech **czasach**:
  - w **czasie przeszłym** – wskazują na to, co już się zdarzyło,
  - w **czasie teraźniejszym** – nazywają to, co dzieje się teraz, w chwili gdy o tym mówimy,
  - w **czasie przyszłym** – informują o tym, co dopiero się wydarzy.

Przykłady:
czas przeszły – *grałam*
czas teraźniejszy – *gram*
czas przyszły – *zagram*

7. **Odczytaj tekst. Użyj takich form czasowników w nawiasach, aby było wiadomo, że komentator na bieżąco relacjonuje rozgrywające się wydarzenia.**

Dzień dobry, (mieć) na imię Michał. Ja i Ola (komentować) dziś dla was międzyszkolne zawody sportowe. Podczas gdy wy (czekać) na rozpoczęcie pierwszej konkurencji, zawodnicy (ustawiać się) na boisku. Z numerem 1 (biec) Robert, ubiegłoroczny zwycięzca. Jeszcze chwila oczekiwania i... start!

8. **Które z czasowników wskazują wykonawców czynności? Dobierz do każdego z nich odpowiedni wyraz nazywający osobę:** *ja*, *ty*, *my*, *oni*.

- ? skaczę wysoko.
- ? skakać wysoko.
- ? skaczemy wysoko.

- ? tańczą w zespole.
- ? tańczysz w zespole.
- ? tańczyć w zespole.

Nowa wiadomość

Czasowniki mogą występować w formie osobowej lub nieosobowej.

- **Osobowa forma** informuje, kto wykonuje czynność. Jeśli można określić osobę i liczbę podanego czasownika, to występuje on w formie osobowej.

  Przykłady:
  (on) śpiewał, (oni) pojadą, (ty) spałaś, (my) odpoczywamy, (ja) jem

- **Nieosobowa forma** czasownika nie informuje, kto jest wykonawcą czynności. Jeśli nie można określić osoby i liczby czasownika, to występuje on w formie nieosobowej.

  Jedną z nieosobowych form czasownika jest **bezokolicznik**. Można go rozpoznać po zakończeniu ***-ć*** (lub ***-c***).

  Przykłady:
  graćˍ, pisaćˍ, biecˍ, piecˍ

9. Ułóż w zeszycie listę czynności, które pozwolą Ci się przygotować do wycieczki. Rozpocznij od podanego przykładu.

1. Spakować do plecaka kanapki.
2. [?]
...

Gramatyka w praktyce

Za pomocą czasowników przekazujemy informacje o tym, co robimy. Starajmy się więc używać ich poprawnie. Błędnie zastosowany czasownik może zmienić znaczenie naszej wypowiedzi, a nawet sprawić, że stanie się ona niezrozumiała.

Przykładem jest choćby czasownik *ubierać*, często niewłaściwie używany zamiast czasownika *ubierać się* (w coś). Zapamiętaj więc, że możesz **ubierać młodsze rodzeństwo**, możesz **ubierać choinkę**. Możesz także **ubierać psa** – na przykład w czerwony sweterek. Jeśli natomiast mówisz o tym, co zakładasz, zawsze używaj formy ***ubierać się w coś***, na przykład ***ubieram się w sukienkę*** lub ***wkładam sukienkę***. Teraz wiesz już, dlaczego nie można powiedzieć: *Ubieram płaszcz*? Co oznaczałoby takie zdanie?

Jak się odmienia czasownik w czasie przeszłym i przyszłym?

Na rozgrzewkę

- Opisz co najmniej w trzech zdaniach swoje zajęcia podczas ostatniego weekendu. Następnie zamień się zeszytem z koleżanką lub kolegą. Przeczytaj tekst i podkreśl w nim czasowniki.

Przykład:
W sobotę wstałam późno. Około południa przyszły koleżanki i razem wybrałyśmy się na basen.

Nowa wiadomość

Czasowniki w czasie przeszłym odmieniają się nie tylko przez **liczby** i **osoby**, lecz także przez **rodzaje**.

- W liczbie pojedynczej czasownik odmienia się przez trzy rodzaje:
  rodzaj męski (r.m.), na przykład: (on) przyszedł,
  rodzaj żeński (r.ż.), na przykład: (ona) przyszła,
  rodzaj nijaki (r.n.), na przykład: (ono) przyszło.

  Inne przykłady: Wojtek ziewnął – r.m., kartka leżała – r.ż., słońce jaśniało – r.n.

- W liczbie mnogiej czasownik odmienia się przez dwa rodzaje:
  rodzaj męskoosobowy (r.m.-os.), na przykład (oni) przyszli,
  rodzaj niemęskoosobowy (r.nm.-os.), na przykład (one) przyszły.

  Przykłady: koledzy oglądali – r.m.-os., przyjaciółki pracowały – r.nm.-os.

  Uwaga! Czasownik przyjmuje **rodzaj męskoosobowy**, gdy nazywa czynność wykonywaną przez ludzi, wśród których jest przynajmniej jeden mężczyzna lub chłopiec.

  Przykłady: mężczyźni biegli, dziewczynki i chłopiec trenowali

  Gdy mówimy natomiast o grupie złożonej z samych kobiet, dziewcząt, dzieci, zwierząt, roślin, rzeczy, posługujemy się czasownikami w **rodzaju niemęskoosobowym**.

  Przykłady: panie rozmawiały, dzieci czytały, ptaki śpiewały, książki stały

Liczba pojedyncza			
	Rodzaj męski	Rodzaj żeński	Rodzaj nijaki
1. os.	(ja) grałem	(ja) grałam	–
2. os.	(ty) grałeś	(ty) grałaś	–
3. os.	(on) grał	(ona) grała	(ono) grało

Liczba mnoga		
	Rodzaj męskoosobowy	Rodzaj niemęskoosobowy
1. os.	(my) graliśmy	(my) grałyśmy
2. os.	(wy) graliście	(wy) grałyście
3. os.	(oni) grali	(one) grały

Czas na ćwiczenia

1. Których czasowników użyjesz w podanych zdaniach? Uzasadnij swój wybór.

- Agata odwiedziła/odwiedził chorą koleżankę.
- Aktorzy opowiedzieli/opowiedziały uczniom o swojej pracy.
- Dzieci pojechały/pojechali na wycieczkę w góry.

2. Odczytaj fragment dziennika tak, aby było wiadomo, że jego autor opowiada o wydarzeniach z przeszłości.

Dziś znalazłem portmonetkę. (Pojechać) z kolegami do kina. Gdy (zająć) miejsce w sali, (zauważyć), że przy moim fotelu leży kolorowy portfel. Ktoś (zgubić) go podczas poprzedniego seansu. Ponieważ do rozpoczęcia filmu (być) jeszcze chwila, szybko (pobiec) do punktu informacji. Gdy (zobaczyć) tam zapłakaną dziewczynę, od razy (domyślić się), że zguba jest jej własnością. Ola, bo tak ma na imię, bardzo mi (dziękować) za oddanie portmonetki. (Wymienić się) numerami telefonu. W sobotę pójdziemy do kina razem.

3. W podanych zdaniach znajdź czasowniki nazywające czynności, które odbędą się w przyszłości. Za pomocą ilu wyrazów utworzono formy czasu przyszłego?

Przykład:

Jutro rozpoczynam zajęcia z fotografii, które będą trwać aż do następnego miesiąca.
rozpoczynam ⟶ jeden wyraz, będą trwać ⟶ dwa wyrazy

Będę ćwiczyć tak długo, aż opanuję znajomość słówek.
Gdy zostanę wolontariuszem, będę pomagać innym.

Nowa wiadomość

Czasowniki w czasie przyszłym występują w jednej z dwóch form: prostej lub złożonej. Aby je odróżnić, wystarczy sprawdzić, z ilu wyrazów składa się czasownik.

- **Forma prosta** to czasowniki jednowyrazowe.

  Przykłady: znajdziemy, pomoże, zrobisz

- **Forma złożona** składa się z dwóch wyrazów i odmienia przez rodzaje.

liczba pojedyncza	liczba mnoga
(on) będzie budował**ł** – r.m.	(oni) będą budowa**li** – r.m.-os.
(ona) będzie budowała**a** – r.ż.	(one) będą budowa**ły** – r.nm.-os.
(ono) będzie budowało**o** – r.n.	

Uwaga! W formie złożonej może występować **bezokolicznik**.

(on, ona, ono) będzie **budować**	(oni, one) będą **budować**

Formy złożone z bezokolicznikiem nie odmieniają się przez rodzaje.

Mikołajek

O lekturze słów kilka

Jeden wije się na podłodze, drugiemu krew leci z nosa, kiedy otwieram drzwi, reszta ryczy, nigdy czegoś podobnego nie widziałem! Nigdy! – tak zachowanie postaci występujących w książce opisuje jeden z przerażonych nauczycieli. Każdy dzień w życiu tytułowego bohatera obfituje w przygody, które są przyczyną bólu głowy dyrektora szkoły, rodziców i nauczycielki, a u czytelników wywołują ból brzucha – ze śmiechu!

Na dużym ekranie

W 2009 roku, w 50. rocznicę wydania pierwszej książki o Mikołajku, powstał film o chłopcu i jego przyjaciołach. Reżyserem tego obrazu jest Laurent Torard [czytaj: lorą tirard].

René Goscinny [czytaj: rene gos-ini]
(lata życia: 1926–1977)

Pisarz był z pochodzenia Polakiem. Zaczynał karierę jako współtwórca komiksów o Asteriksie, a później o Lucky Luke'u [czytaj: laki luku]. Seria książek o Mikołajku powstała we współpracy z rysownikiem Jeanem-Jacques'em Sempém [czytaj: żanem żakiem sempem]. Autor założył też studio filmowe Idéfix, w którym zrealizował kilka filmów animowanych – na przykład *Asteriksa i Kleopatrę* oraz *Dwanaście prac Asteriksa*.

Dla zainteresowanych

Inne książki o Mikołajku:

- *Rekreacje Mikołajka*
- *Mikołajek i inne chłopaki*
- *Wakacje Mikołajka*
- *Mikołajek ma kłopoty*

Ciekawostka

Kiedy byłem mały, robienie rozgardiaszu było moją główną rozrywką – mówił Jean-Jacques Sempé, opowiadając swojemu przyjacielowi René Goscinnemu historie z dzieciństwa. Stały się one inspiracją do stworzenia postaci Mikołajka. Pierwszy tekst o przygodach Mikołajka ukazał się na łamach francuskiego dziennika „Sud-Ouest Dimanche" [czytaj: sud łest dimonsz]. Początkowo autorzy nie planowali kontynuacji, jednak prośby czytelników spowodowały, że zdecydowali się napisać kolejne opowiadania. W ciągu sześciu lat stworzyli ich 221.

Plakat z filmu
Mikołajek z 2009 roku

Przed lekturą

Co zabrał ze sobą Mikołajek, kiedy postanowił uciec z domu? Dowiesz się po przeczytaniu zbioru opowiadań lub już teraz, gdy z rozsypanek literowych ułożysz wyrazy.

LYWAOMOKOT SAOCHOMDZKI AEKOCZLAD KASRBOKNA

Podczas czytania lektury

1. Zastanów się, kto jest narratorem wszystkich opowiadań. Znajdź w tekście kilka wypowiedzi, które wyraźnie wskazują, kto opowiada o wydarzeniach.

2. Zaznacz w lekturze karteczkami samoprzylepnymi fragmenty, które zawierają odpowiedzi na podane pytania.

- Kim jest Mikołajek, ile może mieć lat, gdzie i z kim mieszka?
- Z kim chłopiec się przyjaźni i jak lubi spędzać czas poza szkołą?
- O czym marzy, a czego najbardziej nie lubi?

3. Odszukaj w tekście informacje dotyczące relacji Mikołajka z rodzicami:

- Co najbardziej martwi rodziców chłopca?
- Za co mama strofuje Mikołajka najczęściej?
- Jak wyglądają rozmowy taty z sąsiadem?
- Jakie kary stosują rodzice, kiedy syn coś zbroi?
- W jaki sposób Mikołajek okazuje uczucia swoim rodzicom?

4. Zwróć uwagę na opisy szkoły Mikołajka – wynotuj najważniejsze informacje na jej temat.

5. Zauważ, w jaki sposób Mikołajek kończy opowiadanie o każdym wydarzeniu. Jakie wrażenia wywołują w czytelniku te zakończenia? Przerysuj tabelę do zeszytu i uzupełnij ją krótkimi notatkami o trzech wybranych opowiadaniach.

Tytuł opowiadania	O czym opowiada?	Jak się kończy?	Co było najzabawniejsze?

Kadr z filmu *Mikołajek*

Spotkanie z lekturą

Po przeczytaniu lektury

- Przygotujcie w zespołach po osiem pytań, które sprawdzą, jak dobrze znacie przygody Mikołajka.
- Zapiszcie Wasze pytania na paskach papieru, a potem złóżcie karteczki tak, aby można je było wylosować.
- Zorganizujcie konkurs klasowy z wykorzystaniem propozycji pytań zebranych od wszystkich grup.

Mikołajek i jego przyjaciele

1. Przedstaw Mikołajka i jego kolegów.
2. Opowiedz, jak Mikołajek i jego koledzy spędzali czas po szkole.
3. Jak sądzisz, co było przyczyną kłopotów i konfliktów Mikołajka i jego kolegów z dorosłymi? Podaj kilka przykładów.
4. Czy Mikołajek zachowywał się dojrzale? Uzasadnij swoją opinię.
5. Wymyślcie ciekawsze sposoby spędzania czasu niż ten, który został opisany w opowiadaniu *Świetnieśmy się bawili*.
6. Obejrzyjcie ilustrację do opowiadania *Rosół* i na arkuszu papieru narysujcie wspólnie obrazek, na którym przedstawicie Waszą klasę na boisku szkolnym podczas długiej przerwy.

W szkole Mikołajka i w mojej szkole

1. Co sądzisz o zachowaniu chłopców, którzy chodzili do klasy z Mikołajkiem? Swoją ocenę poprzyj przykładami.
2. Których nauczycieli uczniowie darzyli sympatią, a za którymi nie przepadali? Z czego to wynikało?
3. Wynotuj w punktach podobieństwa i różnice, jakie zauważasz pomiędzy szkołą Mikołajka a Twoją szkołą. Zwróć uwagę na relacje między nauczycielami a uczniami.
4. Przypomnij sobie zabawne sytuacje, które przydarzyły Ci się na lekcji lub podczas przerwy. Napisz wesołe opowiadanie o wybranym zdarzeniu. Głośno odczytaj swoją opowieść. Historię, którą wspólnie uznacie za najśmieszniejszą, umieśćcie w gazetce szkolnej.

Świat dorosłych w oczach Mikołajka

1. Odszukaj w książce przynajmniej dwa fragmenty, w których opisano zachowanie dorosłych osób. Powiedz, co sądzisz o ich postępowaniu.
2. W jaki sposób bohater książki wyobrażał sobie swoje dorosłe życie?
3. Jakie wymagania stawiali przed Mikołajkiem jego rodzice? Czy są one podobne do tych, które Twoi rodzice stawiają przed Tobą? Jak oceniasz te oczekiwania: są w sam raz czy zbyt wygórowane? Uzasadnij swoją opinię.
4. Opowiedz o relacjach panujących w domu Mikołajka.
5. Wyobraź sobie, że jesteś mamą Mikołajka i przedstaw moment powrotu syna do domu w dniu jej urodzin.
6. Przygotujcie ranking najlepszych, Waszym zdaniem, opowiadań o Mikołajku. Każdy z Was powinien oddać głos na jeden tekst i podać krótkie uzasadnienie. Listę tytułów w kolejności od najpopularniejszego wywieście w klasie.

Humor w opowiadaniach o Mikołajku → Odpowiedz na pytania do tekstu *Ludeczka* ze strony 120.

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

NIE LUBIĘ DZIEWCZYN

René Goscinny, Jean-Jacques Sempé

Ludeczka

Fragmenty opowiadania z książki *Mikołajek*
Tłumaczenie: Tola Markuszewicz, Elżbieta Staniszkis

Wcale nie byłem zadowolony, kiedy mama powiedziała mi, że jedna z jej przyjaciółek przyjdzie do nas na herbatę ze swoją córeczką. Nie lubię dziewczyn. Są głupie, umieją bawić się tylko lalkami i w sklep i ciągle beczą. Oczywiście, ja też czasem płaczę, ale jak jest jakaś poważna przyczyna, jak wtedy, kiedy wazon z salonu się stłukł i tata mnie skrzyczał, a ja tego nie zrobiłem umyślnie, a poza tym ten wazon był bardzo brzydki, i ja wiem, że tata nie lubi, jak się bawię piłką w domu, ale wtedy akurat padał deszcz.

– Bądź bardzo miły dla Ludeczki – powiedziała mi mama. – To czarująca dziewczynka i chciałabym, żebyś jej pokazał, że jesteś dobrze wychowany. [...]

Przyjaciółka mamy przyszła ze swoją córeczką o czwartej. [...] Ludeczka miała żółte warkocze, niebieskie oczy, a nos i sukienkę czerwone. [...] Podczas podwieczorku ani ja, ani Ludeczka nic nie mówiliśmy. Jedliśmy i nie patrzyliśmy na siebie. Kiedy skończyliśmy jeść, mama powiedziała:

– A teraz, dzieci, idźcie się bawić. Mikołaju, zabierz Ludeczkę do twego pokoju i pokaż jej twoje ładne zabawki.

Mama uśmiechnęła się do mnie miło, ale oczy miała takie, że wiedziałem, że nie ma żartów.

Kiedy poszliśmy z Ludeczką do pokoju, nie wiedziałem, o czym z nią mówić. Ludeczka pierwsza zaczęła:

– Wyglądasz jak małpa – powiedziała mi.

To mi się nie podobało, więc odpowiedziałem jej:

– A ty jesteś baba! – i ona uderzyła mnie po twarzy.

O mało co się nie rozpłakałem, ale się powstrzymałem, bo przecież mama prosiła, żebym był dobrze wychowany, więc tylko pociągnąłem Ludeczkę za warkocz, a ona kopnęła mnie w kostkę. Wtedy musiałem pisnąć, bo mnie zabolało. Już chciałem jej przyłożyć, ale Ludeczka zmieniła temat rozmowy i powiedziała:

– No więc, pokazujesz mi te swoje zabawki?

Miałem jej właśnie powiedzieć, że to są zabawki dla chłopców, ale ona zobaczyła mego pluszowego misia, tego, którego ogoliłem do połowy maszynką do golenia taty.

– Bawisz się lalkami? – zapytała Ludeczka i zaczęła się śmiać.

Już miałem ją pociągnąć za warkocz, a Ludeczka podnosiła rękę, żeby mnie uderzyć w twarz, kiedy drzwi się otworzyły i weszły obydwie nasze mamy.

– No i jak, dzieci – spytała moja mama – dobrze się bawicie?

– O tak, proszę pani – powiedziała Ludeczka; oczy miała szeroko otwarte i trzepotała bardzo prędko rzęsami, a mama pocałowała ją i powiedziała:

– Ona jest urocza, urocza! Takie małe kurczątko! – a Ludeczka dalej twardo trzepotała rzęsami.

Przydatne słowa

Utwory, opowieści i sytuacje, które nas rozśmieszają, są zabawne, można nazwać **humorystycznymi**.

Przykład użycia:
Jacek ozdobił swoje opowiadanie o Reksie humorystycznym rysunkiem ubłoconego psa.

– Masz śliczne książki z obrazkami, pokaż je Ludeczce – powiedziała moja mama, a tamta mama powiedziała, że jesteśmy dwa małe kurczątka, a potem sobie poszły.

Wyjąłem książki z szafy i dałem je Ludeczce, ale ona ani na nie spojrzała, rzuciła wszystkie na podłogę, nawet tę najwspanialszą, gdzie jest pełno Indian.

– Książki mnie nie ciekawią – powiedziała Ludeczka – nie masz czegoś zabawniejszego? – i zajrzała do szafki, zobaczyła samolot, ten taki fajny, na gumkę, co jest czerwony i lata.

– Zostaw to – powiedziałem – to nie dla bab, to jest mój samolot! – i chciałem go odebrać, ale Ludeczka odskoczyła w bok.

– Jestem gość – powiedziała – mam prawo bawić się wszystkimi twoimi zabawkami, a jeśli się nie zgadzasz, to zawołam moją mamę i zobaczymy, kto ma rację!

Nie wiedziałem, co robić – nie chciałem, żeby połamała samolot, ale nie chciałem też, żeby zawołała swoją mamę, bo byłaby zaraz awantura. Stałem tak i myślałem, a Ludeczka zakręciła tymczasem śmigło, żeby naciągnąć gumkę, i puściła samolot. Puściła go przez otwarte okno mojego pokoju i samolot poleciał.

– Zobacz, coś narobiła! – krzyknąłem. – Nie będę już miał samolotu! – i zacząłem płakać.

– Będziesz go miał, głupie cielę – powiedziała Ludeczka. – Spójrz, spadł do ogrodu, trzeba tylko po niego pójść.

Zeszliśmy do salonu i zapytałem mamę, czy możemy bawić się w ogrodzie, i mama powiedziała, że jest za chłodno, ale Ludeczka zrobiła znów tę sztukę z rzęsami i powiedziała, że chce popatrzeć na nasze śliczne kwiaty. Wtedy moja mama powiedziała, że ona jest urocze małe kurczątko i żebyśmy się tylko ciepło ubrali. Muszę się nauczyć tej sztuki z rzęsami, to świetnie pomaga!

W ogrodzie podniosłem samolot, nic mu się, na szczęście, nie stało. Ludeczka zapytała:

– No i co będziemy robić?

– Albo ja wiem? – odpowiedziałem. – Chciałaś patrzeć na nasze kwiaty, to patrz, jest ich cała masa.

Ale Ludeczka powiedziała, że gwiżdże na kwiaty i że są do luftu. Miałem ochotę dać jej po nosie, ale nie odważyłem się, bo okno salonu wychodzi na ogród, a w salonie siedziały mamy.

– Nie mam tu zabawek – powiedziałem. – Mam tylko futbolówkę [...].

Ludeczka powiedziała, że to dobra myśl. Poszliśmy po futbolówkę, a mnie było głupio, bałem się, co to będzie, jak koledzy zobaczą, że gram z dziewczyną.

– Stań między drzewami – powiedziała Ludeczka – i staraj się zatrzymać piłkę.

Rozśmieszyło mnie to, ale potem Ludeczka wzięła rozmach i – trach! – strzeliła jak szatan. Nie udało mi się zatrzymać piłki i piłka zbiła szybę w oknie garażu.

Mamy wybiegły z domu. Moja mama zobaczyła rozbitą szybę i natychmiast zrozumiała, jak to było.

– Mikołaju – powiedziała. – Zamiast bawić się w brutalne gry, zrobiłbyś lepiej, gdybyś zajął się gościem, szczególnie jeśli jest tak miły, jak Ludeczka.

Spojrzałem na Ludeczkę, ale ona stała przy grządkach i wąchała begonie.

Wieczorem nie dostałem deseru, ale to nic; Ludeczka jest fajna, jak urośniemy, pobierzemy się. Ona ma fantastyczny strzał!

Po przeczytaniu

1. Kto opowiada o wydarzeniach w tekście?
2. Wymień kolejno wszystkie wydarzenia przedstawione w utworze.

Nowa wiadomość

Opowiadanie to krótki utwór przedstawiający zazwyczaj niewiele wydarzeń. O zdarzeniach mówi narrator, który przedstawia je zwykle zgodnie z kolejnością występowania. Opowiadanie może również zawierać opisy przedmiotów, miejsc i postaci oraz przemyślenia bohaterów.

3. Wyjaśnij, dlaczego Mikołajek nie lubił dziewcząt.
4. Jakich określeń użyła mama Mikołajka, mówiąc o Ludeczce?
5. Czy Ludeczka rzeczywiście była taka, jak myślała o niej mama chłopca? Oceń postępowanie dziewczynki.
6. Przeczytaj dwa ostatnie zdania tekstu. Co jest w nich zaskakującego?
7. Mikołajek docenił u Ludeczki *dobry strzał*. Jakie cechy i umiejętności Ty szczególnie cenisz u innych? Powiedz, co bierzesz pod uwagę, zawierając przyjaźnie.

★ ⚙ 8. Poszukaj w słowniku wyjaśnienia słowa *puenta*. Następnie wskaż w zbiorze opowiadań przykłady tego typu zakończeń.

9. Znajdź w tekście trzy fragmenty, które Cię rozbawiły. Wyjaśnij, co Cię rozśmieszyło: opisana sytuacja, wypowiedzi postaci czy ich zachowanie.

10. Opowiedz, które opowiadanie ze zbioru uznajesz za najweselsze. Uzasadnij dlaczego.

⚙ 11. Zwróć uwagę na język, jakim mówi Mikołajek. Wypisz kilka sformułowań, których używa się tylko w rozmowach między rówieśnikami. Poszukaj w słowniku lub w internecie słów, którymi można zastąpić te zwroty.

Praca w grupie

★ **12. Przygotujcie w grupach słuchowisko na podstawie dowolnego opowiadania.**

- Przeczytajcie wybrany przez Was fragment, wynotujcie występujące w nim postacie i podzielcie się rolami. Niech każdy z Was przypomni sobie, czym wyróżnia się przydzielony mu bohater, tak aby podczas recytacji jak najlepiej oddać jego charakter. Zwróćcie uwagę na znaki interpunkcyjne i wskazówki narratora znajdujące się w tekście.
- Wymyślcie i przygotujcie efekty dźwiękowe, które odtworzycie podczas czytania.
- Zorganizujcie w klasie Dzień Mikołajka, podczas którego zaprezentujecie rezultaty swojej pracy. W razie potrzeby poproście o pomoc nauczyciela.

Zanim przeczytasz

- Powiedz, za co siebie lubisz.

Krystyna Pokorska

Ewka-Marchewka

Fragmenty

– Ewka-Marchewka!
– Ewka-Marchewka! –
słyszę ze wszystkich stron.
Jurek-Ogórek
biegnie pod górę,
najgłośniej krzyczy on.

A ja się z tego śmieję
zwyczajnie,
po prostu!
A ja się śmieję z tego!
Kolego,
licz do stu!

Rude mam włosy,
rude mam włosy
i piegów pełen nos.
Właśnie dlatego
od mych kolegów
przezwisk mnie ściga sto!
[...]

Policz do setki,
policz do setki,
wreszcie się znudzisz sam!
A ja się cieszę,
a ja się cieszę,
że rude włosy mam!

Po przeczytaniu

1. Jak myślisz, kto w utworze wyraża swoje myśli i uczucia? Które słowa wskazują na tę osobę?

Nowa wiadomość

Podmiot liryczny to osoba mówiąca w wierszu, która wyraża swoje uczucia, przeżycia, przemyślenia i poglądy.

2. Wyjaśnij, dlaczego koledzy wołają na Ewkę *Marchewka*. Jak dziewczynka reaguje na swoje przezwisko?

3. Czy uważasz, że sposób Ewki na radzenie sobie z przezwiskami jest skuteczny? Uzasadnij swoją odpowiedź.

4. W którym słowniku znajdziesz definicje wyrazów *przezwisko* i *przydomek*? Czym różni się znaczenie tych słów?

5. W tekście kilkukrotnie pojawia się słowo *rude*. Jakimi wyrazami można je zastąpić, by uniknąć powtórzeń?

Nowa wiadomość

Aby uniknąć powtórzeń w tekstach, warto używać **wyrazów bliskoznacznych** (**synonimów**), czyli słów o takim samym lub podobnym znaczeniu.

Przykłady:
pisarz – literat, autor, twórca
duży – wielki, wysoki, ogromny
cieszyć się – radować się, weselić się, bawić się

Ciekawostka

Co można było zrobić, aby odróżnić osoby noszące to samo imię? Otóż zaczęto do imion dodawać przydomki odnoszące się do wyglądu zewnętrznego bądź cech charakteru danego człowieka. Przykładem są przydomki polskich władców: *Bolesław Śmiały*, *Bolesław Krzywousty*. Pierwsze nazwiska pojawiły się w Polsce dopiero w XV wieku.

Wyjaśnij, dlaczego królowie Bolesław Chrobry i Władysław Łokietek otrzymali takie przydomki. Odpowiedzi poszukaj w bibliotece lub w internecie.

Praca twórcza

6. Wymyślcie wspólnie ciekawe lub zabawne przydomki, które będą nawiązywały do Waszych zalet lub mocnych stron.

Przykłady: Andrzej Uśmiechbudzący, Kamila Prędkonoga

Jak korzystać ze słownika wyrazów bliskoznacznych?

Słownik wyrazów bliskoznacznych, inaczej **słownik synonimów**, pomaga w zastępowaniu jednych słów innymi, które mają takie samo lub podobne znaczenie. Najczęściej korzystamy z niego, kiedy chcemy uniknąć powtórzeń w pisanym przez nas tekście.

wyraz hasłowy

numer oznaczający pierwsze znaczenie wyrazu

opis znaczenia wyrazu

przykład zastosowania

drugie znaczenie wyrazu

wyrazy bliskoznaczne

DZIECKO 1. «człowiek w najwcześniejszym wieku» • Co za miłe dziecko. → dzieciak, malec, maluch, *pieszcz.* dziecię, *pieszcz.* dziecina, *pieszcz.* dzieciątko, *pieszcz.* pociecha, *pieszcz.* pieszczoszek, *pot.* mały, *pot.* dzieciuch, *pot.* mikrus, *pot.* milusiński, *pot. żart.* bąk, *pot. żart.* brzdąc, *pot. żart.* berbeć, *pot. żart.* smyk, *pot. żart.* szkrab, *pot. żart.* kajtek, *pot. żart.* małolat [...]

DZIECKO 2. «syn lub córka» • A to właśnie moje dziecko. →*pot. żart.* pociecha, *żart.* potomek, *żart.* dziedzic, *żart.* spadkobierca, *żart.* następca, *żart.* latorośl.

Skróty:
pieszcz. – pieszczotliwy
pot. – potoczny
żart. – żartobliwy

„Słownik synonimów"
pod redakcją Zofii Kurzowej [czytaj: kur-zowej]

Praca ze słownikiem

1. Skorzystaj ze słownika i podaj po dwa wyrazy bliskoznaczne do każdego z wymienionych słów.

zabawa, sklep, dom, droga, kolega

2. Znajdź w słowniku wyrazy, którymi można zastąpić podane słowa.

dziecko, grzeczność, blisko, myśl

3. Zastąp podkreślone słowa wyrazami bliskoznacznymi. W razie potrzeby skorzystaj ze słownika synonimów.

Obejrzałem wczoraj <u>nudny</u> film.
Robert <u>chodzi</u> bardzo wolno.
Boję się przechodzić obok tego starego <u>domu</u>.
Może <u>spróbujesz</u> tego ciasta?
Przed moim blokiem rośnie <u>duże</u> drzewo.
Tomek <u>wyjaśnił</u> Agacie zadanie domowe.
Dziadek podarował babci <u>piękny</u> szal.
Adam głośno <u>narzeka</u>, że boli go ząb.

★ **4.** **W każdym zestawie odszukaj wyraz, który nie jest synonimem pozostałych.**

zdolny – pojętny, genialny, wykwintny, twórczy
przyjazny – życzliwy, koleżeński, rozrzutny, przychylny
wyjątkowy – nieprzeciętny, zrównoważony, unikalny, niezwykły

5. **Przepisz podany tekst, zastępując powtarzające się słowa wyrazami bliskoznacznymi.**

Kamila bardzo lubiła czytać. Kamila bardzo często przychodziła do biblioteki. Szukała książek o niezwykłych ludziach i ich niezwykłym życiu. Pani bibliotekarka często pomagała jej znaleźć ciekawą książkę. Któregoś dnia Kamila pożyczyła ciekawą książkę o chłopcu, który marzył o podróżach. Kiedy chłopiec dorósł, odbył wiele ciekawych podróży, a nawet zdobył oba bieguny Ziemi. Po przeczytaniu tej książki Kamila postanowiła zrealizować swoje marzenia.

→ **6.** **W każdym zdaniu zastąp podkreślone czasowniki wyrazami o podobnym znaczeniu. Możesz przekształcić zdanie tam, gdzie to konieczne.**

- Sala gimnastyczna <u>jest</u> na parterze.
- Mój kuzyn <u>jest</u> w Anglii.
- Ten pomnik <u>jest</u> tam do dziś.
- Jacek <u>ma</u> poczucie humoru.
- <u>Mam</u> grypę.
- Ten serial <u>ma</u> osiem odcinków.
- Babcia <u>ma</u> duży dom.

Praca w grupie

7. **Przeczytajcie wypowiedzi uczniów przedstawionych na ilustracji. Zastąpcie słowo *fajny* wyrazami bliskoznacznymi.**

Anna Onichimowska (urodzona w 1952 roku)

Pisarka jest nie tylko autorką książek, lecz także twórczynią scenariuszy filmowych. Do jej najbardziej znanych utworów należą: *Najwyższa góra świata*, *Dobry potwór nie jest zły* oraz *Lot Komety*. W swoich powieściach Anna Onichimowska porusza trudne tematy, ważne dla dzieci i młodzieży.

Anna Onichimowska

Najwyższa góra świata

Fragmenty

– Koniec zabawy – zarządziła pani i rozdała nam kartony. – Niedługo jest Dzień Ojca – przypomniała. – Niech każde z was narysuje teraz swojego tatusia. A potem zrobimy pokaz.

Pokaz polegał na tym, że pani przez powiększalnik rzucała nasze rysunki na ścianę, a one wtedy robiły się kilka razy większe niż normalnie i wszyscy je mogli jednocześnie oglądać.

Tatuś na moim rysunku przepasany był fartuchem w niebieskie pasy i trzymał w ręku garnek. Mój tatuś bardzo lubi gotować. Szczególnie w niedzielę, kiedy ma więcej czasu. Przyrządza nam wtedy różne niezwykłe potrawy, a mamusia mówi, że jest żywym dowodem na to, że najlepszymi kucharzami są mężczyźni.

Jako pierwszy oglądaliśmy rysunek Jacka. Pani powiedziała, że jest to portret, bo jego tatuś miał na tym rysunku tylko głowę. Miał też długie czarne wąsy, a pod nimi szeroki uśmiech. Tatuś Michała, ubrany w duże czerwone kalosze, był bardzo gruby, a tatuś Małgosi – nosił okulary. W końcu pani pokazała mój rysunek i wtedy wszystkie dzieci zaczęły się śmiać. Pani również się śmiała i powiedziała, że coś mi się pomyliło i że miałem narysować tatusia, a nie mamusię.

– To jest mój tatuś – oburzyłem się.

– To dlaczego ma warkoczyk i kolczyk w uchu? – spytała pani.

Nie bardzo wiedziałem, co na to odpowiedzieć. Nigdy się nad tym nie zastanawiałem.

– Jedni tatusiowie mają wąsy, inni okulary, a jeszcze inni warkoczyki – tłumaczyłem, ale wszyscy znowu zaczęli się śmiać, a pani powiedziała, że to niezupełnie to samo, i spytała, czy mój tatuś gra w jakimś zespole.

– Nie – pokręciłem głową. – Na niczym nie gra. Chodzi do pracy, a w domu siedzi przy biurku albo gotuje.

– Ty wcale nie masz tatusia, tylko dwie mamusie! – wypalił Michał i znów wszystkim bardzo się to podobało.

– Mój tatuś też gotuje! – krzyknęła Agata. – A najlepiej to robi placki kartoflane!

Spojrzałem na nią z wdzięcznością. Ze ściany zniknęła podobizna mojego tatusia, a pojawił się tatuś Agaty. Przyglądałem mu się z uwagą i myślałem sobie, że gdybym go zobaczył na ulicy, nigdy nie przyszłoby mi do głowy, że umie smażyć placki kartoflane. I że są w dodatku dobre. [...]

Następnego dnia obudziło mnie ćwierkanie ptaków i apetyczny zapach smażonych jajek. Pobiegłem do kuchni. Tatuś – przepasany fartuchem – krzątał się, przygotowując śniadanie. Przypomniałem sobie, że jest sobota i nie muszę iść do przedszkola. Mamusia już wyszła – zawsze rano jeździ na basen. Wspiąłem się na palce – najwyżej jak mogłem – i pociągnąłem tatusia za warkoczyk.

Śniadanie jedliśmy na werandzie. Było cieplutko, a kwiaty, mokre po nocnym deszczu, lśniły w słońcu wszystkimi kolorami. [...] Opowiedziałem, co się zdarzyło [...].

– Nie wszyscy muszą być jednakowi – wzruszył ramionami tatuś, kiedy skończyłem. – A tobie też nie podoba się mój warkocz?

– Nie wiem – wyjąkałem. – Chyba mi się podoba – dodałem niepewnie. – Tylko że się za nami oglądają. I czasem się śmieją. I teraz już wiem dlaczego.

– Dlaczego?

– No bo panowie nie noszą warkoczy.

– Dlaczego? – powtórzył znów z uśmiechem tatuś.

– Bo warkocze noszą dziewczyny – wypaliłem. – A ja bym nie chciał wyglądać jak dziewczyna.

– A uważasz, że ja wyglądam jak dziewczyna?

Pogłaskałem go po warkoczyku i roześmiałem się. No, nie. Tego o moim tatusiu w żadnym wypadku nie dałoby się powiedzieć.

Przydatne słowa

Człowiek **tolerancyjny** szanuje poglądy, zachowania i upodobania innych – nawet jeśli różnią się od jego własnych.

Przykład użycia:
Mama zawsze mi powtarza, żebym był tolerancyjny i nigdy nie kpił z czyjejś rodziny, niespotykanego nazwiska, odmiennego wyglądu czy narodowości.

– To po co nosisz warkocz? – Nie dawałem jednak za wygraną. – I kolczyk w uchu?

– Bo to wydaje mi się zabawne – powiedział tatuś. – I jest modne.

– Ale ty przecież nawet nie grasz na gitarze. Ani na bębnie. Ani na niczym innym – przypomniały mi się zarzuty pani w przedszkolu. – Co ty właściwie robisz, tatusiu? – zaciekawiłem się.

– Jestem architektem – wyjaśnił, ale nic mi to nie powiedziało. Widząc moją minę, dodał: – Projektuję domy. To znaczy wymyślam je i potem rysuję.

– Pokażesz mi swoje rysunki? – spytałem.

– Dobrze – zgodził się i poszliśmy do pokoju. Tam wyjął z pełnej rulonów szafy duży blok i położył na biurku.

Oglądałem jeden rysunek po drugim, ale żaden z nich nie przypominał żadnego domu – pełno było na nich jakichś linii, strzałek i cyferek – czarnych i nudnych.

– Widzę, że jesteś rozczarowany – roześmiał się tatuś. – Chyba rzeczywiście twoje domy są ładniejsze. Tylko że ja muszę rysować tak, żeby ci, co je będą budować, wszystko wiedzieli. Bardzo dokładnie. Rozumiesz?

– Chyba tak – kiwnąłem głową.

– Posprzątam teraz po śniadaniu – zaproponował – a ty przez ten czas zbuduj jakiś dom z klocków lego, zgoda? A potem przejdziemy się trochę.

Mój dom był taki wysoki i chudy, że wyglądał jak wieża. Był cały ciemnoniebieski, miał żółte okna i żółty dach.

– Zbudowałeś całkiem niezły biurowiec – pochwalił mnie tatuś, a kiedy nic nie odpowiedziałem, usiadł koło mnie na dywanie. – Słuchaj, Kuba – powiedział poważnie. – Nigdy się nad tym nie zastanawiałem, że możesz mieć przeze mnie kłopoty.

Bardzo to poważnie zabrzmiało i poczułem się całkiem dorosły.

– E tam, nie przejmuj się – pocieszyłem go.

– Jeśli ci na tym zależy, zetnę włosy i zlikwiduję ten kolczyk – dodał jakby nigdy nic, a mnie aż zatkało. – Chciałbyś? – spytał jeszcze po chwili.

Wzruszyłem ramionami i powiedziałem niepewnie:

– Nie, chyba nie. – A potem przypomniały mi się chichoty chłopaków w przedszkolu i to, co mówiła pani, i to, że się za nami oglądają. – Nie wiem – szepnąłem.

Nie jestem pewien, czy tatuś to usłyszał, bo nic nie powiedział, tylko popatrzył na mnie bardzo uważnie, a potem kazał mi założyć buty i poszliśmy na spacer.

Z tatusiem spacer wcale nie jest nudny, bo nie zwraca mi co chwila uwagi, pozwala biegać i rozmawia ze mną zupełnie jak z kimś dorosłym. [...]

W poniedziałek rano tatuś powiedział, że da ogłoszenie do gazety.

– Pociągnij mnie za warkoczyk na pożegnanie – zaproponował nagle, gdy wychodziłem do przedszkola.

W przedszkolu nie mogłem się doczekać, kiedy będę mógł nareszcie wrócić do domu. [...] Pani zwróciła mi uwagę, że jestem roztargniony i nie słucham, co się do mnie mówi. [...]

– Tatusiu! – zawołałem, zamykając za sobą drzwi po powrocie do domu. – Gdzie jesteś? [...]

– Tutaj – powiedział tatuś, stojąc w drzwiach swojego pokoju. – No co, podobam ci się?

Poczułem, że coś dławi mnie w gardle. Próbowałem mu powiedzieć, że przecież tak naprawdę to ja nie chciałem niczego zmieniać, że bardzo lubiłem jego warkoczyk i że teraz wcale nie jest do siebie podobny, i nie mogłem. Bałem się, że zaraz się poryczę. [...]

– Tatusiu, tatusiu, tatusiu – powtarzałem w kółko, obejmując go i mocząc mu koszulę łzami. – Przecież nie wszyscy muszą być jednakowi. Jak długo one rosną?

Przydatne słowa

Gdy z powodu silnych uczuć – wzruszenia czy strachu – nie potrafimy wydobyć głosu, można powiedzieć, że coś nas **dławi w gardle**.

Przykład użycia:
Nie mogłam nawet krzyknąć, bo dławiło mnie w gardle z przerażenia.

– Przecież chciałeś, żebym to zrobił.
– Nie – pokręciłem głową. – Jak długo, powiedz?
– Może dwa lata, nie wiem – uśmiechnął się. [...]
– Chciałbym, żebyś wtedy miał już warkoczyk.

Po przeczytaniu

1. Jakie wrażenie zrobił na Tobie tekst *Najwyższa góra świata*? Co szczególnie zwróciło Twoją uwagę?

2. Odpowiedz na pytania dotyczące taty Kuby.

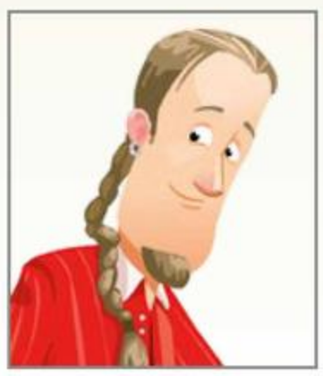

- Jak wygląda?
- Jaki wykonuje zawód?
- Jak spędza wolny czas?
- Jak traktuje Kubę?
- Jakie są jego cechy charakteru?

3. Tata Kuby powiedział: *Nie wszyscy muszą być jednakowi*. Czy zgadzasz się z tymi słowami? Uzasadnij swoje zdanie.

4. Jak myślisz, dlaczego ludzie tak bardzo przejmują się opinią innych na swój temat? Jakie znaczenie ma dla Ciebie to, co myślą inni?

Praca twórcza

5. Wykonaj portret Twojego taty lub innej bliskiej Ci osoby techniką kolażu, czyli w formie kompozycji plastycznej z różnych materiałów i tworzyw. Przykład pracy w tej formie przedstawiono na fotografii obok.

- Potrzebne Ci będą: kartka z bloku technicznego, nożyczki, klej, kawałki różnokolorowych materiałów (na przykład skóry), wycinki z gazet, cekiny, guziki, koraliki, tasiemki, kawałki drewna, kory, korka, ususzone liście lub źdźbła trawy.
- Wybrane elementy przyklej na kartkę, tak aby utworzyły portret.

Pisownia wyrazów z *rz* i *ż*

Na rozgrzewkę

- Co przedstawiają zdjęcia? Sprawdź pisownię odgadniętych nazw w odpowiednim słowniku, a następnie zapisz je w zeszycie.

Nowa wiadomość

***Rz* piszemy:**

- gdy wymienia się na *r*,

  Przykłady:
  dworzec – dworca, wzorzysty – wzór, morze – morski

- **po spółgłoskach** *b, p, d, t, g, k, ch, j, w* **(wyjątki:** *kształt*, *bukszpan*, *pszenica*, *pszczoła*, *Pszczyna*, *wszyscy*, *gżegżółka*),

  Przykłady:
  brzeg, przezorny, drzwi, trzeba, grzeczny, krzak, chrzan, dojrzewać, wrzask

- **w wyrazach rodzaju męskiego zakończonych na** *-arz*, *-erz* **(inaczej zapisujemy między innymi:** *garaż*, *pejzaż*, *bandaż*, *papież*, *bagaż*, *makijaż*) **oraz** *-mistrz*, *-mierz*,

  Przykłady:
  młynarz, dorożkarz, kucharz, kołnierz, nietoperz, harcerz, zegarmistrz, wodomierz

- **w niektórych wyrazach, mimo że nie wymienia się na** *r* **– pisownię tych słów trzeba zapamiętać. W razie wątpliwości należy skorzystać ze słownika ortograficznego.**

  Przykłady:
  warzywo, rzepa, rzodkiewka, porzeczka,
  rzucać, tarzać się, uderzyć, wierzgać, korzystać, kojarzyć

Czas na ćwiczenia

1. Uzupełnij zdania odpowiednimi wyrazami z *rz*. Zapisz te słowa w zeszycie.

- Przeciwieństwem tyłu jest [?].
- *Przespać się, zdrzemnąć* to inaczej *uciąć sobie* [?].

2. Jakich liter brakuje w poszczególnych słowach? Zapisz w zeszycie uzupełnione wyrażenia.

fut?ana czapka – czapka z fut?a
zachmu?one niebo – chmu?y na niebie
skó?ana torba – torba ze skó?y
pa?ysty – do pa?y
napisy na mu?e – mu? z napisami
wzo?ysty dywan – wzo?y na dywanie

3. Kto wykonuje podane czynności? Odgadnij i zapisz w zeszycie nazwy zawodów zakończone na *-arz*.

- Czyści kominy.
- Pływa na statkach.
- Piecze chleb.
- Pracuje w aptece.
- Pisze książki.
- Maluje obrazy.

4. W których sformułowaniach występuje wyłącznie *rz* niewymienne? Ułóż z nimi po jednym zdaniu.

wyrzeźbiony orzeł, pierwszorzędny strzelec, brzeg rzeki, powtórzyć rzut

5. Rozwiąż zagadki ortograficzne. Zapisz w zeszycie odpowiedzi, którymi będą wyrazy zakończone na *-mierz*.

Sportowiec uprawiający szermierkę. → ?
Przyrząd do mierzenia prędkości i kierunku wiatru. → ?
Nazwa miasta rozpoczynająca się literą *S*. → ?

6. Spośród podanych wyrazów przepisz do zeszytu te, których pisowni nie objaśnia żadna reguła, musisz je po prostu zapamiętać.

odkurzacz, orzeł, mędrzec, otworzyć, narzędzia, lekarz

7. Ułóż i zapisz w zeszycie zdania, w których pojawią się osoba i przedmioty przedstawione na zdjęciach.

8. Rozwiąż rebus, a dowiesz się, jak dawniej nazywano miesiąc kwiecień. Rozwiązanie zapisz w zeszycie. Następnie sprawdź w ramce pod zadaniem, która reguła objaśnia pisownię otrzymanego słowa.

yż=ży ~~a~~ + n=t ~~ek~~

Nowa wiadomość

***Ż* piszemy:**

- **kiedy wymienia się na** *g, dz, h, z, ź, s,*

  Przykłady:
  potężny – potęga
  mosiężny – mosiądz
  drużyna – druh
  grożę – groza
  obrażać – obraźliwy
  wyżej – wysoko

- **po literach** *r, l, ł, n,*

  Przykłady:
  Elżbieta, małż, oranżada, drżeć

- **na początku wielu wyrazów oraz w niektórych słowach, mimo że nie wymienia się na** *g, dz, h, z, ź, s*.

  Przykłady:
  żal, żart, żyto, żniwo, życzenie, żywo, żubr, żółty, żaglówka
  mżawka, abażur, należyty, pożar

  Pisownię tych słów trzeba zapamiętać. W razie wątpliwości należy skorzystać ze słownika ortograficznego.

9. Przepisz do zeszytu podkreślone wyrazy. Następnie utwórz od nich słowa, którymi uzupełnisz podane zdania. Zaznacz dowolnym kolorem wymianę *ż* na inną literę.

Przykład:
Tu nie możesz wjeżdżać – ten znak to przecież zakaz ?.

Tu nie możesz wjeżdżać – ten znak to przecież zakaz wjazdu.

- W tym sklepie jest ?, ale w tamtym jest jeszcze drożej.
- W lodziarni za ? można kupić pyszne rożki.
- Lepiej nie podchodź bliżej, nie ma sensu stać tak ?.
- Twój pies właśnie liże czerwony ?, który upuściła tamta dziewczynka.
- Mamo, znalazłem pieniążek! Może jak trochę tu poszukam, to znajdę więcej ?!

10. Na osobnych kartkach narysujcie pięć wybranych przedmiotów, o których mowa w zdaniach poniżej. Po zakończeniu pracy wymieńcie się kartkami z koleżanką lub kolegą i podpiszcie otrzymane ilustracje. Skorzystajcie ze słownika ortograficznego i znanych wam reguł, aby sprawdzić, czy w podpisach nie było błędów.

- Mieszasz nią cukier w herbacie.
- Ma zęby i służy do czesania.
- Mebel, na którym siadasz przy stole.
- Wypożyczasz ją z biblioteki.
- Umieszcza się ją w lampie.
- Artysta tworzy ją z drewna lub kamienia.

11. **W każdym rzędzie wskaż wyraz, który ze względu na regułę pisowni różni się od pozostałych. Uzasadnij swój wybór.**

Przykład:
wąż, wstążka, filiżanka, żelazko
Wyraz *wstążka* różni się od pozostałych, bo występuje w nim *ż* wymienne: *wstążka – wstęga*.
W pozostałych słowach znajduje się *ż* niewymienne.

- grządka, przyroda, marzec, skrzyp
- morze, orzeł, porządek, rowerzysta
- łyżka, żyto, skarżypyta, ważka
- koleżanka, żaba, potężny, śnieżyca

12. Zagrajcie w ortograficzne kalambury. Chętni uczniowie po kolei podchodzą do tablicy i na rysunku albo za pomocą gestów przedstawiają wyrazy z *rz* i *ż*. Oglądający mają za zadanie odgadnąć podane słowa i wskazać regułę ortograficzną, która wyjaśnia ich pisownię. Wygrywa osoba, która odgadnie najwięcej haseł w określonym czasie.

Ortografia w praktyce

Nauka ortografii wcale nie musi sprawiać problemów – może stać się dobrą zabawą.
Oto ciekawe sposoby na zapamiętanie poprawnej pisowni trudnych wyrazów.

- Wykonaj rysunki ilustrujące słowa z trudnością ortograficzną.

  Przykłady:

  król oranżada burza kangur

- **Wyrazy, których pisownia może sprawić trudność, podziel na grupy związane z określonymi tematami.**

  Przykłady:
  Zwierzęta, które w nazwie mają literę *ż*: *wą**ż**, **ż**ubr, **ż**yrafa, **ż**uraw, **ż**bik, nosoro**ż**ec, **ż**mija*.
  Wyrazy z *rz*, które kojarzą się ze sprzątaniem: *po**rz**ądki, odku**rz**acz, ku**rz**, t**rz**epak*.

Pisownia wyrazów z *rz*

Rz wymienne na *r*

Rz zawsze pisz bez wątpienia, kiedy na **r** się wymienia.

Rz po spółgłoskach

Pisz też **rz**, gdy chcesz, do woli, jeśli po spółgłoskach stoi:
b, **p**, **d** oraz **t**,
g, **k**, **ch**, **j** i **w**.

Czas na ćwiczenia

1. Zapisz w zeszycie odpowiedzi na pytania. Wykorzystaj słownictwo zamieszczone na ilustracji.
Podkreśl słowa z *rz*, których pisowni nie objaśnia żadna reguła.

- Jakie dania niesie kelner?
- Co znajdowało się na stole klientki spadającej z krzesła?
- Jakie zwierzę śpi w restauracji?
- Jakie produkty znajdują się w kuchni Kazimierza?
- Z czego korzysta kucharz, aby zaplanować swoją pracę?
- Jak nazywa się inaczej szefa kuchni, który doskonale opanował sztukę kulinarną?

Rz w zakończeniach *-arz* i *-erz*, *-mistrz* i *-mierz*

Jeśli przed błędem uchronić się chcesz,
pisz **er-zet** w słowach z **-arz**, **-erz**, **-mistrz** i **-mierz**.
Pisowni przez **ż** z kropką jednak wymaga
parę słów, takich jak **papież**, **garaż**, **bagaż**.

Rz niewymienne

To nie plotka, żart, pogłoska!
Czasem z **rz** masz do czynienia,
choć nie stoi po spółgłoskach
i na **r** się nie wymienia.

2. Wynotuj wszystkie wyrazy z *rz* wymiennym znajdujące się na planszy. Do każdego z nich dopisz w zeszycie odpowiednie słowo z *r*, aby uzasadnić pisownię.

3. Dlaczego złamała się noga krzesła, na którym siedziała klientka restauracji? Wskaż właściwą odpowiedź – tę, w której występują wyłącznie wyrazy z *rz*. Zapisz ją w zeszycie.

K?esło było stare, zu?yte i k?ywe.

K?esło nie wyt?ymało cię?aru pani Małgo?aty.

Nogę k?esła p?egryzła mysz, która chowa się za moździe?em.

Pisownia wyrazów z *ż*

Ż wymienne na *g, h, ź, dz, s, z*

Ż z kropką pisz bez wątpienia,
kiedy tak się wymienia:
na **s**, bo mę**s**ki, lecz też mę**ż**ny,
na **dz**, bo mosią**dz**, ale mosię**ż**ny,
na **z**, bo mró**z**, ale mro**ż**ony,
na **ź**, bo wo**z**ić, ale wo**ż**ony,
na **g**, bo śnie**g**, ale śnie**ż**ynka,
i **h**, bo z dru**h**ów będzie dru**ż**ynka.

Czas na ćwiczenia

1. Opowiedz, co dzieje się na ilustracji – użyj zapisanych na niej słów.

2. Do podanych wyrazów dopisz odpowiednie hasła z planszy. Na jakie litery wymieniło się *ż* w każdej parze?

śnieg – ? męski – ? obraza – ? druh – ?
wstęga – ? paryski – ? mroźny – ? mosiądz – ?

3. Znajdź na ilustracji trzy wyrazy, w których *ż* może się wymienić zarówno na *z*, jak i na *ź*.

Ż niewymienne

Czasem **ż** nas przyprawia o silny ból głowy:
stoi w słowie uparcie
niczym żołnierz na warcie,
choć o żadnej wymianie nie może być mowy.

Ż po *l, ł, r, n*

Ż z kropką użyj, bez zbędnej już troski,
gdy przed nim takie wystąpią spółgłoski:
l, bo gdy ul**ż**y, od razu mi l**ż**ej,
ł, bo małż**e**ństwo małż**e** dziś zje,
r, bo na mrozie sier**ż**ant dziś dr**ż**y,
n, bo oran**ż**adę in**ż**ynier chce pić.

4. Przepisz zdania do zeszytu i uzupełnij je brakującymi wyrazami z planszy. Następnie podkreśl **wyrazy z *ż* niewymiennym.**

Wesoła ▨ rzuca w inne dzieci ▨.
Jeden z łyżwiarzy ma na sobie ▨, a inny – ▨.

5. **Którym z podanych haseł najlepiej, Twoim zdaniem, zatytułować przedstawioną ilustrację? Uzasadnij swój wybór w zeszycie. Zacznij słowami:** *Przedstawiona ilustracja może mieć tytuł „▨”, ponieważ ▨.*

„Ferie z żartem” „Zimowy pejzaż” „Przygoda łyżwiarzy” „Sporty drużynowe”

Ulf Stark (lata życia: 1944–2017)

Szwedzki pisarz i scenarzysta. W Polsce ukazało się wiele jego opowieści, w których autor mówi trochę o sobie, na przykład: *Jak tata pokazał mi wszechświat*, *Jak moja mama została Indianką*, *Czy umiesz gwizdać, Joanno?*. W swoich utworach poruszał ważne tematy, takie jak relacje dzieci z dorosłymi, potrzeba akceptacji rówieśników czy pierwsze miłości.

ŻYCIOWE WYZWANIA

Ulf Stark

Magiczne tenisówki mojego przyjaciela Percy'ego

[czytaj: persjego]

Fragmenty
Tłumaczenie: Katarzyna Skalska

W tamtych czasach mieliśmy dużo wuefu, żebyśmy byli silni i zwinni.

Wspinaliśmy się po linach. Skakaliśmy przez skrzynię. Zwisaliśmy głową w dół z drabinek. Robiliśmy pompki i fikołki, aż lał się z nas pot i trzeba było potem brać prysznic.

Ale na mnie to nie działało. Byłem ciągle tak samo niezdarny. Potykałem się na skrzyni i nie rozumiałem, co może być przyjemnego w wiszeniu głową w dół z drabinki. Najbardziej nie lubiłem równoważni, bo zawsze z niej spadałem.

Nasza pani od wuefu uważała to za wyzwanie.

– Chodź – powiedziała swoim czystym, histerycznym[1] głosem. – To nic strasznego.

– Dzisiaj nie mogę – bąknąłem.

– Coś cię boli?

– Usta mnie bolą.

– Bzdury – fuknęła pani i popatrzyła na mnie z niechęcią.

Wepchnęła mnie na równoważnię. Stałem tam teraz na dygoczących nogach, widząc pod sobą kolegów w białych koszulkach i granatowych spodenkach.

Wszyscy przyglądali mi się wzrokiem pełnym oczekiwania.

– Zaraz spadnę – powiedziałem.

– Wcale nie spadniesz – odparła pani. – Poradzisz sobie bez problemu.

Przydatne słowa

Odezwać się do kogoś ze złością i zniecierpliwieniem to inaczej **fuknąć**.

Przykład użycia:
Gdy Hania dowiedziała się, że znowu nie mogę iść z nią do kina, fuknęła, że ma tego dość.

[1] *Histeryczny* – nadmiernie emocjonalny, gwałtowny, przesadny.

– Możemy się założyć! – zaproponowałem.

– Nie, teraz idziesz – powiedziała pani głosem nieznoszącym sprzeciwu.

Zrobiłem krok. Poszło mi dobrze.

Dopiero przy następnym równoważnia zaczęła dygotać, jakby było trzęsienie ziemi.

– Spadasz! – zawołał Bertil.

I wtedy spadłem. Uderzyłem kością ogonową o podłogę i zobaczyłem gwiazdy. Nie mogłem się podnieść. Pani musiała mi pomóc dowlec się do stosu zielonych materacy, na których zwykle fikaliśmy koziołki.

Spędziłem tam resztę lekcji, przyglądając się, jak inni, z rozłożonymi szeroko ramionami, chodzili po równoważni, jakby to była autostrada.

Ale Percy'emu [czytaj: persjemu] to nie wystarczyło.

Szedł tyłem. Stawał na jednej nodze. Podskakiwał. Zrobił cały obrót [...]. A potem zeskoczył na podłogę i wylądował bez najmniejszego zachwiania. Był mistrzem równoważni.

Mimo to pani nie była zadowolona. Zmarszczyła nos. Wskazała na buty Percy'ego.

– Znowu masz na sobie te buty? – powiedziała. – Następnym razem masz przyjść w nowych tenisówkach!

– To są moje najlepsze buty – powiedział Percy.

– Nie chcę ich więcej widzieć. Zrozumiałeś? To są najpaskudniejsze buty, jakie kiedykolwiek widziałam.

Kiedy wszedłem do szatni, Percy siedział ze spuszczoną głową i zasmucony przyglądał się swoim tenisówkom. Reszta chłopaków była pod prysznicem [...].

– Niezły jesteś w chodzeniu po równoważni – odezwałem się do Percy'ego.

– E tam – mruknął, nie podnosząc głowy.

– Ja ciągle tylko spadam – powiedziałem. – A dzisiaj jeszcze obiłem sobie tyłek. [...] Ale dałbym wszystko, żeby umieć chodzić po równoważni tak jak ty.

– Czyli co? – ożywił się Percy i spojrzał na mnie.

– Co co?

– No co byś dał? Powiedziałeś, że dałbyś WSZYSTKO.

– Bo to prawda.

Vincent van Gogh [czytaj: winsent wan gog], *Buty*, 1887 rok

Wtedy Percy położył nogi na ławce. Skinął na tenisówki. I pochylił się do mojego ucha.

– Widziałeś te buty? – wyszeptał.

– Widziałem.

Nie mogłem się jednak oprzeć. Musiałem popatrzeć na nie jeszcze raz. Rzadko widuje się podobne buty. Obstrzępione sznurowadła. Odpadające podeszwy. Wytarte zielonoszare płótno. Przypominały raczej zielonkawy ser pleśniowy, który tata czasem przynosił do domu, bo uwielbiał wszystko co francuskie. Nawet podobnie pachniały.

– Widzisz – odezwał się Percy – to nie są jakieś tam sobie tenisówki.

– No nie – zgodziłem się.

– One są magiczne – oświadczył Percy.

– Oż w mordę – syknąłem. – Magiczne? [...]

– MAGICZNE, po prostu – powiedział. – A skąd bym niby potrafił tak dobrze chodzić po równoważni? Skąd, myślisz, potrafię się bić? Jak myślisz, dlaczego mam takie szczęście?

– To buty?

– Cholipa, ale z ciebie cwaniak – odparł Percy. – Ale musisz przysiąc, że nikomu o tym ani mru-mru.

– Myślisz, że głupi jestem, czy co?

Percy wstał. Poklepał mnie po ramieniu. Splunął na podłogę i wyszedł z szatni magicznie sprężystym krokiem.

Od tej chwili nie potrafiłem myśleć o niczym innym niż magiczne tenisówki Percy'ego. Myślałem o nich, kiedy jadłem obiad. Myślałem o nich, kiedy myłem zęby.

A kiedy wieczorem księżyc zajrzał przez okno, uklęknąłem pod kołdrą i pomodliłem się do Boga.

– Dobry Boże, który jesteś na niebie, spójrz na mnie maluczkiego i podaruj mi takie buty, jakie ma Percy – modliłem się po cichu, żeby nie usłyszał mój brat.

Przydatne słowa

Kiedy ktoś mówi do danej osoby **„ani mru-mru"**, oznacza to, że prosi ją, by zachowała coś w tajemnicy.

Przykład użycia:
Ani mru-mru mamie o prezencie urodzinowym – powiedział tata.

Po przeczytaniu

1. Odpowiedz na pytania dotyczące narratora tekstu *Magiczne buty*.

- Kim jest?
- Co go gnębi?
- Kogo i za co podziwia?
- Czego zazdrości swojemu koledze?

2. Opowiedz własnymi słowami treść fragmentu książki.

3. Wypisz z tekstu czasowniki określające, co robił Percy w czasie lekcji WF-u.

4. Jak Percy wyjaśnił to, że udaje mu się wiele rzeczy?

5. Dlaczego bohater pragnął mieć takie buty, jakie nosił jego kolega?

6. Porozmawiajcie o tym, za co podziwiacie koleżanki i kolegów, co wzbudza Wasz szacunek. Czego im zazdrościcie? Dlaczego?

7. Uzasadnij pisownię podanych wyrazów.

*mist**rz** równoważ**n**i, p**rz**yjść w tenis**ó**wkach*

8. Wyjaśnij użycie znaków interpunkcyjnych w podanych zdaniach.

Coś cię boli?

Nie mogłem się podnieść.

Następnym razem masz przyjść w nowych tenisówkach!

Praca twórcza

9. Przyjrzyj się obrazowi zamieszczonemu na stronie 140. Jakie niezwykłe właściwości mogłyby mieć przedstawione na nim buty?

10. Przygotuj w zeszycie opis magicznych tenisówek Percy'ego. Uwzględnij w swoim tekście odpowiedzi na podane pytania.

- Jak wyglądały?
- Na czym polegała ich moc?
- Jak, Twoim zdaniem, mogły trafić do chłopca?

Praca w grupie

11. Porozmawiajcie o tym, dlaczego ludzie wierzą, że różne przedmioty przynoszą im szczęście.

- Podajcie przykłady sytuacji, w których ludzie lubią mieć przy sobie ulubione rzeczy.
- Przedstawcie swoje spostrzeżenia koleżankom i kolegom z drugiej grupy.

Jak opisać przedmiot?

Kiedy chcemy przedstawić wygląd określonej rzeczy, sporządzamy jej opis. W **opisie przedmiotu** zamieszczamy informacje o barwie, kształcie, wielkości danej rzeczy oraz materiale, z którego ją wykonano. Wszystkie szczegóły powinniśmy przedstawić jak najdokładniej, tak aby czytelnik z łatwością mógł sobie wyobrazić opisywany przedmiot.

Opis przedmiotu

Przydatne słowa

- **materiał:** metalowy, drewniany, szklany, porcelanowy, skórzany, jedwabny, plastikowy, z kamienia, z papieru
- **wielkość:** niewielki, drobny, duży, ogromny, długi, krótki
- **kształt:** okrągły, obły, kanciasty, kwadratowy, prostokątny, podłużny, owalny
- **kolor:** jaskrawy, pastelowy, jasnego lub ciemnego koloru, żółty, ciemnofioletowy, biało-czarny
- **powierzchnia:** gładka, miękka, twarda, puszysta, szorstka, chropowata, przyjemna lub nieprzyjemna w dotyku
- **zapach:** ładny, brzydki, słodki, przykry, łagodny, ostry, świeży, odpychający, drażniący, przypominający coś, wyraźny, przyjemny
- **ocena:** wyróżnia się, charakteryzuje się, zwraca uwagę, odznacza się, przypomina, zachwyca, cieszy oczy, kojarzy się, zaskakuje, wydaje się

Jak opisać przedmiot?

- W pierwszym, wstępnym akapicie nazwij przedmiot, który chcesz opisać, i ustal, do czego służy.
- W kolejnych akapitach opisz jego wielkość, kształt, barwę i wagę. Staraj się przy tym używać wielu różnorodnych przymiotników.
- Nazwij materiał, z którego przedmiot został wykonany. Określ, jaki jest w dotyku, czy wydaje dźwięki, jak pachnie.
- Przedstaw cechy charakterystyczne przedmiotu. Może się on wyróżniać niezwykłym zdobnictwem, wzorami lub innymi dekoracjami. Jeśli jest Ci trudno opisać daną cechę, możesz posłużyć się porównaniem, na przykład *zielony jak młode listki wiosną, przyjemny w dotyku jak sierść małego kotka*.
- W ostatnim, końcowym akapicie wyjaśnij, co szczególnego jest w przedmiocie, który opisujesz. Określ, czy Ci się podoba, czy wręcz przeciwnie – wyjątkowo go nie lubisz.

nazwa przedmiotu

przeznaczenie

wielkość

materiał, z którego został wykonany

kolor

kształt

Mój ulubiony kubek dostałam na szóste urodziny od starszego brata. Najczęściej piję z niego owocową herbatę.

Naczynie jest duże, a kształtem przypomina małą beczkę. Mieści się w nim tyle herbaty, ile w dwóch filiżankach. Dzięki poręcznemu uchu wygodnie się go trzyma.

Kubek jest ceramiczny i pomalowany na zielono. Pokrywają go ręcznie wykonane zabawne rysunki – czarno-białe krówki oraz żółte kwiatki.

Dlaczego tak lubię ten kubek? Pewnie dlatego, że zawsze, gdy z niego korzystam, poprawia mi się humor – przypominam sobie wesoły nastrój podczas tamtych urodzin.

Kubek bardzo mi się podoba, dlatego nie chciałabym, aby się potłukł.

własna ocena przedmiotu

cechy szczególne wyróżniające rzecz spośród innych

Czas na ćwiczenia

1. Podaj jak najwięcej określeń każdego z wymienionych rzeczowników.

tablica, stolik, doniczka, szafa

2. Zapisz w zeszycie wyrazy bliskoznaczne do podanych rzeczowników. Z jakiego słownika skorzystasz?

szkatułka, szal, torba, maskotka

3. Wyobraź sobie, że zginął Twój rower. Przygotuj w zeszycie krótki opis, który pomoże go odszukać.

4. Przyjrzyj się zamieszczonym fotografiom i opisz w zeszycie wybrany przedmiot.

5. Przeczytaj uważnie tekst i wykonaj polecenia.

Władysław Kopaliński

Opowieści o rzeczach powszednich

Okulary

Fragmenty

Kiedy i kto wynalazł okulary? Choć może się to wydawać dziwne, na pytanie to nie umiemy właściwie dać przybliżonej choćby odpowiedzi. Czy w starożytności używano okularów i lup? Nie mamy na to żadnego dowodu. Nie umiemy obejść się bez lupy przy oglądaniu drobnych szczegółów dzieł antycznego rytownictwa[1], można by zatem niemal przysiąc, że nie mogły one powstać bez użycia szkła powiększającego. Że przez wypukłe (albo, jeśli się jest krótkowidzem, wklęsłe) szkło widzi się lepiej, musiano chyba przy niejednej okazji zauważyć w starożytności, tym bardziej że umiano wtedy szlifować szkło. [...]. Faktem jest, że nie odnaleziono ani jednej starożytnej lupy, ani jednej pary okularów.

Lup oprawnych w ramkę używano, jak się zdaje, mniej więcej w tym samym czasie w Chinach i w Europie; jest kwestią sporną, kto był twórcą tego wynalazku, a kto go przejął. Okulary pojawiły się naprzód we Włoszech, a wprowadzenie ich przypisywano florentyńczykowi Alessandro di Spina. Roger Bacon [czytaj: rodżer bejkon] w XIII wieku wspomina o użyteczności wypukłych szkieł przy czytaniu. [...]

Najwcześniejszymi okularami były soczewki wypukłe, pomagające dalekowidzom. Soczewkę wklęsłą dla krótkowidzów ukazał po raz pierwszy Rafael na portrecie papieża Leona X, namalowanym w 1517. Pierwotnie utrzymywano okulary w chwiejnej równowadze na grzbiecie nosa lub trzymano w ręku i przykładano do oczu, bądź przywiązywano nitką czy sznurkiem do uszu. Od XVI do XVIII wieku oprawki szkieł sporządzano z rogu. W XIX wieku pojawiły się lekkie, wygodne oprawki z metalu, często ze złota, używano też szkieł bez oprawy. Dopiero wiek XX powrócił do średniowiecznych oprawek z rogu i szylkretu[2], nie wiadomo dokładnie dlaczego – może to sprawa mody albo ceny złota? Obecnie zaś zapanowały niepodzielnie [...] oprawki z tworzyw sztucznych. [...]

Jesteśmy tak do okularów przyzwyczajeni, że trudno nam uświadomić sobie, że ani Platon czy Arystoteles[3], [...] ani Karol Wielki[4] czy Wincenty Kadłubek[5] nie nosili okularów, a przecież świat toczył się bez przeszkód, podobnie jak dziś, z polityką, wojnami, filozofią, literaturą i sztuką. [...]

Jasne jest jednak, że okulary nie są najistotniejszą częścią naszej cywilizacji, choć niewątpliwie pożądaną, jak przyzna każdy, komu się zdarzyło zgubić okulary.

---

[1] *Rytownictwo* – dział grafiki obejmujący techniki polegające na wyryciu rysunku na płycie metalowej lub drewnianej, z której po nałożeniu farby robi się odbitki.
[2] *Szylkret* – płytki rogowe okrywające pancerz kostny żółwi morskich.
[3] *Platon i Arystoteles* – starożytni filozofowie greccy, żyli w IV-V wieku p.n.e.
[4] *Karol Wielki* – król państwa Franków i cesarz rzymski, żył na przełomie IX i X wieku.
[5] *Wincenty Kadłubek* – biskup krakowski, kronikarz na dworze króla Kazimierza Sprawiedliwego, żył na przełomie XII i XIII w.

A. Przerysuj tabelę do zeszytu i uzupełnij ją informacjami z tekstu Władysława Kopalińskiego.

PYTANIE	ODPOWIEDŹ
W jaki sposób trzymano pierwsze okulary?	
	Pomagają dalekowidzom przy czytaniu.
	Wykonywane były z metalu, ponieważ dzięki temu były lekkie i wygodne.
Z czego wykonane są najczęściej współczesne oprawki okularów?	

B. Tekst Władysława Kopalińskiego składa się z pięciu akapitów. Napisz, co jest główną myślą każdego z nich.

C. W którym akapicie jest mowa o tym, jak zmieniały się okulary na przestrzeni czasu? Opisz wygląd pierwszych okularów.

D. Sporządź w zeszycie opis dawnych okularów przedstawionych na fotografii.

Praca twórcza

6. Przeczytaj niezwykły opis stolnicy pochodzący z książki Wandy Chotomskiej *Od rzeczy do rzeczy*. W podobny sposób opisz krzesło.

Gdyby miała nóżki, mogłaby być stolikiem, a gdyby miała nogi, mogłaby z powodzeniem zastępować stół – a tak jest tylko stolnicą. Wałkuje się na niej ciasto, kroi makaron, zakleja pierogi i wycina foremkami rozmaite ciasteczka. I chociaż wszyscy noszą ją na rękach, ona wcale nie jest zadowolona.

– Czy widziałaś, żeby mnie noszono na rękach? – podtrzymuje ją na duchu stół. – A ciebie noszą. I całą pracę wykonujesz na leżąco, a nie na stojąco, tak jak ja. I nogi cię od tego stania nie bolą. Więc mi nie zazdrość, bo naprawdę nie ma czego.

Praca w grupie

7. Opiszcie w grupach jeden z przedmiotów znajdujących się w klasie.

- Wybierzcie przedmiot, który opiszecie. Zróbcie to tak, aby pozostałe drużyny nie poznały Waszej decyzji.
- Zanotujcie na kartkach charakterystyczne cechy tego przedmiotu, a następnie sporządźcie jego opis. Nie używajcie nazwy tej rzeczy.
- Członkowie przeciwnych zespołów muszą odgadnąć, co jest przedmiotem opisu.

Ewa Szelburg-Zarembina
(lata życia: 1899–1986)

Zasłynęła jako autorka wielu opowieści oraz wierszy dla dzieci i młodzieży. Napisała takie utwory, jak *Kije samobije i inne baśnie*, *Chłopiec z perły urodzony*. Opracowywała również podręczniki szkolne, a także redagowała czasopisma. W utworach często opisywała miasto rodzinne – Nałęczów.

Zanim przeczytasz

- Poszukaj informacji na temat pomników, które znajdują się w Twoim mieście. Jakie osoby lub wydarzenia są dzięki nim upamiętnione? Przygotuj w zeszycie krótką notatkę o wybranych obiektach. Uzupełnij ją zdjęciami lub ilustracjami.

Ewa Szelburg-Zarembina

Przed pomnikiem Wielkiego Człowieka

Nie wiadomo, nie wiadomo wcale,
co w życiu ciebie czeka.
I ty możesz wyrosnąć
na Wielkiego Człowieka.
Może tak się w twoim życiu stanie,
może z tobą tak się właśnie zdarzy,
że ty zrobisz to, że ty to zdobędziesz,
o czym tyle ludzi próżno[1] marzy.
Może twoje serce będzie tak gorące,
może ty mieć będziesz tyle siły,
że obronisz słabych i skrzywdzonych,
że świat zmienisz na dobry i miły.
Może twojej matce będą błogosławić[2],
że dzielnego wychowała syna.
...Nie wiadomo, nie wiadomo wcale,
jak się Wielkość w życiu rozpoczyna.

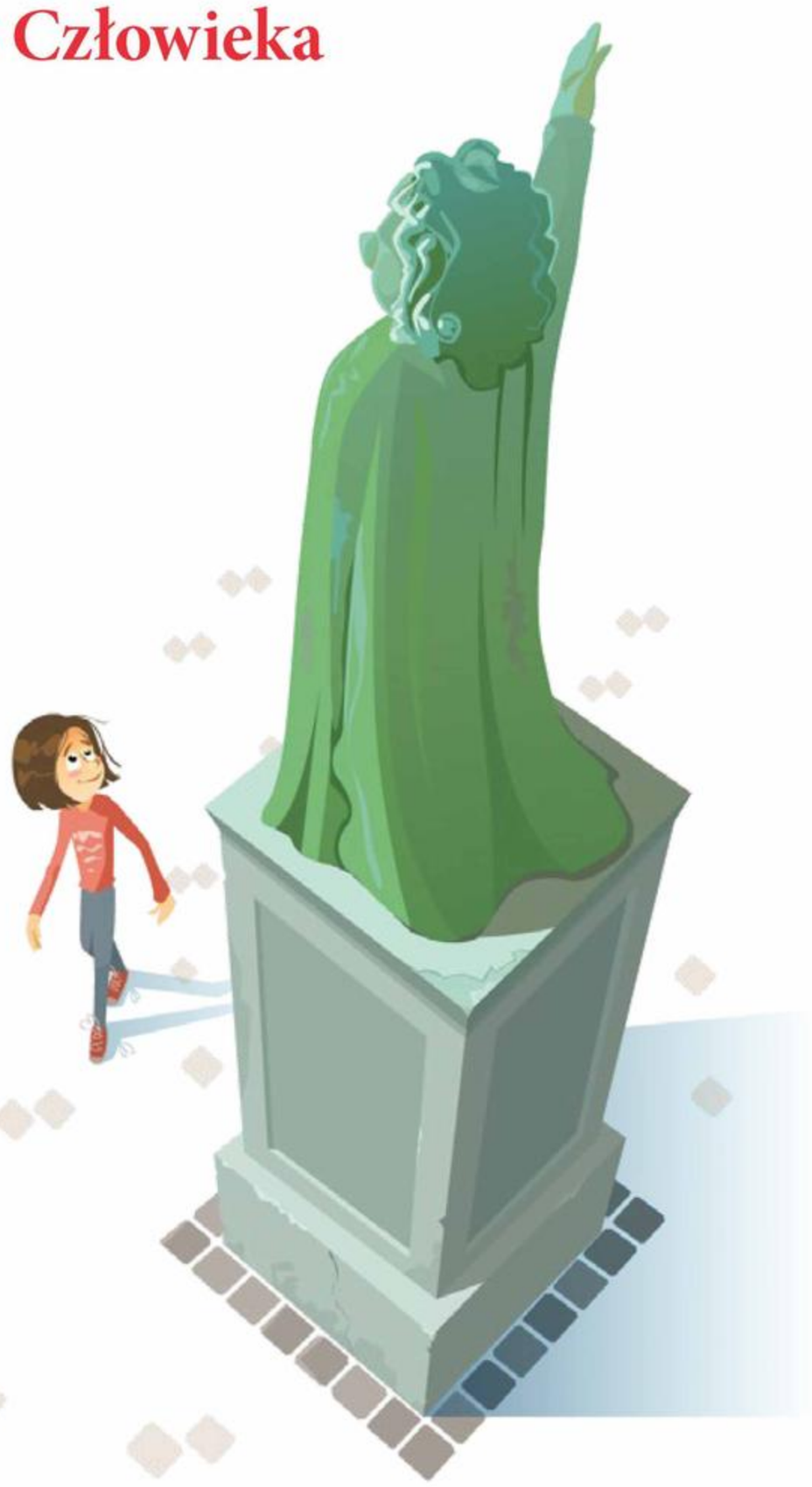

[1] *Próżno* – bez oczekiwanego skutku, niepotrzebnie.
[2] *Błogosławić* – wyrażać wdzięczność.

Po przeczytaniu

1. Do kogo skierowany jest wiersz?

Nowa wiadomość

Osobę, do której skierowany jest utwór, nazywamy **adresatem**. Może nim być także przedmiot, zjawisko czy pojęcie. Osoba mówiąca w wierszu kieruje do adresata swoje przemyślenia, przekazuje własne uczucia i doznania.

2. Jaką nadzieję podmiot liryczny chce rozbudzić w adresacie?

3. Wyjaśnij, jak rozumiesz słowa *I ty możesz wyrosnąć na Wielkiego Człowieka.*

4. Na podstawie wiersza i własnych przemyśleń wymieńcie cechy, jakie powinna mieć osoba, która zasługuje na miano wielkiego człowieka. Podajcie przykłady takich postaci.

★ **5.** Jak sądzisz, dlaczego wyraz *Wielkość* zapisano w wierszu wielką literą?

6. Porozmawiaj z kolegami i koleżankami, kim chcecie zostać w przyszłości. O czym marzycie? Zastanówcie się, co trzeba zrobić, aby ten cel osiągnąć. Wymieńcie potrzebne umiejętności i cechy charakteru.

7. Odszukaj w wierszu rymujące się słowa. W jaki sposób wpływają one na brzmienie utworu?

Praca twórcza

8. **Podmiot liryczny stwierdza:** *Nie wiadomo wcale, jak się Wielkość w życiu rozpoczyna*. **Zredaguj przepis na to, jak zostać wielkim człowiekiem. Odpowiedz na pytania.**

Co będzie potrzebne, aby osiągnąć wielkość?
Jakie czynności należy wykonać, żeby stać się kimś niezwykłym?

Ciekawostka

Czy bramkarz z podwórkowej drużyny, który wybił szybę w kościele, może zostać papieżem? Owszem. Karol Wojtyła, znany wszystkim jako Jan Paweł II, uwielbiał w dzieciństwie piłkę nożną. Razem z kolegami założył nawet amatorski klub piłkarski. Początkowo grał w obronie, potem okazał się także dobrym bramkarzem. Pewnego razu tak skutecznie obronił strzał zawodnika przeciwnej drużyny, że odbita przez niego piłka wybiła okno w pobliskiej świątyni...

? Zapytaj starszą osobę, którą bardzo cenisz, jaka była w dzieciństwie. Co lubiła robić? O czym marzyła?

Podsumowanie

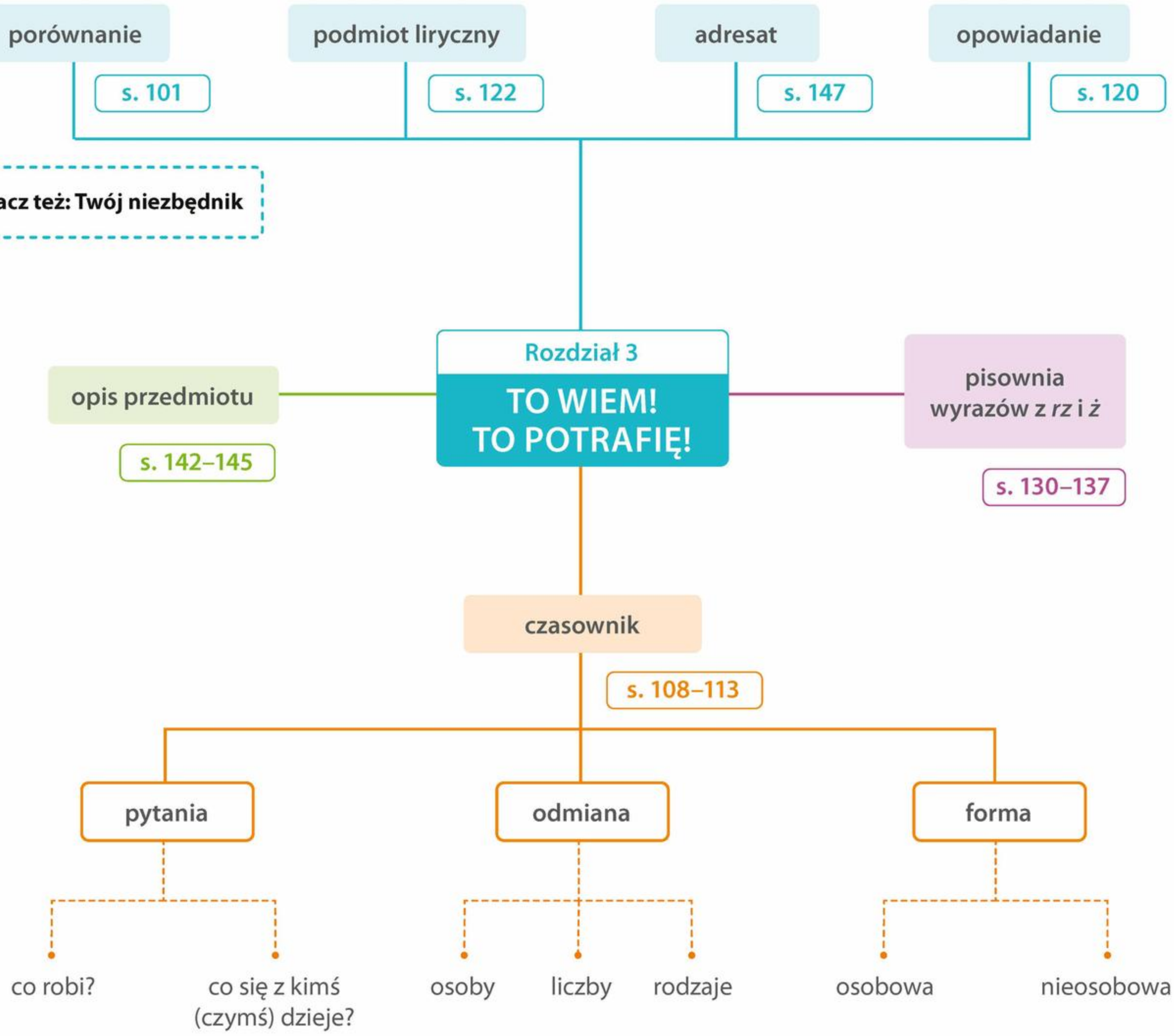

Nowa wiadomość

- Wyrazy bliskoznaczne (synonimy), s. 122

Korzystam ze źródeł wiedzy

- Jak korzystać ze słownika wyrazów bliskoznacznych?, s. 123–124

Helena Kajetanowicz

ZAPISZ W ZESZYCIE

Licz się ze słowami

Fragmenty

W języku polskim jest wiele wyrazów o podobnym lub identycznym znaczeniu. Słowniki wyrazów bliskoznacznych – wydane w drugiej połowie naszego wieku – zawierają od 4 do 30 tysięcy synonimów. Nic więc dziwnego, że nierzadko popełniamy wykroczenia leksykalne[1], wybierając niewłaściwe słowo spośród wyrazów bliskoznacznych (synonimów). [...]

Zróżnicowanie znaczeniowe decyduje też o możliwości użycia czasowników „posiadać" i „mieć". Nie są to wyrazy jednoznaczne. „Posiadać" to mieć na własność coś o dużej wartości materialnej. Możemy więc „posiadać willę", ale „jabłko" tylko „mamy". Poza tym „posiadać" może jedynie człowiek, niepoprawne jest więc zdanie typu: „Warzywa posiadają dużo witamin" (zamiast: „mają" lub „zawierają"). Szczególnie rażące są konstrukcje, w których posiadaczem staje się instytucja, przedmiotem posiadania – ludzie, np. „Nasz oddział posiada tylko kilku pracowników".

[1] *Leksykalny* – odnoszący się do słownictwa.

1. Czasownik *mieć* można zastąpić czasownikiem *posiadać* w zdaniu:

A. *Julia ma dziesięć lat.*
B. *Te perfumy mają piękny zapach.*
C. *Mój wujek ma duży dom i 200 hektarów ziemi.*
D. *Jabłka i banany mają dużo wartości odżywczych.*

2. Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

W pierwszym akapicie autorka dowodzi, że język polski

A.	w ogóle nie zawiera wyrazów o podobnym znaczeniu.
B.	jest ubogi pod względem wyrazów o podobnym znaczeniu, co może być przyczyną błędów.
C.	zawiera wiele wyrazów o podobnym znaczeniu, co może być jedną z przyczyn popełniania błędów językowych.

3. Zastąp podkreślone słowa odpowiednimi wyrazami bliskoznacznymi.

fajny chłopak
interesujący film
wielki deszcz

Maria Terlikowska

Ziółko

Fragmenty

Cała klasa mnie przezywa:
Ziółko, Oset i Pokrzywa.
Pytam – za co i dlaczego?
Czy zrobiłam coś kolegom? [...]
Mówię zawszę to, co myślę,
Szczerą prawdę jak najściślej.
No, na przykład do Iwony,
Że fatalnie jej w zielonym.
Kto zielony sweter bierze
Przy okropnej, żółtej cerze?!
Albo mówię raz do Bronka,
Że ma piegi i się jąka.
A do Hanki i do Jurka,
Że są rudzi jak wiewiórka.
A do Reni, że sepleni...
I co? Wszyscy obrażeni! [...]
Widać prawda w oczy kole,
Więc za prawdę cierpię w szkole!

4. Kto wypowiada się w wierszu? Wypisz przynajmniej dwa sformułowania, które uzasadniają Twoją odpowiedź.

5. Dlaczego koleżanki i koledzy, o których jest mowa w utworze, mogli się poczuć urażeni? Zapisz co najmniej trzy zdania na ten temat.

6. Podaj przykład kłótni między rówieśnikami z książki *Mikołajek*.

7. Określ liczbę, osobę i czas czasowników *mówią*, *zrobiłam*, *jestem*, *sepleni*.

8. Wypisz z wiersza przykład porównania. W jaki sposób działa ono na wyobraźnię?

9. Przepisz wyrazy do zeszytu, uzupełniając je odpowiednimi literami.

chmu?y się, p?enica, dru?yna, ?agiel, skó?any, b?oza, kału?a

10. Opisz przedmiot, który ma dla Ciebie szczególne znaczenie.

4 Opisać Polskę

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Jak myślisz, dlaczego artysta nadał swojemu obrazowi tytuł *Wiosna*?
2. Jakich kolorów twórca użył do namalowania dzieła? Wybierz określenia, które charakteryzują te barwy.

   delikatne, *żywe*, *wesołe*, *smutne*, *intensywne*
3. Jak zastosowane kolory wpłynęły na nastrój obrazu? W swojej wypowiedzi użyj przynajmniej trzech określeń.
4. Co w przedstawionym widoku przykuwa Twoją uwagę? Wyjaśnij dlaczego.
5. Wyobraź sobie, że znajdujesz się na łące przedstawionej na obrazie. Powiedz, jakie zapachy czujesz i co słyszysz.
6. Jaki dostrzegasz związek między obrazem a tytułem rozdziału?

Henryk Weyssenhoff,
[czytaj: wajsenhof]
Wiosna

olej na płótnie

47 × 77 cm

Muzeum Narodowe w Krakowie

1911 rok

Antoni Słonimski (lata życia: 1895–1976)

Antoni Słonimski był polskim poetą i publicystą. Wraz z Julianem Tuwimem otworzył kawiarnię poetycką „Pod Pikadorem", gdzie deklamowali swoje wiersze. Obaj artyści są autorami prawdopodobnie najdłuższego zdania w literaturze polskiej, składającego się aż z 335 wyrazów. Najbardziej znane tomiki poezji Antoniego Słonimskiego to *Okno bez krat* i *Alarm*.

Zanim przeczytasz

- Powiedzcie, jakie obrazy kojarzą się Wam ze słowem *Polska*. Zapiszcie te skojarzenia na tablicy. Porozmawiajcie o swoich wyborach.

Antoni Słonimski

Polska

I cóż powiedzą tomy słowników,
Lekcje historii i geografii,
Gdy tylko o niej mówić potrafi
Krzak bzu kwitnący i śpiew słowików.

Choć jej granice znajdziesz na mapach,
Ale o treści, co je wypełnia,
Powie ci tylko księżyca pełnia
I mgła nad łąką, i liści zapach.

Pytasz się, synu, gdzie jest i jaka?
W niewymierzonej krainie leży.
Jest w każdym wiernym sercu Polaka,
Co o nią walczył, cierpiał i wierzył.

W szumie gołębi na starym rynku,
W książce poety i na budowie,
W codziennej pracy, w życzliwym słowie,
Znajdziesz ją w każdym dobrym uczynku.

Po przeczytaniu

1. Kto jest adresatem wiersza? Wskaż wers, w którym znajduje się zwrot do tej osoby.

2. Gdzie należy szukać Polski? Znajdź fragmenty tekstu, które o tym mówią.

3. Dlaczego o Polsce więcej powie *krzak bzu kwitnący* i *śpiew słowików* niż słowniki i mapy? Uzasadnij swoją odpowiedź.

4. Przyjrzyj się fotografiom. Które z nich mogłyby być ilustracjami do wiersza? Uzasadnij swój wybór.

5. Przeczytaj dwa ostatnie wersy utworu. Powiedz, jak powinni zachowywać się wobec siebie ludzie, którzy mieszkają w tym samym kraju.

6. Porozmawiajcie o tym, gdzie dla Was jest Polska. Podajcie własne przykłady.

7. Wypiszcie jak najwięcej rzeczowników, które można określić przymiotnikami *polski*, *polska* lub *polskie*, na przykład: *kuchnia polska*, *polskie książki*.

8. Sporządźcie listę dziesięciu najładniejszych miejsc w Polsce, które chcielibyście zaprezentować Waszym rówieśnikom z innych krajów.

Praca w grupie

9. Przygotujcie w grupach mapy myśli, na których przedstawicie najważniejsze informacje o Polsce.

- Potrzebne Wam będą: arkusze papieru, kredki, flamastry, kolorowe zdjęcia, klej.
- W centralnym punkcie mapy napiszcie dużymi literami słowo POLSKA. Następnie dookoła umieśćcie hasła, zdjęcia lub rysunki.
- Informacje na mapie możecie uporządkować według podanych kategorii: ludzie, miejsca, tradycje, symbole narodowe, ciekawostki.
- Zorganizujcie w klasie wystawę prac. Opowiedzcie o nich koleżankom i kolegom z innych zespołów.

Praca twórcza

★ **10.** Wyobraź sobie, że masz wyreżyserować wideoklip reklamujący Polskę. W teledysku będą wykorzystane słowa wiersza *Polska*. Zaproponuj polski utwór muzyczny jako podkład do reklamy oraz opisz kolejne obrazy, z których zmontujesz film.

Polska – mój kraj

Wspólne dzieje, pochodzenie, tradycje, ten sam język i zamieszkiwanie na tym samym terytorium doprowadziły do powstania narodu polskiego. Co, oprócz języka i historii, łączy Cię z Twoimi rodakami?

Po przeczytaniu

1. Rozpoznaj i nazwij jak najwięcej przedmiotów, budynków oraz miejsc przedstawionych na mapie Polski.
2. Opowiedz, co jest atrakcją turystyczną lub kulturalną województwa, w którym mieszkasz.
3. Dowiedz się, które miasta były stolicami Polski. Zapisz ich nazwy w zeszycie. Pamiętaj o rozpoczęciu tych słów wielką literą.

Zanim przeczytasz

- Zapoznajcie się z historią powstania polskiego hymnu. Skorzystajcie na przykład ze strony internetowej www.mkidn.gov.pl, z zakładki Kultura i dziedzictwo → Symbole narodowe. Ułóżcie kilka zdań dotyczących dziejów hymnu.

Józef Wybicki

Mazurek Dąbrowskiego

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

Jeszcze Polska nie zginęła,
kiedy my żyjemy.
Co nam obca przemoc wzięła,
szablą odbierzemy.

Marsz, marsz, Dąbrowski[1],
z ziemi włoskiej do Polski.
Za twoim przewodem[2]
złączym się z narodem.

Przejdziem Wisłę, przejdziem Wartę,
będziem Polakami.
Dał nam przykład Bonaparte[3],
jak zwyciężać mamy.

Juliusz Kossak, *Generał Jan Henryk Dąbrowski na czele Legionów*, 1882 rok

[1] *Jan Henryk Dąbrowski* – twórca Legionów Polskich we Włoszech, biorących udział w walkach o wyzwolenie Polski na przełomie XVIII i XIX wieku.
[2] *Przewód* – tu: przywództwo.
[3] *Napoleon Bonaparte* – generał wojsk francuskich, u których boku walczyły Legiony Polskie. Później został cesarzem Francuzów.

Przydatne słowa

Miłość do ojczyzny i gotowość poświęcenia się dla niej nazywamy **patriotyzmem**.

Przykład użycia:
Nasz nauczyciel powtarza, że patriotyzm to także okazywanie szacunku dla języka polskiego.

Marsz, marsz, Dąbrowski,
z ziemi włoskiej do Polski.
Za twoim przewodem
złączym się z narodem.

Jak Czarniecki[4] do Poznania
po szwedzkim zaborze[5],
dla Ojczyzny ratowania
wrócim się przez morze.

Marsz, marsz, Dąbrowski,
z ziemi włoskiej do Polski.
Za twoim przewodem
złączym się z narodem.

Już tam ojciec do swej Basi
mówi zapłakany –
słuchaj jeno[6], pono[7] nasi
biją w tarabany[8].

Marsz, marsz, Dąbrowski,
z ziemi włoskiej do Polski.
Za twoim przewodem
złączym się z narodem.

[4] *Stefan Czarniecki* – dowódca wojsk polskich walczących ze Szwedami w XVII wieku. Przeprawił się przez Morze Bałtyckie i walczył na terenie Danii.
[5] *Zabór* – napaść na tereny obcego państwa i zajęcie jego ziem, tu: najazd Szwedów w XVII wieku, nazywany potopem szwedzkim.
[6] *Jeno* – tylko.
[7] *Pono* – podobno.
[8] *Taraban* – podłużny bęben używany dawniej w wojsku.

Po przeczytaniu

1. Wymień polskie symbole narodowe. Powiedz, dlaczego powinno się okazywać im szacunek.
2. Podaj trzy przykłady sytuacji, w których śpiewa się hymn państwowy.
3. Określ nastrój wiersza.
4. W czyim imieniu wypowiada się podmiot liryczny? Co o tym świadczy?
5. Kto jest adresatem utworu?
6. Wyjaśnij, czego dotyczą poszczególne zwrotki hymnu. Skorzystaj z przypisów.
7. Jakie oczekiwania oraz uczucia zostały wyrażone w *Mazurku Dąbrowskiego*? Przywołaj odpowiednie cytaty.

8. Znajdź w tekście hymnu słowa, których współcześnie używamy w innej formie. Zapisz te wyrazy w zeszycie i podaj ich obecne brzmienie.

Przykład:
złączym – złączymy

9. Policz sylaby w każdym wersie tekstu. Następnie odczytaj dowolną zwrotkę, dzieląc wyrazy na sylaby. Co zauważasz? Jak powtarzająca się liczba sylab może wpływać na recytację wiersza?

Nowa wiadomość

Regularne powtarzanie się różnych elementów w wierszu, na przykład jednakowej liczby sylab w kolejnych wersach, nazywa się **rytmem**.

10. Posłuchaj melodii *Mazurka Dąbrowskiego*, na przykład na stronie www.mkidn.gov.pl w zakładce Kultura i dziedzictwo → Symbole narodowe. Zapisz na kartce przymiotniki, które najtrafniej określają nastrój tej muzyki.

11. Naucz się tekstu hymnu na pamięć.

Praca w grupie

12. Opracujcie w kilkuosobowych zespołach plan szkolnych obchodów Dnia Flagi Rzeczypospolitej Polskiej, który przypada 2 maja.

- Zastanówcie się, jaka muzyka będzie odpowiednia. Jak powinniście się ubrać z okazji tego święta? W jaki sposób możecie ozdobić szkolne korytarze?
- Zadbajcie o to, aby Wasze pomysły oddawały radosny charakter święta.

Wśród ludzi

Od czasu do czasu uczestniczymy w uroczystościach, na których pojawiają się polskie symbole narodowe lub śpiewa się hymn. Jak należy się zachować w takiej sytuacji?

- Podczas śpiewania hymnu stój na baczność, czyli w pozycji wyprostowanej z rękami opuszczonymi i przylegającymi do boków. Podobnie zachowaj się, gdy ktoś wnosi flagę Polski lub sztandar Twojej szkoły.
- Kiedy ktoś wygłasza przemówienie, nie rozmawiaj i staraj się słuchać w skupieniu.
- Pamiętaj, że żucie gumy oraz trzymanie rąk w kieszeniach podczas oficjalnych uroczystości jest niekulturalne.

Poszukaj w internecie informacji o najważniejszych świętach narodowych w Polsce. Zapisz ich nazwy w zeszycie.

Pan Tadeusz

O lekturze słów kilka

Pana Tadeusza nazywa się opowieścią o Polsce. Adam Mickiewicz pisał ten utwór, przebywając za granicą. Starał się zawrzeć w jego wersach swoją tęsknotę za ojczyzną i dobre wspomnienia o niej. Poeta przedstawił szczegółowo dawne zwyczaje polskiej szlachty, jej rozrywki, stroje, a nawet przepisy na tradycyjne potrawy, takie jak bigos. Wiele miejsca poświęcił także opisom przyrody. Krajobrazy przedstawione w *Panu Tadeuszu* należą do najpiękniejszych opisów w literaturze polskiej. Mickiewicz doskonale potrafił uchwycić słowami barwy, kształty, dźwięki i zapachy opisywanego świata, zupełnie jakby był malarzem, który tworzy obraz.

Adam Mickiewicz
(lata życia: 1798–1855)

Pisarz uważany za jednego z najważniejszych twórców polskiej kultury. Przez lata przebywał na emigracji, między innymi w Paryżu. To właśnie tu napisał *Pana Tadeusza, czyli Ostatni zajazd na Litwie*. Do innych znanych utworów poety należą również: *Dziady*, ballady *Romantyczność*, *Pani Twardowska* oraz *Oda do młodości*, *Przyjaciele*.

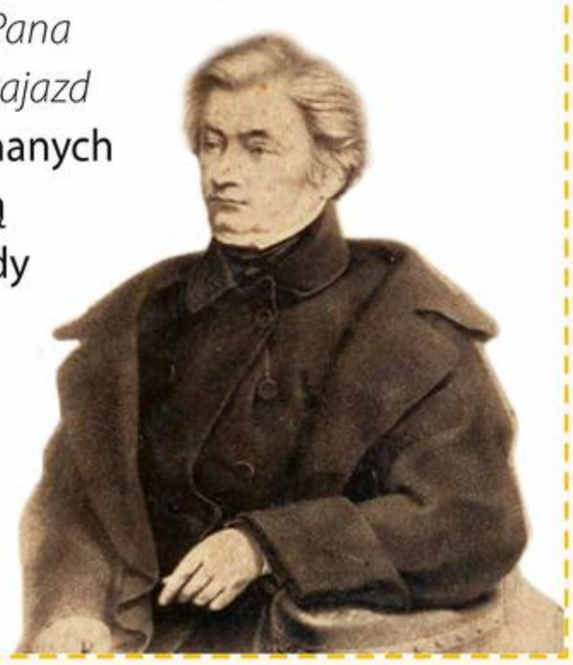

Na dużym ekranie

Na podstawie utworu Adama Mickiewicza powstał film *Pan Tadeusz* w reżyserii Andrzeja Wajdy – ekranizacja pełna dynamicznych, burzliwych wydarzeń, a zarazem wyróżniająca się humorem, urokiem i poetycką magią. Opisy przyrody znane z utworu pisarza zostały oddane za pomocą obrazów filmowych.

Pan Tadeusz, reżyseria Andrzej Wajda, 1999 rok

Ciekawostka

Na kartach *Pana Tadeusza* Adam Mickiewicz wymienił aż... 96 nazw gatunków roślin oraz 63 nazwy zwierząt, w tym 31 nazw ptaków.

Gołąb domowy

Szczygieł

Zanim przeczytasz

- Wymień skojarzenia związane ze słowem *chmura*.
- Posłuchaj wzorcowego odczytania tekstu. Podczas słuchania zwróć uwagę na opisywane widoki.

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

Adam Mickiewicz

Pan Tadeusz

Fragment

Te Państwa niebo włoskie, jak o nim słyszałem,
Błękitne, czyste, wszak to jak zamarzła woda!
Czyż nie piękniejsze stokroć[1] wiatr i niepogoda?
U nas dość głowę podnieść: ileż to widoków!
Ileż scen i obrazów z samej gry obłoków!
Bo każda chmura inna: na przykład jesienna
Pełźnie jak żółw leniwa, ulewą brzemienna[2]
I z nieba aż do ziemi spuszcza długie smugi
Jak rozwite[3] warkocze, to są deszczu strugi;
Chmura z gradem jak balon szybko z wiatrem leci,
Krągła, ciemnobłękitna, w środku żółto świeci,
Szum wielki słychać wkoło. Nawet te codzienne,
Patrzcie Państwo, te białe chmurki, jak odmienne!
Zrazu[4] jak stada dzikich gęsi lub łabędzi,
A z tyłu wiatr jak sokół do kupy je pędzi;
Ściskają się, grubieją, rosną, nowe dziwy!
Dostają krzywych karków, rozpuszczają grzywy,
Wysuwają nóg rzędy i po niebios sklepie[5]

[1] *Stokroć* – sto razy, stokrotnie; także w znaczeniu: wiele, mnóstwo razy.
[2] *Brzemienna* – ważna, obciążona, doniosła, znacząca; dawniej: *kobieta brzemienna* mówiono o kobiecie w ciąży.
[3] *Rozwite* – dziś: rozwinięte, rozpuszczone, rozplecione.
[4] *Zrazu* – dziś: najpierw, na początku.
[5] *Po niebios sklepie* – po sklepieniu niebieskim, czyli niebie.

O lekturze słów kilka

Przedstawiony fragment *Pana Tadeusza* to wypowiedź tytułowego bohatera wygłoszona w odpowiedzi na zachwyty nad pięknem włoskiego nieba.

Przydatne słowa

O osobie, która marzy, fantazjuje, rozmyśla, planuje w oderwaniu od rzeczywistości, powiemy, że **chodzi z głową w chmurach**.

Przykład użycia:
Marceli chodzi z głową w chmurach – wiecznie o wszystkim zapomina.

Przelatują jak tabun[6] rumaków po stepie[7]:
Wszystkie białe jak srebro, zmieszały się – nagle
Z ich karków rosną maszty, z grzyw szerokie żagle,
Tabun zmienia się w okręt i wspaniale płynie
Cicho, z wolna, po niebios błękitnej równinie!

[6] *Tabun* – stado, gromada, tłum.
[7] *Step* – równina pokryta trawą.

Po przeczytaniu

1. Jakie jest włoskie niebo? Do czego Tadeusz je porównuje?
→ Przypomnij sobie: porównanie, s. 338

2. Dlaczego, według tytułowego bohatera, ojczyste niebo jest piękniejsze od włoskiego?

3. Jakie trzy sceny z udziałem obłoków opisuje Tadeusz? Wymyślcie dla każdej z nich tytuł.

4. Do czego zostały porównane chmury w każdej scenie?

5. Co można powiedzieć o opisywanych chmurach? Uzupełnij tabelę.

Rodzaje chmur	Przymiotniki określające kształt, kolor, cechy	Czasowniki opisujące, co się z nimi dzieje
Chmura jesienna	?	?
Chmura gradowa	?	?
Białe chmurki	?	?

6. Co to znaczy, że białe chmurki *dostają krzywych karków, rozpuszczają grzywy, / Wysuwają nóg rzędy*? Czyje cechy zostały im nadane? Jak nazywa się ten środek wyrazu? → Przypomnij sobie: ożywienie, s. 338

Praca twórcza

7. Przyjrzyj się fotografiom przedstawiającym chmury. Zastanów się, co przypominają Ci ich kształty. Utwórz porównania, za pomocą których opiszesz przedstawione obłoki.

Jaką funkcję pełni przysłówek?

Na rozgrzewkę

- Wykonaj polecenia: najpierw z pierwszego zestawu, a następnie – z drugiego. Jak zmienił się sposób przedstawiania przez Ciebie poszczególnych czynności? Wyjaśnij przyczynę tych zmian.

Zestaw I: Uśmiechnij się. Klaśnij trzy razy w dłonie. Podskocz.
Zestaw II: Uśmiechnij się szeroko. Klaśnij głośno trzy razy w dłonie. Podskocz wysoko.

Nowa wiadomość

Przysłówki to wyrazy, które określają okoliczności i sposoby wykonywania czynności. Odpowiadają na pytania ***jak?***, ***gdzie?***, ***kiedy?***. W zdaniach łączą się z czasownikami. Przysłówek jest nieodmienną częścią mowy.

Przykłady:
walczyli (jak?) dzielnie, mieszkacie (gdzie?) blisko, wstanę (kiedy?) wcześnie

- **Wiele przysłówków pochodzi od przymiotników.**

  Przykłady:
  pięknie (piękny), szybko (szybki), mocno (mocny)

- **Niektóre przysłówki nie pochodzą od przymiotników.**

  Przykłady:
  znienacka, bardzo, natychmiast

Czas na ćwiczenia

1. Połącz w pary czasowniki i przysłówki. Ułóż zdanie z jednym z powstałych zwrotów.

leci, planuje, myśli, śmieje się	wesoło, wysoko, szczegółowo, poważnie

2. Podaj przysłówki o przeciwstawnym znaczeniu.

nudno opowiada – ? opowiada
? się uczy – źle się uczy
ładnie wygląda – ? wygląda
? mówi – głośno mówi
? pisze – niechlujnie pisze

3. Ułóż zdanie do każdej fotografii. W każdym z nich uwzględnij informacje o okolicznościach wykonania czynności. Skorzystaj z pytań pod zdjęciami.

jak? gdzie?

kiedy? jak?

4. **Uzupełnij zdania przysłówkami utworzonymi od podanych w nawiasach przymiotników.**

Podróżny nie boi się, że zabłądzi, tylko (odważny) ? idzie przed siebie.
Potrafi dosięgnąć aż do sufitu, a więc naprawdę (wysoki) ?.
Bardzo (mocny) ? zacisnąłem w rękach grubą linę żeglarską.
Ten krajobraz będzie (piękny) ? wyglądać na zdjęciu.

★ **5.** **Przekształć zdania tak, aby przymiotniki zastąpić pochodzącymi od nich przysłówkami.**

Przykład:
W okularach wydajesz się dorosły.
W okularach wyglądasz dorośle.

Pomalowałem doniczkę na kolor fioletowy.
Moja babcia ma słaby słuch.
Podoba mi się, że jesteś uczciwa.
Słońce sprawia, że jesteśmy weseli.

6. **Odczytaj wypowiedzi bohaterów komiksu. Uzupełnij je odpowiednimi przysłówkami.**

Zanim przeczytasz

- Poszukajcie w bibliotece lub internecie legendy o Popielu. Przygotujcie notatkę, w której wyjaśnicie, dlaczego księcia spotkała kara.

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

TAJEMNICZE ŻYCZENIE

Magdalena Grądzka

Piast Kołodziej

Fragmenty

Za rządów księcia Popiela, nieopodal Kruszwicy, mieszkał kmieć[1] zwany Piastem. Uprawiał ziemię, hodował pszczoły, a oprócz tego trudnił się kołodziejstwem – wyrabiał wozy. Wraz z żoną Rzepichą żyli sobie zgodnie i spokojnie, wychowując dzieci.

Najstarszy syn skończył właśnie siedem lat, zbliżał się czas postrzyżyn[2], obchodzonych bardzo uroczyście. Było to bardzo ważne święto, gdyż tego dnia chłopiec przechodził spod opieki matki pod pieczę ojca, pierwszy raz obcinano mu włosy i nadawano imię.

Kiedy zaproszeni przez Piasta goście już mieli zasiadać za stołem, niespodziewanie zjawiło się dwóch wędrowców. Byli to wysocy młodzieńcy, odziani w luźne, płócienne szaty. Wyglądali na bardzo zmęczonych, a ich ubrania i sandały pokrywał kurz. Przybysze stanęli w progu, pozdrowili zebranych, a potem jeden z nich przemówił:

– Wędrujemy już długo, a czeka nas jeszcze daleka droga. Pozwólcie nam ugasić pragnienie i trochę odpocząć. Prosiliśmy o gościnę u księcia Popiela, ale on kazał służbie nas wygnać.

Piast skłonił się przed wędrowcami i zaprosił ich, aby wraz ze wszystkimi zasiedli przy stole:

– Bądźcie mymi gośćmi – rzekł. – Jedzcie i pijcie do woli, i radujcie się razem z nami, gdyż dziś świętujemy postrzyżyny mego najstarszego syna.

Gdy już wszyscy zaspokoili pierwszy głód, Rzepicha przyprowadziła do izby chłopca. Malec ukląkł przed ojcem, a ten podniósł go, skropił źródlaną wodą i z powagą sięgnął po nożyce. Następnie chwycił długi kosmyk włosów nad czołem dziecka i uroczyście obciął. Uczyniwszy to, zwrócił się do tajemniczych wędrowców w te słowa:

---

[1] *Kmieć* – dawniej: zamożny gospodarz.
[2] *Postrzyżyny* – u Słowian obrzęd kończący okres dzieciństwa.

– Proszę was, zróbcie to samo co ja i nadajcie memu synowi imię, które od dziś będzie nosił.

Przybysze dokonali obrzędu postrzyżyn, a jeden z nich rzekł do chłopca:

– Od dziś będziesz się nazywał Ziemowit[3]. Niech imię to przyniesie ci szczęście i sławę.

Wypowiedziawszy te słowa, uczynił nad głową chłopca niezwykły znak. [...]

Kiedy dokonano postrzyżyn i odśpiewano obrzędowe pieśni, wszyscy udali się na cmentarz, aby modlitwą i ofiarą uczcić duchy zmarłych [...].

Po powrocie do gościnnej chaty wędrowcy pożegnali się z Piastem i Rzepichą, a odchodząc, nakreślili nad nimi ów znak, który poprzednio uczynili nad głową chłopca. Po czym powędrowali dalej i ani Piast Kołodziej, ani nikt z jego gości nie dowiedzieli się nigdy, kim byli, skąd przyszli i dokąd się udali.

Jedno tylko stało się wkrótce jasne: nie byli zwykłymi ludźmi, gdyż po ich odejściu nie ubywało jadła, choć na ucztę do Piasta przyszło jeszcze wielu gości.

Ziemowit wyrósł na dzielnego młodzieńca i dobrego człowieka, a po śmierci Popiela lud wybrał go na księcia.

Tak spełniło się życzenie tajemniczych wędrowców.

---

[3] *Ziemowit* – postać znana z historii pod imieniem Siemowit. Był on księciem Polan i przodkiem Mieszka I.

Po przeczytaniu

1. Opowiedz o wydarzeniach przedstawionych w tekście.
2. Jak sądzisz, kim mogli być tajemniczy wędrowcy?
3. Które z wydarzeń opisanych w tekście nie mogłoby dziać się w rzeczywistości?

Nowa wiadomość

Wydarzenia przedstawione w utworach literackich mogą być:

- **realistyczne**, inaczej prawdopodobne, czyli takie, które mogłyby zdarzyć się w rzeczywistości,
- **fantastyczne**, inaczej nieprawdopodobne, czyli takie, które nie mają miejsca w świecie rzeczywistym.

Postacie w utworze, podobnie jak wydarzenia, mogą być **realistyczne** lub **fantastyczne**.

4. Porozmawiaj z koleżankami i kolegami o tym, czego uczy opowieść o *Piaście Kołodzieju*. Zapisz wnioski w zeszycie.

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

W POSZUKIWANIU NOWEJ OJCZYZNY

Magdalena Grądzka

O Lechu, Czechu i Rusie

Fragmenty

Dawno, dawno temu, kiedy jeszcze wszyscy Słowianie zamieszkiwali wspólne ziemie i mówili jednym językiem, było sobie trzech braci: Lech, Czech i Rus. Żyło im się dobrze i zgodnie, a z racji swej mądrości przewodzili poszczególnym rodom.

Lecz nadszedł czas, kiedy ziemia nie mogła już wyżywić ich ludzi, w lasach zaczęło brakować zwierzyny, a w rzekach ryb.

Zebrali się więc bracia na naradę. Usiedli w cieniu rozłożystych drzew i zaczęli zastanawiać się nad tym, co mają począć dalej.

Pierwszy przemówił najstarszy, poważny Rus:

– Bracia! Tak dalej być nie może. Nasze ziemie są już tak zaludnione, że głód wkrótce zajrzy nam w oczy.

– Masz rację – przytaknął mu średni brat, Czech. – Ale cóż mamy robić?

– Powinniśmy poszukać innych siedzib dla naszych plemion[1] – odezwał się, milczący do tej pory, najmłodszy z braci, Lech.

– Dobrze radzisz! Wyruszymy, by znaleźć nowe ziemie dla naszych ludzi – powiedzieli zgodnie Czech i Rus.

Jak postanowili, tak uczynili.

Zwołali współplemieńców, aby powiadomić ich o swojej decyzji. Złożyli ofiary, zabrali posążki domowych bóstw i ruszyli w drogę.

Na czele podążały straże i hufce[2] zbrojnych, za nimi jechali trzej bracia i starszyzna[3] plemienna. W środku pochodu – na wozach lub wierzchem[4] – jechali starcy, kobiety i dzieci. Na końcu pędzono stada bydła. Zbrojni wojownicy strzegli bezpieczeństwa i pilnowali porządku.

Niełatwa to była droga. Na każdym kroku czyhały na nich różne niebezpieczeństwa, ale Słowianie szli nieustraszenie [...]. Tylko z rzadka natrafiali na osady ludzkie. Mimo zmęczenia, uparcie podążali przed siebie.

---

[1] *Plemię* – grupa ludzi żyjących na określonym obszarze i mówiących tym samym językiem.
[2] *Hufiec* – dawniej: zwarty oddział.
[3] *Starszyzna* – ludzie, którzy stoją na czele danej grupy, zbiorowości.
[4] *Wierzchem* – jazda wierzchem oznacza jazdę konno.

Nadszedł dzień rozstania. Jako pierwszy pożegnał się z braćmi Rus, który wybrał krainę bezkresnych stepów i rozległych, żyznych równin, poprzecinanych siecią szerokich rzek.

– Żegnajcie bracia i pamiętajcie o mnie! Życzę wam szczęścia – rzekł, zebrał swój lud i skierował się na północ.

Pozostali powędrowali dalej. Niebawem odłączył się od pochodu także Czech. Podążył ze swym plemieniem na południe i tam, nieopodal góry, którą zwano Rzip, na ziemi urodzajnej i bogatej, założył swoje państwo.

Najmłodszy z braci, Lech, wytrwale podążał naprzód, ale i jego wędrówka zbliżała się do końca.

Pewnego dnia orszak zatrzymał się, bo ludzie i zwierzęta byli zmęczeni i potrzebowali odpoczynku.

Podczas gdy mężczyźni rozbijali obozowisko, a kobiety przygotowywały posiłek, Lech bacznie rozglądał się wokół. Tutaj gęste lasy pełne były zwierzyny, czyste rzeki obfitowały w ryby, a słońce odbijało się w przejrzystych taflach jezior. Wydawało się, że ta kraina aż się prosi, aby w niej zamieszkać.

Późnym popołudniem Lech zwołał starszyznę plemienną, a gdy mężczyźni zasiedli przy ognisku, tak do nich przemówił:

– Wędrowaliśmy długo, szukając miejsca, które mogłoby stać się naszym nowym domem. Spójrzcie, okolica tutaj jest piękna, a żyzna ziemia wyżywi nas i nasze dzieci. Chciałbym tu pozostać, ale wcześniej wysłucham waszej rady.

Przy ognisku zapanowała cisza. Widać było, że wszyscy głęboko zastanawiają się nad słowami Lecha. W końcu głos zabrał najstarszy i najbardziej doświadczony mąż:

– Twoi bracia, Rus i Czech, dawno już założyli swe siedziby. Myślę, że i na nas przyszła wreszcie pora. Piękną ziemię wybrałeś, Lechu. Zostaniemy tutaj i zbudujemy gród[5]!

– Gdybyż jeszcze bogowie zechcieli dać nam znak, gdzie rozpocząć budowę! – westchnął Lech.

Znowu zapadła cisza. Nagle jakiś szum przerwał milczenie i ogromny cień przesunął się nad polaną.

---

[5] *Gród* – dawniej: osada.

Zaciekawieni ludzie podnieśli głowy. Ujrzeli orła, który powoli opadał na gniazdo, znajdujące się w koronie wielkiego dębu. Na tle czerwonego, przedwieczornego nieba sylwetka ptaka jaśniała ostrą bielą. [...]

– To dobra wróżba – rzekł uśmiechnięty Lech. – Tutaj się osiedlimy, a ten wspaniały ptak będzie nas zawsze ochraniał.

Tak też się stało. Na polanie zbudowano gród, a na pamiątkę orlego gniazda nazwano go Gnieznem[6]. Orzeł biały na czerwonym tle stał się herbem[7] państwa polskiego, które bierze swój początek od Lecha.

---

[6] *Gniezno* – pierwsza stolica Polski.
[7] *Herb* – charakterystyczna oznaka państwa, miasta lub rodu, umieszczana na tarczach, flagach, budynkach, monetach i innych przedmiotach.

Po przeczytaniu

1. Dlaczego Lech, Czech i Rus wyruszyli w podróż?

2. Na jakich ziemiach osiedlili się starsi bracia? Odczytaj odpowiednie akapity tekstu.

3. Co zadecydowało, że Lech i jego plemię postanowili pozostać w miejscu wybranym na odpoczynek?

4. Wyjaśnij, dlaczego pierwszą stolicę Polski nazwano Gnieznem. Jaki związek z legendą ma godło Polski?

Nowa wiadomość

Legenda to opowieść ludowa przekazywana z pokolenia na pokolenie, zawierająca elementy realistyczne oraz fantastyczne. Dotyczy ona historycznych miejsc, osób lub zdarzeń. Tematem legend mogą być na przykład początki państw i miast oraz pochodzenie zjawisk przyrody.

5. O jakim ważnym dla Polaków wydarzeniu mówi legenda *O Lechu, Czechu i Rusie*?

Praca twórcza

6. Narysuj herb Twojej miejscowości.

- Poszukaj w internecie informacji o herbie Twojej miejscowości lub miasta leżącego najbliżej Twojego miejsca zamieszkania. Dowiedz się, co oznaczają poszczególne elementy tego herbu. Jeśli Twoja miejscowość nie ma herbu, samodzielnie go zaprojektuj i przedstaw na ilustracji.

Pisownia *nie* z różnymi częściami mowy

Na rozgrzewkę

- Z podanych zdań wypisz wyrazy ze słowem *nie*. Określ, jakie to części mowy. Co zauważasz?

  Upuściłam talerz przez nieuwagę.
  Nie zabieraj mi książki, jeszcze czytam.
  Niedługo pojedziemy na wycieczkę.
  Jesteś prawdziwym niejadkiem.
  Potrawy mają nieapetyczny wygląd.
  Ten film okazał się nieciekawy.
  Nie pamiętam, gdzie położyłam zeszyt.

Nowa wiadomość

***Nie* piszemy:**

- rozdzielnie z czasownikami,

  Przykłady:
  nie pracuje, nie pomyślałem, nie będzie, nie mówić

- łącznie z rzeczownikami, przymiotnikami, przysłówkami.

  Przykłady:
  nieprzyjaciel, niewola, niecierpliwość
  niegrzeczny, nieśmiały, niewielki
  niedobrze, niespokojnie, niechętnie

Czas na ćwiczenia

1. Przepisz zdania do zeszytu, uzupełniając je odpowiednimi przymiotnikami z *nie*.

uprzejmy, śmiały, cierpliwa, koleżeński, szczera

- Janek jest [?] – wstydzi się odezwać do nowo poznanej osoby.
- Igor ma same dobre oceny, jednak nigdy nie pomaga słabszym uczniom w nauce – jest [?].
- Marysia musi od razu poznać zakończenie każdej historii – jest [?].
- Pan Wasilewski nigdy nie mówi *dzień dobry* swoim sąsiadom – jest [?].
- Maja czasami jest [?] – mówi jedno, a myśli zupełnie coś innego.

2. Wskaż wyrazy bliskoznaczne do podanych słów. Każdy z utworzonych przymiotników, przysłówków i rzeczowników powinien rozpoczynać się od *nie*.

trudno, szkodliwy, mało, smutny, wróg, bałagan, blisko

3. Przepisz dialogi do zeszytu. Pamiętaj o poprawnej pisowni *nie* z różnymi częściami mowy.

– Oj, (nie) dobrze! Właśnie zaczęło padać... Chyba (nie) pojedziemy na wycieczkę...
– (Nie) martw się! (Nie) pogoda (nie) zepsuje nam dnia! Znam świetne miejsce (nie) daleko stąd!

– Spójrz tutaj! Piękny, (nie) wielki kwiat, a taki (nie) bezpieczny – w jego liściach jest trucizna! (Nie) spodziewałam się, że w ogrodzie botanicznym rosną tak (nie) zwykłe rośliny!

★ **4.** **Narysuj historyjkę obrazkową pod tytułem *Niespodziewany gość*. Ułóż i zapisz w dymkach wypowiedzi bohaterów. Możesz skorzystać z podanych wyrazów.**

nieostrożnie, nieczynny, niedługo, nieporządek, niezręczny, nie wahać się

Ortografia w praktyce

Warto zwrócić uwagę, że jeśli do czasownika dodamy przeczenie *nie*, musimy zmienić formę łączącego się z nim rzeczownika – zamiast biernika należy użyć dopełniacza. Przykładowo: powiemy, że ktoś *umie ugotować <u>obiad</u>*, ale *nie umie ugotować <u>obiadu</u>*.

Przykłady:

- przeczytam książkę (B.) – nie przeczytam książki (D.),
- lubię komiksy (B.) – nie lubię komiksów (D.),
- przeprowadził wywiad (B.) – nie przeprowadził wywiadu (D.)

Nie z różnymi częściami mowy

Nie z rzeczownikami

Rzeczownik jest takim wyrazem, który z **nie** należy zapisywać **razem**.

Nie z czasownikami

Pamiętaj o tym, by pisać **rozłącznie nie** z czasownikami – tylko i wyłącznie.

Czas na ćwiczenia

1. Odpowiedz na pytania, korzystając ze słownictwa zgromadzonego na planszy.

- Co czuje mężczyzna z kwiatami?
- Co, według kobiety czekającej na przystanku, można zarzucić kierowcy spóźniającego się tramwaju?
- Kim dla ptaka jest kot?
- Co kot pomyślał o obserwowanym ptaku?
- Jakie są parasole, które można kupić w sklepie?
- O czym kret informuje przechodniów?

2. **Wypisz do zeszytu wszystkie przymiotniki z ilustracji. Utwórz od nich przysłówki.**

Nie z różnymi częściami mowy

Nie z przymiotnikiem

Czy to w Bytomiu, w Łomży, czy w Kłącznie, **nie** z przymiotnikiem zapisuj **łącznie**.

Nie z przysłówkiem

Nie się bardzo chętnie z przysłówkiem spotyka, jeśli ten pochodzi wprost od przymiotnika.

3. Co oznacza słowo *niebanalny*? Dopisz do niego w zeszycie dwa synonimy zaczynające się od *nie*. W tym celu skorzystaj ze słownika wyrazów bliskoznacznych.

4. Wskaż na planszy postacie, które okazały się nieuważne. Co je spotkało i dlaczego? Napisz w zeszycie, jak mogły uniknąć niebezpiecznych sytuacji.

5. O co zapytał mężczyznę w kapeluszu turysta z aparatem fotograficznym? Wybierz właściwą odpowiedź – tę, w której wszystkie wyrazy z *nie* należy zapisać łącznie.

Czy (nie)wie pan, gdzie znajdę najbliższy sklep z (nie)przemakalną odzieżą?
Szukam sklepu z bateriami – (nie)wziąłem zapasowych i mój aparat (nie)działa.
Mam (nie)typowe pytanie: czy jest tu gdzieś chociaż (nie)duży sklep wędkarski?

GDY NA BAŁTYKU SZALEJE SZTORM...

Magdalena Grądzka

Jurata, królowa Bałtyku

Fragmenty

Przed wiekami, w niedostępnych głębinach Bałtyku wznosił się wspaniały bursztynowy pałac. Mieszkała w nim piękna i dobra królowa morza – Jurata.

Panowała nad wszystkimi morskimi stworzeniami, otaczając je najtroskliwszą opieką. Nikomu, nawet najmniejszemu ślimakowi, nie pozwoliła zrobić krzywdy. [...]

Pewnego dnia doniesiono Juracie, że jakiś młody rybak zarzuca w morze sieci i łowi ryby. Dobra królowa wybuchła wielkim gniewem. [...]

Wkrótce w przepięknej, bursztynowej łodzi płynęła po wodach Bałtyku władczyni morza, a w ślad za nią w wielkich muszlach podążały syreny. Ich czarodziejski śpiew niósł się ku lądowi.

Młody rybak właśnie rozwijał na brzegu swoje sieci. W pewnej chwili jego uszu dobiegły zniewalające dźwięki. Podniósł głowę i spojrzał w stronę morza. Na widok pięknej królowej zadrżało z zachwytu jego serce; uśmiechnął się do niej promiennie. I stało się coś, czego nie przewidziała Jurata. Opuścił ją cały gniew i pragnienie zemsty. Nie mogła wprost oderwać oczu od pięknego młodzieńca. I wtedy zrozumiała, że pokochała go całym sercem. [...]

– Jestem Jurata, królowa Bałtyku. Przypłynęłam, aby ukarać cię za to, że naruszyłeś spokój i prawa mego wodnego królestwa. Pokochałam cię od pierwszego wejrzenia. Przebaczę ci jednak, jeśli odwzajemnisz moją miłość.

Rybak spojrzał głęboko w zielone oczy królowej i odpowiedział:

– Wybacz mi, pani. I ja cię pokochałem. Będę ci wierny do końca życia.

– Każdego wieczoru przypłynę zatem na spotkanie z tobą. Moje serce należy odtąd do ciebie – odrzekła Jurata.

Po tych słowach orszak znikł wśród morskich fal. [...]

Jurata dotrzymała słowa i co wieczór przybywała na spotkanie z rybakiem.

Niestety, ich szczęście nie trwało długo.

Władca burz, Perkun, nie darował Juracie, że pokochała człowieka.

Pewnej nocy cisnął gromem w jej bursztynowy pałac. Runęły z hukiem złociste ściany, grzebiąc dobrą królową.

Zemsta Perkuna dosięgła również rybaka: wzburzone fale morskie roztrzaskały jego łódź, a jego samego wir wciągnął aż na samo dno. Tam, przykuty do podwodnej skały, cierpi do dziś.

Ilekroć na Bałtyku rozszaleje się sztorm, wicher przynosi z głębin jęki nieszczęśliwego kochanka, a fale wyrzucają na brzeg kawałki bursztynu – szczątki wspaniałego pałacu pięknej Juraty.

Po przeczytaniu

1. Gdzie odbywają się wydarzenia przedstawione w legendzie?

2. Dlaczego Jurata wybuchła gniewem? Jak zmieniły się jej uczucia, gdy spotkała młodzieńca?

3. Co było powodem zemsty Perkuna? W jaki sposób ukarał Juratę i rybaka?

4. Wymień wydarzenia fantastyczne opisane w utworze.

5. Co – zgodnie z utworem – można usłyszeć i znaleźć nad Bałtykiem, gdy szaleje sztorm?

★ **6.** Ustal, które cechy utworu *Jurata, królowa Bałtyku* dowodzą, że jest on legendą.

→ **7.** Odszukaj w tekście wyrazy z *ó* i *u*, których brakuje w podanych zdaniach. **Zapisz te słowa w zeszycie. Uzasadnij ich pisownię.**

Jurata była piękną i mądrą ☐ morza. W przepięknej, ☐ łodzi płynęła po wodach Bałtyku. Gdy ☐ rybaka, ☐, że pokochała go całym sercem. Jurata co ☐ przybywała na spotkanie z rybakiem.

Praca w grupie

8. **Dowiedzcie się, jakie legendy są związane z regionem, w którym mieszkacie. Przedstawcie jedną z nich.**

- Przygotujcie prezentację wybranego utworu.
- Opowiedzcie legendę w klasie. Zadbajcie o to, aby przedstawić Waszą historię w sposób interesujący dla słuchaczy.
- Zadaniem koleżanek i kolegów będzie wybór najciekawszej opowieści.

Praca twórcza

9. Wyobraź sobie, że przygotowujesz efekty dźwiękowe do przedstawienia pod tytułem *Jurata, królowa Bałtyku*. Jakich przedmiotów użyjesz, aby oddać czarodziejski śpiew syren i dźwięk sztormu wyrażający gniew Perkuna?

Jak napisać plan wydarzeń?

Aby bez trudu zapamiętać najważniejsze wydarzenia z przeczytanego tekstu, najlepiej kolejno wypisać je w punktach, czyli sporządzić **plan wydarzeń**. Dzięki niemu łatwiej Ci będzie opowiedzieć o przeczytanym tekście lub napisać na jego temat wypracowanie.

Rozróżniamy dwa rodzaje planów wydarzeń:

- **plan ramowy** – przedstawia tylko najważniejsze wydarzenia,
- **plan szczegółowy** – uwzględnia wszystkie zdarzenia, także te mniej istotne.

Plan wydarzeń

Przydatne słowa

- **przykładowe czasowniki i utworzone od nich rzeczowniki:** przybyć – przybycie, wyjechać – wyjazd, podróżować – podróż, wędrować – wędrówka, wyprawić się – wyprawa, powrócić – powrót, wybrać – wybór, walczyć – walka, zaręczyć się – zaręczyny, poślubić – ślub, spotkać – spotkanie, poprosić – prośba, opowiedzieć – opowiadanie, rozmawiać – rozmowa, naradzać się – narada, zaginąć – zaginięcie, dyskutować – dyskusja, kłócić się – kłótnia, poszukiwać – poszukiwania, podarować – dar, próbować – próba, przygotować – przygotowania, pomagać – pomoc, uratować – uratowanie – ratunek, uciekać – ucieczka, porwać – porwanie, napaść – napad, pożegnać – pożegnanie

Jak napisać plan wydarzeń?

- Podczas czytania notuj na bieżąco wydarzenia, które wydają Ci się najważniejsze.
- Ustal, które zdarzenia są najistotniejsze – przedstawisz je w formie głównych punktów planu. Pozostałe wydarzenia zapisz jako podpunkty.
- Wszystkie wydarzenia zapisuj po kolei, tak jak występują w tekście, następnie je ponumeruj.
- Zadbaj o zwięzłość tworzonego planu – zamieść w nim tylko niezbędne informacje, zrezygnuj z dodatkowych określeń.
- Unikaj powtarzania tych samych słów – stosuj wyrazy lub sformułowania bliskoznaczne, zwłaszcza nazywając bohaterów tekstu, na przykład: *Piast – gościnny gospodarz*.
- Pamiętaj, że wszystkie punkty powinny być tak samo sformułowane, to znaczy albo zawierać czasowniki, na przykład:

  1. Bohaterowie decydują się na podróż.
  2. Rus żegna braci.

  albo rzeczowniki, które nazywają czynności lub stany, na przykład:

  1. Decyzja bohaterów o podróży.
  2. Pożegnanie braci przez Rusa.

Jak napisać plan wydarzeń?

Szczegółowy plan wydarzeń do legendy „Jurata, królowa Bałtyku”

1. Spokojne panowanie Juraty.

2. Pojawienie się na morzu rybaka.

a) Połów ryb przez mężczyznę.

b) Wybuch gniewu Juraty.

3. Spotkanie Juraty i rybaka.

a) Zachwyt młodzieńca.

b) Obdarzenie uczuciem człowieka.

c) Rozmowa zakochanych.

4. Wieczorne spotkania Juraty i rybaka.

5. Zazdrość i zemsta Perkuna.

a) Zniszczenie pałacu i zabójstwo królowej.

b) Zniszczenie łodzi i uwięzienie rybaka.

główne wydarzenia ujęte w punktach

pozostałe zdarzenia w formie podpunktów

Czas na ćwiczenia

1. **Od podanych czasowników utwórz rzeczowniki.**

śpiewać, spacerować, zbierać, przygotować

Przykład:
zdobywać – zdobycie

★ **2.** **Przekształć według wzoru plan wydarzeń do legendy** *Piast Kołodziej.*

Przykład:
Na uroczystości zjawiają się dwaj wędrowcy. → Pojawienie się wędrowców na uroczystości.

1. Na uroczystości zjawiają się dwaj wędrowcy.
2. Piast zaprasza nieznajomych do stołu.
3. Gospodarz zachęca tajemniczych gości do dokonania postrzyżyn chłopca.
4. Nieznajomi nadają chłopcu imię Ziemowit i przepowiadają mu sławę.
5. Wędrowcy żegnają się z Piastem i opuszczają jego domostwo.
6. Na uczcie u Piasta nieustannie przybywa jedzenia dla gości.
7. Po śmierci króla Popiela ludzie wybierają dorosłego Ziemowita na księcia.

3. **Napisz w zeszycie ramowy plan wydarzeń do legendy** *O Lechu, Czechu i Rusie*.

FANTAZJA CZARNOKSIĘŻNIKA Z KRAKOWA

Jan Adamczewski

O Mistrzu Twardowskim

Fragmenty

Najsławniejszy krakowski czarnoksiężnik, pan Twardowski, mieszkał w Rynku, w narożnej kamienicy u wylotu ulicy Wiślanej, gdzie dziś mieści się redakcja „Echa Krakowa”[1]. A swoją szkołę czarnoksięską założył na Krzemionkach, tam gdzie dziś jest telewizja krakowska. Pewnego razu, właśnie w jednej ze skalnych grot na Krzemionkach, podpisał Twardowski diabelski cyrograf. Była to spisana na pergaminie obietnica, że odda swą duszę piekłu. W zamian za tę obietnicę diabeł miał spełniać wszystkie życzenia czarnoksiężnika. Twardowski zastrzegł sobie chytrze, że diabeł może mu zabrać duszę tylko w Rzymie.

Pan Twardowski był człowiekiem pełnym fantazji i życzenia miał nieraz bardzo dziwne. I tak, rozkazał raz diabłu, aby zebrał całe srebro z Polski, złożył je pod Krakowem i zasypał ziemią. Ponoć dzięki temu mamy kopalnię srebra pod Olkuszem. Innym znów razem musiał diabeł wielką skałę ustawić „do góry nogami” szczytem na ziemi – i tak oto powstała Maczuga Herkulesa w Dolinie Ojcowskiej, koło Pieskowej Skały. Dzięki diabelskiej pomocy robił Twardowski różne sztuczki [...]. Zbudował most z maku, przeniósł wiele skał spod Krakowa do Wielunia, wbił kilkadziesiąt gwoździ w jedno ziarnko maku, harcował na malowanym koniu, odbywał dalekie podróże na wielkim, kolorowym kogucie. Bawił się setnie[2] i kpił sobie z piekła. [...] Pewnego dnia do chorego podróżnego, który zatrzymał się w podmiejskiej karczmie, wezwano Twardowskiego, jako że nasz czarnoksiężnik cieszył się także sławą dobrego lekarza. Gdy Twardowski przybył do karczmy, diabeł – bo on to był, oczywiście – zawiesił nad karczmą nowy szyld i zawołał:

– Ta karczma „Rzym” się nazywa.

I już zdawało się, że ma Twardowskiego w garści[3]. Ale Twardowski i tym razem zdołał przechytrzyć diabła i uciekł na kogucie aż na Księżyc.

---

[1] „*Echo Krakowa*” – codzienna gazeta ukazująca się w Krakowie w latach 1946–1997.

[2] *Setnie* – znakomicie, wybornie.

[3] *Mieć kogoś w garści* – uzależnić kogoś lub coś od siebie, kierować, rządzić kimś lub czymś.

Po przeczytaniu

1. Opowiedz, kim był pan Twardowski.
2. Dlaczego bohater podpisał cyrograf z diabłem?
3. Co wymyślił czart, aby schwytać Twardowskiego? Jak czarnoksiężnik przechytrzył diabła?
4. Wyjaśnij, w jaki sposób legenda o panu Twardowskim tłumaczy powstanie kopalni srebra w Olkuszu i wygląd Maczugi Herkulesa w Pieskowej Skale koło Ojcowa.
5. Legendy są przekazywane z pokolenia na pokolenie. W jaki sposób Jan Adamczewski, opowiadając o legendarnej postaci, nawiązuje do czasów sobie współczesnych?
6. Zapisz w zeszycie wyrazy bliskoznaczne do podanych słów. W razie trudności skorzystaj z odpowiedniego słownika.

przechytrzyć, *harce*, *sprytny*, *diabeł*

★ 7. Wyjaśnij znaczenie podanych powiedzeń.

Co nagle, to po diable.
Jak się człowiek spieszy, to się diabeł cieszy.

Zanim przeczytasz

- Przypomnij sobie z tekstu o panu Twardowskim, zamieszczonego na stronie 176:
  – jakie zadania tytułowy bohater zlecił diabłu,
  – w jaki sposób czart zwabił Twardowskiego do karczmy,
  – co się wydarzyło w zakończeniu utworu.

Adam Mickiewicz

Pani Twardowska

Jedzą, piją, lulki[1] palą,
Tańce, hulanka[2], swawola[3];
Ledwie karczmy nie rozwalą,
Cha cha, chi chi, hejza, hola!

[1] *Lulka* – dawniej: fajka.
[2] *Hulanka* – huczna zabawa.
[3] *Swawola* – beztroska, zabawa.

Twardowski siadł w końcu stoła,
Podparł się w boki jak basza[4];
„Hulaj dusza! hulaj!” – woła,
Śmieszy, tumani[5], przestrasza.

Żołnierzowi, co grał zucha,
Wszystkich łaje[6] i potrąca,
Świsnął szablą koło ucha,
Już z żołnierza masz zająca.

Na patrona[7] z trybunału,
Co milczkiem wypróżniał rondel,
Zadzwonił kieską[8] pomału,
Z patrona robi się kondel[9].

Szewcu[10] w nos wyciął trzy szczutki[11],
Do łba przymknął trzy rureczki,
Cmoknął, cmok, i gdańskiej wódki
Wytoczył ze łba pół beczki.

Wtem gdy wódkę pił z kielicha,
Kielich zaświstał, zazgrzytał;
Patrzy na dno: co u licha?
Po coś tu, kumie[12], zawitał?

Diablik to był w wódce na dnie,
Istny Niemiec, sztuczka kusa[13];
Skłonił się gościom układnie[14],
Zdjął kapelusz i dał susa.

[4] *Basza* – dostojnik w państwie tureckim.
[5] *Tumanić* – celowo wprowadzać kogoś w błąd, zwodzić kogoś.
[6] *Łajać* – strofować, ganić.
[7] *Patron* – adwokat.
[8] *Kieska* – woreczek z pieniędzmi.
[9] *Kondel* – kundel, pies.
[10] *Szewcu* – dziś: szewcowi.
[11] *Szczutka* – prztyczek.
[12] *Kum* – potocznie przyjaciel, towarzysz.
[13] *Sztuczka kusa* – diabelska sztuczka.
[14] *Układnie* – w sposób bardzo uprzejmy.

Z kielicha aż na podłogę
Pada, rośnie na dwa łokcie,
Nos jak haczyk, kurzą nogę
I krogulcze[15] ma paznokcie.

„A! Twardowski, witam, bracie".
To mówiąc, bieży obcesem[16]:
„Cóż to, czyliż mię nie znacie?
Jestem Mefistofelesem.

Wszak ze mnąś[17] na Łysej Górze
Robił o duszę zapisy;
Cyrograf na byczej skórze
Podpisałeś ty, i bisy[18].

Miały słuchać twego rymu;
Ty, jak dwa lata przebiegą[19],
Miałeś pojechać do Rzymu,
By cię tam porwać jak swego.

Już i siedem lat uciekło,
Cyrograf nadal nie służy;
Ty, czarami dręcząc piekło,
Ani myślisz o podróży.

Ale zemsta, choć leniwa,
Nagnała cię w nasze sieci;
Ta karczma Rzym się nazywa,
Kładę areszt na waszeci[20]".

---

[15] *Krogulczy* – taki, jak u krogulca, drapieżnego ptaka z rodziny jastrzębi.
[16] *Obcesem* – natrętnie, zuchwale.
[17] *Ze mnąś* – dzisiaj: ze mną żeś.
[18] *Bis (bies)* – dawniej: czart, diabeł.
[19] *Przebiegą* – miną.
[20] *Waszeć* – jeden z tytułów, jakim zwracała się do siebie szlachta, skrót od *Waszmość* i *Wasza Miłość*.

Twardowski ku drzwiom się kwapił
Na takie *dictum acerbum*[21];
Diabeł za kontusz[22] ułapił:
„A gdzie jest *nobile verbum*[23]?”

Co tu począć? – kusa rada[24],
Przyjdzie już nałożyć głową.
Twardowski na koncept[25] wpada
I zadaje trudność nową.

„Patrz w kontrakt, Mefistofilu,
Tam warunki takie stoją:
Po latach tylu a tylu,
Gdy przyjdziesz brać duszę moją,

Będę miał prawo trzy razy
Zaprząc ciebie do roboty;
A ty najtwardsze rozkazy
Musisz spełnić co do joty[26].

Patrz, oto jest karczmy godło,
Koń malowany na płótnie;
Ja chcę mu wskoczyć na siodło,
A koń niech z kopyta utnie.

Skręć mi przy tym biczyk z piasku,
Żebym miał czym konia chłostać,
I wymuruj gmach w tym lasku,
Bym miał gdzie na popas[27] zostać.

---

[21] *Dictum acerbum* – z języka łacińskiego: przykre powiedzenie.
[22] *Kontusz* – staropolski wierzchni strój męski, długa suknia zapinana z przodu, z rozciętymi rękawami.
[23] *Nobile verbum* – z języka łacińskiego: słowo szlacheckie, którego trzeba dotrzymać pod groźbą utraty honoru.
[24] *Kusa rada* – trudna rada.
[25] *Koncept* – inaczej: pomysł.
[26] *Co do joty* – inaczej: bardzo dokładnie, co do najdrobniejszych szczegółów.
[27] *Popas* – przerwa w podróży, aby nakarmić i napoić konie; postój.

Gmach będzie z ziarnek orzecha,
Wysoki pod szczyt Krępaku[28],
Z bród żydowskich ma być strzecha,
Pobita nasieniem z maku.

Patrz, oto na miarę ćwieczek[29],
Cal[30] gruby, długi trzy cale,
W każde z makowych ziareczek
Wbij mi takie trzy bratnale[31]".

Mefistofil duchem skoczy,
Konia czyści, karmi, poi,
Potem bicz z piasku utoczy
I już w gotowości stoi.

Twardowski dosiadł biegusa,
Probuje podskoków, zwrotów,
Stępa, galopuje, kłusa[32],
Patrzy, aż i gmach już gotów.

„No! wygrałeś, panie bisie;
Lecz druga rzecz nie skończona:
Trzeba skąpać się w tej misie,
A to jest woda święcona".

Diabeł kurczy się i krztusi,
Aż zimny pot na nim bije;
Lecz pan każe, sługa musi;
Skąpał się biedak po szyję.

[28] *Krępak* – nazywano tak dawniej szczyt tatrzański uchodzący za najwyższy, czyli Łomnicę, a w szerszym znaczeniu w ogóle Tatry.

[29] *Ćwieczek* – gwóźdź z szeroką główką.

[30] *Cal* – dawna polska jednostka miary.

[31] *Bratnal (lub bretnal)* – z języka niemieckiego: duży gwóźdź do przybijania desek.

[32] *Stęp, galop, kłus* – rodzaje chodu i biegu konia.

Wyleciał potem jak z procy,
Otrząsł się, dbrum! parsknął raźnie.
– „Teraz jużeś[33] w naszej mocy,
Najgorętszam odbył[34] łaźnię”.

„Jeszcze jedno, będzie kwita[35],
Zaraz pęknie moc czartowska;
Patrzaj, oto jest kobiéta,
Moja żoneczka Twardowska.

Ja na rok u Belzebuba
Przyjmę za ciebie mieszkanie.
Niech przez ten rok moja luba[36]
Z tobą jak z mężem zostanie.

Przysiąż jej miłość, szacunek
I posłuszeństwo bez granic;
Złamiesz choć jeden warunek,
Już cała ugoda za nic”.

Diabeł do niego pół ucha,
Pół oka zwrócił do samki[37],
Niby patrzy, niby słucha,
Tymczasem już blisko klamki.

Gdy mu Twardowski dokucza,
Od drzwi, od okien odpycha,
Czmychnąwszy dziurką od klucza,
Dotąd jak czmycha, tak czmycha.

[33] *Jużeś* – dzisiaj: już jesteś.
[34] *Najgorętszam odbył* – dzisiaj: najgorętszą odbyłem.
[35] *Być kwita* – nie mieć wobec kogoś zobowiązań.
[36] *Luba* – przestarzale o wybrance serca.
[37] *Samka* – samica, tu: żartobliwie o pani Twardowskiej.

Po przeczytaniu

1. Jakie odczucia towarzyszyły Ci podczas czytania utworu Adama Mickiewicza?

2. Jak myślisz, dlaczego utwór Adama Mickiewicza nosi tytuł *Pani Twardowska*?

3. Powiedz, gdzie dzieją się wydarzenia opisane w podanym tekście. W jakim celu pojawił się w tym miejscu diabeł?

4. Czym był cyrograf podpisany przez Twardowskiego? Do czego ten dokument zobowiązywał bohatera?

5. Jakie zadania pan Twardowski powierzył diabłu? Które z nich wydają Ci się najbardziej zaskakujące?

★ **6.** Jak sądzisz, dlaczego diabeł nie chciał zostać mężem pani Twardowskiej? Czego mógł się obawiać?

7. Posłuchaj wzorcowego odczytania czterech dowolnych zwrotek tekstu. Przyjrzyj się ich budowie. Powiedz, jak rymy wpływają na brzmienie słuchanego utworu.

→ Przypomnij sobie: rytm, s. 338

→ **8.** Wskaż czasowniki w podanej zwrotce. Wyjaśnij, jaką funkcję pełnią w tekście.

Mefistofil duchem skoczy, / Konia czyści, karmi poi, / Potem bicz z piasku utoczy, /
I już w gotowości stoi.

9. Na podstawie znanych Ci utworów o panu Twardowskim oraz ilustracji przy tekście *Pani Twardowska* zredaguj opis głównego bohatera.

10. Przerysuj do zeszytu tabelę według wzoru i odpowiedz na pytania dotyczące legendy o panu Twardowskim i utworu Adama Mickiewicza. Czym różnią się historie przedstawione w porównywanych utworach?

Pytanie	Legenda o panu Twardowskim	Adam Mickiewicz, *Pani Twardowska*
Kim był pan Twardowski?	?	?
Gdzie został podpisany cyrograf?	?	?
Jakie zadania wykonał czart?	?	?
W jaki sposób udało się Twardowskiemu wymknąć ze szponów diabła?	?	?

11. Która wersja historii o panu Twardowskim bardziej Ci się podoba: przedstawiona w utworze Adama Mickiewicza czy w legendzie *O Mistrzu Twardowskim*? Uzasadnij swoje zdanie.

Zanim przeczytasz

- Poszukaj w bibliotece lub internecie legendy o Złotej Kaczce.

NIEZWYKŁE SPOTKANIE Z LEGENDĄ

Marcin Szczygielski

Klątwa dziewiątych urodzin

Fragmenty

Korytarz wpadał do wysoko sklepionej sali [...]. W ścianach nie dostrzegły okien, a mimo to w komnacie było jasno. Blask bił od złocistej wody wypełniającej owalny basen wpuszczony w podłogę. Pośrodku sadzawki kołysała się na falach Złota Kaczka. Na łebku miała lekko przekrzywioną koronę. Czytała gazetę. [...]

Kaczka poderwała dziób i wytrzeszczyła na nie oczy.

– Ludzie! I to ilu naraz! Nareszcie! – wykrzyknęła niskim głosem, a potem pośpiesznie złożyła gazetę, poprawiła skrzydłem koronę, odchrząknęła i odezwała się poważnym basem: – Witajcie, dzielni podróżnicy! Tak oto spełnia się wasze...

– Toż ta kaczka jest żywa! – zawołała z pretensją Foksi. [...]

Złota Kaczka zamilkła, z irytacją[1] wciągnęła powietrze, po czym z rozmachem trzasnęła w powierzchnię wody zwiniętą w rulon gazetą.

– Mam już tego powyżej dzioba! – wrzasnęła. – Jak długo jedna [...] plotka może krążyć po świecie?!

– Och, moja droga – ciabcia pokiwała ze smutkiem głową – plotki najczęściej są nieśmiertelne.

– Nie jestem żadna droga! – wrzasnęła kaczka. – Jeśli już, to drogi! A raczej cenny!

– Słucham? – Zdumiona Maja spojrzała na kaczkę podejrzliwie.

– Jestem Złotym Kaczorem, a nie żadną kaczką! Trzeba nie mieć oczu i rozumu, żeby tego nie dostrzec! – oświadczyła kaczka i wskazując skrzydłem swój łebek, dodała: – To jest męska korona! Damska wygląda zupełnie inaczej!

[1] *Irytacja* – zdenerwowanie, gniew.

O książce słów kilka

Przed Mają – główną bohaterką powieści – stoi nie lada zadanie! Aby uniknąć tajemniczej klątwy, do dnia swoich dziewiątych urodzin musi odnaleźć pewien przedmiot związany z historią Warszawy. Pomogą w tym zagadki skrywane przez warszawskie legendy. W poszukiwaniu wskazówek towarzyszy jej ciabcia, czyli cioteczna praprapraprababcia wraz ze swoją siostrą Monterową, niezwykły mówiący kot i zwariowana wiewiórka Foksi.
Klątwa dziewiątych urodzin to trzecia część cyklu o Mai. Poprzedzają ją książki *Czarownica piętro niżej* i *Tuczarnia motyli*.

– Ale przecież legenda... – bąknęła ciabcia.

– Legenda! – zawołał kaczor, wznosząc skrzydła do sufitu. – To nie jest żadna legenda! A przynajmniej nie ta prawdziwa! Niech to dunder[2] świśnie! [...]

– Ale może powiedz po kolei, jak było – zaproponowała ciabcia. [...]

– [...] W podziemiach Zamku Ostrogskich żył Złoty Kaczor...

– Zaczarowany – wtrąciła ciabcia. – W rzeczywistości był księżniczką.

– Czy ja wyglądam jak jakaś zaczarowana księżniczka?! – wrzasnął kaczor. – Nie jestem żadną durnowatą księżniczką!

– Księciem? – zaryzykowała Maja.

– Nie! Jestem kimś znacznie ważniejszym! Jestem sobą! Taki się wyklułem i taki mam być! [...]

– Mówię dalej. I lepiej już mi nie przerywajcie, bo zrobię tu coś okropnego!

– Może w takim razie podłóż gazetę na wszelki... – zachichotała Monterowa, ale na widok miny kaczora natychmiast zamilkła.

– W podziemiach zamku zamieszkał Złoty Kaczor. W sekretnej komnacie, w złotej sadzawce czekał na śmiałka, który zapuści się w ponure lochy, pokona przeszkody i do niego dotrze. Czekał i czekał... I czekał... [...] Po stu latach dzielny śmiałek miał go odnaleźć i poddać się ostatecznej próbie siły charakteru oraz odwagi. Gdyby ją przeszedł, otrzymałby niewyobrażalne bogactwo i koronę. Zostałby wszechpotężnym królem!

– Czego królem? – zapytała Foksi. – Całego świata? Czy Polski?

– Polski – po krótkim zastanowieniu oświadczył kaczor. – Przynajmniej na początek. [...] I pech chciał, że jedynym, który w moją legendę uwierzył, był ten gamoniowaty, leniwy szewczyk ze Starego Miasta. Lutek! Co to za imię w ogóle? – z goryczą oświadczył Kaczor. – Uczepił się legendy jak rzep psiego ogona, bo nie lubił pracować [...]. Wlazł do lochu, szukał mnie i szukał. I wreszcie znalazł. Było to rankiem...

– A potem ty poddałeś go próbie – dopowiedziała szybko ciabcia, żeby skrócić opowieść. – Dałeś mu worek dukatów i kazałeś wszystko wydać w jeden dzień. [...] A on zamiast wydać pieniądze na własne przyjemności, podzielił się nimi z żebrakiem – dodała Majka.

– Nieprawda! – krzyknął kaczor.

– Tak jest napisane w Wikipedii! – pokręciła głową dziewczynka.

---

[2] *Dunder* – dawniej żartobliwie *piorun*. *Niech to dunder świśnie* – potoczne sformułowanie o znaczeniu: *Niech przepadnie!*

– Ale nie tak było! Do krocset piorunów! – zdenerwował się kaczor. – Wziął worek dukatów, obiecał, że je wyda, a nic nie wydał! Schował je sobie w sienniku[3]! Bo w ogóle nie chciał być królem, tylko żyć do śmierci z odsetek[4] od tych moich dukatów i nic nie robić! Leń jeden. [...]

– I co dalej? – zapytała Monterowa, którą wciągnęła opowieść.

– Zorientowałem się po kilku dniach! Pojawiłem się w słupie dymu i ognia w chacie Lutka. Pytam: „Wydałeś dukaty?”. A ten się zrobił zielony ze strachu. I od razu wyszło szydło z wora! [...] Zabrałem je co do jednego, przekląłem szewczyka i zniknąłem. [...] Ten złośliwy leń wszystkim rozpowiedział, że wcale nie jestem kaczorem, tylko kaczką! – z żalem zawołał kaczor. – I to w dodatku podłą, wredną, nieużytą kaczką, która zabroniła mu podzielić się bogactwami z innymi! A potem jeszcze cwanie wymyślił tę bzdurę o żebraku i bezczelnie twierdził, że jest bardzo zadowolony z obrotu sytuacji, bo prawdziwe szczęście w życiu dają tylko zdrowie i praca! Wyobrażacie sobie? On! Jednego dnia nawet uczciwie nie przepracował!

– To z czego żył? – zaciekawiła się Monterowa.

– Z popularności, jaką zyskał dzięki tej historii – zachlipał kaczor. – Ludzie mu płacili, żeby usłyszeć opowieść. Wtedy nie było magnetofonów ani radia, trzeba było słuchać osobiście. I jego wszyscy lubili, a mnie już nikt!

Przydatne słowa

Możemy powiedzieć, że **wyszło szydło z worka**, gdy zostało ujawnione coś, co było ukrywane.

Przykład użycia:
Kacper nie zaprosił mnie na urodziny – wcale nie jest takim dobrym kolegą, za jakiego się podaje. Wyszło szydło z worka!

[3] *Siennik* – duży worek wypchany słomą lub sianem służący jako materac.
[4] *Odsetki* – pieniądze wypłacane przez banki klientom, którzy przechowują na koncie duże kwoty.

Po przeczytaniu

1. W jakich czasach dzieją się wydarzenia opisane w tekście? Co o tym świadczy?
2. Opowiedz, dlaczego Złoty Kaczor tak bardzo zdenerwował się na szewczyka.
3. Ciabcia twierdzi, że plotki są nieśmiertelne – czy zgadzasz się z tymi słowami? Jaki wpływ mogą one mieć na życie osoby, której taka zmyślona wiadomość dotyczy?
4. W jaki sposób dziś można zdobyć popularność? Jakie środki przekazu są do tego celu wykorzystywane?
5. Zwróć uwagę na sposób mówienia Złotego Kaczora: słownictwo, powiedzenia i znaki na końcu wypowiedzeń. Co zauważasz?
6. Do podanych wyrazów dopisz słowa z tekstu i wyjaśnij znaczenie tych związków.

   zrobił się zielony ze [?] uczepił się jak [?]

Joanna Kulmowa

Po co jest teatr?

Ta drabina to schody do nieba,
a ta miska nad schodami to księżyc.
Tamten miecz to zwyczajny pogrzebacz,
a z garnków są hełmy rycerzy.

Ale kto w te czary nie uwierzy?

To jest teatr.
A teatr jest po to,
żeby wszystko było inne niż dotąd.
Żeby iść do domu w zamyśleniu,
w zachwycie.

I już zawsze w misce księżyc widzieć...

Pierre-Auguste Renoir [czytaj: pier-ogist renłar], *W teatrze*, 1877 rok

Po przeczytaniu

1. O czym jest wiersz Joanny Kulmowej?
2. Jaką rolę odgrywają w teatrze: drabina, miska, pogrzebacz i garnki?
3. Dlaczego w wierszu, gdy jest mowa o teatrze, pojawia się słowo *czary*?
4. W jakim celu, według podmiotu lirycznego, istnieje teatr?

★ 5. Wyjaśnij, jakie powinno być przedstawienie teatralne, aby widz mógł *już zawsze w misce księżyc widzieć*.

Praca twórcza

6. Wyobraź sobie, że przygotowujesz przedstawienie, w którym możesz wykorzystać przedmioty przedstawione na zdjęciach. Jaką funkcję spełnią w Twoim spektaklu?

Przykład: *Miotła może być drzewem.*

Ludzie teatru

Przychodzimy do teatru, zasiadamy w wygodnych fotelach i czekamy, aż rozpocznie się spektakl. Nie zastanawiamy się raczej nad tym, jak wiele wysiłku wymagało przygotowanie przedstawienia. Podczas oglądania sztuki skupiamy uwagę na aktorach – na ich wyglądzie, gestach, mimice, sposobie mówienia. Zwracamy również uwagę na scenografię, muzykę oraz światło, które tworzą niepowtarzalny nastrój oglądanego widowiska. Te wszystkie **środki wyrazu** są rezultatem pracy całego zespołu ludzi, którzy dbają o to, abyśmy jako widzowie mogli przenieść się w wykreowany w teatrze świat.

Reżyser – jest odpowiedzialny za przygotowanie spektaklu – kieruje zespołem ludzi tworzących widowisko teatralne i czuwa nad realizacją przedstawienia. 1

Aktor – odgrywa rolę w spektaklu. 2

Scenograf – wymyśla scenografię, czyli plastyczną oprawę spektaklu teatralnego – projektuje dekoracje i kostiumy, wybiera rekwizyty. 3

Oświetleniowiec – zajmuje się oświetleniem sceny – dzięki skierowaniu strumienia światła na daną postać czy konkretny rekwizyt może na nie zwrócić uwagę widzów. 4

Choreograf – zajmuje się ruchem scenicznym, czyli tańcem oraz sposobem poruszania się aktorów na scenie. 5

Sufler – to osoba, która podczas prób i przedstawień podpowiada aktorom, gdy ci zapomną tekstu. 6

Kierownik literacki – proponuje utwory, które będą wystawiane przez teatr. 7

Dramatopisarz (dramaturg) – to autor utworów wystawianych na scenie. 8

Charakteryzator – korzysta z różnorodnych środków, takich jak makijaż, peruki, aby jak najlepiej upodobnić wygląd aktora do wyglądu odgrywanej przez niego postaci. 9

Rekwizyty – to wszystkie przedmioty, które pojawiają się w przedstawieniu, na przykład naczynia i meble. A

Kulisy – to niedostępna dla widzów część teatru znajdująca się za sceną. B

Kurtyna – oddziela scenę od widowni. C

Po przeczytaniu

1. Opowiedz, kto bierze udział w przygotowaniu przedstawienia.
2. Który z opisanych zawodów wydaje Ci się najciekawszy? Uzasadnij swoją odpowiedź.
3. Jak myślisz, jakimi cechami powinny wyróżniać się osoby, które wykonują pracę suflera i charakteryzatora?
4. Wymień elementy przedstawienia teatralnego. Który z nich jest dla Ciebie szczególnie ważny? Uzasadnij swoje zdanie.

★ 5. Przyjrzyj się fotografiom przedstawiającym różne kostiumy. W jakie role mogliby się wcielić aktorzy grający w takich strojach?

6. Opowiedz o swojej ostatniej wizycie w teatrze. Podziel się wrażeniami z obejrzanego przedstawienia.

Wśród ludzi

Zanim wybierzesz się do teatru, poznaj zasady, których powinien przestrzegać widz.

- Dowiedz się, jaką sztukę obejrzysz oraz kto jest jej autorem. Nie wypada pojawić się w teatrze i nie mieć tych podstawowych informacji.
- Sprawdź, o której godzinie spektakl się rozpoczyna. Nie możesz się spóźnić!
- Kiedy przechodzisz na swoje miejsce na widowni, odwróć się przodem (nigdy tyłem!) do osób siedzących już w Twoim rzędzie. Nie przepychaj się.
- Wyłącz telefon komórkowy, nie rozmawiaj w czasie przedstawienia.
- Podczas przerwy porozmawiaj o wrażeniach z przedstawienia z towarzyszącą Ci osobą.

? O co można zapytać osobę, z którą obejrzało się przedstawienie teatralne? Podaj własne propozycje dokończenia zamieszczonych pytań.

Jak ci się podoba...?

Co sądzisz o...?

Wanda Chotomska (urodzona w 1929 roku)

Nigdy nie chciała pisać dla dorosłych i od najmłodszych lat jej marzeniem było rymować jak Jan Brzechwa. Pierwsze swoje wiersze ułożyła w drugiej klasie szkoły podstawowej. Najpopularniejsze tomiki Wandy Chotomskiej to: *Tere-fere*, *Wiersze pod psem*, *Kram z literami*.

Wanda Chotomska

Legenda o warszawskim Bazyliszku

Fragmenty

([...] Dekoracja przedstawia rynek. Stoją kramy[1] *Garncarki, Szewca, Przekupki sprzedającej korale i lusterka.* [...]*)*

GARNCARKA: Garnki sprzedaję! Garnki!

SZEWC: Komu buty? Komu buty? Tylko u mnie takie buty!

PRZEKUPKA: Do luster, do luster, panienki, panie, kupujcie lusterka, lustro nie kłamie!

GARNCARKA: Garnki sprzedaję, garnki!

(Do Garncarki podchodzi Cebularka.)

CEBULARKA: Słyszała pani? Wczoraj znowu jeden poszedł do Bazyliszka.

GARNCARKA: Kto?

MAGDA: *(Wchodząc.)* Mój brat... Marek... [...]

CEBULARKA: Nie wróci, kochana, nie wróci. Tak samo jak tamci nie wrócili.

MAGDA: Ludzie! Pomóżcie! Chodźcie na ratunek!

GARNCARKA: Na ratunek? Dziewczyno, zastanów się, co mówisz! Dla tych, co idą do lochu, nie ma ratunku.

SZEWC: Każdy, kto tam pójdzie, zginie. Nikt nie da rady.

MAGDA: Ja wiem – jeden człowiek nie poradzi[2], ale jakbyśmy poszli wszyscy... Jakby na ratunek ruszyło całe miasto, jakby wszyscy stanęli do walki...

---

[1] *Kram* – budka na targu, w której sprzedawca wystawia swój towar.

[2] *Nie poradzić* – tu: nie dać rady, nie poradzić sobie.

GARNCARKA: Dziewczyno, zastanów się. Chcesz, żebyśmy wszyscy zginęli?

SZEWC: Nie damy rady.

(Magda płacze.)

MAGDA: Więc już nikt... Więc już nic nie pomoże Markowi?

SZEWC: Ja tam nie pójdę.

CEBULARKA: Z tych lochów nikt żywy nie wraca. Jeszcze mi życie miłe.

MAGDA: Jeśli nie chcecie iść... Jeśli nie chcecie, to ja sama pójdę! Wezmę miecz i pójdę! [...]

(Magda wychodzi na proscenium[3]. Kurtyna zasłania się.)

MAGDA: Bazyliszek ma złe oczy. Na kogo spojrzy, ten obraca się w kamień[4]. Więc jeśli spojrzy w lustro i zobaczy sam siebie?... Może też obróci się w kamień?

(Zza kurtyny wychylają się Garncarka, Cebularka i Szewc. Patrzą za schodzącą z proscenium Magdą.)

GARNCARKA: Patrzcie, wzięła lustro!

SZEWC: Z lustrem wchodzi do lochów!

CEBULARKA: Z lustrem idzie do Bazyliszka!

RAZEM: Dziewczyno! Zastanów się, co robisz!

(Znikają. Kurtyna odsłania scenę. Dekoracja przedstawia loch Bazyliszka. Półmrok, w półmroku ledwo widoczne postaci ludzi zamienionych w kamienie. Są to aktorzy przykryci szarymi płachtami materiału. Wchodzi Magda.)

MAGDA: Hop, hop – jest tam kto? Hop, hop!... Nikt się nie odzywa. Ciemno. Jeszcze ciemniej, niż myślałam... Loch wielki. Kamień, kamień... Zimne kamienie pod ręką... O Boże! Kamienne posągi! Ile tych posągów! Jakaś dziewczyna, kobieta... i trzej rycerze obróceni w kamień, i... Marek!

---

[3] *Proscenium* – z języka łacińskiego: wysunięty w stronę widowni fragment sceny, który znajduje się przed kurtyną.

[4] *Obrócić się w kamień* – zamienić się w kamień.

(Z głębi nadchodzi smok Bazyliszek. W ciemności błyszczą jego ślepia. Zionie ogniem. Ryczy:)

BAZYLISZEK: Uuuu... Kto obudził mnie ze snu? Kto przez lochy idzie tu?

MAGDA *(Cofa się gwałtownie.)*: Bazyliszek...

BAZYLISZEK: Kto tu przyszedł, ten nie wróci, zaraz w kamień się obrócisz!

MAGDA *(Szeptem.)*: Lustro... Muszę prędko zasłonić się lustrem, żeby na mnie nie spojrzał!

(Zasłania się lustrem.)

Teofil Ociepka, *Bazyliszek*, 1964 rok

BAZYLISZEK: Gdzie masz tarczę? Gdzie masz miecz? Niesiesz jakąś dziwną rzecz...

MAGDA: Bo ja... ja właśnie przyniosłam podarek. Tak, tak – podarek dla ciebie przyniosłam!

BAZYLISZEK: Złoto?

MAGDA: Nie, to nie jest złoto...

BAZYLISZEK: Srebro? Srebrem miga, srebrem błyska, muszę dar zobaczyć z bliska.

MAGDA *(Szeptem.)*: Tak, tak – zobacz. Koniecznie zobacz! Ręce mi się trzęsą. Żeby tylko tego lustra nie upuścić... Żeby nie upadło...

(Bazyliszek podchodzi do lustra, przegląda się.)

BAZYLISZEK: Jakiś potwór patrzy na mnie, zaraz mu nauczkę dam, zaraz go zamienię w kamień!

(Ryczy.)

Auuuu!... Kto to?

Przydatne słowa

O kimś, kto zwyciężył lub coś wygrał, można powiedzieć, że **odniósł sukces**. Natomiast o osobie, której się nie powiodło, mówimy, że **poniosła klęskę**.

Przykład użycia:
Szkolna drużyna siatkówki odniosła sukces w zawodach wojewódzkich – zajęła pierwsze miejsce.
Zespół, który poniósł klęskę, pogratulował wygranej zwycięzcom.

MAGDA: To ty sam! Zamieniałeś ludzi w kamień – teraz sam się w skałę zamień!
(Ciemność, gaśnie ogień Bazyliszka, potwór z rykiem przewraca się. Magdzie wylatuje z ręki lustro. Kamienne posągi ożywają, zrzucają z siebie płachty. Do Magdy podbiega Marek. Magda płacze.)

POSĄGI: Jesteśmy uratowani! Jesteśmy uratowani! [...]

(Magda przytulona do Marka płacze. Nadal panuje półmrok.)

Po przeczytaniu

1. Wymień osoby występujące we fragmencie utworu. Jak zostały zapisane ich wypowiedzi?
2. Zapisz w zeszycie szczegółowy plan wydarzeń do tekstu.
3. W jaki sposób Magda pokonała potwora? Jakimi cechami charakteru się wykazała?
4. Jak, zdaniem Magdy, powinni zachować się ludzie wobec nieszczęścia innego człowieka? Odszukaj w tekście odpowiedni cytat. Wyraź swoją opinię na ten temat.
5. ★ Odszukaj w internecie tekst *Legendy o warszawskim Bazyliszku* autorstwa Wandy Chotomskiej (na przykład na stronie www.znakomity.wordpress.com/legendy-polskie). Czym różni się on od utworu, którego fragment zamieszczono w podręczniku?

Nowa wiadomość

Dramat to utwór przeznaczony do wystawienia na scenie. Jest zbudowany z wypowiedzi bohaterów oraz wskazówek, które ułatwiają przygotowanie spektaklu.

Praca w grupie

6. W kilkusobowych zespołach opracujcie wskazówki dotyczące przedstawienia pod tytułem *Legenda o warszawskim Bazyliszku*.
   - Ustalcie, kto mógłby być reżyserem, a kto zagrałby poszczególne role.
   - Zaplanujcie, jakie rekwizyty i kostiumy będą Wam potrzebne.
   - Zaprojektujcie scenografię, uwzględniając informacje zapisane w nawiasach.
   - Ustalcie, jakie znaczenie w przedstawieniu mogłyby mieć muzyka i światło.

Podsumowanie

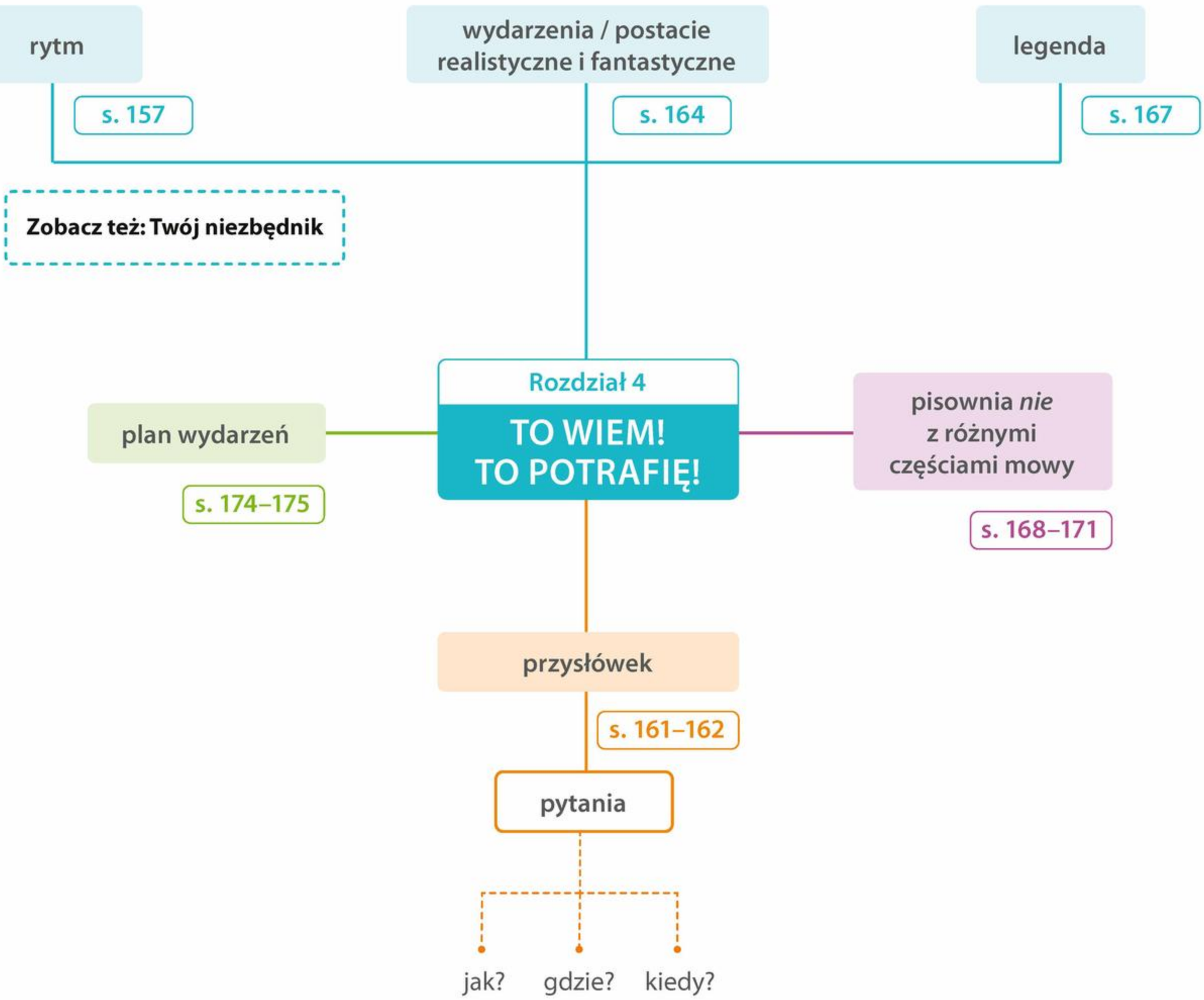

Świat kultury

- Ludzie teatru, s. 188–190
- Środki wyrazu w teatrze, s. 188
- Dramat, s. 194

Małgorzata Zaremba

Przepis na legendę – tropimy prawdę

ZAPISZ W ZESZYCIE

Fragmenty

Pamiętacie legendę o Warsie i Sawie, groźnym Bazyliszku, złotej kaczce czy poznańskich koziołkach? Sądzę, że tak. Legenda, nazywana też podaniem, ma wiele cech wspólnych z baśnią. Bohaterowie legend (podobnie jak baśni) przeżywają niezwykłe przygody. Tu też występują przedziwne postacie i tajemnicze przedmioty. Zwierzęta, a nawet rzeki, mówią ludzkim głosem. Tu też dzieją się cuda. [...]

Wydarzenia opisane w legendach zwykle działy się dawno, dawno temu, jednak są i takie utwory, w których ściśle określono nie tylko czas, ale i miejsce wydarzeń. Wiąże się to z faktem, iż w legendzie, obok fantazji, zawsze jest troszkę prawdy. Tym prawdziwym elementem może być miejscowość, która rzeczywiście istnieje, stary ratusz, który przetrwał do dziś, bohater narodowy znany z historii bądź prawdziwe wydarzenia. Legenda łączy prawdę i zmyślenie. [...]

Każdy naród ma swoje legendy, a ich tematyka jest zróżnicowana; na przykład jedna z japońskich legend opowiada o piłce nożnej. Pierwszych legend nikt nie zapisywał. Były przekazywane ustnie. Ludzie, którzy je opowiadali, często pomijali pewne fakty, a inne dodawali. Dlatego nie dowiemy się już, jaka była pierwotna wersja znanych dziś legend.

1. Na podstawie drugiego akapitu tekstu wymień trzy cechy legendy. Wybraną cechę poprzyj przykładem ze znanego Ci utworu.
2. Wymień fantastycznych bohaterów legend, o których jest mowa w tekście.
3. Małgorzata Zaremba w pierwszym akapicie wspomina o tym, że w legendach *występują przedziwne postacie*. O którym bohaterze z utworu *Pani Twardowska* można tak powiedzieć? Krótko uzasadnij swoje zdanie.
4. Wyjaśnij, dlaczego nie znamy pierwotnych wersji legend.
5. Wskaż właściwe uzupełnienie zdania.

   Autorka zawarła w tekście informację o japońskim utworze, aby potwierdzić, że *w każdym kraju występują podobne legendy / legendy dotyczą różnych tematów*.
6. Zadaj po jednym pytaniu do każdego z akapitów.

7. Wybierz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F – jeśli jest fałszywe.

W pierwszym akapicie autorka bezpośrednio zwraca się do czytelnika.	P	F
W drugim akapicie jest mowa o podobieństwie baśni i legendy.	P	F

8. Wypisz dwa przysłówki ze zdania: *Wydarzenia opisane w legendach zwykle działy się dawno*. Dopisz do nich dwa przymiotniki, od których powstały.

9. Przeczytaj zacytowany fragment tekstu, a następnie wybierz właściwe dokończenia zdań.

Pierwszych legend nikt nie zapisywał. Były przekazywane ustnie.

a) Podkreślony wyraz jest

A. przymiotnikiem. B. rzeczownikiem. C. przysłówkiem. D. czasownikiem.

b) Wyróżnione słowo informuje o

A.	sposobie przekazywania legend.
B.	czasie powstania legend.
C.	treści legend.

10. Przepisz podane wyrazy ze słowem *nie* pisanym łącznie lub rozdzielnie. Uzasadnij pisownię.

Przykład:

zgoda – niezgoda – nie z rzeczownikami piszemy łącznie

zapamiętał, groźny, daleko, dawny, prawda, opowiada

Józef Ratajczak

Legenda

Taką legendę mi pokaż,
co siedzi wciąż w jamie smoka
i kryje się w kopcu Kraka.
To jest legenda na plakat.

Taką legendę mi przyśnij,
co skacze z Wandą
do Wisły
i mieszka
w Mysiej Wieży.
Taką legendę chcę przeżyć.

Sprawdź wiedzę i umiejętności

Bo takie legendy uczą:
Śpiący Rycerze
się zbudzą,
Piast przyjdzie
i Kościuszko.
To są legendy nad łóżko.

Malować je i powiesić.
Niech zawsze nad nami płyną
w pieśni.
A potem w szkolnym zeszycie
napisać je sobie,
jak życie.

11. Jaka prośba została wyrażona w wierszu? Zacytuj wybrany fragment utworu.

12. O jakim miejscu odpowiednim dla legend jest mowa w utworze?

13. Do podanych bohaterów legend dopisz nazwy z ramki.

Wanda, *Lech*, *Bazyliszek*, *Jurata*

Bałtyk, Gniezno, Warszawa, Kraków

14. Rysunek której znanej Ci legendy warto zawiesić nad łóżkiem, bo zawiera naukę przydatną w życiu? Uzasadnij swój wybór jednym zdaniem.

15. Zacytuj sformułowania, które się powtarzają w utworze. Jaki to ma wpływ na odczytanie tekstu?

16. Na podstawie wiersza wskaż właściwe uzupełnienie zdania.

Legendy *zawierają pouczające treści* / *ułatwiają zasypianie.*

17. Jaka refleksja została wyrażona w wierszu Józefa Ratajczaka?

18. Dlaczego – Twoim zdaniem – warto przekazywać legendy kolejnym pokoleniom? W swojej odpowiedzi zastosuj co najmniej jeden przysłówek.

19. Przeczytaj ponownie legendę *Jurata, królowa Bałtyku* i ułóż do niej ramowy plan wydarzeń składający się z co najmniej pięciu punktów.

5 Baśniowe krainy

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Które z wyrazów najtrafniej oddają nastrój dzieła? Uzasadnij swój wybór.

   tajemniczy, groźny, smutny, wesoły, pogodny, beztroski, niepowtarzalny

2. Które elementy obrazu szczególnie zwracają Twoją uwagę? Wyjaśnij dlaczego.

3. Jakie dwa światy zostały przedstawione na obrazie? Który z nich jest realistyczny, a który – fantastyczny? Uzasadnij swoją odpowiedź.

4. Wyjaśnij, jak rozumiesz tytuł obrazu. Co może się zdarzyć w tej krainie?

5. Jaki związek dostrzegasz między obrazem a tytułem rozdziału?

Tomasz Sętowski,
Podróż do nieznanej krainy

farby olejne na płótnie

80 × 100 cm

prywatna kolekcja

2009 rok

Zanim przeczytasz

- Wyobraź sobie, że spotykasz dobrą wróżkę, która może spełnić Twoje życzenie. O co ją poprosisz?

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

Charles Perrault [czytaj: szarl pero]

Kopciuszek

DOBROĆ NAGRODZONA

Fragmenty
Tłumaczenie: Zofia Beszczyńska

Pewnego razu żył szlachcic, który ożenił się po raz drugi i poślubił kobietę najbardziej wyniosłą i pyszną, jaką kiedykolwiek widziano.

Miała ona dwie córki takiego samego usposobienia i podobne do niej we wszystkim.

Mąż, ze swej strony, miał córkę bezprzykładnej słodyczy i dobroci: zawdzięczała je swojej matce, najlepszej osobie na świecie.

Jeszcze zaślubiny nie dobiegły końca, a już macocha dała upust złości; nie mogła ścierpieć przymiotów dziewczyny, które czyniły jej córki tym bardziej wstrętnymi.

Przydatne słowa

Przymiot to inaczej pozytywna cecha charakteru lub właściwość czegoś.

Przykład użycia:
Przymioty Magdy sprawiają, że cieszy się sympatią wielu osób.

Obarczyła ją najgorszymi zajęciami w domu: musiała ona myć naczynia i szorować schody, czyścić pokoje pani i panienek córek; spała zaś w najwyższej części domu, na strychu, na podłym sienniku, podczas gdy jej siostry miały pokoje z parkietami, najmodniejszymi łóżkami i lustrami, w których mogły się obejrzeć od stóp do głów.

Biedna dziewczyna znosiła wszystko cierpliwie, nie śmiąc poskarżyć się ojcu z obawy przed jego gniewem, żona bowiem zawładnęła nim bez reszty. Po skończonej pracy szła odpocząć w kącie pieca, w popiele, aż wkrótce wyglądała jak okopcona, tak że w domu zaczęto wołać na nią Kocmołuch.

Młodsza z sióstr, nie tak źle wychowana jak starsza, nazywała ją Kopciuszkiem; a jednak Kopciuszek w swych łachmanach wciąż był sto razy piękniejszy od swych sióstr, mimo ich wspaniałych strojów.

Pewnego dnia królewski syn ogłosił bal, zapraszając nań wszystkich szlachetnie urodzonych. Nasze dwie panny również: były one znacznymi osobistościami w kraju. Uszczęśliwione, natychmiast zajęły się wybieraniem strojów i fryzur, w których najbardziej byłoby im do twarzy.

Nowa udręka dla Kopciuszka, który musiał prasować bieliznę i plisować[1] rękawy sióstr. One zaś mówiły tylko o tym, w co się ubiorą. [...]

Posłały po najlepszą fryzjerkę i modystkę, by sprawiła im szykowne kapelusiki, i zamówiły ozdoby od znakomitej artystki.

Zawołały Kopciuszka, by zasięgnąć jego rady, gdyż miał dobry gust. Doradzał im najlepiej, jak mógł, i zaofiarował się nawet, że ułoży im włosy, na co one chętnie przystały. Gdy je czesał, zaczęły pytać:

– A ciebie, Kopciuszku, nie uradowałoby pójście na bal?

– Niestety, panienki, żartujecie sobie ze mnie; nie jest to rzecz, która mi przystoi.

– Masz rację, na widok Kocmołucha na balu wszyscy pękaliby ze śmiechu!

Inna dziewczyna uczesałaby siostry na opak; lecz Kopciuszek miał dobre serce i ułożył im włosy doskonale.

Obie były tak pełne radości, że dwa dni nic nie jadły. Zerwały ponad tuzin[2] sznurówek od gorsetów[3], ściskając talie, by uczynić je węższymi, i ani na chwilę nie odchodziły od lustra.

Wreszcie nadszedł szczęśliwy dzień; siostry odjechały, a Kopciuszek odprowadzał je wzrokiem tak długo, jak mógł. Gdy znikły mu z oczu, wybuchnął płaczem.

– Co ci jest, moje dziecko? – spytała chrzestna matka dziewczyny, widząc ją zalaną łzami.

– Bardzo chciałabym... bardzo chciałabym... – Kopciuszek szlochał tak, że nie mógł dokończyć zdania.

Chrzestna matka, która była wróżką, spytała:

– Bardzo chciałabyś pójść na bal, prawda?

– O tak, niestety – westchnęła dziewczyna.

– A będziesz grzeczna? Wtedy sprawię, że pójdziesz – odparła chrzestna matka. Zaprowadziła Kopciuszka do swego pokoju i rzekła:

– Idź do ogrodu i przynieś mi dynię.

Dziewczyna natychmiast ścięła najpiękniejszy okaz, jaki znalazła, i zaniosła chrzestnej matce, nie mogąc odgadnąć, jak dynia miałaby jej pomóc

Przydatne słowa

Osobę lub rzecz, która jest elegancka i modna, możemy nazwać **szykowną**.

Przykład użycia:
W białej koszuli i krawacie wyglądał bardzo szykownie.

[1] *Plisować* – układać, zaprasowywać fałdy na tkaninie.
[2] *Tuzin* – dwanaście sztuk.
[3] *Gorset* – część bielizny damskiej noszona w celu nadania figurze smukłości.

w wyprawie na bal. Chrzestna matka wydrążyła owoc tak, że została tylko skorupa, i uderzyła ją różdżką, w jednej chwili zmieniając w piękną karocę, całą pozłacaną.

Następnie zajrzała do pułapki na myszy, gdzie znalazła sześć ruchliwych zwierzątek; poleciła Kopciuszkowi je uwolnić i każde po kolei uderzała różdżką, ono zaś natychmiast stawało się pięknym koniem, aż wszystkie utworzyły piękny zaprzęg z sześciu koni, mysioszaro-jabłkowitych[4]. Kłopotała się tylko, skąd weźmie stangreta[5].

– Pójdę zobaczyć, czy jest jakiś szczur w pułapce na szczury, zmienimy i jego – rzekł Kopciuszek.

– Masz rację – odparła matka chrzestna – idź i sprawdź.

Kopciuszek przyniósł pułapkę, były w niej trzy wielkie szczury. Wróżka wybrała jednego, który miał okazałą brodę, i dotykając różdżką, zmieniła w tęgiego stangreta o najpiękniejszych wąsach, jakie widziano. Następnie rzekła:

– Idź do ogrodu, za konwią[6] znajdziesz sześć jaszczurek, przynieś mi je.

Ledwie je dostała, uczyniła z nich sześciu lokajów[7] w szamerowanych[8] liberiach[9], oni zaś natychmiast wspięli się na tył karocy i stanęli tam nieruchomo, jakby przez całe życie nie robili nic innego. Wówczas wróżka rzekła Kopciuszkowi:

– A zatem masz już czym jechać na bal, nie cieszysz się?

– Tak, ale jakże tak pojadę, w tych łachmanach?

Matka chrzestna dotknęła ją różdżką i w tej samej chwili ubranie stało się suknią ze złota i srebra, całą obszytą klejnotami; następnie dała Kopciuszkowi parę szklanych pantofelków, najładniejszych na świecie.

Tak wystrojona dziewczyna wsiadła do powozu; jednakże matka chrzestna zaklęła ją na wszystko, by została na balu jedynie do północy, ostrzegając, że jeśli zabawi choć chwilę dłużej, jej karoca stanie się znowu dynią, konie myszami, lokaje jaszczurkami, a ubranie wróci do pierwotnego kształtu.

---

[4] *Jabłkowity* – kolor sierści końskiej: siwy, z ciemniejszymi plamami.

[5] *Stangret* – woźnica.

[6] *Konew* – naczynie do przenoszenia i przechowywania płynów. W narzędniku liczby pojedynczej przyjmuje formę *z konwią*.

[7] *Lokaj* – służący.

[8] *Szamerowany* – obszyty ozdobnym sznurem.

[9] *Liberia* – specjalny ubiór służby.

Kopciuszek obiecał matce chrzestnej, że nie zapomni opuścić balu przed północą, i odjechał, nie posiadając się z radości.

Królewicz, któremu oznajmiono, że właśnie przybyła jakaś znamienita[10], nikomu nieznana księżniczka, pobiegł, by ją przywitać. Podał jej rękę, gdy wysiadała z karocy, i wprowadził do sali pełnej gości. Zapadła głęboka cisza; przerwano tańce, skrzypce przestały grać, z taką uwagą podziwiano nadzwyczajną urodę nieznajomej. Słychać było jedynie stłumiony szmer głosów:

Kadr z filmu *Kopciuszek*, w reżyserii Kennetha Branagha [czytaj: keneta brenaga], 2015 rok.

– Ach, jakaż ona piękna!

Sam król, chociaż już stary, nie mógł oderwać od niej oczu i szeptem powtarzał królowej, że dawno nie widział równie pięknej i pełnej wdzięku osóbki.

Damy nie odrywały oczu od jej fryzury i sukni, by nazajutrz sprawić sobie podobne, jeśli tylko znalazłyby odpowiednio piękne tkaniny i dość zręcznych krawców.

Królewicz powiódł[11] Kopciuszka do najbardziej zaszczytnego miejsca przy stole, a następnie zaprosił do tańca. Dziewczyna tańczyła z takim wdziękiem, że podziwiano ją jeszcze bardziej. Wniesiono wspaniałe potrawy, lecz młody królewicz nie zjadł ani kęsa, tak zaprzątała go uroda dziewczyny. Ona zaś siadła obok swych sióstr; czyniła im tysiące grzeczności i dzieliła się pomarańczami i cytrynami, które ofiarował jej królewicz; bardzo je to zdumiało, gdyż zupełnie jej nie znały. Podczas gdy tak gawędziły, Kopciuszek usłyszał, jak wybiła jedenasta i trzy kwadranse: natychmiast skłonił się głęboko towarzystwu i odszedł najspieszniej, jak mógł.

Ledwie znalazł się w domu, pobiegł do matki chrzestnej i dziękując jej, wyznał, że bardzo chciałby pójść na bal również nazajutrz, ponieważ królewicz go zaprosił. Gdy opowiadał, co się działo na balu, do drzwi zapukały siostry; Kopciuszek poszedł im otworzyć.

– Jakże długo was nie było! – rzekł, ziewając, trąc oczy i przeciągając się, jakby dopiero co się obudził, gdy tymczasem od kiedy się rozstały, nie miał ochoty na sen ani przez chwilę.

Przydatne słowa

Jeśli jakaś rzecz **raduje** nasze **oko** lub **nie możemy oderwać od niej oczu**, to znaczy, że patrzymy na nią z przyjemnością.

Przykład użycia:
Widok kwitnącego bzu radował nasze oczy.
Gdy mama wróciła od fryzjera, nie mogliśmy z tatą oderwać od niej oczu.

[10] *Znamienita – znakomita, przyciągająca uwagę.*
[11] *Powiódł (powieźć) – odprowadził, zaprowadził.*

– Gdybyś poszła na bal – odparła jedna z sióstr – nie nudziłabyś się wcale: zjawiła się tam przepiękna księżniczka, najpiękniejsza, jaką kiedykolwiek widziano; czyniła nam tysiące grzeczności, częstowała pomarańczami i cytrynami.

Kopciuszek był w siódmym niebie; spytał o imię księżniczki, lecz one odparły, że nikt jej nie zna, że królewicz ogromnie się tym trapił[12] i że oddałby wszystkie skarby świata, by się dowiedzieć, kim ona jest. Kopciuszek uśmiechnął się i rzekł:

– Była więc aż tak piękna? [...] Może i ja mogłabym ją zobaczyć? Ach! Panienko Javotte [czytaj: żawot], pożycz mi żółtą suknię, którą nosisz na co dzień!

Przydatne słowa

Gdy ktoś uprzejmie chwali nasz wygląd, zachowanie lub umiejętności, mówimy, że nas **komplementuje**.

Przykład użycia:
Jesteś mądra i odważna – komplementowała mnie wychowawczyni.

– Doprawdy? – odrzekła panienka Javotte. – Już się na to zgadzam! Pożyczyć suknię takiemu paskudnemu Kocmołuchowi? Musiałabym całkiem oszaleć.

Kopciuszek spodziewał się odmowy i bardzo się z niej ucieszył, czułby się bowiem ogromnie zakłopotany, gdyby siostra zechciała spełnić jego prośbę.

Nazajutrz obie siostry znów wybrały się na bal i Kopciuszek także, i to w jeszcze piękniejszym stroju niż poprzednio. Królewicz cały czas był obok i bez ustanku obsypywał dziewczynę słodkimi słówkami[13].

Nie nudziła się ani przez chwilę i całkiem zapomniała o przestrodze matki chrzestnej, tak że słysząc, jak zegar bije północ, sądziła, iż jest dopiero jedenasta; zaraz jednak zerwała się i uciekła, zwinna niczym łania.

Królewicz pobiegł za nią, lecz nie zdołał jej pochwycić. Ujrzał szklany pantofelek, który zgubiła, i podniósł go ostrożnie. Kopciuszek wrócił do domu mocno zdyszany, bez karocy, bez lokajów i w szkaradnych łachmanach; z całej wspaniałości został tylko szklany pantofelek, taki sam jak ten zgubiony. [...]

Przydatne słowa

O ubraniach, które są dobrze dopasowane, w sam raz, mówimy, że **leżą jak ulał**.

Przykład użycia:
Ta nowa sukienka leży jak ulał.

Gdy siostry wróciły do domu, Kopciuszek spytał, czy i tym razem dobrze się bawiły i czy piękna dama była tam także. Odparły, że tak; że jednak uciekła, nim wybiła północ, i to tak żwawo, iż zgubiła jeden ze swych szklanych pantofelków, najładniejszy na świecie, i że królewicz go podniósł, a potem do końca balu nie spuszczał z niego oka: z pewnością był ogromnie zakochany w pięknej pannie, do której ów pantofelek należał.

Mówiły prawdę: po kilku dniach królewicz, przy dźwięku trąbki, ogłosił, iż poślubi tę, na której stopie pantofelek będzie leżał jak ulał. Najpierw mierzyły

[12] *Trapić się* – martwić się.
[13] *Słodkie słówka* – miłe słowa, komplementy.

go księżniczki, potem hrabianki i wszystkie panny dworu, jednak na próżno.

Zaniesiono pantofelek do dwóch sióstr, które starały się, jak mogły, by wsunąć weń stopę, lecz żadnej się to nie udało.

Kopciuszek, patrząc na nie i poznając swój pantofelek, zawołał ze śmiechem:

– Niech spróbuję, czy na mnie nie będzie pasował!

Siostry zaczęły się śmiać i obrzucać ją szyderstwami.

Szlachcic, który przyniósł pantofelek, [...] oznajmił, że tak powinno być i że dostał rozkaz, by próby dokonały wszystkie panny. Poprosił dziewczynę, by usiadła, i zbliżając pantofelek do jej małej stopy, ujrzał, że wślizgnęła się weń bez trudu, a on leżał na niej jak odlany z wosku.

Zdumienie sióstr było ogromne, lecz wzrosło jeszcze bardziej, gdy Kopciuszek wyjął z kieszeni drugi pantofelek i wsunął go na drugą stopę.

W tej chwili zjawiła się matka chrzestna i dotykając różdżką łachmanów Kopciuszka, zmieniła je w suknię jeszcze cudowniejszą niż poprzednie.

Wówczas obie siostry rozpoznały w dziewczynie piękną damę widzianą na balu. Rzuciły się jej do nóg, błagając o przebaczenie za złe traktowanie, którym przysporzyły jej tyle cierpień.

Kopciuszek podniósł je i uściskał, zapewniając, że przebacza im z całego serca i prosi, by zawsze go kochały.

Wystrojoną pannę poprowadzono do młodego królewicza; uznał, że jest bardziej zachwycająca niż kiedykolwiek, i po kilku dniach ją poślubił.

Kopciuszek, który był równie dobry jak piękny, umieścił swe siostry w pałacu i jeszcze tego samego dnia wydał za dwóch znacznych dworzan.

Przydatne słowa

O osobie, która wyśmiewa się z nas, mówiąc wiele pogardliwych, drwiących słów, możemy powiedzieć, że **obrzuca** nas **szyderstwami**.

Przykład użycia:
Dziewczynki z szóstej klasy obrzuciły mnie szyderstwami, gdy zwróciłam im uwagę, że źle się zachowują.

Po przeczytaniu

1. Które fragmenty tekstu mogą wywołać emocje? Jak nazwiesz te uczucia?
2. Wskaż w baśni sformułowania określające czas i miejsce wydarzeń.
3. Ułóż ramowy plan wydarzeń przedstawionych w utworze.
4. Opisz Kopciuszka i jego zachowanie. Odwołaj się do odpowiednich fragmentów tekstu.
5. Co można powiedzieć o siostrach Kopciuszka i macosze? Czym te postacie różnią się od tytułowej bohaterki? W swojej wypowiedzi użyj przynajmniej pięciu określeń.

6. Które zachowania bohaterów uważasz za naganne, a które są – według Ciebie – warte naśladowania?

7. Ustal, które zdarzenia, postacie i przedmioty opisane w *Kopciuszku* są fantastyczne.

Nowa wiadomość

Baśń to opowieść o niezwykłych, **fantastycznych bohaterach** i **zdarzeniach**, rozgrywająca się w bliżej nieokreślonym miejscu i czasie. Kończy się zazwyczaj zwycięstwem dobra nad złem. W baśniach występują między innymi: księżniczki, rycerze, smoki, wróżki, skrzaty, czarownice i mówiące zwierzęta. Często pojawiają się **magiczne przedmioty**, na przykład: latający kufer, czarodziejska różdżka, zaczarowany młynek.

8. Opowiedz, jaka nauka płynie z baśni o Kopciuszku.

★ 9. Zastanów się, które z wymienionych zdarzeń, znanych z baśni o Kopciuszku, mogłyby się dziać współcześnie. Podaj przykłady z życia, książki lub filmu.

ślub z księciem, *szczęśliwa odmiana losu*, *miłość od pierwszego wejrzenia*, *przyjście biednej służącej na bal*, *niespodziewana pomoc dobrej opiekunki*, *nagroda za bycie miłą i uprzejmą*

10. Jak sądzisz, dlaczego baśń o Kopciuszku cieszy się tak wielką popularnością na całym świecie?

11. Obejrzyj kadr filmowy zamieszczony na stronie 203. Który moment baśni został na nim przedstawiony? Czy pomysł reżysera odpowiada Twoim wyobrażeniom? Uzasadnij swoją odpowiedź.

→ 12. W baśniach często pojawiają się wyrazy, które mogą sprawiać trudności ortograficzne. Wymyśl ciekawy sposób na zapamiętanie pisowni podanych słów.

wr<u>ó</u><u>ż</u>ka, *ksi<u>ęż</u>niczka*, *krasnol<u>u</u>dki*, *wie<u>ż</u>a*, *kr<u>ó</u>lestwo*

Przykład:

r<u>óż</u>dżka – piszę przez *ó* i *ż*, bo kształtem przypomina mi różę

Praca w grupie

13. Zastanówcie się w zespołach nad odpowiedzią na podane pytania:

– *Jak strój wpływa na ocenę człowieka?*
– *W jaki sposób wygląd zmienia nasze postrzeganie danej osoby?*
– *Czy przy ocenie innego człowieka można kierować się tylko wyglądem?*

- Zorganizujcie w klasie dyskusję na ten temat – podzielcie się wnioskami, omówcie różnice zdań.

Wanda Chotomska

Kopciuszek

Dzisiaj bajka w stylu retro. Niech widzowie łzę obetrą.
Żadnych łez i żadnych wzruszeń, chociaż będzie to Kopciuszek.

AKT I[1]

Kopciuszek przebiera groch i jęczy:

KOPCIUSZEK
– Och! Och! Och!
Za chwilę serce pęknie mi z żalu,
bo moje siostry tańczą na balu,
a ja, sierota, groch łuskać muszę,
o, biedny, biedny ze mnie Kopciuszek!

AKT II

Zjawia się Dobra Wróżka
i mówi do Kopciuszka:

WRÓŻKA
– Aby ci serce nie pękło z żalu
i ty zatańczysz dzisiaj na balu.
Zjawiam się w roli pocieszycielki,
przynoszę suknię i pantofelki.

KOPCIUSZEK
– A gdzie pończochy są dla Kopciuszka?

WRÓŻKA
– Pójdziesz bez pończoch... –

Odrzekła Wróżka.

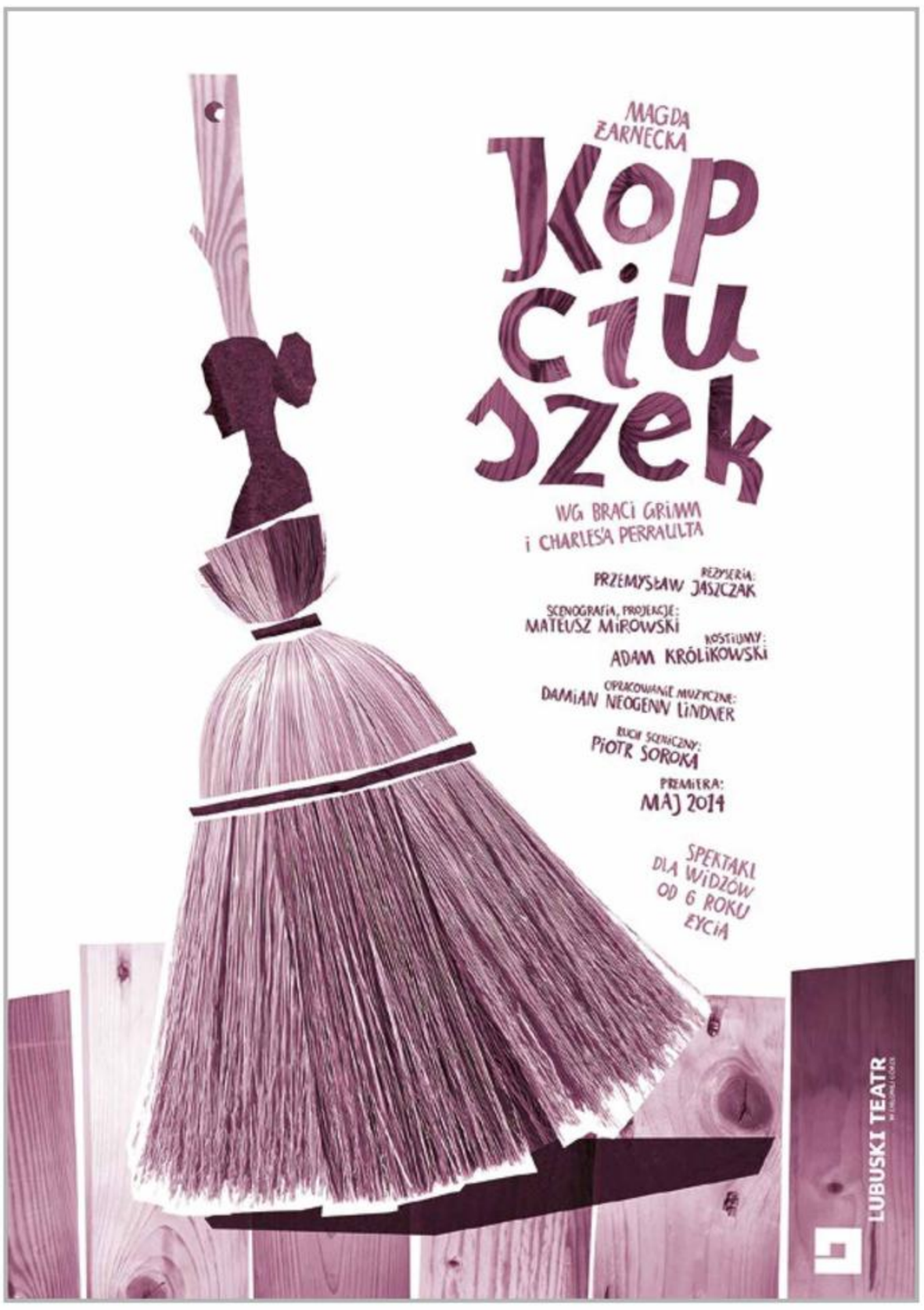

[1] Akt – to część sztuki wydzielona ze względu na zmianę miejsca lub czasu.

AKT III

Kopciuszek tańczy na balu z Księciem, wybija północ i w tym momencie z nóżki Kopciuszka spada pantofel... Tu się zanosi na katastrofę, bowiem Kopciuszek, co stwierdzam z żalem, nie umył sobie nóg przed tym balem. Przeto[2], ujrzawszy niemytą piętę, Książę wygłasza morał[3] ze wstrętem:

KSIĄŻĘ

– Nie pomoże dobra wróżka,

gdy u panny brudna nóżka!

[2] *Przeto* – tak więc.

[3] *Morał* – pouczenie wynikające z tekstu.

Po przeczytaniu

1. Opowiedz, co przydarzyło się Kopciuszkowi, bohaterce utworu Wandy Chotomskiej.
2. Jaka nauka płynie ze słów księcia?
3. Jakie podobieństwa i różnice dostrzegasz między tekstem Wandy Chotomskiej a baśnią Charles'a Perraulta?
4. Policz, ile osób wypowiada się w utworze. Razem z koleżankami i kolegami przeczytaj tekst z podziałem na role, oddając jego żartobliwy charakter.

Nowa wiadomość

Dialog to rozmowa co najmniej dwóch osób na określony temat. **Monologiem** nazywamy dłuższą wypowiedź jednej osoby kierowaną do siebie samej albo do milczącego odbiorcy – widza, słuchacza lub czytelnika.

5. Wskaż w tekście wypowiedź, która jest krótkim monologiem.
6. Przyjrzyj się plakatowi teatralnemu zamieszczonemu na poprzedniej stronie. Odpowiedz na podane pytania.
   - Które z osób przygotowujących spektakl zostały wymienione na plakacie?
   - Jak myślisz, kogo należałoby jeszcze uwzględnić w tym spisie?
   - Czego dotyczą pozostałe informacje?
   - Jak sądzisz, do którego fragmentu baśni nawiązuje ilustracja?

Praca twórcza

7. Wykonajcie w grupach plakaty teatralne do szkolnego przedstawienia opartego na dowolnie wybranej przez Was baśni.
   - Umieśćcie na plakatach informacje o czasie i miejscu przedstawienia, reżyserze oraz aktorach grających główne role. Nie zapomnijcie podać tytułu sztuki!
   - Wykonajcie ilustracje odnoszące się do treści przedstawienia.

Jak napisać zaproszenie?

Zaproszenie to forma wypowiedzi, której celem jest zachęcenie danej osoby do udziału w jakimś wydarzeniu, na przykład w uroczystości urodzinowej lub koncercie.

Zaproszenie

Przydatne słowa

- **zwroty do adresata:** Szanowni Państwo, Moi Drodzy, Drogi Piotrze, Droga Aniu
- **sformułowania:** serdecznie zapraszam, mamy zaszczyt zaprosić, miło mi zaprosić, będzie nam niezmiernie miło gościć, gorąco zapraszamy, zapraszam z całego serca, prosimy o przybycie, prosimy o wzięcie udziału, liczymy na Państwa obecność

Jak napisać zaproszenie?

- Zacznij od zwrotu do osoby, którą zamierzasz zaprosić.
- Pamiętaj, aby umieścić w zaproszeniu informacje o dacie oraz miejscu planowanego wydarzenia.
- Jeśli to niezbędne, podaj również wiadomości szczegółowe, na przykład o stroju, biletach czy konieczności okazania zaproszenia przy wejściu.
- Używaj innych sformułowań w tekście skierowanym do adresata, którego znasz, a innych – do osoby nieznajomej. Do rówieśników możesz pisać swobodniejszym językiem niż do dorosłych. Zaproszenie skierowane do przyjaciół może być utrzymane w żartobliwym tonie, a nawet rymowane.
- Zadbaj o estetyczny wygląd zaproszenia.
- Podpisz się pod tekstem.

Gdy zapraszasz kogoś osobiście, postaraj się tak dobierać słowa, aby ta osoba czuła, że naprawdę zależy Ci na jej obecności na spotkaniu. Możesz podkreślić, jak jest to ważne dla Ciebie oraz że sprawi Ci dużo radości.

adresat

czas

miejsce

informacje szczegółowe

cel spotkania

podpis nadawcy

Z wielką przyjemnością chcielibyśmy zaprosić
Maję Rafało
na uroczystą kolację i bal,
które odbędą się 25 stycznia 2017 roku
w sali Kryształowej pałacu w Liszewie.
Początek o godzinie 17.00.
Na gości czeka mnóstwo smakołyków!
Alicja i Piotr Jezierscy

W programie:
· tańce przy akompaniamencie orkiestry,
· pokaz sztucznych ogni.

Jak napisać zaproszenie?

Czas na ćwiczenia

1. Jakich informacji brakuje w podanym zaproszeniu?

Szkolny Klub Tropicieli Tajemnic
gorąco zaprasza
wszystkie osoby zainteresowane archeologią
oraz historią początków państwa polskiego
na **spotkanie,** które odbędzie się
w szkolnej sali gimnastycznej.
Początek o godzinie 13.00.

Liczba miejsc ograniczona, więc prosimy
o zgłaszanie udziału u pani od historii.

2. Ułóż i zapisz w zeszycie dwa zaproszenia na imprezy przedstawione na zdjęciach.

3. Napisz w zeszycie jedno wybrane zaproszenie skierowane do:

- koleżanek i kolegów – na Twoje urodziny,
- rodziców – na rozdanie nagród dla zwycięzców konkursu *Baśniowe zagadki*,
- babci i dziadka – na uroczysty obiad z okazji Twoich imienin,
- nauczycieli i rodziców – na szkolne przedstawienie *Śnieżka i spółka*.

Praca twórcza

4. Zapisz na kartce zaproszenie na szkolną dyskotekę organizowaną przez samorząd uczniowski. Nadaj swojej pracy ciekawą formę graficzną, odpowiednią do charakteru wydarzenia.

Jaką funkcję pełni przyimek?

Na rozgrzewkę

- Przepisz tekst do zeszytu, uzupełniając go podanymi wyrazami. Pamiętaj, aby każde zdanie rozpocząć wielką literą.

na, w, przez, do, nad, po, pod

[?] niedzielę urządziliśmy wycieczkę [?] jezioro. [?] godzinie jazdy [?] las byliśmy [?] miejscu. Rozłożyliśmy koce [?] drzewem i pobiegliśmy [?] wody.

Nowa wiadomość

Przyimek to część mowy, która się **nie odmienia** i zawsze występuje z innym wyrazem.

Przykłady przyimków:
przed, po, dla, w, o, nad, przez, pod, z, do, na

Przyimek najczęściej łączy się z rzeczownikiem, tworząc **wyrażenie przyimkowe**.

Przykłady wyrażeń przyimkowych:
pod oknem, z uśmiechem, za miesiąc, dla zabawy, przez przypadek

Czas na ćwiczenia

1. Odpowiedz, jakich przyimków brakuje w poszczególnych zdaniach. Następnie podziel wyrażenia przyimkowe na te, które wskazują miejsce, i te, które informują o czasie.

po, przed, do, w, do

Kopciuszek płakał [?] kącie, bo chciał pójść na bal. Matka chrzestna wysłała go [?] ogrodu. Już [?] chwili działy się czary. Karoca zatrzymała się [?] pałacem. Dziewczyna pamiętała, że może zostać tylko [?] północy.

2. Opisz sytuację przedstawioną na rysunku. Jakich wyrażeń przyimkowych użyjesz, aby poinformować o usytuowaniu ukazanych przedmiotów i postaci?

Świat baśni

Baśnie to opowieści, które są wytworem nieograniczonej wyobraźni pisarza. Baśniowym światem rządzi magia. Zamieszkują go niezwykli bohaterowie, mówiące zwierzęta i cudowne stwory, a przedmioty – nawet jeśli wyglądają zwyczajnie – mogą sprawiać, że spełnią się marzenia.

Hans Christian Andersen
Był duńskim pisarzem i poetą. Napisał między innymi: *Brzydkie kaczątko*, *Calineczkę*, *Królową śniegu*, *Dziewczynkę z zapałkami*. Uważał, że jego baśnie są jak pudełka – można obejrzeć opakowanie lub zajrzeć do wnętrza, by odkryć głębszy sens.

bracia Wilhelm i Jacob Grimm
Byli niemieckimi badaczami języka i literatury. Zapisywali ludowe opowieści. Na tej podstawie opracowali zbiór baśni, w którym znalazły się utwory, takie jak: *Śnieżka*, *O wilku i siedmiu koźlątkach*, *Jaś i Małgosia*, *Stoliczku, nakryj się!*.

Charles Perrault
Był francuskim pisarzem, autorem zbioru pod tytułem *Bajki Babci Gąski*, który zawierał baśnie wywodzące się z ludowych opowieści. Najbardziej znane z tych utworów to: *Tomcio Paluch*, *Czerwony Kapturek*, *Kot w butach*, *Śpiąca Królewna*, *Kopciuszek*.

Dzięki magicznej **różdżce** można rzucać zaklęcia i spełniać życzenia. Podobne właściwości ma **czarodziejska lampa** z ukrytym w niej dżinem.

Miotła i **latający dywan** to najpopularniejsze środki transportu w świecie magii. Taką samą funkcję pełni również latający kufer.

Kto nałoży **czapkę niewidkę**, staje się niewidzialny dla innych. **Siedmiomilowe buty** pozwalają jednym krokiem pokonać ogromne odległości.

Po przeczytaniu

1. Wymień tytuły baśni, których bohaterami są postacie przedstawione na planszy.
2. Która baśń jest Twoją ulubioną? Kto jest jej autorem? Uzasadnij, dlaczego najbardziej lubisz właśnie ten utwór.
3. Opowiedz krótko o właściwościach znanego Ci z baśni magicznego przedmiotu, który – według Ciebie – jest najbardziej atrakcyjny. Wymyśl, w jaki sposób ten rekwizyt mógłby Ci pomagać na co dzień.
4. Zagrajcie w skojarzenia. Wymyślcie po trzy słowa, które dotyczą dowolnie wybranej baśni. Zadaniem koleżanki lub kolegi z ławki będzie odgadnięcie tytułu utworu. Następnie zamieńcie się rolami.

Praca twórcza

5. Wymyśl krótką historię, w której opowiesz, co sprawiło, że bohaterowie baśni przedstawieni na planszy spotkali się w kolejce do sklepu.

WĘDRÓWKA PEŁNA PRZYGÓD

Jacob [czytaj: jakob] **i Wilhelm Grimm**

Kryształowa kula

Fragmenty
Tłumaczenie: Karol Barzyk

Przydatne słowa

Gdy ktoś podejmuje się trudnego zadania i naraża się na niebezpieczeństwo, mówimy o nim, że **ryzykuje**.

Przykład użycia:
Jurek nie lubi ryzykować, dlatego nigdy nie wspina się na drzewa.

Dawno temu żyła pewna czarodziejka, która miała trzech synów. Bracia bardzo kochali się nawzajem, jednak stara kobieta nie wierzyła w tę ich miłość i nie miała do nich zaufania, sądząc, że chcą wykraść jej niezwykłą moc. Dlatego postanowiła pozbawić ich wszystkich ludzkich postaci. Najstarszego zamieniła w orła, który został usidlony w skalistych górach. Często widziano go, jak zataczał na niebie ogromne okręgi. Drugiego przemieniła w wieloryba żyjącego w głębinach morskich. Widziano go jedynie wtedy, gdy czasami wynurzał się, aby wytrysnąć w górę potężną strugę wody. Obydwaj bracia mogli przybrać swoją dawną postać tylko na dwie godziny w ciągu dnia. Trzeci, najmłodszy syn, przerażony wolą swej matki, która mogła zamienić go w szalonego, dzikiego niedźwiedzia lub wilka, potajemnie uciekł.

Podczas swojej wędrówki dowiedział się, że w Zamku Złotego Słońca uwięziona została zaczarowana królewna, która czeka na wybawiciela. Jednak ten, kto spróbowałby ją uwolnić, ryzykował własne życie. Było już

dwudziestu trzech śmiałków, jednak każdy z nich zginął nędzną śmiercią. Teraz już tylko jednemu młodzieńcowi wolno było podjąć próbę uratowania królewny. Trzeci syn czarodziejki [...], dowiedziawszy się o tym wszystkim, postanowił poszukać Zamku Złotego Słońca.

Bardzo długo go poszukiwał i wciąż bezskutecznie. W końcu przypadkowo trafił do wielkiego lasu, z którego nie potrafił wyjść. Zauważył tam, w pewnej odległości od siebie, dwóch olbrzymów, którzy wzywali go do siebie ruchami rąk. Podszedł więc bliżej, a oni powiedzieli do niego:

– Kłócimy się o ten kapelusz, ponieważ nie wiemy, do kogo powinien on należeć. A ponieważ jesteśmy tak samo silni, żaden z nas nie może przezwyciężyć drugiego. Taki mały człowiek jak ty jest mądrzejszy od nas, dlatego decyzję pozostawiamy tobie.

– Jak możecie się spierać o taki stary kapelusz? – zapytał młodzieniec.

– Czy ty wiesz, jakie on posiada właściwości?! To jest kapelusz spełniający życzenia. Ktokolwiek założy go na głowę i wymyśli miejsce, gdzie chciałby się znaleźć, natychmiast się tam przeniesie.

– Dajcie mi ten kapelusz – powiedział młodzieniec – odejdę na pewną odległość, gdy zawołam na was, zaczniecie wyścig. Kto pierwszy dotrze do mnie, zostanie właścicielem kapelusza – po czym założył go na głowę, ale idąc naprzód do wskazanego wcześniej miejsca, zapomniał o olbrzymach, a myślał tylko o zaczarowanej królewnie. W końcu westchnął głęboko i zawołał:

– Ach, gdybym teraz mógł być w Zamku Złotego Słońca!

Jak tylko wypowiedział te słowa, natychmiast znalazł się na wysokiej górze przed bramą zamku.

Kiedy do niego wszedł, musiał obejść wszystkie komnaty, aby dopiero w ostatniej odnaleźć królewnę. Lecz gdy ją zobaczył, nie krył rozczarowania. Jej twarz była koloru szarego, pokryta mnóstwem zmarszczek, oczy miała zamglone, a włosy tak rude, że aż prawie czerwone.

– Czy to ty jesteś królewną, której pięknem zachwyca się cały świat? – wykrzyknął młodzieniec.

– Och – westchnęła królewna – to, co widzisz, nie jest moją prawdziwą postacią. Ludzkie oczy mogą widzieć mnie tylko taką brzydką, ale jeśli chcesz zobaczyć, jak wyglądam naprawdę, spójrz w lustro, które nie kłamie.

Przydatne słowa

Jeśli ktoś **tonie we łzach** czy **zalewa się łzami**, to znaczy, że bardzo mocno płacze.

Przykład użycia:
Paulina zalewała się łzami, gdy zaginął jej ukochany pies.

Dała mu lustro, w którym zobaczył odbicie najpiękniejszej kobiety, jaką kiedykolwiek widział. Ale zobaczył również łzy smutku, które spływały po jej policzkach.

Zauroczony zawołał:

– Moje serce nie zna lęku, więc jak mogę cię uratować?!

– Kto odnajdzie kryształową kulę i zaniesie ją czarownikowi, ten zniszczy jego moc i przywróci mi moją prawdziwą postać – odpowiedziała królewna, po czym dodała: – ale tylu już próbowało to uczynić i każdy z nich zginął. Dlatego martwię się bardzo o ciebie. [...]

– Nic nie powstrzyma mnie od chęci uwolnienia ciebie – odpowiedział pospiesznie młodzieniec – ale musisz mi powiedzieć, jak to zrobić.

– Powinieneś więc dowiedzieć się o wszystkim – odpowiedziała królewna i mówiła dalej: – gdy zejdziesz z tej góry, na której stoi Zamek Złotego Słońca, na dole, przy strumyku, będzie stał byk. Będziesz musiał z nim walczyć, a gdy szczęśliwie uda ci się go zabić, wtedy z jego ciała wyfrunie ognisty ptak chowający w swym ciele płomienne jajko. Jajko to jest niezwykłe, ponieważ zamiast żółtka jest w nim kryształowa kula. Ptak nie będzie chciał oddać jajka, dopóki go do tego nie zmusisz, jednak pamiętaj, że gdy jajko spadnie na ziemię, zapali się, a wtedy wszystko dookoła spłonie w jego płomieniach. Ponad wszystko nie możesz dopuścić do tego, ponieważ jeśli jajko stopi się w tym żarze, stopi się również kula w jego wnętrzu [...].

Tak więc młodzieniec udał się w dół, w stronę strumienia, gdzie czekał sapiący, parskający i ryczący na niego byk. Po długiej walce nóż ugodził zwierzę, które padło na ziemię. Z jego ciała wyrósł ognisty ptak i natychmiast chciał odlecieć. W tym jednak czasie nad miejscem walki przelatywał wśród chmur orzeł, starszy brat walczącego młodzieńca. Lecąc szybko w dół, natarł na ognistego ptaka i swym najmocniejszym uderzeniem dzioba zmusił go do upuszczenia jajka. Ono jednak nie spadło do morza, ale na chatkę rybacką stojącą na brzegu, która natychmiast zaczęła się dymić i palić. Wtedy na morzu zaczęły tworzyć się ogromne jak dom fale, które szybko ugasiły płomienie unoszące się nad chatką. Stało się tak za sprawą drugiego brata, wieloryba, który przepływał tamtędy i wyrzucił ogromną strugę wody. Gdy ogień był już ugaszony, młodzieniec odszukał szczęśliwie jajko, które

Przydatne słowa

Gdy ktoś okazuje nam życzliwość, chęć pomocy, mówimy, że **wyciąga do nas pomocną dłoń**.

Przykład użycia:
Już nieraz, gdy miałem kłopoty, dziadek wyciągał do mnie pomocną dłoń.

nie stopiło się w ogniu, a popękało tylko w wyniku nagłego schłodzenia w morskiej wodzie. Ale to okazało się nawet pomocne w wydobyciu kryształowej kuli.

Po tym chłopiec udał się do czarownika i pokazał mu jajko. Czarownik rzekł:

– Moja moc została zniszczona, a od tej chwili ty, młodzieńcze, stajesz się królem Zamku Złotego Słońca. Posiadasz też zdolność przywrócenia swoim braciom poprzedniej, ludzkiej postaci.

Po tym wszystkim młodzieniec udał się pospiesznie do królewny. Kiedy wbiegł do jej komnaty, ujrzał ją piękną, pełną uroku i natychmiast jej się oświadczył.

Po przeczytaniu

1. Wskaż w baśni sformułowania określające czas i miejsce wydarzeń.

2. Jakie fantastyczne przedmioty pojawiają się w utworze? Opisz ich właściwości.

3. Opowiedz o przygodach głównego bohatera baśni. Którą z nich uważasz za najbardziej niezwykłą?

4. Dzięki komu moc czarownika została zniszczona? Jaka nauka płynie z baśni *Kryształowa kula*?

5. Najmłodszy syn czarownicy nie ma mapy i nie wie, jak dotrzeć do Zamku Złotego Słońca. Pomóż mu i przygotuj dla niego w zeszycie wskazówki. Użyj podanych wyrazów.

dróżka, trzy brzozy, potężna góra, strumień, rzeka, klucz, żyto, źródło, dziupla

6. Uzupełnij podane zdania wyrażeniami przyimkowymi wyszukanymi w tekście.

Byk stał (gdzie?) ▨ ▨.
Fale powstały (dzięki czemu?) ▨, który akurat tamtędy przepływał.
Orzeł zaatakował ptaka, lecąc szybko (w którą stronę?) ▨.

7. Z liter wyrazu CZAROWNIK ułóż jak najwięcej słów. Każdej litery możesz użyć tylko raz.

Praca twórcza

8. Wyobraź sobie, że w prezencie otrzymujesz kapelusz spełniający życzenia. Jak wykorzystasz jego magiczną moc?

Jaką funkcję pełni spójnik?

Na rozgrzewkę

- Wyobraź sobie, że przez godzinę masz czarodziejską moc. Zapisz w zeszycie, jak jej użyjesz. W swoim tekście wykorzystaj na przykład słowa: *oraz*, *albo*, *ale*, *i*.

Nowa wiadomość

Spójnik to część mowy, której zadaniem jest spajanie, czyli łączenie ze sobą słów i zdań. Podobnie jak przyimek, spójnik **nie odmienia się** i nie występuje samodzielnie.

Przykłady:
i, oraz, ani, lecz, albo, lub, jednak, zatem, więc, ale, a
Rycerz chciał uratować królewnę, więc stoczył walkę ze smokiem.
Zwyciężę potwora albo zginę! – zawołał.

Czas na ćwiczenia

1. Zastąp każdy znak [?] jednym z podanych spójników.

więc, ale, natomiast, ponieważ, i

Jaś [?] Małgosia byli rodzeństwem. Chłopca cechowała odwaga, [?] dziewczynkę – bojaźliwość. Dzieci trafiły do chatki czarownicy, [?] zgubiły drogę w lesie. Wiedźma chciała je upiec, [?] uciekły, używając podstępu. Groziło im niebezpieczeństwo, [?] wszystko dobrze się skończyło.

2. **Wybierz spójniki, których brakuje w poszczególnych zdaniach.**

- Zła królowa podała Śnieżce zatrute jabłko, (oraz / lecz / natomiast / ponieważ) zazdrościła jej urody.
- Wróżka wyczarowała karetę (ani / bo / ponieważ / i) zamieniła jaszczurki w lokajów.
- Chciałbym mieć siedmiomilowe buty (więc / albo / lecz / ani) czapkę niewidkę.
- Chętnie czytam baśnie moim braciom, (i / ale / bądź / ani) nie lubię grać z nimi w piłkę.
- Hans Christian Andersen musiał lubić zwierzęta, (ale / albo / więc / gdyż) często czynił je bohaterami swoich opowieści.

3. **Zamień wyróżnione spójniki na inne o podobnym znaczeniu. Następnie zanotuj w zeszycie własne spostrzeżenie na temat prawdziwego bohatera. Użyj w nim przynajmniej jednego spójnika.**

- Prawdziwy bohater jest stanowczy, **jednak** swoje zdanie wyraża w kulturalny sposób.
- Prawdziwy bohater pamięta o imieninach swojej mamy, **dlatego** zawsze składa jej życzenia.
- Prawdziwy bohater umie stanąć w obronie słabszych **albo** pokrzywdzonych.
- Prawdziwy bohater umie się posługiwać różnymi narzędziami, **zatem** także żelazkiem oraz igłą i nitką.

Przecinki i spójniki

Na rozgrzewkę

- Przeczytaj dialog pani Kropki i pana Przecinka. Zapisz w zeszycie, jakie informacje na temat stosowania przecinka są zawarte w przedstawionej rozmowie.

Zasmucony pan Przecinek stwierdził:

– Wciąż rozmawiamy o różnych znakach interpunkcyjnych, zastanawiamy się, jakie są ważne i co potrafią zrobić. A ja? Też chciałbym, aby o mnie pamiętano!

– W takim razie dzisiaj skupimy się na panu – ochoczo zgodziła się pani Kropka. – Wszyscy zauważamy, z jak wielką wprawą oddziela pan od siebie wyrazy, żeby się nie tłoczyły i nie kłóciły ze sobą – dodała z uznaniem.

– Ja po prostu bardzo lubię porządek. I chcę, aby nasze wypowiedzi, nawet te bardzo długie, były zrozumiałe – skromnie dodał pan Przecinek.

– Czasami trudno tylko zapamiętać, kiedy w zdaniu można się pana spodziewać...

– Jest parę zasad – mówi o nich następujący wierszyk:

Przed: ŻE, ABY, ŻEBY, GDYŻ,
BO, CHOCIAŻ, ZATEM, PONIEWAŻ,
znaczek zrób, przecinek pisz,
a opuścić go się nie waż!
To nie taka trudna rzecz,
pisz przecinki, mój kolego,
przed: JEŻELI, JEŚLI, LECZ,
CZYLI, ALE, WIĘC, DLATEGO.

– Hmm, wydaje się to całkiem proste... – zamyśliła się pani Kropka.

Nowa wiadomość

- **Przecinek stawia się zawsze przed spójnikami: *że, aby, żeby, gdyż, bo, chociaż, zatem, ponieważ, jeżeli, jeśli, lecz, czyli, ale, więc, dlatego*.**

  Przykłady:
  Strzelec wyprowadził Śnieżkę do lasu, ale postanowił, że ją uwolni.
  Dziewczyna położyła się w maleńkim łóżeczku, ponieważ była bardzo zmęczona.

- **Przed spójnikami: *i, oraz, lub, albo, ani, czy* najczęściej nie stawia się przecinka.** Wyjątkiem są sytuacje, gdy spójnik powtarza się w zdaniu po raz drugi i kolejny. Stawiamy wówczas przecinek przed powtórzonym spójnikiem i kolejnym.

  Przykłady:
  Śnieżka i krasnoludki mieszkali w lesie.
  Okazało się, że i królewna, i krasnale lubią muzykę.

Czas na ćwiczenia

1. Przepisz do zeszytu historię o krasnoludku Gburku. Wstaw przecinki tam, gdzie to konieczne.

- Krasnoludek Gburek był zły i niewyspany.
- Miał dzień wolny od pracy więc chciał dłużej pospać ale obudziły go podejrzane odgłosy.
- Może to myszy harcowały w kredensie albo krasnal Gapcio upuścił jagody w spiżarni.
- Nagle coś huknęło i Gburkowi aż stanęło serce w gardle.
- W spiżarni nie mógł przecież myszkować Gapcio bo pojechał w odwiedziny do Królewny Śnieżki.
- Królewna wyszła za mąż za księcia więc nie mieszkała już w lesie z krasnalami.
- Jednak starzy przyjaciele często się odwiedzali bo bardzo za sobą tęsknili.
- Gburek był bardzo przerażony jednak odważył się uchylić drzwi od chatki żeby sprawdzić źródło hałasu.
- Jakież było jego zdziwienie gdy odkrył że to Dzięcioł Kalasanty spadł z gałęzi i leżał teraz poobijany pod drzewem.

2. Dokończ zdania. Użyj podanych spójników. Przed którymi z nich należy postawić przecinek?

PONIEWAŻ	Gburek nosił takie imię
DLATEGO	Usłyszał podejrzane odgłosy
JEDNAK	Gburek miał plany na poranne leniuchowanie
I	Królewna Śnieżka lubiła towarzystwo krasnali
WIĘC	Gburka bardzo zaintrygował hałas dochodzący sprzed domu
ALBO	Dzięcioł Kalasanty mógł się potknąć

3. Przepisz do zeszytu tekst. Uzupełnij go brakującymi spójnikami i przecinkami.

Wielu śmiałków próbowało uwolnić królewnę uwięzioną w zamku na wysokiej górze ❓ wszyscy zginęli marnie. Jedynie synowi czarodziejki udało się dostać do Zamku Złotego Słońca ❓ kiedy ujrzał królewnę ❓ rozczarował się ❓ nie była tak piękna, jak głosiła wieść. Młodzieniec musiał zdobyć kryształową kulę ❓ oddać ją czarownikowi ❓ zniszczyć zły czar rzucony na królewnę.

4. Ułóż dialog taty z dzieckiem, które na urodziny chciałoby dostać psa. Możesz użyć podanych spójników.

ale, ani, albo, jednak, więc, dlatego

5. Napisz w zeszycie kilka zdań na temat wybranej przez Ciebie postaci z baśni. Możesz skorzystać z wybranych spójników.

i, oraz, lub, albo, lecz, więc

Aleksander Puszkin (lata życia: 1799–1837)

Poeta rosyjski, autor powieści oraz baśni i legend, które tworzył na podstawie ludowych podań. Jego utwory dla dzieci przekładali na język polski Julian Tuwim – *Bajka o rybaku i złotej rybce*, *Bajka o popie i jego parobku Jołopie* – i Jan Brzechwa – *Bajka o carze Sałtanie*. Pisarz przyjaźnił się z Adamem Mickiewiczem – poeci tłumaczyli wzajemnie swoje teksty.

Aleksander Puszkin

Bajka o rybaku i rybce

Tłumaczenie: Julian Tuwim

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

GDY PRAGNIENIA SIĘ SPEŁNIAJĄ…

Mieszkał stary rybak ze swą starą
Nad samym brzegiem morza.
W starej, nędznej lepiance[1] mieszkali.
Równo lat trzydzieści i trzy lata.
Stary łowił siecią ryby w morzu,
A starucha przędła[2] swoją przędzę.
Kiedyś rybak sieć zarzucił w morze,
Powróciła sieć z iłem[3] i szlamem[4].
Po raz drugi sieć zarzucił w morze,
Powróciła z samą morską trawą.
Po raz trzeci sieć zarzucił w morze,
Sieć wróciła z jedną tylko rybką,
Ale z jaką rybką! Ze złotą!
Jak zaczęła błagać złota rybka,
Jak zaczęła mówić ludzkim głosem:
„Puść mnie, proszę, staruszku, do morza,
Cenny wykup ode mnie dostaniesz,
Każdą prośbę twą spełnię w nagrodę”.
Zląkł się stary, bardzo się zadziwił:
Lat trzydzieści i jeszcze trzy lata

[1] *Lepianka* – dom z gliny.
[2] *Prząść* – przerabiać włókna lnu, bawełny lub wełny na nici.
[3] *Ił* – szary osad powstały ze skruszonych skał.
[4] *Szlam* – muł, błoto, rozmokła ziemia.

Łowił ryby, a dotąd nie słyszał,
Żeby ryba mówiła jak człowiek.
Puścił złotą rybkę do morza
I powiedział jej łaskawe słowa:
„Pan Bóg z tobą, mała złota rybko,
Wracaj sobie na morskie głębiny,
W chłodnych falach zażywaj swobody,
A wykupu twego mi nie trzeba".

Wrócił stary do swojej staruchy,
Opowiedział jej o wielkim cudzie:
„Rybkę dzisiaj złowiłem – powiada –
Ale jaką! Nie zwyczajną – złotą!
Po naszemu rybka przemówiła,
Poprosiła: puść mnie do domu.
Drogą ceną chciała się wykupić.
Nie ważyłem się wziąć nagrody
I puściłem rybkę do morza".
Jak nie zacznie starucha wymyślać!
„Durniu – mówi – głupi niezdaro!
Nie umiałeś poprosić o wykup!
O koryto[5] byś chociaż poprosił!
Nasze stare całkiem się rozpadło".

Poszedł rybak nad błękitne morze;
Widzi: morze kołysze się z lekka.
Zaczął złotą rybkę przywoływać.
Wypłynęła rybka, zapytała:
„Czego tobie, staruszku, potrzeba?"
Rybak skłonił się nisko i mówi:
„Zmiłuj ty się, jaśnie pani rybko,
Wykrzyczała mnie moja starucha,
Ani chwili spokoju nie daje,
Mówi: Muszę mieć nowe koryto,
Bo się nasze całkiem rozleciało".

[5] *Koryto* – podłużne naczynie do pojenia i karmienia zwierząt.

Na to złota rybka odpowiada:
„Dobrze, nie martw się, idź sobie z Bogiem,
Dostaniecie nowe koryto”.

Wrócił stary do swojej staruchy,
Już starucha ma nowe koryto.
Jeszcze gorzej na męża pomstuje:
„Durniu – krzyczy – głupi niezdaro!
Wyprosiłeś, durniu, koryto!
Dużo-ć dla nas z koryta korzyści?
Zaraz wracaj, niezdaro, do rybki,
Skłoń się nisko i o chatę poproś!”

Poszedł stary nad błękitne morze
(Zamąciło się błękitne morze),
Zaczął złotą rybkę przywoływać.
Wypłynęła rybka, zapytała:
„Czego tobie, staruszku, potrzeba?”
Stary skłonił się nisko i mówi:
„Zmiłuj ty się, jaśnie pani rybko!
Jeszcze gorzej starucha pomstuje,
Ani chwili spokoju nie daje,
Chaty żąda baba swarliwa[6]”.
Na to złota rybka odpowiada:
„Dobrze, nie martw się, idź sobie z Bogiem,
Spełnię prośbę, dostaniecie chatę”.

Wrócił stary do swojej lepianki,
A z lepianki dawnej ani śladu.
Stoi przed nim chata z jasną izbą,
Z murowanym bielonym kominem,
Z dębowymi ciosanymi wroty[7].
Siedzi sobie starucha przy oknie,
Klnie starego na czym świat stoi:

[6] *Swarliwy* – kłótliwy.
[7] *Wrota* – wielkie, dwuskrzydłowe drzwi.

„Durniu – krzyczy – głupi niezdaro!
Wyprosiłeś chatę, ty durniu!
Zaraz wracaj, skłoń się rybce nisko.
Nie chcę dłużej być prostą włościanką[8],
Chcę być odtąd rodową szlachcianką!”

Poszedł stary nad błękitne morze
(Szumi, burzy się błękitne morze),
Zaczął złotą rybkę przywoływać.
Wypłynęła rybka, zapytała:
„Czego tobie, staruszku, potrzeba?”
Stary skłonił się nisko i mówi:
„Zmiłuj ty się, jaśnie pani rybko!
Babie do cna we łbie się przewraca,
Ani chwili spokoju nie daje,
Nie chce dłużej być chłopką-włościanką,
Chce być odtąd rodową szlachcianką”.
Na to złota rybka odpowiada:
„Dobrze, nie martw się, idź sobie z Bogiem!”

Wrócił stary do swojej staruchy
I cóż widzi? Pyszny[9] dwór wysoki,
Stara baba na ganku stoi
W sobolowym[10], kosztownym kubraku,
W czepcu złotem i srebrem dzierganym[11],
Naszyjniki z wielkich pereł dźwiga,
Nosi złote pierścienie na palcach,
A na nogach czerwone buciki;
Dookoła służba się uwija,
Baba ludzi za czupryny ciągnie.
Mówi stary do swojej staruchy:
„Witaj, jaśnie wielmożna szlachcianko!
Już ci teraz chyba dogodziłem!”
Jak nie wrzaśnie starucha na męża:
„Marsz do stajni, służyć za koniucha[12]!”

Przydatne słowa

Człowieka, który dba jedynie o własne dobro, nazywa się **egoistą**.

Przykład użycia:
Mój brat to okropny egoista – schował słodycze, które dostaliśmy od babci, i zjadł je zupełnie sam!

[8] *Włościanka* – chłopka posiadająca ziemię.
[9] *Pyszny* – tu: znakomity, wspaniały.
[10] *Sobolowy* – z futra soboli, niewielkich drapieżnych zwierząt o cennym futrze.
[11] *Dziergany* – wyhaftowany lub zrobiony na drutach albo na szydełku.
[12] *Koniuch* – służący, który zajmuje się końmi.

Mija tydzień, drugi tydzień mija,
Jeszcze więcej zdurniała babina,
Znów posyła staruszka do rybki:
„Wracaj – krzyczy – pokłoń jej się nisko.
Nie chcę już być szlachcianką rodową,
A chcę zostać swobodną[13] królową!”
Zląkł się stary, zaczął prosić, błagać:
„Czy się, babo, szaleju objadłaś[14]?
Ani mówisz, ani chodzisz jak trzeba,
Całe swoje królestwo rozśmieszysz”.
Jeszcze gorzej się baba zgniewała,
Uderzyła starego po twarzy:
„Jak ty, chamie, śmiesz mi się sprzeciwiać,
Ze mną spierać, z rodową szlachcianką?
Zaraz idź do rybki, pókim dobra,
A nie pójdziesz – siłą cię przymuszę”.

Poszedł biedny staruszek nad morze
(Poczerniało błękitne morze),
Zaczął złotą rybkę przywoływać,
Wypłynęła rybka, zapytała:
„Czego tobie, staruszku, potrzeba?”
Rybak skłonił się nisko i mówi:
„Zmiłuj ty się, jaśnie pani rybko!
Znowu wściekła się moja starucha,
Nie chce być już szlachcianką rodową,
Chce być odtąd swobodną królową”.
Na to złota rybka odpowiada:
„Dobrze, nie martw się, idź sobie z Bogiem!
Chce królową być, będzie królową”.

Wrócił stary do swojej staruchy
I co widzi? Królewskie komnaty,
A przy stole w królewskiej komnacie
Siedzi baba-królowa, ucztując.

[13] *Swobodna* – tu: niezależna.
[14] *Objeść się szaleju* – zachowywać się jak szalony; szalej to silnie trująca roślina.

Usługuje jej szlachta, dworzanie,
Nalewają jej zamorskie wina,
Piernikami miodowymi karmią,
Naokoło groźne straże stoją,
Na ramieniu trzymają toporki.
Zląkł się stary, kiedy to zobaczył,
Babie swojej do nóg się rzucił:
„Witaj – mówi – potężna królowo!
Wszystko masz, czego dusza zapragnie!”
Baba nawet spojrzeć nie raczyła,
Starowinę kazała wypędzić.
Przylecieli dworzanie i szlachta,
Kułakami[15] starego pobili.
Groźne straże przy drzwiach doskoczyły,
Toporami go chciały zarąbać,
A lud śmiał się, urągał[16] staremu:
„Dobrze ci tak, będziesz miał nauczkę,
Za wysokie progi na twe nogi[17]!”

Mija tydzień, drugi tydzień mija,
Jeszcze więcej zdurniała babina,
Szambelanów[18] po męża posyła,
Odszukali go, przyprowadzili,
A ta baba tak do niego mówi:
„Nie chcę być już potężną królową,
Lecz wszechwładną w morzu cesarzową.
Chcę w głębokim mieszkać oceanie.
Żeby złota rybka mi służyła,
Żeby u mnie na posyłki była”.

Nie śmiał stary sprzeciwić się babie,
Ani słowa nie ważył się odrzec,
Znowu idzie nad błękitne morze –
Czarna burza szaleje na morzu,

[15] *Kułak* – zaciśnięta pięść.
[16] *Urągać* – wymyślać komuś, obrażać go.
[17] *Za wysokie progi na nasze nogi* – powiedzenie oznaczające, że jakieś miejsce jest dla nas niedostępne z powodu naszego pochodzenia lub niewystarczających umiejętności.
[18] *Szambelan* – urzędnik na dworze królewskim.

Gniewne fale wzdęły się, spęczniały,
Wyją, huczą spienione bałwany[19].
Zaczął stary wzywać złotą rybkę.
Wypłynęła rybka, zapytała:
„Czego tobie, staruszku, potrzeba?”
Rybak skłonił się nisko i mówi:
„Zmiłuj ty się, jaśnie pani rybko!
Co mam robić z przeklętym babsztylem[20]?
Nie chce być już potężną królową,
Lecz wszechwładną w morzu cesarzową,
Chce w głębokim mieszkać oceanie,
Żebyś ty jej, złota rybko, służyła,
Żebyś u niej na posyłki była”.

Rybka na to nic nie powiedziała,
Tylko w wodzie plusnęła ogonkiem
I ukryła się w głębokim morzu.
Długo czekał staruszek nad morzem,
Nie doczekał się, wrócił do żony.
Patrzy – znowu ta sama lepianka,
Stara baba siedzi na progu,
A przed babą rozbite koryto.

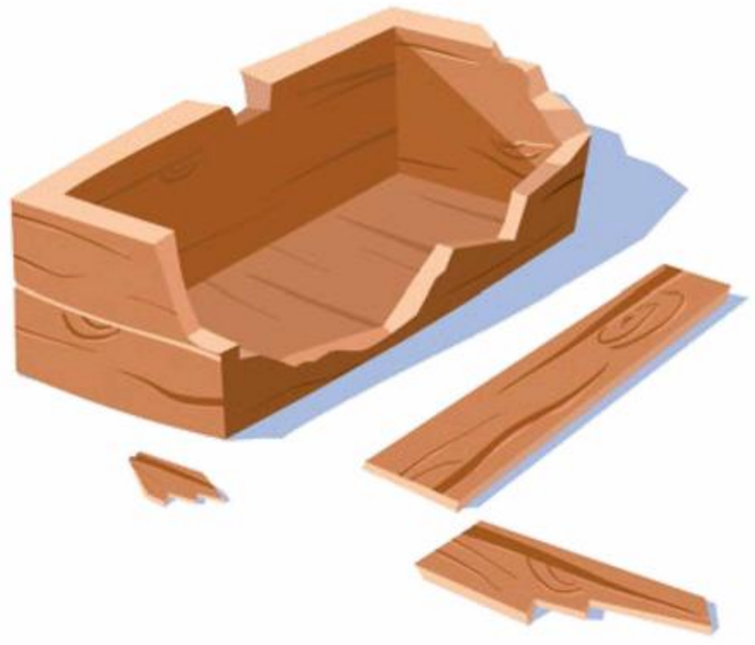

[19] *Baławany* – spienione fale.
[20] *Babsztyl* – obraźliwie o niesympatycznej kobiecie.

Po przeczytaniu

1. Określ jednym zdaniem, co jest tematem baśni Aleksandra Puszkina.

2. W jaki sposób żona odnosiła się do męża? O czym to świadczy?

3. Jaki był rybak, a jaka była jego żona? Przyporządkuj każdej postaci podane cechy charakteru. Uzasadnij swój wybór.

dobrotliwy, niecierpliwy, cierpliwy, chytry,
skromny, bojaźliwy, wymagający, pokorny, kapryśny, nienasycony,
zuchwały, nieśmiały, niewdzięczny, pyszny, bezczelny,
niepohamowany, niewymagający, zgodny,
poczciwy, uległy, chciwy, egoistyczny

4. Wskaż w podanym tekście czasowniki. Określ, jaką funkcję pełnią.

Gniewne fale wzdęły się, spęczniały,
Wyją, huczą spienione bałwany.

5. Opisz zachowanie rybki podczas kolejnych wizyt staruszka na brzegu. Zwróć uwagę na wygląd morza w tym samym czasie. Jak sądzisz, co mogła oznaczać zmieniająca się pogoda?

6. Jak rybka potraktowała ostatnią prośbę żony rybaka? Czy – Twoim zdaniem – kara była surowa? Uzasadnij swoje zdanie.

7. Jaką naukę zawiera baśń *O rybaku i rybce*?

Nowa wiadomość

Główną myśl zawartą w utworze, wynikającą z przedstawionych zdarzeń lub wypowiedzianą wprost, zwykle w zakończeniu, nazywamy **przesłaniem** lub **morałem**.

8. Które z podanych powiedzeń są zgodne z przesłaniem baśni Aleksandra Puszkina? Uzasadnij odpowiedź.

Apetyt rośnie w miarę jedzenia.
Co za dużo – to niezdrowo.
Do trzech razy sztuka.
Mądrej głowie dość dwie słowie.

9. Porozmawiajcie o tym, dlaczego chciwość nie popłaca.

10. Znajdź w tekście przykłady epitetów i ożywienia. Określ, jaką funkcję w utworze pełnią te środki wyrazu. → Przypomnij sobie: ożywienie, s. 338

11. Wskaż w zdaniach miejsca, w których brakuje znaków interpunkcyjnych. Za każdym razem określ, który pominięto – znak zapytania, kropkę czy przecinek.

Czego tobie, staruszku, potrzeba – spytała rybka
Rybak przyszedł do domu ale żona kazała mu wrócić nad morze
Baba wciąż chciała więcej chociaż dostała już tak wiele

Praca w grupie

12. Przeprowadźcie konferencję prasową z postaciami z baśni.

- Wybierzcie wśród Was dziennikarzy zadających pytania oraz osoby, które odegrają role baśniowych postaci.
- Następnie w zespołach przygotujcie po pięć pytań, które można zadać:
  – złotej rybce,
  – rybakowi,
  – żonie rybaka.
- W razie potrzeby skorzystajcie z pomocy nauczyciela.

Jak napisać opowiadanie?

Często opowiadamy innym rozmaite historie. Przedstawienie po kolei przebiegu powiązanych ze sobą wydarzeń nazywamy **opowiadaniem**.

Opowiadanie

Przydatne słowa

- **określenia porządkujące zdarzenia i czynności w czasie:** pewnego dnia, kiedy, najpierw, potem, wówczas, następnie, po chwili, wreszcie, w końcu, na początku, wtedy, na koniec, ostatecznie
- **wyrazy wskazujące na szybki bieg wydarzeń:** szybko, błyskawicznie, zaraz, nieoczekiwanie, raptem, natychmiast, niespodziewanie, znienacka, wtem, nagle, po chwili, tymczasem
- **czasowniki:** zdarzyło się, przytrafiło, działo się, nastąpiło, zaszło, stało się, okazało się, miało miejsce

Jak napisać opowiadanie?

- Przeczytaj uważnie temat opowiadania. Zastanów się, o czym napiszesz.
- Ustal miejsce oraz czas wydarzeń, o których chcesz opowiedzieć.
- Wymyśl postacie biorące udział w wydarzeniach. Zastanów się, jak wyglądają i jakie mają cechy.
- Zgromadź słownictwo związane z tematem. Skorzystaj ze słownika wyrazów bliskoznacznych.
- Zastanów się, czy narrator opowiadania będzie uczestnikiem, czy obserwatorem wydarzeń.
- Opowiadanie powinno się składać ze wstępu, rozwinięcia i zakończenia. Zaplanuj, co będzie zawierała każda z tych części.
- We wstępie określ, jak doszło do opisywanych zdarzeń, i przedstaw bohaterów.
- W rozwinięciu zaprezentuj przebieg zdarzeń.
- Wymyśl ciekawe zakończenie. Powinno ono zawierać krótkie podsumowanie lub ocenę wydarzeń.
- Pamiętaj o stosowaniu wcięć akapitowych. Na wstęp i zakończenie przeznacz od jednego do dwóch akapitów.
- Rozwinięcie jest najdłuższą częścią opowiadania, dlatego powinno się składać z kilku akapitów. Każde kolejne zdarzenie opisuj w osobnym akapicie.
- Stosuj dużo czasowników. Nie zapomnij też o wyrazach i wyrażeniach wskazujących na kolejność zdarzeń.
- Nadaj tytuł swojemu opowiadaniu.

kolejne akapity rozpoczynane wcięciem

tytuł

Ślizgawka

Działo się to w lutym ubiegłego roku. W naszym mieście spadł śnieg i zrobiło się mroźno. Był piękny dzień, postanowiłam więc pojechać na lodowisko.

Namawiałam koleżanki z klasy – Kasię i Ewę, żeby wybrały się ze mną, ale odmówiły. Obie wolały siedzieć w domu. Próbowałam jeszcze zachęcić sąsiadkę z czwartego piętra, Magdę, ale ona również nie miała ochoty. W końcu pojechałam na ślizgawkę sama.

Niestety na lodowisku panował straszny ścisk. Tłum dzieciaków uniemożliwiał mi swobodną jazdę. Zaczynałam żałować swojej decyzji. Nagle straciłam równowagę i upadłam.

Zanim zdążyłam się podnieść, zobaczyłam nad sobą chłopca w czerwonej czapce. Podał mi rękę i pomógł wstać. Dodał jednak, że jestem gapą. Zdenerwowana puściłam jego dłoń, a on odjechał. Byłam zła!

Zaczęłam jazdę od nowa. Po chwili znów leżałam jak długa. I znowu nade mną stanął chłopiec w czerwonej czapce. Powtórnie wyciągnął dłoń. Nie chciałam skorzystać z jego pomocy, ale czułam, że nie mogę wstać, a po policzkach płyną mi łzy. Myślałam, że złamałam nogę. Tym razem nieznajomy się przedstawił – miał na imię Marcin – i nie był już złośliwy. Powiedział, że razem z nim jeździ tu na łyżwach jego mama, która jest lekarzem. Nie miałam wyjścia – noga bardzo mnie bolała, więc zgodziłam się, aby mama Marcina ją obejrzała.

Po zakończeniu oględzin pani doktor pomogła mi wstać, a potem poprosiła o numer telefonu do mojej mamy, ponieważ chciała powiadomić ją o mojej kontuzji.

Gdy mama po mnie przyjechała, przywitała się z panią doktor jak z najlepszą znajomą. Bardzo mnie to zaskoczyło. Już po chwili okazało się, że Marcin i jego rodzice są naszymi sąsiadami z klatki obok. Moja mama znała panią doktor z widzenia.

Na szczęście noga nie była złamana, tylko skręcona. A z Marcinem się zaprzyjaźniłam.

Kto by pomyślał, że kolegę z klatki obok poznam na drugim końcu miasta.

określenie czasu i miejsca wydarzeń

wstęp

przedstawienie po kolei przebiegu wydarzeń

rozwinięcie

zakończenie

Czas na ćwiczenia

1. Opowiedz o ciekawej przygodzie, która Ci się przytrafiła. Pomogą Ci w tym podane pytania.

- Kiedy i gdzie rozegrały się wydarzenia?
- Kto brał w nich udział?
- Od czego wszystko się zaczęło?
- Co się działo?
- Jak zakończyła się historia?
- Dlaczego pamiętasz właśnie tę przygodę?

2. Ułóż trzy zdania będące początkiem opowiadania na dowolny temat. Prawie każdy z użytych wyrazów powinien zawierać *rz* lub *ż*.

Przykład:

Trzynastego września żółw Przemysław przywędrował na plażę. Zatrzymał się przy brzegu. Jego uwagę przykuła duża różowa filiżanka, która wynurzyła się z morza...

3. Zapisz w zeszycie plan wydarzeń do historyjki obrazkowej.

Praca w grupie

4. Napiszcie na kartkach opowiadanie pod tytułem *Tajemnicze znalezisko*.

- Podzielcie się na cztery grupy.
- Wydarzenia opisywane przez pierwszy zespół powinny się rozgrywać w zoo, przez drugą grupę – w ruinach zamku, przez trzecią – w parku nad rzeką, a przez zespół czwarty – w lesie.
- Bohaterami wszystkich tekstów powinno być czworo przyjaciół: Ania, Małgosia, Łukasz i Piotr.
- Na koniec odczytajcie Wasze teksty.

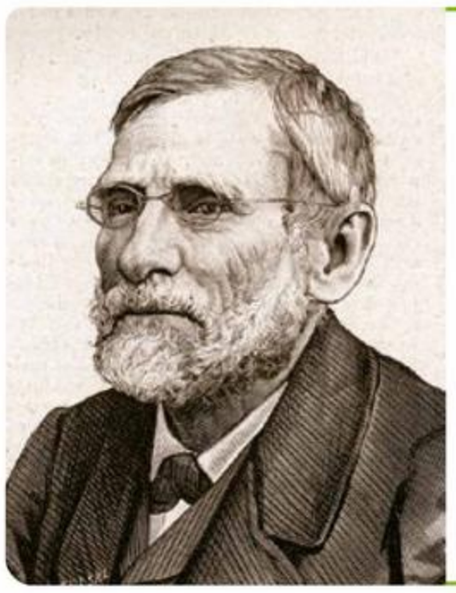

Oskar Kolberg (lata życia: 1814–1890)

Najsłynniejszy polski badacz tradycyjnej kultury ludowej. Podróżował po Polsce i notował piosenki, baśnie, przysłowia, zapisywał informacje o zwyczajach, tańcach oraz świętach popularnych w różnych regionach kraju. Zebrane przez niego materiały zostały dotychczas wydane w 85 tomach i nadal są opracowywane i przygotowywane do druku.

WARTO POMAGAĆ

Oskar Kolberg

O szewczyku

Fragmenty

Szewc jeden, stary złośnik, wypędził syna z domu. Szewczyk idzie, idzie daleko w świat, a wziął z sobą torbę z chlebem, kilka bochenków. I zaszedł do lasu. Tam zobaczył mrowisko strasznie porujnowane, rozkopane, a mrówki rozbiegające się na wszystkie strony, bo im tak lis mrowisko popsuł. Więc usiadł i ponarządzał[1] wszystko, i ziemię przygarnął pięknie, i okruchów chleba nasypał dla mrówek, a potem usiadł na boku, spoczął i usnął. A mrówki odganiały od niego wszystek owad[2] i jak się co skradało do niego, to go ostrzegały.

Na drugi dzień wstał i poszedł w dalszą podróż. I idzie, idzie coraz dalej przez pola i zarośla, aż doszedł do drugiego lasu. A tam widzi barcie[3] popsute i powyrywane z dziupli drzew i wosk pszczeli porozrzucany. Więc ponarządzał to znowu, połatał wszystko dobrze, powstawiał, żeby pszczoły mogły znów miód tam znosić [...]. I chleba okruszyn trochę im zostawił. A na trzeci dzień poszedł dalej w świat.

I napotkał taką wodę, przez którą prowadził wielki most. Stojąc na nim, zobaczył dużo złotych rybek i kaczek pływających po wodzie. Zaczęły one uciekać na jego widok [...]. Ale szewczyk otworzył swoją torbę, wyjął chleb, zaczął go drobić i okruchy wrzucać do wody, żeby kaczki nakarmić. Pozlatywały się one i chciwie chleb ów skubały.

Przydatne słowa

Ludzi postępujących w sposób wspaniałomyślny, uczciwy i bezinteresowny nazywa się **szlachetnymi**.

Przykład użycia:
Szlachetny charakter Zosi budzi powszechny podziw.

[1] *Ponarządzać* – ponaprawiać, przygotować.
[2] *Wszystek owad* – tu: wszystkie owady.
[3] *Barć* – dziupla z gniazdem pszczół.

Szewczyk poszedł dalej w swoją drogę i zaszedł znowu do wielkiego lasu. A tam był pałac, a w pałacu księżniczka prześliczna. Ten tylko mógł dostać ją za żonę, kto by trzy roboty naznaczone przez jej matkę-czarownicę zdołał wykonać. Jakby ich jednak nie wykonał, toby mu ona łeb urwała.

Szewczyk powiada, że chce wiedzieć, jakie są te trzy roboty. Więc matka-czarownica dała mu jednego dnia do wybrania korzec[4] piasku pomieszanego z makiem, żeby osobno wybrał mak, a osobno piasek. Siedzi biedak, wybiera, ale nie może dać rady i płacze. Aż tu nagle przylatuje cały rój mrówek, tych, co to im ponarządzał mrowisko, i jak zaczną wybierać a wybierać, tak w pół godziny wybrały wszystek mak osobno, a piasek osobno na kupę.

Zdziwiła się czarownica, ale powiada:

– No, dobrze. A teraz ci zadam drugą robotę. Oto był klucz złoty do drzwi pokoju, gdzie księżniczka siedzi, ale zginął, bo wpadł jej w wodę, kiedy się kąpała. [...]

Szewczyk poszedł nad wodę i prosi kaczki i rybki, żeby przypłynęły. Jak się ich cała gromada zleciała, mówi:

– Kaczuszki, rybeczki, znajdźcie mi ten złoty klucz!

A starsza kaczka odzywa się:

– Dobrze, zaraz poszukamy.

I zaczęły szukać na dnie tej wody. Rybki go znalazły, podały kaczkom, a kaczki szewczykowi. Uradowany pobiegł szybko do pałacu i woła:

– Mam klucz!

Otworzyli zaraz drzwi do pokoju księżniczki i widzą, że siedzą w nim aż trzy kobiety pod długimi, białymi zasłonami, a wszystkie jednakowo wyglądają. I mówi czarownica:

– Jeżeli zgadniesz, która z nich księżniczka, toś wygrał, a jak nie zgadniesz, to cię te dwie, które nie są księżniczkami, ale babami-czarownicami, w sztuki[5] poszarpią.

---

[4] *Korzec* – naczynie do przechowywania zboża.

[5] *Sztuki* – tu: części.

Patrzy ów szewczyk i patrzy, i nie śmie zgadywać, bo wszystkie trzy tak były do siebie podobne, że nie wiedział, którą ma wskazać. Aż tu nagle, kiedy się tak wpatruje, widzi, że rój pszczół nad głową jednej z nich wciąż krąży. I myśli sobie: – Pewnie to ta będzie. Więc wskazuje na nią, a czarownica mówi:

– No, masz ty – widzę – szczęście od Boga.

I szewczyk pokonał czarownicę, która nie mogła sobie z nim poradzić. Ożenił się z tą księżniczką i został królem, a wszystkie złe moce zostały odpędzone.

Po przeczytaniu

1. Odpowiedz, dlaczego szewczyk musiał wyruszyć w świat.
2. Co przydarzyło się bohaterowi, zanim dotarł do pałacu?
3. W jaki sposób zwierzęta odwdzięczyły się chłopcu?
4. Co, Twoim zdaniem, pozwoliło szewczykowi zdobyć królewnę? Jakie cechy charakteru mu w tym pomogły?
5. Jakie jest przesłanie baśni *O szewczyku*?
6. Wymyślcie inny tytuł, który można by nadać tej baśni. Zapiszcie na kartce swoje propozycje.
7. Zastanów się i odpowiedz, jakie zachowania są w baśniach nagradzane, a jakie – karane.
8. Wskaż te cechy utworu, które świadczą o tym, że jest on baśnią.
9. Ułóż w zeszycie krótkie opowiadanie, w którym jednym z bohaterów będzie postać ze znanych Ci baśni. Możesz zacząć słowami: *Działo się to bardzo dawno temu...*
10. Wyjaśnij zasadę pisowni *ó* w podanych wyrazach.

rój, *pszczół*, *mrówki*, *okruchów*, *pół*, *mógł*

Praca twórcza

11. Wymyśl rymowane zaklęcie zgodne z przesłaniem Twojej ulubionej baśni.

Przykład:
Kto na innych prośby głuchy, będzie wiódł wnet żywot muchy. Kto zaś chętnie pomocy udziela, tego życie pełne wesela.

Zanim przeczytasz

- Przypomnij sobie postacie królów i książąt znanych Ci z baśni. Jacy są ci bohaterowie? Jak wyglądają? Czym się zajmują?

UCIECZKA Z KRAINY BAŚNI

Janusz Stanny

Baśń o królu Dardanelu

Fragmenty

Ostatni z rodu Dardaneli
Po mieczu król i po kądzieli[1]
Baśniowych królów wnuk brodaty
Wraca na zamek.
Stąd przed laty
Wyruszył w pole, by przytroczyć[2]
Do swego pasa ogon smoczy.

Lecz jak zamkowa głosi plotka,
Nigdzie król smoka nie napotkał,
Szukał go w gaju, w lesie, w borze,
Myślał, że smok się ukrył może
Na samym dnie bezdennych pieczar
Przed gładką stalą jego miecza.
Naprawdę król się bardzo starał,
Po dziuplach szukał, po pieczarach,
Chodził po szczytach i po stokach,
Ale nie było nigdzie smoka.
[...]

Przed bramą zamku chleb i sól...
I słucha ciszy król zdziwiony.
Milczą odlane z brązu dzwony,
Na wiwat z armat nikt nie strzela...
– Więc tak się wita Dardanela?
Taki się hołd królowi składa,
Bo wraca zdrowy i bez gada?

[1] *Po mieczu i po kądzieli* – ze strony matki i ze strony ojca.
[2] *Przytroczyć* – przywiązać za pomocą rzemieni.

Od tego czasu król Dardanel pomysły miewał niesłychane.
Gorszył się nimi cały dwór
I Szambelana siedem cór.

Pewnego dnia król mówi tak:
– Zdejmuję płaszcz, zakładam frak[3],
Od dziś we fraku tańczyć wolę
Kadryla, walca, barkarolę[4].
Co mi tam jedwab i szynszyle[5]!
Frak wygodniejszy jest – i tyle!

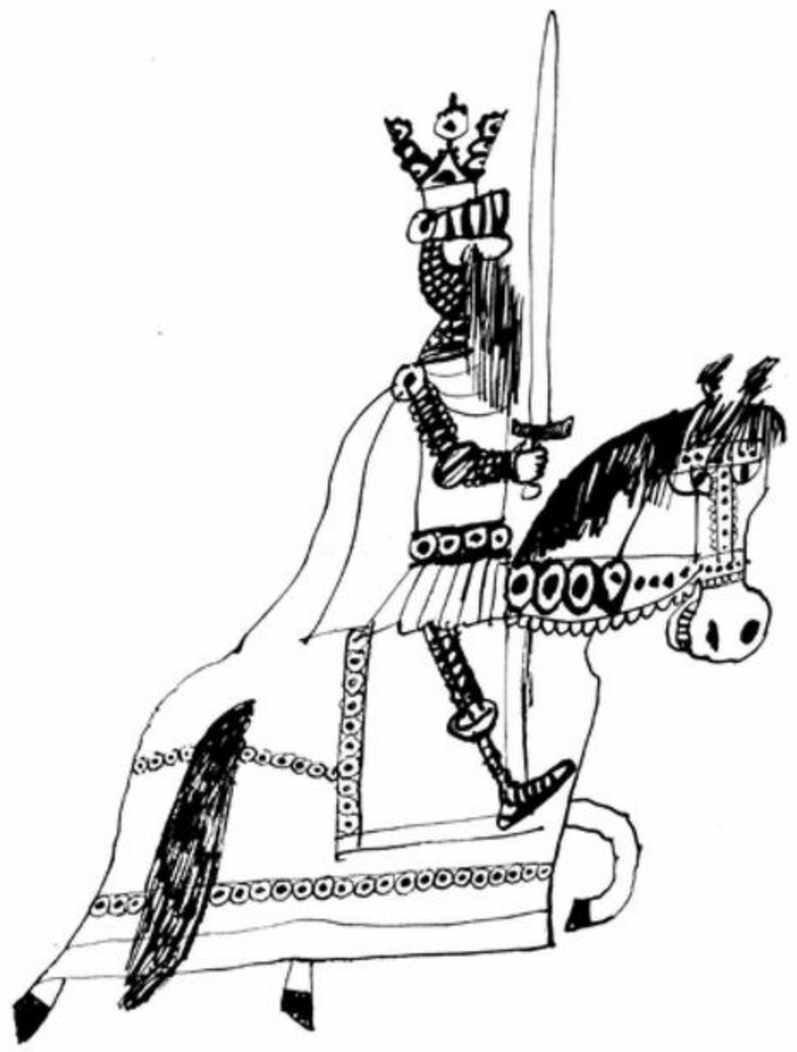

I już we fraku król Dardanel.
Król jest we fraku?
N-i-e-s-ł-y-c-h-a-n-e!

Chociaż się gorszy cały dwór
I Szambelana siedem cór,
Markiza, Markiz[6] i lokaje...
Nowe rozkazy król wydaje:
[...]

– Od dzisiaj nosić chcę melonik,
Melonik tak nie gniecie skroni,
W koronie jest mi mniej twarzowo
Niż w meloniku[7], daję słowo.
A zresztą gdzie jest moda taka,
Żeby koronę kłaść do fraka?

Już w meloniku król Dardanel.
Król w meloniku?
N-i-e-s-ł-y-c-h-a-n-e!

Chociaż się gorszy cały dwór
I Szambelana siedem cór,
Markiza, Markiz i lokaje...
Nowe rozkazy król wydaje:

[3] *Frak* – część stroju męskiego z przodu obcięta, z tyłu wydłużona.
[4] *Kadryl, walc, barkarola* – nazwy tańców.
[5] *Szynszyla* – futro z gryzoni o srebrzystej sierści.
[6] *Markiz* – tytuł arystokratyczny, pośredni między hrabią a księciem.
[7] *Melonik* – sztywny kapelusz męski o zaokrąglonej główce i wąskim podgiętym rondzie.

– W karocy pocę się jak mysz,
Gdy zacznie kiwać wszerz i wzwyż.
A jaki hałas! Jaki kurz!
Nie chcę karocy mieć, i już!
Niech tę landarę[8] kto chce bierze,
Od dzisiaj jeżdżę na rowerze.
[...]

Minął krużganki[9], minął bramę,
Dwa kółka króla niosą same.
Już coraz dalej dzwonek dzwoni,
Już król odjechał,
Znikł melonik...

Blisko pojechał czy najdalej?
Czy na rowerze jeździ stale?
Może tramwajem lub balonem?
A jeśli tak, to w którą stronę?
[...]

Nie wiem, niestety. Więc pytanie
bez odpowiedzi pozostanie.
Lecz jeśli mam wnioskować z faktów,
To król okazał wiele taktu,
Bo kiedy spostrzegł koniec roli,
Wyniósł się z bajki z własnej woli.

Dziś pamiętają o monarsze
Tylko prababcie. Te najstarsze.

[8] *Landara* – ciężka i duża kareta podróżna.
[9] *Krużganek* – korytarz obiegający budynek, oddzielony od niego rzędem kolumn.

Przydatne słowa

Takt to umiejętność zachowania się w każdej sytuacji w taki sposób, aby nikogo nie urazić, nie wywołać nieporozumień. O kimś, kto ma tę zdolność, mówimy, że jest **taktowny**, **pełen taktu** lub **zachowuje się taktownie**.

Przykład użycia:
Julka zachowała się taktownie, nie poruszyła tematów, które mogłyby zawstydzić nową koleżankę.

Po przeczytaniu

1. Opowiedz, skąd król Dardanel wracał na zamek. Jak go powitano?
2. Wymień decyzje, które podjął władca po powrocie ze swojej wyprawy. Podaj uzasadnienie każdej z nich.
3. W jaki sposób dwór reagował na zachowanie monarchy?

4. Jak rozumiesz zakończenie utworu? Co to znaczy, że król *spostrzegł koniec roli*?

5. Czym różni się opowieść o Dardanelu od innych znanych Ci baśni? Co jest w niej wyjątkowego?

6. Wymyśl dalszy ciąg przygód króla. Użyj w opowiadaniu przynajmniej kilku z podanych przysłówków.

nagle, *niespodziewanie*, *długo*, *przypadkowo*, *wtedy*, *potajemnie*, *dawno*, *daleko*

7. Zapisz w zeszycie krótką notatkę na temat poznanej baśni. Wykorzystaj w niej wybrane słowa spośród wymienionych.

historia, *humor*, *niesłychane*, *hałas*, *chodził*, *odjechał*

8. Wypisz z tekstu przykłady rymów. Powiedz, jak wpływają one na brzmienie utworu.

9. Wskaż wersy, które powtarzają się w utworze. Jaki efekt uzyskano dzięki temu zabiegowi?

10. Wraz z koleżankami i kolegami z klasy przeczytajcie baśń z podziałem na role.

- Podzielcie między siebie wypowiedzi postaci: narratora, Dardanela i dworzan.
- Zastanówcie się, czym wyróżniają się poszczególni bohaterowie.
- Odczytajcie odpowiednie kwestie w taki sposób, aby oddać charakter i emocje bohaterów tekstu. Zwróćcie uwagę na znaki interpunkcyjne.

Praca w grupie

11. Wymyślcie i napiszcie na kartkach własne baśnie.

- Poszczególne zespoły losują jedną z liter: A, B, C, D, E. Każdej z nich zostały przyporządkowane elementy, które powinny pojawić się w baśni.

  A. zła macocha, cudowne buty
  B. wędrówka, mówiące zwierzę
  C. smok, czapka niewidka
  D. stuletni sen, czarnoksiężnik
  E. wróżka, różdżka

- Na napisanie swojego fragmentu macie 10 minut, potem przekażcie kartkę z tekstem następnej grupie.
- Po zapoznaniu się z otrzymanym fragmentem kontynuujcie pisanie baśni. Po 10 minutach przekażcie kartkę dalej.
- Gdy dotrze do Was tekst, od którego zaczynaliście, napiszcie zakończenie utworu.
- Zaprezentujcie powstałą baśń pozostałym grupom.
- Nadajcie tytuły ułożonym tekstom.

Pisownia wyrazów z *ch* i *h*

Na rozgrzewkę

- Przepisz podane zdania do zeszytu. Użyj wyrazów w nawiasach w odpowiednich formach. Jakimi literami kończą się wszystkie te słowa?

  Baśnie często opowiadają o (wróżka), (czarownica), (macocha) i (księżniczka).
  W wielu (znany) (baśń) występuje rodzeństwo.

Nowa wiadomość

***Ch* piszemy:**

- gdy wymienia się na *sz*,

  Przykłady:
  mu<u>ch</u>a – mu<u>sz</u>ka, su<u>ch</u>y – su<u>sz</u>a, py<u>ch</u>a – py<u>sz</u>ny, pie<u>ch</u>ur – pie<u>sz</u>o

- na końcu wyrazu,

  Przykłady:
  da<u>ch</u>, gma<u>ch</u>, pia<u>ch</u>, pu<u>ch</u>, stra<u>ch</u>, brzu<u>ch</u>, na ulica<u>ch</u>

- po literze *s*,

  Przykłady:
  s<u>ch</u>ładzać, s<u>ch</u>odki, s<u>ch</u>ab

- w większości wyrazów, gdy na nic się nie wymienia. Pisownię tych słów trzeba zapamiętać. W razie wątpliwości należy skorzystać ze słownika ortograficznego.

  Przykłady:
  <u>ch</u>mura, <u>ch</u>aber, <u>ch</u>walipięta, <u>ch</u>rypka, <u>ch</u>ustka, <u>ch</u>wila

Czas na ćwiczenia

1. Od podanych rzeczowników utwórz przymiotniki, w których *ch* wymienia się na *sz*.

puch, bo ?
strach, bo ?
śmiech, bo ?
blacha, bo ?
pycha, bo ?
pielucha, bo ?

2. Uzasadnij pisownię *ch* w podanych rzeczownikach. Następnie do każdego z nich dobierz odpowiedni przymiotnik. Ułóż w zeszycie zdania z trzema wybranymi wyrażeniami.

schronienie, uśmiech, ucho, schody, słuch, łańcuch

czarujący, bolące, bezpieczne, rowerowy, strome, muzyczny

Pisownia wyrazów z *ch* i *h*

3. Uzupełnij rymowanki wyrazami z *ch*. Zapisz te słowa w zeszycie.

Stary czarodziej był bardzo (przebiegły) ?,
zamienił złoto w kosz kwaśnych cytryn.

Smok ten wielkim jest łasuchem
i uwielbia ciasto (łatwo łamiące się) ?.

4. Zapisz w zeszycie przepis na sałatkę owocową. Uzupełnij go podanymi wyrazami w odpowiedniej formie. Każde z dopisanych słów powinno zawierać *ch*.

pucharek, schudł, schłodziła, kolor, plaster, ten, chcieć

Sałatka owocowa – nie tylko dla ?, którzy ??!

Owoce w różnych ?, na przykład:

- brzoskwinie
- ananasy w ?
- 2 banany
- 5 kiwi
- 2 garście winogron
- 2 mandarynki

Odsącz brzoskwinie i krążki ananasa, obierz banany, mandarynki i kiwi. Wszystkie owoce pokrój w kostkę i delikatnie wymieszaj. Przełóż do ? i ? w lodówce.

5. Rozwiąż rebusy. Zapisz odgadnięte wyrazy w zeszycie i podkreśl w nich *h*.

d = h ~~n~~

ha +

Nowa wiadomość

***H* piszemy:**

- gdy wymienia się na *g, ż, z* (dotyczy to jednak tylko kilku wyrazów),

  Przykłady:

  h – g
  wa<u>h</u>ać się – wa<u>g</u>a

  h – ż
  dru<u>h</u> – dru<u>ż</u>yna

  h – z
  bła<u>h</u>y – bła<u>z</u>en

- w większości wyrazów, gdy na nic się nie wymienia. Pisownię tych słów trzeba zapamiętać. W razie wątpliwości należy skorzystać ze słownika ortograficznego.

  Przykłady:
  bo<u>h</u>ater, <u>h</u>ak, <u>h</u>ala, <u>h</u>ałas, <u>h</u>amak, <u>h</u>amulec, <u>H</u>ania, <u>h</u>asło, <u>h</u>ejnał, <u>H</u>elena, <u>h</u>ełm, <u>H</u>enryk, <u>h</u>erbata, <u>H</u>imalaje, <u>h</u>istoria, <u>H</u>iszpania, <u>H</u>olandia, <u>h</u>oryzont, <u>h</u>otel, <u>h</u>uk, <u>h</u>ulajnoga, <u>h</u>umor, <u>h</u>uragan

6. Podaj przymiotniki zawierające *h*, które są określeniami wymienionych rzeczowników. Skorzystaj z podpowiedzi w nawiasach.

(głośna) klasa, (odważny) czyn, wiatr (w górach)

★ **7.** Napisz w zeszycie krótkie opowiadanie. Wykorzystaj podane przymiotniki.

chytry, bohaterski, ohydny, hałaśliwy

8. Zapisz w zeszycie wyrazy bliskoznaczne do podanych słów zaczynające się na *h*. W razie wątpliwości skorzystaj ze słownika ortograficznego.

kołysać, wrzawa, nastrój, opowieść

9. Jakimi czasownikami należy uzupełnić poszczególne zdania?

- Kierowca za późno zaczął [?] i spowodował wypadek.
- Uczniowie na przerwie tak [?], że nie słyszeli dzwonka na lekcję.
- Konrad [?] się, czy wyjść na dwór, czy lepiej posiedzieć w domu.

10. Zorganizujcie ortograficzny pojedynek. Niech każde z Was przygotuje listę dziesięciu wyrazów z *ch* i *h*. Następnie z kolegą lub koleżanką z ławki odczytujcie na zmianę zebrane słowa. Druga osoba zapisuje na kartce wyraz i uzasadnia jego pisownię. Wygrywa uczestnik, który udzieli najwięcej poprawnych odpowiedzi.

Ortografia w praktyce

- Ortografia czasami wydaje się niełatwa, ale istnieje wiele sposobów, aby się jej nauczyć. W zapamiętaniu pisowni trudnych wyrazów może Ci pomóc na przykład układanie żartobliwych rymowanek, składających się z wyrazów z daną literą:

  Hrabia **H**enryk z **H**aczowa **h**erbatą **h**iszpańską **h**urtowo **h**andlował.
  Hipopotam **h**uśta się na **h**amaku za**h**aczonym na **h**aku.
  Hania **h**aftuje, **H**ubert w **h**angarze **h**ałasuje,
  a **H**alina **h**en na **h**ali **h**ieny **h**obbystycznie **h**oduje.

- Warto ułożyć krótką, zabawną historyjkę, w której pojawią się szczególnie trudne dla Ciebie słowa, na przykład:

  Pewnego dnia do **hotelu** przybył niezwykły gość. Miał na sobie płaszcz z wielkim **herbem** naszego miasta **wyhaftowanym** na plecach. Gdy portier wręczył mu klucz do pokoju, nieznajomy wyjął z walizki **hulajnogę** i pojechał w kierunku windy. W tej samej chwili rozległ się głośny **huk**, a przez zbitą szybę, wprost pod nogi przybysza, wpadł **hełm** z tajemniczym napisem: ***Hasło*** – ***huragan***!. Jadący na **hulajnodze** ledwo zdążył **zahamować**!

- Jeśli musisz zapamiętać kilka rzeczowników o trudnej pisowni, możesz sobie wyobrazić, że jesteś rozbitkiem, a te wyrazy to nazwy przedmiotów, które uratowały się z zatopionego okrętu. Jak pomogą Ci one w życiu na bezludnej wyspie?

  Przykład: ***Hełm*** – *gdy będziesz trząsł palmą, aby zrzucić kokosy, ochroni Twoją głowę.*

Pisownia wyrazów z *ch*

Ch na końcu wyrazu

Jeżeli **ch** szukasz, najlepiej od razu skieruj swoje oczy na koniec wyrazu.

Ch wymienne na *sz*

Tam też **ch** wytropisz, gdzie bez uprzedzenia zaczyna szeleścić i w **sz** się przemienia.

Czas na ćwiczenia

1. Opowiedz, co dzieje się w sklepie przedstawionym na ilustracji. W tym celu użyj jak najwięcej wyrazów z planszy.

2. Jak nazywa się sklep pokazany na rysunku? Wskaż właściwą odpowiedź – tę, w której występuje wyraz z *ch* wymiennym.

U Michała	Groch z Kapustą	Chwila dla Rodziny	Kocham Zakupy

3. Przepisz z planszy do zeszytu wszystkie wyrazy zakończone na *ch*, które jest wymienne. Obok podaj odpowiednie wyrazy z *sz*.

Ch po literze *s*

Gdy pisać chcesz: schody, schronisko lub schab, pamiętaj, że zawsze po **s** jest **ch**.

Ch niewymienne

Ch jest często przyczyną sporego zmartwienia: pojawia się w wyrazie, choć się nie wymienia.

4. Ustal, jakimi literami – *ch* czy *h* – należy uzupełnić podane wyrazy. Następnie wskaż na planszy postacie, które można określić tymi słowami.

pe?owiec, ?ostessa, za?wycona, łakomczu?

5. Poszukajcie jeszcze trzech innych produktów zawierających w nazwie *ch*, które można kupić w supermarkecie.

6. Zagrajcie w „Prawda czy fałsz?”. W tym celu ułóżcie po pięć zdań do ilustracji – prawdziwych lub fałszywych. Na zmianę odczytujcie swoje zdania. Druga osoba z pary określa, czy usłyszane stwierdzenie jest prawdziwe, czy – nie.

Pisownia wyrazów z *h*

H wymienne na *z, ż, g*

W kilku słowach samo **h** w miejsce **z**, **ż**, **g** się wkrada:
bła**h**y – bo bła**z**en, dru**h** – bo dru**ż**yna, wa**h**adło – bo wa**g**a.

Czas na ćwiczenia

1. Przyjrzyj się ukazanej scenie. Nadaj jej tytuł, ustal, kiedy i gdzie odbywają się przedstawione sytuacje, wymień bohaterów. Informacje zapisz w zeszycie.

2. Wraz z koleżanką lub kolegą z ławki przygotujcie jak najbardziej pomysłowe odpowiedzi na podane pytania.

- Dlaczego hrabina prowadzi na smyczy hienę?
- Jaką zagadkę rozwiązuje detektyw Hieronim Hops?
- Po co jeden z bohaterów przebija młotem pneumatycznym chodnik?
- O czym rozmawia wataha druhów?

H niewymienne

H niewymienne nigdzie się nie chowa, lecz się pojawia w wielu różnych słowach.

3. Przerysuj do zeszytu tabelę i wpisz do odpowiednich kolumn hałaśliwe wyrazy z planszy.

Rzeczowniki oznaczające zgiełk i głośne dźwięki	Okrzyki
huk ▨▨	*Ha!* ▨▨

4. Wyobraź sobie, że jesteś detektywem Hieronimem Hopsem. Opowiedz w kilku zdaniach, czego dotyczy prowadzone przez Ciebie śledztwo. Użyj jak najwięcej wyrazów z *h* zamieszczonych na ilustracji.

5. Napisz kartkę z pozdrowieniami z Podhala. Wykorzystaj wyrazy z *h* związane z górami.

Podsumowanie

baśń — s. 206

dialog — s. 208

monolog — s. 208

przesłanie — s. 228

Zobacz też: Twój niezbędnik

Rozdział 5

TO WIEM! TO POTRAFIĘ!

zaproszenie — s. 209–210

opowiadanie — s. 229–231

pisownia wyrazów z *ch* i *h* — s. 239–245

przecinki i spójniki — s. 219–220

przyimek — s. 211

spójnik — s. 218

Sprawdź wiedzę i umiejętności

Świat baśni, legend i mitów. Mityczne stwory

ZAPISZ W ZESZYCIE

Fragment
Tłumaczenie: Ewa Ćwirko-Godycka

Ten najgroźniejszy z węży, mieszkaniec odległych libijskich pustyń, wziął swą nazwę od greckiego słowa *basileus*, czyli „król", ponieważ istotnie był on monarchą w swoim rodzaju. W jego jaskrawo ubarwionej koguciej głowie płonęły olbrzymie oczy, których złowieszcze spojrzenie mogło zabić.

Wystarczyło, by zionął swym oddechem, a w regionach, gdzie przebywał, pojawiała się zaraza. Podobno zabijał nawet ptaki, które przelatywały nad nim wysoko na niebie. I choć ciało miał wężowate, nie poruszał się jak wąż, pełzając po ziemi, lecz unosząc w górę swe zwoje[1].

[1] *Zwój* – coś zwiniętego w kłębek, rulon.

1. Bazyliszek to

A. wąż.
B. kogut.
C. smok.
D. jednorożec.

2. Bronią bazyliszka były

A. dotyk i słuch.
B. oddech i słuch.
C. dotyk i oddech.
D. wzrok i oddech.

3. Dlaczego bazyliszka można nazwać postacią fantastyczną? Wymień dwa powody.

4. W której znanej Ci baśni pojawiają się niezwykłe zwierzęta? Podaj dwa przykłady. Wyjaśnij, na czym polega ich cudowność.

5. Wybierz właściwe dokończenie zdania.

Bazyliszek był monarchą w swoim rodzaju, ponieważ *miał władzę nad życiem innych stworzeń / koguci grzebień na jego głowie przypominał koronę.*

6. **Na podstawie podanego hasła ze słownika języka polskiego wskaż, w jakim znaczeniu użyto słowa *płonąć* w sformułowaniu *płonęły olbrzymie oczy*.**

płonąć 1. «palić się płomieniem» 2. «silnie świecić» 3. «mieć bardzo intensywną barwę» 4. «okrywać się rumieńcem» 5. «być ogarniętym jakimś silnym i gwałtownym uczuciem lub jakąś ideą» 6. «o mocnym uczuciu, o idei, myśli itp.: występować z dużą intensywnością»

Sprawdź wiedzę i umiejętności

7. Którym wyrazem bliskoznacznym nie można zastąpić w tekście wyrazu *złowieszcze*?

A. przerażające
B. złowrogie
C. zabójcze
D. smutne

8. Wyrażenia przyimkowe w ostatnim zdaniu określają

A. sposób poruszania się bazyliszka.
B. miejsce zamieszkania bazyliszka.
C. pochodzenie bazyliszka.
D. rozmiary bazyliszka.

9. Przepisz zdania prawdziwe.

Baśnie opowiadają o historycznych początkach państw lub miejscowości.
Zwierzęta w baśniach często mają cechy ludzi – myślą, czują i mówią.
W baśniach występują postacie realistyczne i fantastyczne.
W baśniach czas i miejsce akcji są nieokreślone.

10. Zamień podkreślony spójnik na inny, aby znaczenie zdania pozostało takie samo.

I choć ciało miał wężowate, nie poruszał się jak wąż, pełzając po ziemi, lecz unosząc w górę swe zwoje.

11. Wyjaśnij, dlaczego w podkreślonym wyrazie występuje *ch*. Podaj dwa inne przykłady wyrazów zgodnych z tą regułą.

Wystarczyło, by zionął swym oddechem, a w regionach, gdzie przebywał, pojawiła się zaraza.

12. Przepisz tekst, wstawiając przecinki w odpowiednie miejsca.

Baśnie cieszą się dużą popularnością ponieważ czytelnik z łatwością może zostać wciągnięty w ich zaczarowany świat. Magiczne przedmioty i fantastyczne stworzenia rozbudzają wyobraźnię a opisywana historia zawsze niesie coś pouczającego.

Każdy znajdzie w baśniach coś dla siebie – i dziecko i dorosły. Dlatego nadal chętnie po nie sięgamy choć niektóre mają już po 200 lat.

13. Napisz zaproszenie adresowane do rodziców na wystawę *Baśniowe stwory*. Pokaz ilustracji przygotowanych przez Twoją klasę odbędzie się w Waszej szkole w najbliższą sobotę o godzinie 10.00.

14. Wybierz dwa baśniowe elementy z ramki i ułóż opowiadanie, w którym się one pojawią.

zła macocha, latający dywan, wędrówka, mówiące zwierzę, smok,
czapka niewidka, wróżka, cudowne buty, czarnoksiężnik

6 Co jest w życiu ważne?

Cordula Ditz
[czytaj: kordula dic],
Czworo przyjaciół

rozmiar nieznany
kolekcja prywatna
XX wiek

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Które z podanych wyrazów najtrafniej opisują nastrój dzieła? Uzasadnij swój wybór.

   wesoły, beztroski, smutny, spokojny, ponury, tajemniczy, niepokojący, pogodny

2. Co widzisz w głębi obrazu, a co – z przodu?
3. Jaką sytuację przedstawiła artystka?
4. Co robią zwierzęta? Jak zachowują się w stosunku do dziewczynki? O czym to może świadczyć?
5. Wyobraź sobie, że siedzisz na miejscu przedstawionej na obrazie dziewczynki. O czym myślisz? Co jest dla Ciebie ważne?
6. Jaki dostrzegasz związek między obrazem a tytułem rozdziału?

MAGICZNE SŁOWA

Maria Dańkowska

Nastolatki i bon ton[1]

Fragmenty

Te słowa stanowią klucz do ludzi, otwierają – można by rzec – pierwsze drzwi. Używanie ich powoduje, że jesteśmy także grzecznie traktowani. Mowa służy do porozumiewania się, mowa grzeczna pomaga porozumieć się szybciej.

Dzień dobry

[...] „Dzień dobry" bez dalszego ciągu mówimy do sprzedawców i klientów w sklepie, pacjentów w poczekalni, pasażerów w przedziale, wszędzie, gdzie wchodzimy i zastajemy ludzi, z wyjątkiem komunikacji miejskiej, choć szkoda, może byłoby sympatyczniej. Wątpliwości – mówić czy nie – rozstrzygamy zawsze na korzyść „dzień dobry". Nigdy nie zaszkodzi, nic nie kosztuje.

„Dzień dobry" mówimy do sąsiadów z domu i osiedla, [...] rodziców naszych kolegów, właścicieli znajomych psów, i tak dalej. Daje to, po pewnym czasie, miłe poczucie, że się jest u siebie [...]. Przyjazne stosunki z ludźmi, nawet z dalszymi znajomymi, pozwalają w awaryjnej sytuacji zwracać się do każdego bez lęku, że odburknie, wyrzuci lub odmówi. Sytuacje awaryjne bywają rozmaite – gubimy klucze, tłuczemy kolana, mijamy się z najbliższymi.

W środowisku młodzieżowym zamiast „dzień dobry" używa się zwrotu „cześć" lub „hej", zależnie od mody. Zasady te same – mówić!

Do widzenia

Stanowi dalszy ciąg „dzień dobry". Skoro się przywitaliśmy, trzeba się też pożegnać, w sklepie, przedziale, [...] z babcią kolegi itp.[2] „Cześć", „hej", „pa", „buźka" – tych pieszczotliwości nie żałujemy koleżankom i kolegom.

Proszę

Słowo o wielu znaczeniach. Oznacza nie tylko prośbę: proszę o, proszę to czy tamto, bardzo cię proszę; używa się też „proszę" w sensie „słucham", w sensie „zapraszam": proszę wejść, proszę usiąść, proszę skosztować, proszę tędy.

---

[1] *Bon ton* [czytaj: bą tą] – z języka francuskiego: „dobry ton"; zasady właściwego zachowania.

[2] Skrót *itp.* – i tym podobnie, i tym podobne.

„Proszę" mówimy, przepuszczając kogoś w drzwiach lub na schodach, podając coś, pomagając w czymś, ustępując miejsca, oddając skasowany bilet. [...]

Dziękuję

[...] „Dziękuję" jako słówko domowe jest sprawdzonym odświeżaczem atmosfery. [...] „Dziękuję" wyraża fakt, że doceniamy, rozumiemy, że ktoś się dla nas wysilił, włożył wiele serca, starał się. Na tym przecież polega życie rodzinne, trzeba zauważać wzajemnie swoje zasługi.

„Dziękuję" jest w stałym użyciu w stosunkach z nieznajomymi, w życiu zawodowym, handlu, usługach, komunikacji. Dziękuje się za podanie, przyniesienie, przyjęcie opłaty, udzieloną informację, wydaną resztę, za towarzystwo, za cierpliwość, za uwagę, za udział, za przybycie. [...]

Uwaga! Odpowiedzią na „dziękuję" wcale nie jest „proszę" (raczej odwrotnie). Odpowiedzią na „dziękuję" jest najczęściej także „dziękuję" lub „ależ to drobiazg", „nie ma o czym mówić", „cieszę się, że się podoba", „dobrze, że się przydało", „to żaden kłopot" itp.

Przydatne słowa

Zdawkowe gesty i wypowiedzi to takie, które przekazują mało treści, inaczej: *oszczędne, powierzchowne, niepełne.*

Przykład użycia:
Gosia jest obrażona, nie wystarczą jej zdawkowe przeprosiny.

Przepraszam

Nie jest to tylko słówko dla tych, co czują się winni. „Przepraszam" nic nie kosztuje, a dowodzi, że zauważamy tych, którym mimo woli, niechcący lub z konieczności sprawiliśmy kłopot, przykrość, niewygodę. Potrąciłem w tłoku – przepraszam, piłka wpadła do ogródka – och, przepraszam, za mocno rzuciłem. [...] Nacisnąłem niewłaściwy dzwonek – przepraszam, pomyliłem się. Wszystkie te drobne, niechciane winy słówko „przepraszam" zmywa i unieważnia, odbiera bowiem mowę tym, którzy już, już mieli nas zwymyślać za nieuwagę, głupotę i młodość.

„Przepraszam" jest wstępem do pytań, które zadajemy nieznajomym. Przepraszamy, że przerywamy komuś pracę, zadumę, lekturę itp. „Przepraszam, czy ja tędy dojdę do dworca?".

„Przepraszam" oznacza także: proszę mnie przepuścić, chcę przejść. Daje się zauważyć, że ludzie, którzy idąc, milczą, atakują przeszkody ciałem, zachowują się jak walec drogowy. Oznacza to, że w ich domu nie było kindersztuby[3].

[3] *Kindersztuba* – dobre wychowanie wyniesione z domu.

Po przeczytaniu

1. Co to znaczy, że ważne *słowa stanowią klucz do ludzi*?
2. Komu i kiedy – zgodnie z tekstem – mówimy *dzień dobry* i *do widzenia*? Podaj przykłady sytuacji z życia codziennego.
3. Jak myślisz, w jakich sytuacjach warto mówić *dzień dobry* nieznajomym oraz osobom, które zna się tylko przelotnie?
4. Co można wyrazić słowem *proszę*? W jakich sytuacjach go używamy?
5. Dlaczego słowo *dziękuję* nazwano w tekście *sprawdzonym odświeżaczem atmosfery*?
6. Co powiesz w podanych sytuacjach? Zapisz w zeszycie swoje wypowiedzi. Pamiętaj o użyciu słowa *przepraszam*.
   - Twój piórnik został w sali lekcyjnej, w której zajęcia ma obecnie inna klasa. Co powiesz, gdy wejdziesz do środka?
   - Chcesz zadzwonić do koleżanki lub kolegi, ale przez pomyłkę wybierasz numer innej osoby. Jakimi słowami wyjaśnisz sytuację, gdy odbierze telefon?

Praca w grupie

7. Podzielcie się na pięć grup. Przedstawcie scenki, w których użyjecie zwrotów grzecznościowych.
   - Zapiszcie na osobnych kartkach po jednym z podanych sformułowań: *dzień dobry*, *do widzenia*, *przepraszam*, *dziękuję*, *proszę*.
   - Każdy zespół losuje jedną kartkę i przygotowuje scenkę, w której posłuży się wylosowanym zwrotem.

Wśród ludzi

- Kiedy poznajemy nową osobę, musimy się przedstawić, czyli podać swoje imię lub imię i nazwisko, na przykład: *Jestem Kasia*; *Nazywam się Adam Kowalski*.
- Wypowiedź możemy wzbogacić bardziej szczegółowymi informacjami o sobie, przykładowo: *Chodzę do czwartej klasy*; *Lubię grać w koszykówkę*.
- Warto również dodać odpowiedni zwrot grzecznościowy, na przykład: *Cieszę się, że mogłam Cię poznać*; *Miło mi*.
- Jeśli towarzyszą nam osoby, które się nie znają, powinniśmy je sobie przedstawić. Możemy użyć zwrotów: *Poznajcie się, to jest...*; *Chciałabym Ci przedstawić...*
- Najpierw przedstawiamy osobę młodszą – starszej, chłopca – dziewczynce, mężczyznę – kobiecie.
- Po prezentacji możemy dodać kilka słów o danej osobie, na przykład: *Filip to mój najlepszy przyjaciel*.

? Zapisz w zeszycie kilka zdań, w których poinformujesz o swoich zaletach i zdolnościach.

Władysław Bełza (lata życia: 1847–1913)

Autor wielu wierszy o tematyce patriotycznej, adresowanych do dzieci i młodzieży. Redagował i wydawał pisma dla dzieci „Promyczek. Tygodnik dla Dzieci" i „Towarzysz Pilnych Dzieci". Do najpopularniejszych utworów tego poety należą wiersze ze zbioru *Katechizm dziecka polskiego*.

Zanim przeczytasz

- Porozmawiajcie o tym, co jest ważne, gdy spędzacie czas blisko przyrody – jak się wówczas zachowujecie, na co zwracacie uwagę.

Władysław Bełza

Motyl

Na wonnej łące, z siatkami w ręku,
Chłopcy, dziewczynki, zebrani społem[1],
Gonią motyle, co pełne wdzięku,
Barwnym nad nimi krążą wciąż kołem.
Ileż tu śmiechu, gwaru i ruchu,
Z jakim to wszystko robią zapałem!
„Aha! Jaś krzyknął: mam cię, mój zuchu,
Już mi nie umkniesz, już cię złapałem!"
Motyl nie umknie – ale to boli,
Że on u ciebie zginie w niewoli!

[1] *Społem* – razem.

Po przeczytaniu

1. Określ, co jest tematem wiersza.
2. Jak spędzają czas dzieci, o których jest mowa w utworze? W jakim są nastroju?
3. Przeczytaj wersy wydzielone cudzysłowem. Wyjaśnij, w jakim celu zastosowano ten znak. Jak wyróżniony fragment wpływa na odbiór utworu?
4. Do kogo są skierowane dwa ostatnie wersy wiersza? Do jakiej refleksji skłaniają zawarte w nich słowa?
5. Porozmawiajcie o tym, jak oceniacie zabawę dzieci opisanych w wierszu. Co powiedzielibyście im, gdybyście znaleźli się na tej samej łące?

Jak napisać podziękowanie?

Ustna albo pisemna wypowiedź, której celem jest wyrażenie wdzięczności, to **podziękowanie**. Dziękujemy między innymi za otrzymane życzenia i pomoc, wyświadczoną przysługę lub uzyskane wsparcie. W zależności od tego, kto jest odbiorcą podziękowania, może mieć ono charakter grzecznościowy lub bardziej osobisty.

Podziękowanie

Przydatne słowa

- **wprowadzenie:** Zwracam się z podziękowaniem..., Pragnę wyrazić wdzięczność za..., Chciałbym podziękować Ci za..., Składam Państwu podziękowanie za..., Proszę przyjąć serdeczne podziękowania za...
- **powód składania podziękowań:** za trud włożony w..., za umożliwienie..., za wsparcie..., za pomoc w..., za udział..., za zorganizowanie...
- **sposób składania podziękowań (jak?):** gorąco, bardzo, mocno, uprzejmie, w imieniu wszystkich, osobiście, serdecznie, z całego serca
- **sformułowania grzecznościowe kończące podziękowanie:** z wyrazami szacunku, z wyrazami uznania, z wyrazami wdzięczności

Jak zapisać podziękowanie?

- Jeśli przygotowujesz podziękowanie w formie pisemnej, w prawym górnym rogu kartki zapisz nazwę miejscowości i datę.
- Po lewej stronie lub pośrodku umieść informację o adresacie lub – jeśli kierujesz swoje słowa do instytucji – nagłówek PODZIĘKOWANIE.
- Tekst podziękowań może być mniej lub bardziej rozbudowany. Napisz, komu i za co dziękujesz. Ton Twojej wypowiedzi powinien być uprzejmy i rzeczowy.
- Zakończ podziękowanie zwrotem grzecznościowym.
- Podpisz się. Jeśli przygotowujesz tekst na komputerze, wydrukuj go i podpisz odręcznie.

Formułując podziękowanie, zadbaj o to, aby jego treść wyrażała Twoje myśli i uczucia, a nie powielała jedynie gotowe sformułowania typu *serdecznie dziękuję za życzenia*. Dzięki szczerym słowom sprawisz, że odbiorca Twoich podziękowań dostrzeże, jaką wartość miało dla Ciebie jego działanie, i poczuje się doceniony.

Jak napisać podziękowanie?

miejscowość i data → *Leszno, 20 maja 2018 r.*

adresat podziękowań → *Wolontariusze ze Szkoły Podstawowej nr 4 w Lesznie*

uprzejme i grzeczne określenie powodu składania podziękowań

bardziej lub mniej rozbudowana treść podziękowań

Serdecznie dziękujemy za zorganizowanie zbiórki na rzecz podopiecznych schroniska „Cztery łapy". Dzięki Waszemu zaangażowaniu psy i koty pozostające pod naszą opieką otrzymają nowe koce i karmę. Jesteśmy poruszeni Waszą gotowością do niesienia pomocy i wrażliwością. Uszczęśliwiliście wiele zwierząt.

zwrot grzecznościowy → *Z wyrazami szacunku*

Pracownicy schroniska „Cztery łapy"

podpis

Czas na ćwiczenia

1. Sformułuj podziękowania adresowane do:

- przewodnika muzealnego, który w ciekawy sposób opowiedział Ci o oglądanej wystawie,
- kolegi, który wytłumaczył Ci trudne zadanie z matematyki,
- osoby, która znalazła Twoje zwierzę lub cenny dla Ciebie przedmiot.

2. Jak mogłyby brzmieć podziękowania wypowiedziane przez osoby ukazane na zdjęciach?

3. Przypomnijcie sobie sytuacje, w których wyświadczyliście sobie jakąś przysługę lub okazaliście pomoc. Podziękujcie sobie wzajemnie za wsparcie.

4. Napiszcie podziękowanie dla koleżanek i kolegów z innej szkoły za udział w międzyszkolnych zawodach sportowych. Wyraźcie słowa uznania dla osiągnięć przeciwnej drużyny oraz życzcie jej dalszych sukcesów.

Grzegorz Kasdepke (urodzony w 1972 roku)

Jest dziennikarzem, pisarzem oraz twórcą słuchowisk radiowych i scenariuszy programów telewizyjnych. Jako dziecko nie lubił czytać, jednak zmieniło się to, kiedy ciotka nakłoniła go do lektury książki Jana Grabowskiego *Finek*. Do jego najsłynniejszych książek należą: *Bon czy ton: Savoir-vivre dla dzieci*, *Kacperiada*, *Detektyw Pozytywka*, *Zając*.

Zanim przeczytasz

- Odszukaj w odpowiednim słowniku znaczenie wyrazu *selekcja* i zapisz objaśnienie w zeszycie. Jak myślisz, w jakich sytuacjach selekcja jest wskazana, a w jakich bywa szkodliwa?

GDY LUDZIE SIĘ RÓŻNIĄ…

Grzegorz Kasdepke

Mam prawo

Fragmenty

Kacper od rana miał zły humor. Podobnie zresztą jak ja.

– Ale ty przynajmniej nie musisz iść do szkoły – powiedział ponuro mój drogi synek.

– Za to muszę napisać parę tekstów – odpowiedziałem, zerkając smętnie za okno. – Ale ty, jak dotąd, nie narzekałeś na szkołę.

– Od dzisiaj będę – zapewnił Kacper. – Mam dosyć już wszystkich: nauczycieli, pana dyrektora, pani Wici, pani Elżbiety, konewkowców, wszystkich!

Spojrzałem na niego z ciekawością – a potem zacząłem wypytywać, co i jak. Wkrótce okazało się, że niechęć Kacpra nie była podyktowana żadnym konkretnym wydarzeniem, lecz, ot tak, po prostu, stałą koniecznością przebywania w tym samym co zwykle otoczeniu.

– I każdy się wymądrza! – mówił rozgoryczony Kacper. – Na przykład Noktowizor[1], nasza pani od

[1] *Noktowizor* – urządzenie, które pozwala widzieć w ciemności. Tu: żartobliwe przezwisko nauczycielki języka polskiego.

O książce słów kilka

Bohaterami książki są uczniowie: Kacper, Janek zwany Don Juankiem, Tarek z Palestyny i jego siostra Khoulud, Alek słynący z przemądrzalstwa, Tuan – szkolny didżej, piątoklasista Barył, Dorotka nazywana Szpilą z powodu ciętego języka i inni. Dzieci pod okiem pani Eli, założycielki teatrzyku „Konewka", przygotowują przedstawienie o prawach dziecka. Zabawne przygody konewkowców, czyli członków teatru, poznajemy dzięki opowieści pisarza – taty Kacpra. W kolejnych częściach książki czytelnicy poznają ważne słowa, takie jak *tolerancja*, *godność*, *obywatelstwo*.

polskiego! Kazała mi wystartować w konkursie recytatorskim. W porządku, mogę wystartować. Ale gdy nauczyłem się na pamięć „O wróbelku" Gałczyńskiego, no wiesz... wiersza, który sam mi pokazałeś, to zgadnij, co powiedziała?

– Co? – zapytałem.

– Że Gałczyński jest nudny – odpowiedział Kacper. – I że mam nauczyć się Mickiewicza!

Postanowiłem za karę usunąć panią Noktowizor z dalszej części tego opowiadania. Obydwu nam bardzo poprawiło to humory. Umówiliśmy się, że Kacper pójdzie do szkoły i jeżeli tylko coś mu zacznie przeszkadzać, natychmiast da mi znać – już ja się tym zajmę. Niestety, nie przewidziałem, że od pierwszego dzwonka będę miał aż tak dużo pracy. Ledwie bowiem Kacper wbiegł do klasy, zaraz Alek przypomniał panu od matematyki, że dzisiaj miała być kartkówka, a on, Alek, uwielbia kartkówki o poranku.

– A może my nie uwielbiamy?! – zdenerwował się Kornel.

– To wasza sprawa – prychnął Alek.

A potem poprawił swój znaczek z napisem „Wzorowy uczeń", wyrwał z zeszytu kartkę i wlepił w pana od matematyki pełen uwielbienia wzrok.

– Zrób coś z nim... – jęknął Kacper.

– Jesteś pewny? – chrząknąłem. – To nie najlepszy pomysł, żeby usuwać każdego, kto ci się nie podoba.

– Obiecałeś – przypomniał Kacper.

Z ciężkim więc sercem wykreśliłem Alka z dalszej części opowiadania. Pan od matematyki zamrugał oczami, wpatrując się w opustoszałą nagle ławkę.

– Przestań! – krzyknęła nagle Wiola, bijąc Don Juanka[2] [czytaj: don żuanka] zeszytem po głowie. – Nie będę cię całowała!

– I bardzo dobrze! – zdenerwował się Don Juanek. – Już wolałbym pocałować Kacpra.

– Tata, wykreśl go! – zażądał Kacper.

– Jak chcesz – westchnąłem. – Ale moim zdaniem robisz błąd.

Kacper był jednak nieugięty. Chcąc nie chcąc, wykreśliłem Don Juanka i z rosnącym niepokojem czekałem na dalszy rozwój wydarzeń. Długo czekać nie musiałem.

Przydatne słowa

Możemy powiedzieć, że **robimy coś z ciężkim sercem**, jeśli sprawia nam to przykrość, wywołuje żal lub smutek.

Przykład użycia:
Z ciężkim sercem zrezygnowałam z wyjazdu w góry.

[2] *Don Juanek* – zdrobnienie od imienia Don Juan [czytaj: don żuan], które nosił bohater literacki słynący z częstego zakochiwania się. Janek jest zwany Don Juankiem ze względu na widoczne zainteresowanie koleżankami z klasy.

– Masz ochotę? – uśmiechnął się życzliwie Barył, podtykając Khoulud [czytaj: holut] pod nos kabanosa.

Khoulud pokręciła głową.

– Dobry – zachęcał Barył. – Drobiowy.

– Nie mogę – wyjaśniła Khoulud. – Teraz jest post. Możemy jeść dopiero po zachodzie słońca.

– My to znaczy kto? – chciał wiedzieć Barył.

– My to znaczy muzułmanie[3] – wyjaśniła Khoulud.

– To głupie – powiedział Barył.

– Nie głupsze niż jedzenie jajek na Wielkanoc! – krzyknął Tarek, stając w obronie siostry.

Łatwo się domyślić, że wkrótce doszło do bójki. Kacper poprosił, żebym wykreślił i Baryła, i Tareka. Po namyśle doszedł do wniosku, że Khoulud także powinna zniknąć – aby swoją obecnością nie prowokować dalszych awantur.

– A Tuan? – przypomniała nagle Szpila. – On też pewnie musi przestrzegać różnych głupich tradycji.

– Dlaczego głupich?! – zirytował się Tuan.

Szpila w odpowiedzi wzruszyła tylko ramionami, a potem szepnęła coś Emilce na ucho. Emilka spojrzała na Tuana z obrzydzeniem.

– No co?! – krzyknął Tuan.

– Podobno jecie psy... – Emilka skrzywiła się.

– Nie jemy żadnych psów! – wrzasnął Tuan.

– Ale niektórzy Azjaci jedzą.

Kacper zapytał, czy to prawda. Tuan potwierdził. Obawiałem się, że tym samym wydał na siebie wyrok – i niestety, miałem rację. Tuan musiał zniknąć. Podobnie zresztą jak Szpila.

– Dlaczego i Szpila? – zapytałem.

– Bo jest zbyt pyskata – mruknął Kacper.

– I mówię prawdę prosto w oczy, tak?! – wycedziła Szpila.

Kacper wzruszył ramionami. A potem dał mi znak, że już – i Szpila została wykreślona.

---

[3] *Muzułmanie* – wyznawcy islamu, religii rozpowszechnionej głównie w Azji i Afryce. Muzułmanów obowiązuje zakaz jedzenia mięsa wieprzowego oraz zachowanie ścisłego postu w ciągu jednego miesiąca w roku.

– Zadowolony? – zapytałem Kacpra.

– Zadowolony – burknął Kacper.

– Naprawdę uważasz, że taki świat byłby lepszy? – zdziwiłem się niemiło. – Że wystarczy usunąć wszystkich, którzy z jakichś tam powodów ci nie pasują, i już?

Kacper nic nie odpowiedział. Emilka, Wiola i Kornel patrzyli na niego w milczeniu. Może bali się odezwać, żeby nie zniknąć równie szybko jak pozostali? A może po prostu nie wiedzieli, co powiedzieć.

– Ja też cię czasami drażnię, prawda? – spytałem Kacpra.

– Prawda – mruknął Kacper.

– To może zniknę tak na próbę? – zaproponowałem. – Do kolejnego opowiadania? Żebyś przekonał się, jak byłoby beze mnie?

Kacper milczał.

Więc zniknąłem.

Pewnie teraz nie może doczekać się, kiedy wrócimy.

Ja i wszyscy inni.

Po przeczytaniu

1. Kto opowiada o wydarzeniach w tekście? Wskaż fragmenty, które o tym świadczą.

2. Dlaczego Kacper miał zły humor? Jaki sposób na poprawę samopoczucia chłopca wymyślił jego tata?

3. Zapisz w zeszycie w kolejności alfabetycznej imiona i przezwiska wszystkich bohaterów utworu. Następnie odpowiedz, którzy z nich – i za co – zostali usunięci z opowiadania.

4. Co tata Kacpra chciał wyrazić słowami: *To nie najlepszy pomysł, żeby usuwać każdego, kto ci się nie podoba*? Co Ty myślisz o zachowaniu chłopca wobec innych?

5. Przeczytaj podany fragment tekstu. Powiedz, jaką funkcję pełni w nim przysłówek. O czym informuje?

   – Naprawdę uważasz, że taki świat byłby lepszy? – zdziwiłem się niemiło.

Praca twórcza

6. Jaki inny tytuł można by nadać fragmentowi tekstu Grzegorza Kasdepkego?

MOGĘ PRZECIWSTAWIĆ SIĘ PRZEMOCY

Elżbieta Zubrzycka

Słup soli

Fragmenty

Pewnego dnia po lekcjach spostrzegłem, że Guz znalazł sobie kolejną ofiarę – nowego ucznia w szkole. Najpierw kazał mu oddać pieniądze, a potem popychał go i poszturchiwał.

– Zejdź mi z oczu, mały! I pamiętaj – żeby wejść do szkoły, musisz przyjść tu i zapłacić mi pięć złotych za bilet wstępu [...]. Odwrócił się do nas i wyjaśnił:

– Nowy musi wiedzieć, gdzie jest jego miejsce.

Kumple Guza jak zwykle zarechotali z aprobatą.

Stałem jak słup soli.

Słyszałem stukanie kasztanów spadających na ziemię. Rozejrzałem się wokoło. Było nas kilkunastu. Wszyscy zamarli w bezruchu i patrzyli na poczynania Guza bez mrugnięcia okiem. [...]

Wtem, tuż obok mnie, wyrósł jak spod ziemi mój starszy brat.

– Natychmiast marsz do domu! – zasyczał mi do ucha w taki sposób, że straciłem ochotę, by stawiać opór. [...]

– Tchórze! – mój brat obrócił się do gromady chłopaków z wyrazem niechęci na twarzy [...].

Mój brat szedł tak zagniewany, że ziemia drżała pod jego stopami. Wcale mnie nie słuchał. Jeszcze go takim nie widziałem. Zacząłem się niepokoić. Kiedy weszliśmy do domu, pomknąłem do kuchni i zniknąłem w lodówce.

– Chodź do mnie, chcę z tobą porozmawiać [...]. Powiedz mi, czy Guz po raz pierwszy dręczył[1] tego małego chłopca?

– Przedtem czepiał się Aleksa, ale na tego małego uwziął się od początku roku szkolnego.

– A ty mu w tym pomagasz!

– Ja? JA NIC NIE ZROBIŁEM – broniłem się, pewny swojej racji.

– NO WŁAŚNIE – powiedział mój brat niskim, głębokim głosem, tak dla siebie nietypowym.

Spojrzałem na niego zaskoczony.

Przydatne słowa

Kiedy uznajemy, że coś jest dobre, słuszne, godne poparcia, **wyrażamy aprobatę** lub **aprobujemy** daną rzecz.

Przykład użycia:
Nauczyciele zaaprobowali nasz pomysł pomagania w lekcjach młodszym uczniom.

[1] *Dręczyć* – zadawać komuś cierpienie.

– Skoro nic nie zrobiłeś – kontynuował[2] – to stanąłeś po stronie Guza. Pozwoliłeś mu działać. Jesteś współodpowiedzialny za to, co się stało. [...]

Chciałem zaprzeczyć, ale w jego głosie więcej było troski niż wyrzutu.

Zapytałem cicho:

– Jak mam wystąpić sam przeciwko Guzowi i całej bandzie chłopaków?

– To ty myślisz, że oni wszyscy go popierają?

– A widziałeś, żeby któryś z nich zaprotestował? [...]

– Oni milczą, choć się nie zgadzają. Tylko dwóch czy trzech chłopców otwarcie poparło Guza. A być może i oni robią to ze strachu, a nie z przekonania. Guz jest silny dzięki waszemu milczeniu. Myśli, że wam imponuje. [...]

Zaskoczył mnie, ale miał rację. [...]

– Jutro masz do wypełnienia ważną misję. Zorganizujmy tajne spotkanie. Chciałbym, żebyś na sobotę zaprosił wszystkich chłopaków, którym nie podoba się zachowanie Guza. Wspólnie ustalimy plan działania. [...]

O umówionej godzinie było już kilkunastu chłopaków. [...] Brat wkrótce rozpoczął zebranie.

– Witam was bardzo serdecznie. [...] Wszystkich was zdominował[3] jeden dzieciak, i to taki, który źle postępuje. Nie możecie się za to winić. Tak to jest. **Ludzie boją się przemocy i nie znajdują słów, by o tym mówić. Zamykają się w sobie i milczą. W ten sposób dają siłę dręczycielowi. Trzymają jego stronę, chociaż nie mają takiego zamiaru.** [...]

– A właściwie – dlaczego on tak traktuje innych? [...]

Wtedy odezwał się mój brat:

– Bo zamiast serca ma sopel lodu. Uczucia w nim zamarzły. Może ktoś go kiedyś skrzywdził. Może jest bardzo, bardzo smutny albo zazdrości innym. Może ma w sobie dużo złości, bo coś ważnego dzieje się nie po jego myśli. A może jego także ktoś dręczy i on to sobie w ten sposób wyrównuje. Nie wiemy. Ale musi znaleźć inny sposób, by sobie poradzić ze swoimi uczuciami.

– Na początek przestańmy nazywać go Guzem – Marek włączył się do dyskusji. – Samo przezwisko aż się prosi, żeby komuś nabić guza. Zwracajmy się do niego po imieniu – Gustaw.

Przydatne słowa

Jeśli dana osoba wzbudza w nas podziw i szacunek, można powiedzieć, że nam **imponuje**.

Przykład użycia:
Imponuje mi jego odwaga.

[2] *Kontynuować* – wykonywać dalej to, co się zaczęło; tu: mówić dalej.
[3] *Zdominować* – uzyskać przewagę.

– Ale ono jest strasznie śmieszne! Wszyscy będą się z niego nabijać! [...]
– Nie wolno się wyśmiewać. To też jest dręczenie.
– Ani przezywać.
– Ani szturchać.
– Ani poniżać.
– Musimy wprowadzić takie zasady w szkole. [...]

W poniedziałek wstałem wcześniej niż zwykle i szybko wyszedłem z domu. Po drodze spotkałem tego małego, którego dręczył Guz. [...]

– Mały! – zawołałem, ale zaraz przypomniało mi się, żeby nazywać innych z szacunkiem, po imieniu.

– Jacek! Nie bój się. Chcę ci coś ważnego powiedzieć. Poczekaj.

Malec zatrzymał się. Patrzył niepewnie, gotowy do ucieczki.

– Jacku, przepraszam cię. Przyglądałem się, kiedy Gustaw cię dręczył, i nic nie zrobiłem. Teraz to się zmieni. Rozmawialiśmy z chłopakami i żadnemu z nas to się nie podoba. Odtąd trzymaj się z nami.

Nagle tuż za sobą usłyszałem syczący głos:

– Mały, dawaj piątkę.

Stanąłem jak słup soli. [...] Stałem i patrzyłem.

– A ty, co tak gały wybałuszasz[4]? – Guz odwrócił się do mnie. – Też chcesz oberwać?

Nie wiedziałem, co robić. [...] Nagle za mną rozległy się oklaski. Zupełnie zdębiałem[5]. To Marek i Piotrek stali z boku i klaskali. Podeszli inni chłopcy i się przyłączyli do nich. Nikt nic nie mówił. Po chwili wpadli w równy, wspólny rytm. Zacząłem również klaskać. W pierwszej chwili Gustaw podziękował nam uśmiechem, po czym odwrócił się do małego. Dopiero kiedy zobaczył, że i ten klaszcze, zrozumiał, co się dzieje.

– Czy wyście powariowali?

– Wystarczy, Gustaw. My się na to więcej nie zgadzamy – odezwał się Marek.

Gustaw rozejrzał się wokół, zapewne w poszukiwaniu swoich popleczników[6]. Nigdzie nie było ich widać. [...]

Przydatne słowa

Jeśli dana osoba nagle nieruchomieje pod wpływem zadziwienia, zdumienia, strachu czy przerażenia, mówi się, że **zamienia się w słup soli**.

Przykład użycia:
Na widok myszy Kasia zamieniła się w słup soli.

[4] *Wybałuszać* – w języku potocznym: otworzyć szeroko oczy.
[5] *Zdębieć* – w języku potocznym: znieruchomieć ze zdumienia.
[6] *Poplecznik* – sprzymierzeniec, osoba, która popiera czyjeś działania.

– Nie bój się. Nie zamierzamy cię bić – to był głos Piotrka. – Żądamy[7], żebyś przestał wyładowywać się na słabszych. Proponujemy ci też, abyś do nas dołączył. Planujemy skończyć z dręczeniem w naszej szkole. [...]

Usłyszeliśmy dzwonek i pobiegliśmy do szatni. Jakie to dziwne, że powiedzieliśmy Gustawowi to, czego nie mogliśmy wydusić z siebie miesiącami. Wcale nie było to takie trudne, kiedy byliśmy w grupie.

Poszliśmy do pokoju nauczycielskiego. Powiedzieliśmy, że chcemy zorganizować spotkanie wszystkich, którzy są przeciwni dręczeniu.

Nauczyciele najpierw byli zaskoczeni, a potem bardzo się ucieszyli z naszej inicjatywy.

Na zebraniu wszystkich nasza wychowawczyni powiedziała:

– Najtrudniej dowiedzieć się od was, co jest nie w porządku. [...] Zamiast chronić krzywdzonych, wy chronicie dręczycieli, czyli sprawców przemocy.

– Bo my nie chcemy być skarżypytami! [...]

Pani dyrektor zaproponowała:

– A może spiszecie wszystko to, na co się nie zgadzacie, i jak powinno być.

Po lekcjach zabraliśmy się do pracy.

Przydatne słowa

Inicjatywę wykazuje osoba, która podsuwa nowy, ciekawy pomysł i proponuje zrobienie czegoś, czym nikt wcześniej się nie zajmował.

Przykład użycia:
Marek wyszedł z inicjatywą zorganizowania konkursu wiedzy o naszej szkole.

[7] *Żądać* – stanowczo się czegoś domagać.

Po przeczytaniu

1. Jaki problem porusza opowiadanie *Słup soli*?
2. Odszukaj w tekście wyróżniony fragment. Wyjaśnij, dlaczego Gustaw czuł się bezkarny.
3. Jakie mogły być powody złego postępowania Gustawa wobec innych? Na co zwrócił uwagę brat narratora?
4. Czego dotyczyło spotkanie chłopców? Co na nim ustalono?
5. Wyjaśnij, z czego wynikała zmiana w sposobie reagowania bohatera i jego kolegów na zaczepki Gustawa.
6. Opowiedz, co mogłoby się stać, gdyby Jackowi nie pomogli koledzy.
7. Co mogła zawierać lista przygotowana dla pani dyrektor? Ustalcie zasady, których przestrzeganie sprawi, że każdy będzie się czuł w szkole bezpiecznie.
8. Czy w Waszej szkole też istnieją problemy wymagające jak najszybszego rozwiązania? Jeśli tak, to wypiszcie je w zeszytach i zastanówcie się wspólnie, jak możecie sobie z nimi poradzić.

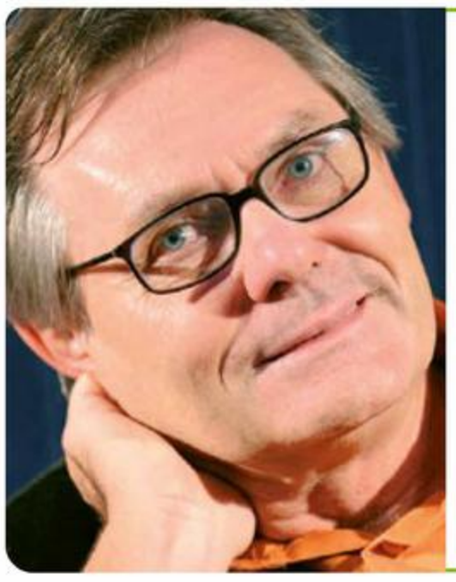

Andrzej Maleszka (urodzony w 1955 roku)

Jest reżyserem oraz scenarzystą filmowym i teatralnym, specjalizującym się w twórczości dla dzieci i młodzieży. Jego filmy to historie pełne fantazji i niesamowitych pomysłów, poruszające wiele współczesnych problemów. Na podstawie scenariusza serialu *Magiczne drzewo* powstała seria książek o tym samym tytule.

JAK POKONAĆ ZŁO?

Andrzej Maleszka

Magiczne drzewo. Pojedynek

Fragment

Była piękna pogoda, więc obiad postanowili zjeść na tarasie. Usiedli wszyscy przy stole pod białym parasolem. Świeciło słońce i szumiało morze. Gdyby nie klon, to właściwie czuliby się jak na fajnych wakacjach.

– Pyszna zupa – powiedział Blubek. – Naprawdę super.

– Naleśniki też w porzo – pochwaliła Zula.

Zula lubiła naleśniki. Szczególnie że Gabi z Kukim wymyślili różne fajne dodatki: krem bananowy z powidłami, i sos lodowy, czyli lody z owocami wkładane do naleśników. Naprawdę się postarali i wszyscy to docenili. To znaczy wszyscy z wyjątkiem Nikodema, który siedział z obrażoną miną i się nie odzywał. Zjadł tylko kilka łyżek zupy, a naleśników nawet nie tknął.

– Nikodem... Zjedz coś – powiedziała Gabi.

– Nie mam ochoty.

– Będziesz głodny.

– To moja sprawa.

Gabi westchnęła, ale nic więcej nie powiedziała.

Blubek, któremu humor się poprawił po zjedzeniu pięciu naleśników, powiedział:

Kilka słów o książce

Pojedynek to kolejna powieść z serii *Magiczne drzewo*, opowiadająca o przygodach trojga przyjaciół oraz gadającego psa Budynia. Kuki, Gabi i Blubek jadą na obóz szachowy, gdzie znajdują szachy o potężnej, magicznej mocy. Białe figury czynią dobro, a za pomocą czarnych można wyczarować zło. Niestety, Kuki dowiaduje się o tym za późno. Używając czarnego gońca, powołuje do życia swojego klona, czyli chłopca identycznego jak on. Dzieci nazywają go Ikukiem. Kiedy Ikuk wymyka się spod kontroli i wchodzi w posiadanie czarnych szachów, staje się ogromnym zagrożeniem dla uczestników obozu i całego świata. Aby powstrzymać klona, Kuki musi stoczyć z nim pojedynek.

– Fajnie, że wiatr wieje w tamtą stronę.

– Czemu?

– Bo Ikuk czuje zapach jedzenia, a sam głoduje.

– Dlaczego głoduje? – zdziwił się Kuki.

– Bo po jego stronie nie ma żadnego jedzenia, rozumiecie? Musi być nieźle wygłodniały.

– Przecież może sobie wyczarować jedzenie – powiedziała Zula.

– Nie może – zaśmiał się Blubek.

– Czemu?

– Bo czarne szachy robią tylko złe czary. To znaczy, że klon może wyczarować tylko truciznę, a prawdziwego jedzenia nie. Musi być strasznie głodny.

Blubek odwrócił się w stronę latarni morskiej i krzyknął, aż echo poniosło nad wyspą:

– Ikuk! Jemy pyszne naleśniki! Właśnie wciągam szóstego! Pychota!!!

Blubek chciał zawołać po raz drugi, ale Kuki go powstrzymał.

– Przestań.

– Dlaczego?

– Bo to nie jest fajnie być głodnym.

– Żal ci tego drania?

Kuki nie odpowiedział.

W oknie latarni morskiej siedział Ikuk. Patrzył w kierunku hotelu. Budynek był ukryty za drzewami, ale klon czuł zapach jedzenia płynący stamtąd. Kiedy usłyszał wołanie Blubka: „Jemy pyszne naleśniki!", twarz wykrzywiła mu złość.

Ikuk był bardzo głodny. Przed chwilą wyczarował talerz makaronu, ale zanim zaczął jeść, zrobił próbę. Pozwolił, by na talerzu usiadła mucha. Przyglądał się jej uważnie.

Mucha zjadła okruszynkę makaronu i natychmiast przewróciła się martwa. Teraz Ikuk był już pewny, że czarne szachy nie potrafią wyczarować jedzenia. Mogą wyczarować tylko truciznę. Stracił niepotrzebnie jedną figurę, a i tak był głodny. Klon czuł się też samotny. Słyszał odległe śmiechy i głosy, a on był zupełnie sam. Rosła w nim złość.

– Kuki, ty chyba zwariowałeś! – zawołał Blubek.

Przydatne słowa

Gdy uczucie głodu jest bardzo dotkliwe, możemy powiedzieć, że **umieramy z głodu**.

Przykład użycia:
Po siedmiu lekcjach dosłownie umierałem z głodu.

Ilustracja do książki Andrzeja Maleszki *Magiczne drzewo. Pojedynek*

– Uważam, że powinniśmy to zrobić.

– Zwariowałeś!

– Nie. Uważam, że trzeba dać Ikukowi obiad. To znaczy coś do jedzenia.

Wszyscy patrzyli zdumieni na Kukiego.

– Ale po co? Żeby był mocniejszy i nas szybciej wykończył? – jęknął Blubek.

– Już wiem – szepnęła Zula. – Ty chcesz mu dać zatrute jedzenie, żeby się go pozbyć, prawda?

– Nie. Żadnych trucizn. Chcę mu dać prawdziwe jedzenie.

– Ale po co?

– Po prostu nie chcę, żeby głodował.

– Kuki ma rację – powiedziała Gabi. – Możemy z Ikukiem walczyć, ale uczciwie. Powinny być równe szanse. Dlatego trzeba się podzielić jedzeniem.

Nikt się nie odezwał, ale Zula nie wyglądała na przekonaną. Nikodem wcale się nie odzywał.

Kuki i Gabi przygotowali kosz z jedzeniem. Włożyli do niego naleśniki, bochen chleba, jabłka i trochę ciastek. Gabi zakryła to ładną kolorową serwetką.

– Jak mu to damy? – spytała.

– Położymy kosz po jego stronie – powiedział Kuki. – Potem wyślemy mu wiadomość, że dostał od nas jedzenie.

– A kto zaniesie kosz?

– Nikodem. On jeszcze nic nie robił – mruknął Blubek. – A w dodatku powinien mieć jakąś karę za nieposłuszeństwo.

– Zgoda. Nikodem, zanieś ten kosz na stronę Ikuka i połóż za linią graniczną, na skrzyżowaniu dróg – powiedział Kuki. – Pamiętasz, gdzie jest tajne przejście?

Nikodem milcząco skinął głową. Miał obrażoną minę i się nie odzywał, ale wziął kosz i ruszył w stronę granicy.

Kiedy zniknął za drzewami, Blubek zapytał:

– Kuki, dlaczego właściwie dałeś klonowi jedzenie? Co nam to da?

– Nie wiem... Po prostu zrobiło mi się go żal. I pomyślałem, że jak zrobimy dla niego coś... no wiesz, coś dobrego, to może on przestanie być taki zły.

– Masz rację – powiedziała Gabi. – Tato mówił, że jeśli zrobisz komuś coś złego, to ten ktoś się mści. I walka trwa bez końca. Można ją przerwać tylko wtedy, gdy zrobi się coś dobrego.

Po przeczytaniu

1. Opowiedz o sytuacji przedstawionej w tekście.
2. Które wydarzenia opisane w utworze są realistyczne, a które – fantastyczne?
→ Przypomnij sobie: wydarzenia realistyczne i fantastyczne s. 340–341
3. Co czuł Ikuk, gdy dotarły do niego zapachy jedzenia, odgłosy rozmów i wołanie Blubka? Jak myślisz, jakie emocje towarzyszyłyby Ci w podobnej sytuacji?
4. Co sądzisz o postępowaniu Blubka wobec klona? Uzasadnij swoje zdanie.
5. W jaki sposób Kuki wyjaśnił swoim towarzyszom, dlaczego należy dać Ikukowi jedzenie? Powiedz, o jakich cechach charakteru chłopca świadczy jego postawa.
6. Odczytaj jeszcze raz końcową wypowiedź Gabi. Czy zgadzasz się z zawartym w niej przesłaniem? Uzasadnij swoje stanowisko.
7. Zapisz w zeszycie trzy synonimy do słowa *samotny*. Skorzystaj z odpowiedniego słownika.
8. W podanych zdaniach zamień spójniki na inne o podobnym znaczeniu.

   Była piękna pogoda, więc obiad postanowili zjeść na tarasie.
   Budynek był ukryty za drzewami, ale klon czuł zapach jedzenia płynący stamtąd.
9. Odczytajcie z podziałem na role rozmowę bohaterów zamieszczoną na stronie 265. Pamiętajcie, aby jak najlepiej oddać głosem charakterystyczne cechy postaci.

Praca w grupie

10. Zastanówcie się wspólnie, w jaki sposób najlepiej rozwiązywać konflikty. Zapiszcie Wasze spostrzeżenia w punktach.
11. Opracujcie rady dla rówieśników, co robić, aby nie czuć się samotnym.

Praca twórcza

12. Jak klon mógłby podziękować dzieciom za jedzenie? Ułóż i zapisz w zeszycie podziękowanie w imieniu Ikuka, adresowane do Kukiego i pozostałych bohaterów.

Astrid Lindgren (lata życia: 1907–2002)

Zaczęła pisać w wieku 34 lat. Wymyśliła dla swojej córeczki pierwszą opowieść o Pippi Pończoszance. Przepełniona humorem twórczość tej pisarki szybko zyskała popularność. Do jej najważniejszych utworów należą między innymi: *Dzieci z Bullerbyn*, *Emil ze Smalandii* oraz *Bracia Lwie Serce*.

PRZEŻYĆ STRATĘ

Astrid Lindgren

Bracia Lwie Serce

Fragmenty
Tłumaczenie: Teresa Chłapowska

Teraz dochodzę do tego, co takie ciężkie. Do tego, o czym nie mam siły myśleć. I o czym nie potrafię przestać myśleć.

Mogło przecież tak być, że mój brat Jonatan [czytaj: junatan] dalej by mieszkał ze mną i siedział przy mnie wieczorem, i opowiadał różne rzeczy, i chodził do szkoły, i bawił się z dziećmi na podwórzu, i robił mi wodę z miodem, i tak dalej. Ale tak nie jest... tak nie jest!

Jonatan jest teraz w Nangijali [czytaj: nangijoli].

Ciężko mi, nie mogę, nie, nie mogę tego opowiedzieć. Tak potem napisali w gazecie:

Wczoraj wieczorem niedaleko ulicy Wiciokrzewu wybuchł gwałtowny pożar, powodując całkowite spłonięcie starego, drewnianego domu oraz śmierć jednej osoby. Gdy ogień powstał, w mieszkaniu na drugim piętrze znajdował się sam, chory i leżący w łóżku dziesięcioletni chłopiec, Karol Lew. Chwilę później wrócił do domu jego trzynastoletni brat Jonatan i zanim ktokolwiek zdołał go powstrzymać, rzucił się do płonącego wnętrza, by ratować brata. Tymczasem cała klatka schodowa w jednej chwili stanęła w płomieniach, a odciętym przez ogień pozostało jedynie wyskoczyć przez okno. Przerażeni ludzie, którzy tłumnie zgromadzili się przed domem, musieli bezsilnie patrzeć, jak trzynastolatek wziął brata na plecy i mając za sobą płomienie, bez namysłu wyskoczył przez okno. Padając na ziemię, chłopiec doznał tak silnych obrażeń, że prawie natychmiast zmarł. Natomiast młodszy brat, którego przy upadku ochroniły plecy starszego, wyszedł cało. [...]

Na innej stronie gazety było więcej o Jonatanie. Napisała o nim jego pani ze szkoły. Napisała tak:

Drogi Jonatanie Lew, czy nie powinieneś raczej nazywać się Jonatan Lwie Serce? Pamiętasz może, jak czytaliśmy w podręczniku do historii o odważnym królu angielskim Ryszardzie Lwie Serce i ty powiedziałeś wtedy: „I pomyśleć sobie, że ktoś może być tak odważny, że piszą o nim potem w podręczniku do historii [...]*”. [...] w tym decydującym momencie byłeś przecież odważny, ty też byłeś bohaterem. Twoja pani ze szkoły nigdy cię nie zapomni, twoi koledzy też będą cię długo pamiętali. Pusto będzie w klasie bez naszego wesołego, pięknego Jonatana. Lecz ci, których kochają bogowie, umierają młodo. Odpoczywaj w pokoju, Jonatanie Lwie Serce!*

Greta Andersson

[...] Chyba nie ma w całym mieście człowieka, który by nie żałował Jonatana i nie uważał, że byłoby lepiej, gdybym ja umarł zamiast niego. Tak przynajmniej zrozumiałem z tego, co mówiły te różne ciotki, które tu przylatują [...]. Wzdychają, patrzą na mnie, przechodząc przez kuchnię, i mówią do mamy: „Biedna pani Lew! Akurat właśnie Jonatan, który był taki wyjątkowy!”.

Mieszkamy teraz w domu obok naszego dawnego. Dokładnie w takim samym mieszkaniu, tylko że na parterze. [...] Wszystko jest prawie tak, jak dawniej. Ale też wszystko, dokładnie wszystko jest inaczej niż dawniej! Bo nie ma już Jonatana. Nikt przy mnie nie siedzi wieczorem i nie opowiada, jestem taki samotny, że aż w piersi boli. I mogę tylko szeptać sobie te słowa, które Jonatan powiedział tuż przed śmiercią. Wtedy, kiedy po wyskoczeniu z okna spadliśmy na ziemię. On najpierw leżał twarzą do ziemi, ale ktoś go odwrócił i zobaczyłem jego twarz. Trochę krwi sączyło mu się z kącika ust i prawie nie mógł mówić. Ale mimo to spróbował jakby się uśmiechnąć i wydobył z siebie tych kilka słów: „Nie płacz, Sucharku, zobaczymy się w Nangijali!”.

Tyle tylko powiedział, nic więcej. Potem zamknął oczy i ludzie przyszli go zabrać, i już go nigdy więcej nie zobaczyłem.

Tego, co potem się działo, nie chciałem pamiętać. Ale nie można zapomnieć czegoś tak okropnego i złego. Leżałem na kanapie i myślałem o Jonatanie, aż mi prawie głowa pękała, i nikt nie potrafiłby bardziej tęsknić,

Przydatne słowa

Działania mające na celu pomoc drugiej osobie, bez oczekiwania czegoś w zamian, nazywamy **bezinteresownymi**.

Przykład użycia:
Alicja bezinteresownie pomaga starszej sąsiadce w porządkach.

niż ja wtedy tęskniłem za nim. I bałem się. Przychodziło mi na myśl, że a nuż to nieprawda z tą Nangijalą! A nuż to tylko taka jakaś zabawna historia, Jonatan tyle ich wymyślał! Bardzo wtedy dużo płakałem.

Ale potem Jonatan przyszedł mnie pocieszyć. Tak, naprawdę! Ach, jakie to było cudowne! Wszystko zrobiło się znów prawie jak dawniej. Widocznie zrozumiał, tam w Nangijali, jak ja się czuję bez niego, i uznał, że musi mnie rozweselić. [...]

Stało się to jakiś czas temu, wieczorem. Leżałem w łóżku, sam w domu, i płakałem za nim, i bałem się, i czułem się nieszczęśliwy i chory, i bardziej biedny, niż to się da opisać. Okno w kuchni było otwarte [...].

I wtedy przyszedł.

Leżałem i płakałem z głową wciśniętą w poduszkę, a tu słyszę gruchanie, całkiem blisko. Podniosłem oczy i widzę, że siedzi na parapecie gołębica i patrzy na mnie miłym wzrokiem. Śnieżnobiała gołębica, zauważcie, nie żadna taka szara, jak te z podwórza! Śnieżnobiała gołębica! Nikt nie zrozumie, co poczułem, jak ją zobaczyłem. Bo było dokładnie tak, jak w piosence: „...może któregoś wieczoru przyfrunie do twojej chatki śnieżnobiała gołębica". Zdawało mi się, że znów słyszę, jak Jonatan śpiewa: „Wtenczas, Sucharku, będę wiedział, że to twoja dusza...". Ale teraz on do mnie przyszedł zamiast ja do niego.

Po przeczytaniu

1. Jakie uczucia towarzyszyły Ci podczas czytania utworu?
2. O jakim wstrząsającym wydarzeniu jest mowa w tekście? Kto o tym opowiada?
3. Jaki był Jonatan i dlaczego otrzymał przydomek *Lwie Serce*? Uzasadnij swoją odpowiedź.
4. Jak Karol Lew przeżywa stratę brata? Opisz jego emocje.
5. Co sprawiło, że Karol Lew poczuł spokój? Opowiedz o tej sytuacji.
6. Czym tekst nauczycielki różni się od artykułu, w którym opisano tragiczne zajście? Zwróć uwagę na formy czasownika i sposób przedstawienia wydarzeń. W jakim celu powstał każdy z tych tekstów?

Praca twórcza

7. Jaką krainą, według Ciebie, była Nangijala? Jak ją sobie wyobrażasz?

Jak zapisać rozmowę?

Rozmowa co najmniej dwóch osób na określony temat to **dialog**. Najczęściej nazywa się tak rozmowę bohaterów utworu literackiego, sztuki teatralnej, filmu.

Dialog

Przydatne słowa

- **czasowniki:** powiedział, rzekł, odezwała się, zapytał, odpowiedziałam, odrzekł, poprosiłem, przeprosił, krzyknęłam, szepnął, zagadnął, wtrąciłem, powtórzył, zawołałam, stwierdziła, dodałem, jęknąłem, nalegała, przyrzekł, oznajmiła, obiecał, bąknął pod nosem, wymamrotał (do siebie), wydusiłam (z siebie)
- **sformułowania:** Wydawało mi się, że chcesz powiedzieć..., Zrozumiałam to w ten sposób, że..., czyli uważasz, że..., Rozumiem, że..., Według ciebie..., a więc twoim zdaniem..., Jeśli dobrze cię rozumiem...

Jak zapisać dialog?

- Wszystkie wypowiedzi w dialogu zapisuj od nowej linii i rozpoczynaj od myślników.
- Na końcu wypowiedzi postaw odpowiedni znak interpunkcyjny: kropkę, znak zapytania lub wykrzyknik. Przykładowo:
  – Czy pożyczysz mi drugą część książki „Magiczne drzewo"?
  – Oczywiście, z przyjemnością.
- Możesz zamieścić w dialogu informacje o tym, kto uczestniczy w rozmowie i w jaki sposób mówi. Jeśli takie informacje chcesz włączyć do wypowiedzi, musisz je wydzielić myślnikami. Przykładowo:
  – Czy pożyczysz mi drugą część książki „Magiczne drzewo"? – zapytała Małgosia.
  – Oczywiście, z przyjemnością – powiedział Jaś.
- Jeżeli przed wypowiedzią zamieszczasz zdanie wprowadzające, informujące o tym, kto mówi, zakończ je dwukropkiem. Przykładowo:
  Małgosia zapytała:
  – Czy pożyczysz mi drugą część książki „Magiczne drzewo"?
- Możesz wprowadzić do dialogu dodatkowe sformułowania, które pokażą rozmówcy, że go słuchasz i starasz się zrozumieć jego słowa, na przykład:
  – Małgosiu, jeżeli dobrze cię rozumiem, chcesz pożyczyć część zatytułowaną „Tajemniczy most"?

Aby Twój rozmówca poczuł, że naprawdę go słuchasz, możesz co pewien czas zasygnalizować swoje zainteresowanie i zrozumienie, na przykład poprzez uśmiech, skinienie głową lub nawiązanie do wypowiedzi osoby, z którą rozmawiasz.

Szkoła mówienia i pisania

zdanie wprowadzające zakończone dwukropkiem

przywitanie rozpoczynające rozmowę

informacje o tym, kto bierze udział w dialogu

określenia informujące o uczuciach uczestników dialogu

zakończenie rozmowy, pożegnanie

Po zakupach wstąpiłam na pocztę i ustawiłam się w kolejce do odbioru paczek. Od razu zauważyłam, że tuż przede mną stoi kolega z klasy, więc do niego zagadnęłam:

– Hej, co tutaj robisz?

– O, cześć, Asiu! Muszę odebrać paczkę od babci – powiedział Przemek. – Na szczęście kolejka przesuwa się szybko... – dodał.

– To super – ucieszyłam się. – Nie mam czasu, umówiłam się z Beatą na siedemnastą!

– A co będziecie robić? – zainteresował się Przemek.

– Chcemy obejrzeć „Piękną i Bestię". Jakoś wcześniej nam się nie udało. Może dołączysz do nas? – zapytałam.

– Chętnie, ale już obiecałem bratu, że pomogę mu przygotować się do sprawdzianu z matematyki – odpowiedział Przemek.

– Szkoda! – odrzekłam. – Może innym razem uda się wspólnie obejrzeć film.

– Jasne, pamiętajcie o mnie przy kolejnej okazji! Miłego oglądania! – uśmiechnął się, po czym podszedł do okienka.

Czas na ćwiczenia

1. **Przepisz dialog do zeszytu, uzupełniając go odpowiednimi wyrazami.**

ucieszył się, zapytała, wskazała, potwierdził, odparł, zaproponowała, podchwycił, roześmiała się

– Jak masz na imię? – ? dziewczyna.
– Karol – ? chłopiec. – A Ty jak się nazywasz?
– Karolina – ?. – Ale zbieg okoliczności!
– Rzeczywiście – ? Karol. – A gdzie mieszkasz?
– Tutaj – ? ręką. – O, w tym domu z zielonym dachem.
– To całkiem niedaleko ode mnie – ? chłopiec.
– Mogę wpaść do Ciebie po południu, jak odrobię lekcje. – ? Karolina.
– To super, wezmę swojego psa, Reksa, i możemy pójść razem na spacer – ? Karol.

2. **Zanotuj w zeszycie cztery synonimy słowa *powiedzieć*. Z jakiego słownika skorzystasz?**

3. Zapisz w zeszycie wypowiedzi, którymi można uzupełnić dialog.

Tego dnia pogoda była naprawdę okropna. Wiatr, deszcz, za oknem szaro i ponuro. Pewnie spędziłbym całe popołudnie w domu, gdyby nagle nie zadzwonił telefon.

– [?]! – usłyszałem w słuchawce.

– [?]? – zapytałem z niedowierzaniem.

– [?] – oznajmiłem z radością w głosie. – [?]!

Bardzo się ucieszyłem, więc wesoło odparłem:

– [?]!

4. Przeczytaj dialog. Wskaż wypowiedź, która pozwoliła rozmówcom uniknąć nieporozumienia.

– Jak ci się podobał film, który ci poleciłem?

– Był interesujący, ale pod koniec oglądania zasnęłam.

– Zosiu, a więc, twoim zdaniem, był nudny?

– W żadnym wypadku! Byłam bardzo zmęczona, dzisiaj chcę jeszcze raz obejrzeć jego zakończenie.

5. Uzupełnij podany dialog, tak aby rozmówca poczuł, że jest wysłuchany i zrozumiany.

– Zupełnie nie wiem, jak mogłam zapomnieć. Cały czas o tym myślę. Zawiodłam.

– Rozumiem, że [?]. A teraz opowiedz, co się stało.

– Dzięki! Czułam, że mnie wysłuchasz. Dręczą mnie wyrzuty sumienia. Miałam przekazać Tomkowi ważną wiadomość o kursie, na którym mu zależało, ale zupełnie wyleciało mi to z głowy. Przeze mnie stracił szansę na udział w ważnych dla niego zajęciach. Na pewno mi tego nie wybaczy.

– A więc, twoim zdaniem, Tomek [?]. Może warto z nim o tym porozmawiać?

6. Wyobraź sobie, że podczas przerwy spotykasz na szkolnym korytarzu kolegę, którego przez dłuższy czas nie było w szkole. Ułóż i zapisz w zeszycie dialog, jaki moglibyście przeprowadzić.

7. Przygotujcie i odegrajcie scenki, w których przedstawicie dialog między nieznajomymi osobami w różnych codziennych sytuacjach, na przykład w sklepie, w tramwaju lub na ulicy. Pamiętajcie o tym, aby Wasze rozmowy były zgodne z zasadami dobrego wychowania.

8. Ułóż dialog, który mogłyby przeprowadzić między sobą postacie przedstawione na zdjęciu. Wykorzystaj w nim podane sformułowania.

czyli uważasz, że...; według ciebie; a więc, twoim zdaniem

Pisownia wielką literą – państwa, regiony, miasta, dzielnice, wsie

Na rozgrzewkę

- Przyjrzyj się fotografiom. Z jakimi krajami Ci się one kojarzą? Zapisz w zeszycie ich nazwy.

Nowa wiadomość

Wielką literą piszemy:

- nazwy państw, regionów, miast, dzielnic, wsi,

  Przykłady:
  Polska, Mazowsze, Warszawa, Mokotów, Borowie
  Uwaga! Przymiotniki pochodzące od nazw państw, regionów, miast, dzielnic i wsi piszemy małą literą.

  Przykłady:
  Polska – język (jaki?) polski, Śląsk – kluski (jakie?) śląskie, Poznań – koziołki (jakie?) poznańskie, Oliwa – dzwony (jakie?) oliwskie
- **nazwy mieszkańców państw i regionów.**

  Przykłady:
  Polska – Polak, Kaszuby – Kaszub

  Uwaga! Nazwy mieszkańców miast, dzielnic, wsi piszemy małą literą.

  Przykłady:
  Gdańsk – gdańszczanin, Wrzeszcz (dzielnica Gdańska) – wrzeszczanin, Sierakowice – sierakowiczanin

Czas na ćwiczenia

1. Jaką literą – wielką czy małą – należy uzupełnić podane słowa? Zapisz te wyrazy w zeszycie.

(C/c)hiny – pismo (C/c)hińskie
(W/w)łochy – (W/w)łoska pizza
(Ć/ć)mielów – porcelana (Ć/ć)mielowska
(H/h)olandia – (H/h)olenderski wiatrak
(M/m)azury – (M/m)azurskie jeziora
(G/g)dańsk – (G/g)dańskie meble

2. Uporządkuj litery w poszczególnych zestawach, a otrzymasz nazwy krajów. Zapisz w zeszycie nazwy ich mieszkańców w rodzaju męskim i żeńskim. Jaką literą – małą czy wielką – rozpoczniesz każdy z tych wyrazów?

PLORUATGIA | AUSITRA | NAHILODA | ZYLBRAIA

3. Uzupełnij podpisy do zdjęć przymiotnikami utworzonymi od podanych nazw miast i państw.

bułka ? PARYŻ

kot ? PERSJA

sałatka ? GRECJA

krasnal ? WROCŁAW

4. Kim są i skąd pochodzą przedstawione postacie? Uzupełnij podane zdania na podstawie ilustracji. Zapisz je w zeszycie.

Przykład:
Smaczne oscypki <u>podhalańskie</u> zachwala mieszkaniec ?, czyli ?.
Smaczne oscypki podhalańskie zachwala mieszkaniec Podhala, czyli Podhalanin.

Truskawki kaszubskie, prosto z pięknych ?, serwuje mieszkaniec tego regionu, czyli ?.
Zalipiańskie kwiaty maluje mieszkaniec słynnej z tego rodzaju malowideł wsi ?, czyli ?.
Mieszkanka miasta ?, czyli ?, prezentuje przedmioty ozdobione łowickimi wzorami.
Smakiem gulaszu węgierskiego zachwyca się mieszkanka państwa o nazwie ?, czyli ?.

5. Przepisz do zeszytu podane zdania, uzupełniając je przymiotnikami utworzonymi od nazw państw.

- Astrid Lindgren to znana [?] pisarka. (Szwecja)
- Język [?] uważany jest za jeden z trudniejszych do nauki. (Chiny)
- Słyszałem, że [?] bazary słyną z orientalnych przypraw. (Tunezja)
- Niektórzy twierdzą, że [?] czekolada ma najlepszy smak (Belgia).

6. Zapisz w zeszycie nazwy państw, regionów i miast oraz ich mieszkańców.

[?]czecin – [?]czecinanin
[?]iszpania – [?]iszpan
[?]ydgoszcz – [?]ydgoszczanin
[?]omorze – [?]omorzanin

7. Uzupełnij w zeszycie podane zdania.

- Mieszkam w Polsce – jestem [?].
- Mój dom znajduje się w miejscowości o nazwie [?].
- Stolicą mojego województwa jest [?].
- Mieszkańca tego miejsca nazywa się [?], a mieszkankę – [?].

8. Dowiedz się, jak się nazywa region, w którym mieszkasz. Wymień przykładowe potrawy, z których słynie Twój region.

Ortografia w praktyce

Wiemy już, że nazwy mieszkańców państw piszemy wielką literą. Pisownia wyrazów takich, jak *Amerykanka*, *Szwedka*, *Finka*, *Japonka*, wydaje się więc oczywista. Tymczasem musimy pamiętać, że słowa, które brzmią tak samo jak nazwy mieszkańców państw, czasami mogą być nazwami przedmiotów. Wówczas zapisujemy je małą literą.

Przykłady:
Amerykanka jest mieszkanką Ameryki, a *amerykanka* to duży rozkładany fotel do siedzenia i spania.

Japonki to kobiety pochodzące z Japonii, natomiast *japonkami* nazywamy klapki trzymające się na dwóch paskach przechodzących między palcami.

Bill Watterson [czytaj: bil łoterson]

Calvin i Hobbes [czytaj: kelwin i hops]

Tłumaczenie: Piotr Cholewa

Po przeczytaniu

1. Co jest największym marzeniem tygrysa Hobbesa?
2. Jak zareagował Calvin na słowa przyjaciela? Co go zaskoczyło?
3. Przyjrzyj się dokładnie postawie, minom i gestom obu bohaterów i opowiedz, jakie emocje im towarzyszą.
4. Zapisz na kartce papieru Twoją odpowiedź na pytanie Calvina i porównaj ją z odpowiedziami koleżanek i kolegów. Następnie porozmawiajcie o wartościach, które zapisaliście na kartkach.

O książce słów kilka

Calvin i Hobbes to bohaterowie komiksu, który ukazywał się na łamach amerykańskich gazet w latach 1985–1995. Przygody energicznego sześciolatka i jego tygrysa cieszą się do dziś wielką popularnością na całym świecie.

Po przeczytaniu

1. Co powiedziała mama Calvina, gdy dowiedziała się o porwaniu tygrysa? Czego, Twoim zdaniem, oczekiwał od niej chłopiec?
2. Jakie uczucia i emocje towarzyszą Calvinowi? Odwołaj się do odpowiednich fragmentów tekstu oraz do sposobu ukazania chłopca na poszczególnych ilustracjach.

3. W jaki sposób traktuje Hobbesa Calvin, a w jaki – jego mama?

4. Czy zgadzasz się z opinią wygłoszoną przez Calvina na czwartym obrazku? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Roksana Jędrzejewska-Wróbel
(urodzona w 1969 roku)

Autorka wielu popularnych książek dla dzieci, wielokrotnie nagradzana i wyróżniana w konkursach literackich. Wybrane utwory pisarki zostały przetłumaczone na takie języki, jak węgierski, słoweński, koreański. Do najbardziej znanych utworów należą: *Florka – z pamiętnika Ryjówki*, *Gębolud*, *Oto jestem*, *Królewna*, *Siedmiu wspaniałych*.

Roksana Jędrzejewska-Wróbel

Praktyczny pan

Fragmenty

Był sobie raz pewien bardzo praktyczny pan, który zajmował się tylko tym, co uważał za istotne i konieczne. [...]

Każdy dzień praktyczny pan zaczynał od serii przysiadów i skłonów, potem jadł niebywale zdrowe, choć niezbyt smaczne śniadanie, i zabierał się do pracy, za którą co prawda nie przepadał, ale która była ważna i potrzebna.

O tym, że naprawdę taka była, świadczyły dyplomy, wyróżnienia i zaświadczenia, których miał pełne szuflady. W szufladach – oprócz zaświadczeń – były również lekarstwa na uspokojenie, ponieważ ludzie, którzy jak nasz praktyczny pan nieustannie zajmują się tylko bardzo ważnymi i niezwykle pożytecznymi sprawami, są często nieco nerwowi.

Pewnego dnia, kiedy praktyczny pan połykał właśnie swoją popołudniową tabletkę na rozluźnienie, usłyszał w radiu audycję o pouczającym tytule: „Instrukcja obsługi". [...]

Nastawił więc głośniej radio i od pani redaktor o miłym głosie dowiedział się, że dla osób nerwowych o wiele lepsze od tabletek są... koty!

Że to zdrowo mieć kota, bo koty swoim mruczeniem działają na ludzi uspokajająco i łagodząco.

Praktyczny pan zerknął nieufnie na swoją jeszcze niepołkniętą różową tabletkę i zamyślił się.

„Hm... Z tabletkami jest sporo kłopotu. Najpierw trzeba pamiętać, żeby je kupić, potem wyjąć z pudełka, połknąć, popić... To zabiera mnóstwo cennego czasu. Poza tym szkodzą na żołądek. A kota kupuje się raz, jest już na zawsze i ciągle działa. Bardzo praktyczne!" – pomyślał pan [...].

Najpierw kupił poradnik i uważnie go przeczytał.

Dowiedział się z niego, że do opieki nad kotem, oprócz samego kota, niezbędne są: dwie miseczki, sucha karma, kuweta, żwirek i łopatka. [...]

Poszedł więc do sklepu i zakupił: miseczki, suchą karmę, kuwetę, żwirek i łopatkę. Gdy poszedł do domu, zorientował się, że jednak o czymś zapomniał, wrócił więc do sklepu i dokupił kota. Pięknego kota o pięknym futrze. A potem robił wszystko dokładnie tak, jak napisano w poradniku.

Zmieniał wodę i piasek, poił i karmił. I czekał, aż kot zacznie działać na niego uspokajająco i łagodząco. Ale nie działał. Kot nie mruczał!

Minął jeden dzień, drugi, trzeci...

Praktyczny pan dokupił kotu witaminy, drapak i sztuczną mysz. Minął dzień czwarty i piąty, a kot nadal nic. Ani mru-mru! To praktycznego pana bardzo zdenerwowało, więc szóstego dnia połknął dwie tabletki na uspokojenie, zapakował opornego kota do transportera i pojechał do weterynarza.

– Ten kot nie mruczy. Wydałem na niego mnóstwo pieniędzy. Proszę sprawdzić, czy nie jest zepsuty – powiedział i popukał w transporter.

– A często pan go głaszcze? – zapytał weterynarz.

– Głaszczę? O tym nie było w poradniku – zdziwił się praktyczny pan.

– Może i nie było, bo to dość naturalne. – Wzruszył ramionami weterynarz.

– Naturalne? No nie wiem. Ja jeszcze nigdy nikogo nie głaskałem – zirytował się praktyczny pan.

Wrócił do domu i – nieco zakłopotany – usiadł na kanapie z transporterem na kolanach. A potem pogłaskał transporter. To nie było trudne, trochę jak odkurzanie, co dodało praktycznemu panu odwagi. Pogłaskał

transporter jeszcze raz. Miał cichą nadzieję, że kot to doceni i zamruczy. Niestety. Z transportera nie wydobył się żaden dźwięk. Praktyczny pan westchnął. A potem...

Potem postanowił iść na całość. Wziął głęboki oddech, wyjął kota, zamknął oczy i... lekko dotknął miękkiego ciepłego futra. Kot poruszył się delikatnie. Praktyczny pan przeciągnął dłonią w stronę ogona. [...] Kot popatrzył na niego podejrzliwie i miauknął. Praktyczny pan wstrzymał oddech. Kot mierzył go chwilę wzrokiem, a potem ziewnął i usadowił się praktycznemu panu na brzuchu. Praktyczny pan znowu położył rękę na grzbiecie kota. Tym razem było dużo łatwiej. Jego dłoń od razu dopasowała się do zagłębień w kocim futrze, a potem... [...]

Wtedy to usłyszał. Jakby mały motor z głębi miękkiego brzucha... Tak! To kot zmrużył ślepia i... zamruczał. A praktyczny pan po raz pierwszy w życiu uśmiechnął się błogo[1] i głupio i... też zamruczał.

[1] *Błogo* – z zadowoleniem, przyjemnie.

Po przeczytaniu

1. Ułóż dwa pytania do tekstu. Następnie zadaj je koleżance lub koledze z ławki.
2. Oceń zachowanie praktycznego pana.
3. Wyjaśnij, co – według Ciebie – jest *istotne* i *konieczne*. Czy zajmujesz się wyłącznie tym, co ważne, czy znajdujesz czas jeszcze na coś innego?
4. Co – Twoim zdaniem – działa na ludzi uspokajająco i łagodząco? Co w Twoim wypadku jest najbardziej skuteczne?
5. Jak myślisz, jak bohater mógł się zmienić pod wpływem kota? Wskaż w każdej parze wyrazów słowa, które oznaczałyby zmianę. Zwróć uwagę, na jakiej zasadzie zestawiono podane wyrazy.

nerwowy – spokojny, *smutny – radosny*, *spięty – rozluźniony*

Nowa wiadomość

Słowa o znaczeniu przeciwstawnym to **antonimy**.

Przykład:

Wyrazem przeciwstawnym do słowa *strach* jest *odwaga*.

Jak rozpoznać orzeczenie i podmiot?

Na rozgrzewkę

- Jakich wyrazów brakuje w poszczególnych zdaniach? O czym informują te słowa?

  Mój ? pięknie rysuje.
  Dzieci ? nauczycielkę o pomoc.

Nowa wiadomość

Orzeczenie to część zdania, która nazywa czynności lub stany. Najczęściej jest wyrażone czasownikiem w formie osobowej. Odpowiada na pytania: ***co robi?***, ***co się z nim dzieje?***.

Podmiot to część zdania, która nazywa wykonawcę czynności. Najczęściej jest wyrażony rzeczownikiem w mianowniku. Odpowiada na pytania: ***kto?***, ***co?***.

Przykład:
Marcin płacze.
orzeczenie
podmiot

Czas na ćwiczenia

1. Ułóż zdania dotyczące sytuacji ukazanej na ilustracji. Skorzystaj z podanych wyrazów. Podkreśl pojedynczą linią podmioty, a podwójną – orzeczenia.

rodzice, uczniowie, dziewczynka, wolontariusze, chłopiec

2. Wskaż podmiot i orzeczenie w każdym z podanych zdań.

Kulturalni ludzie zachowują się w stosunku do siebie grzecznie. Osoby takie nie unikają słów *przepraszam*, *dziękuję* i *proszę*. Słowa te dobrze wpływają na kontakty międzyludzkie.

Czym różni się zdanie od równoważnika zdania?

Na rozgrzewkę

- Porównaj zestawione ze sobą wypowiedzenia. Jaką częścią zdania się różnią? Czy oba są zrozumiałe?
  - Gdzie jest Tomek? → Gdzie Tomek?
  - Teraz jedziemy w prawo! → Teraz w prawo!

Nowa wiadomość

Wypowiedzenie to grupa wyrazów, która przekazuje zrozumiałą informację.
Wśród wypowiedzeń wyróżnia się **zdania** i **równoważniki zdań**.

Wypowiedzenie

Zdanie
zawsze zawiera **orzeczenie**.

Przykład:
Zakończenie roku szkolnego odbędzie się w piątek.

Równoważnik zdania
nie ma orzeczenia, ale można je wprowadzić.

Przykład:
Zakończenie roku szkolnego w piątek.

Czas na ćwiczenia

1. Które wypowiedzenia są równoważnikami zdań? W jakich sytuacjach stosuje się tego rodzaju wypowiedzenia?

Uspokój się!	Przyjazd pociągu za pięć minut.	Uwaga, ograniczenie prędkości!
Cisza!	Otwarcie sklepu za tydzień.	Serdecznie zapraszamy!	Proszę o zachowanie spokoju!

2. Przekształć zdania w nagłówki artykułów do gazetki szkolnej. Jaką formę im nadasz? Wyjaśnij dlaczego.

We wtorek odbędzie się loteria fantowa na rzecz hospicjum.

Najlepsze koszykarki są w klasie V a.

Przykład:
We wtorek loteria fantowa na rzecz hospicjum.

Jutro w bibliotece pojawi się gość specjalny.

3. Przekształć podany e-mail w krótką, zrozumiałą wiadomość, którą można wysłać koleżance lub koledze. W tym celu zamień zdania na równoważniki zdań według wzoru.

Przykład:

Treść e-maila

Cześć!

Znowu jestem chora. Dzisiaj idę do lekarza zamiast do szkoły. Sobotnie wyjście do kina stoi pod znakiem zapytania :(

Pozdrawiam

Gabrysia

Krótka wiadomość

Znowu chora. Dzisiaj lekarz zamiast szkoły. Sobotnie wyjście do kina pod znakiem zapytania.

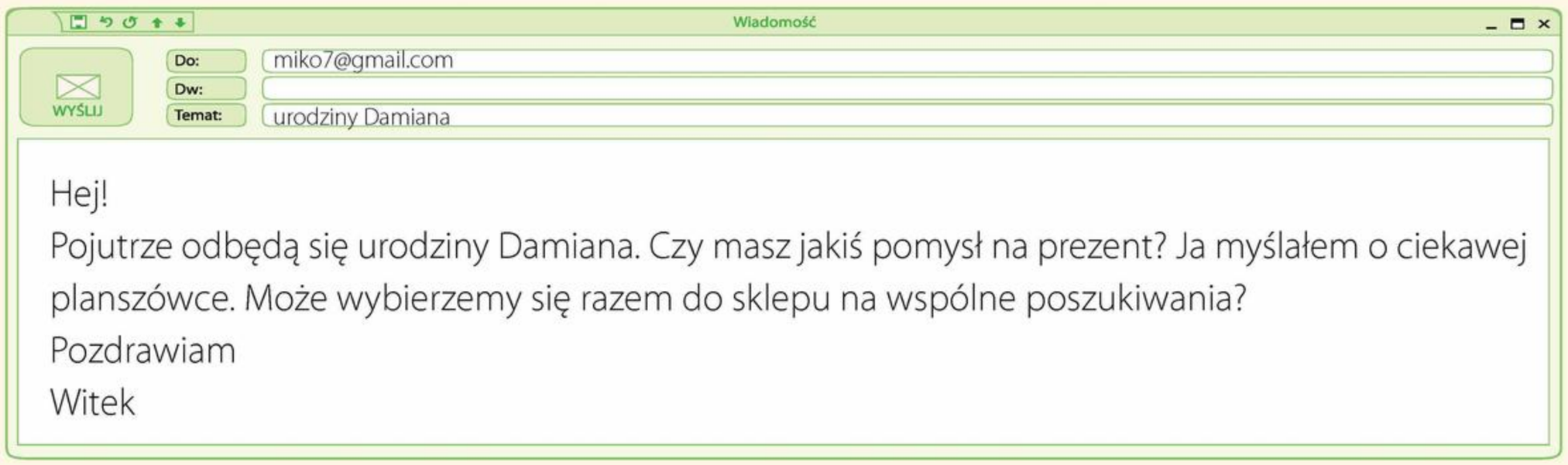

4. Ułóż hasło, które zachęci innych do jedzenia owoców. Następnie określ, czy jest ono zdaniem, czy równoważnikiem zdania.

5. Podpisz zdjęcia z albumu – nadaj im formę równoważników zdania.

Przecinek w zdaniu

Na rozgrzewkę

- Zapoznaj się z tekstem i odpowiedz na pytanie postawione przez pana Przecinka na zakończenie rozmowy.

– Myślałam sobie trochę o regułach stosowania przecinka, które podał mi pan ostatnio – zaczęła rozmowę pani Kropka – i doszłam do wniosku, że musi ich być znacznie więcej! Przecież w wielu zdaniach stawiamy przecinek, mimo że nie ma w nich żadnych spójników!

– Oczywiście, że tak! – odparł z uśmiechem pan Przecinek. – Ale nie ma czym się martwić! Przecież taka bystra osoba jak pani bez trudu zapamięta kolejną zasadę! Nawet więcej: na pewno ją pani już zna i stosuje w praktyce! Proszę mi powiedzieć, w którym z podanych zdań brakuje przecinka:

Czarny kot szybko wskoczył na wysoki płot. Kot szybko zwinnie wskoczył na wysoki płot.

– Po słowie *szybko* w drugim zdaniu zrobił pan przerwę – po tym poznałam, że w tym miejscu należy wstawić przecinek – odpowiedziała bez wahania pani Kropka.

– Otóż to – pokiwał głową jej rozmówca – czasami wystarczy po cichu przeczytać sobie tekst i już wiadomo, gdzie brakuje przecinków! A jeśli chodzi o zdanie o kocie, to zasada jest prosta... Jak by ją pani sformułowała? – zapytał podchwytliwie.

Nowa wiadomość

Przecinek w zdaniu stawiamy:

- **między wyrazami odpowiadającymi na to samo pytanie – najczęściej są to wyliczenia,**

  Przykłady:
  Ola, Franek, Magda przygotowują program artystyczny. — 3 wyrazy odpowiadające na pytanie *kto?*
  Chcą zaśpiewać kilka pięknych, znanych pieśni patriotycznych. — 2 wyrazy odpowiadające na pytanie *jakich?*

  Uwaga! Przecinka nie stawiamy między wyrazami, które odpowiadają na różne pytania.

  Zgubiłam moją (*czyją?*) ulubioną (*jaką?*) spinkę.

- **przed spójnikami:** *ale*, *lecz*, *czyli*, *bo*, *więc*, *a* **(w znaczeniu przeciwstawnym).**

  Przykłady:
  Szkolna uroczystość odbędzie się wkrótce, ale jeszcze nie w tym tygodniu.
  Ten utwór jest krótki, a taki trudny do zapamiętania.

  Uwaga! Przecinka nie stawiamy, jeśli równorzędne części zdania połączone są spójnikami: *i*, *a* **(w znaczeniu** *i***)**, *oraz*, *lub*, *albo*, *ani*, *czy*.

Czas na ćwiczenia

1. Dokończ zdania zgodnie ze wskazówkami. Pamiętaj o przecinkach.

- Do tego miasta możemy dojechać [?] ← Wymień trzy różne środki transportu.
- Mama wysłała mnie do sklepu po [?] ← Podaj trzy nazwy produktów spożywczych.
- Do klasy chodzą ze mną [?] ← Podaj trzy imiona.
- Jesienią liście na drzewach są [?] ← Wymień trzy kolory.
- W moim plecaku noszę [?] ← Wymień trzy przedmioty.
- Nie lubię osób [?] ← Wymień cztery różne negatywne cechy.

2. Ustal, czy między podkreślonymi wyrazami należy postawić przecinki. Wskaż miejsca, w których brakuje tych znaków.

- W wielu polskich miastach znajdują się zabytkowe kościoły bramy mosty.
- Bieszczady oferują turystom atrakcje przez cały rok.
- W Malborku Czorsztynie Nidzicy można zwiedzić piękne stare zamki.
- Chętnie oprowadzę cię po moim rodzinnym mieście.
- Po długim kosztownym remoncie udostępniono zwiedzającym zabytkowy ratusz.

3. Przyporządkuj odpowiednie zakończenia do początków zdań. Zapisz w zeszycie utworzone wypowiedzenia.

• Twój pokój jest duży, • Marek mówi powoli, • Nie oczekuję od ciebie współczucia, • Spotkajmy się pojutrze, • Zabiorę ze sobą Maćka • Nie było go w szkole • Pójdziemy na spacer • Dojechaliśmy daleko,

• czyli w czwartek. • albo do kina. • bo aż nad jezioro • lecz pomocy. • a bardzo przytulny. • ale za to wyraźnie. • ani w domu. • lub Michała.

4. Ułóż dwa zdania pojedyncze do zamieszczonych poniżej fotografii. Użyj w nich spójników, przed którymi nie należy stawiać przecinka. Wybierz odpowiednie spójniki spośród podanych.

i, oraz, jednak, lub, więc, czy, ale, albo, czy, ani

Podsumowanie

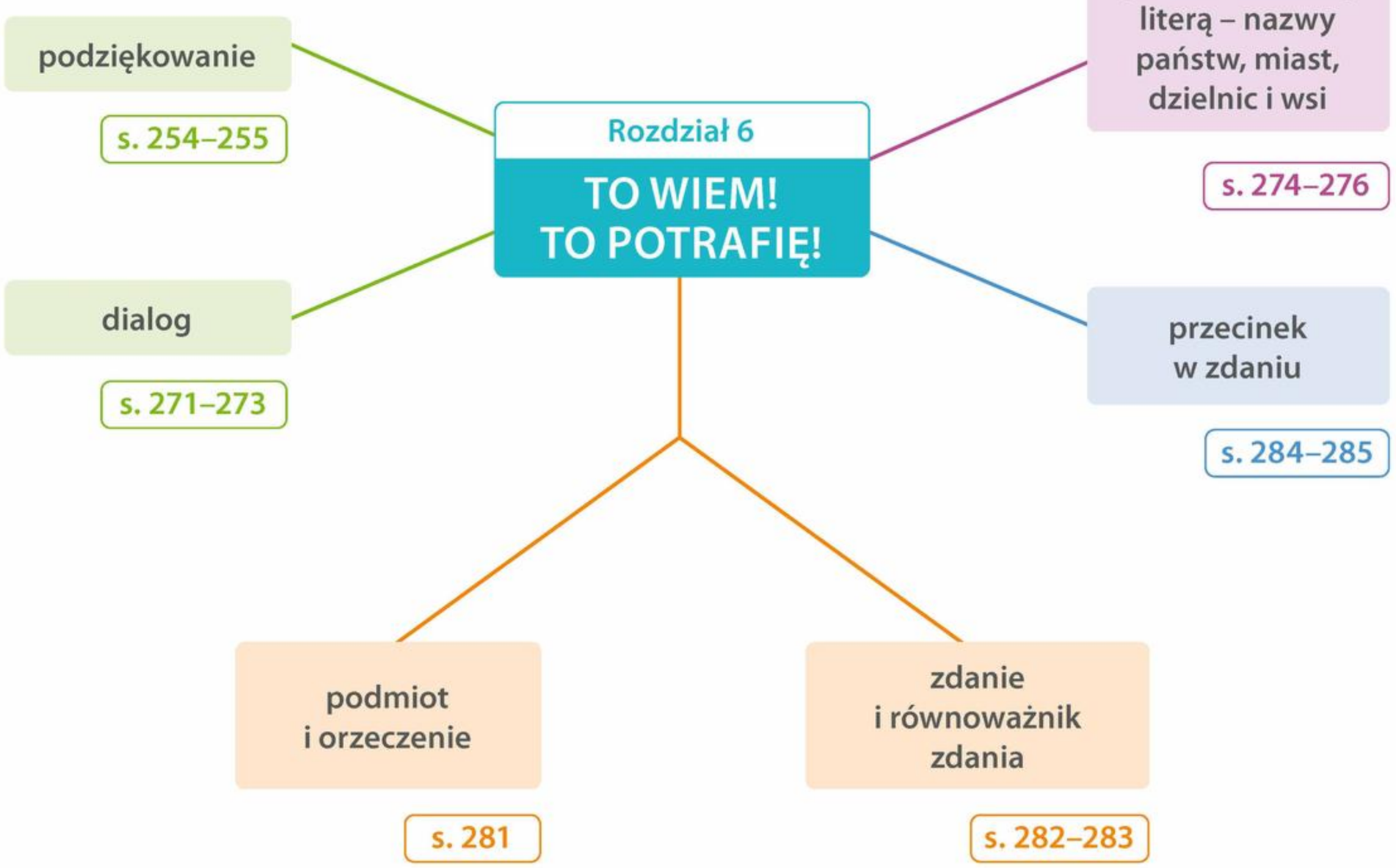

Nowa wiadomość

- Wyrazy przeciwstawne (antonimy), s. 280

Lluis Cugota [czytaj: juis kugota]

ZAPISZ W ZESZYCIE

Nazywam się... Maria Skłodowska-Curie

[czytaj: maria skłodowska kiri]

Fragmenty
Tłumaczenie: Anna Jęczmyk

Przyszłam na świat 7 listopada 1867 roku w stolicy kraju, który wtedy nie istniał. Warszawa była tylko jednym z miast jednej z prowincji[1] imperium rosyjskiego. [...]

Władze rosyjskie wszystko kontrolowały. Nie mogliśmy mówić po polsku ani uczyć się tego języka [...]. Dlatego wiele lat później, kiedy odkryłam nowy pierwiastek chemiczny, bez chwili wahania nadałam mu nazwę polon. Choć mieszkałam wtedy daleko od Polski, postanowiłam w ten sposób złożyć hołd krajowi, który zawsze bardzo kochałam. [...]

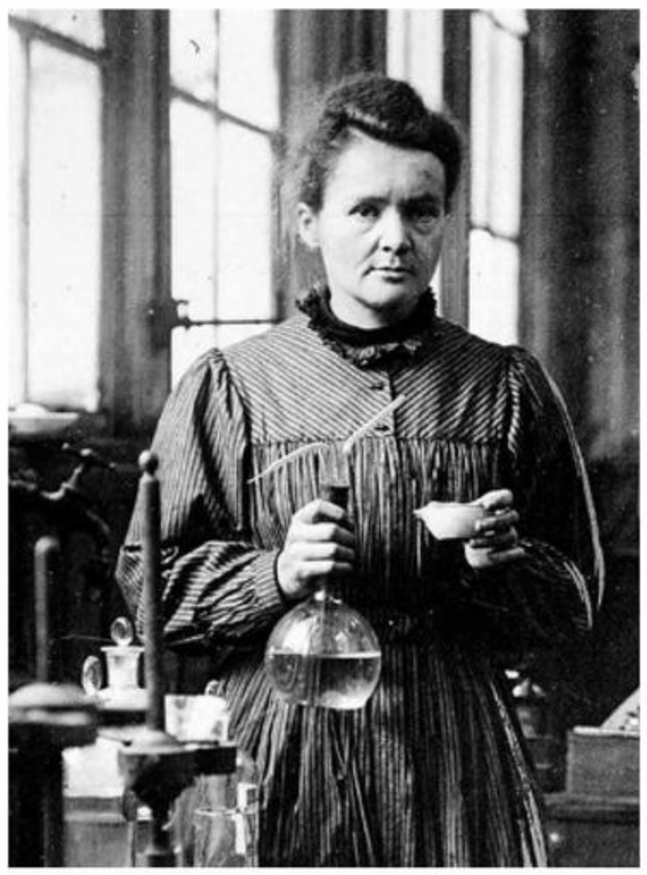

Fotografia Marii Curie-Skłodowskiej, XIX wiek

Nazywam się Maria Skłodowska, ale od małego wszyscy nazywali mnie Mania. Byłam najmłodsza z pięciorga rodzeństwa: najstarsza, Zofia, zmarła na tyfus[2] w wieku czternastu lat. Bronia (czyli Bronisława, nosząca to samo imię, co mama) studiowała medycynę i przez pewien czas mieszkałyśmy razem w Paryżu. Józef również był lekarzem. Hela (Helena) także kontynuowała rodzinną tradycję i została nauczycielką.

Wszyscy lubiliśmy się uczyć. Wdaliśmy się w naszych rodziców, Władysława i Bronisławę, którzy byli nauczycielami. Z tego też powodu na początku mieszkaliśmy na pensji[3] dla dziewcząt, której przełożoną była nasza mama. Potem przenieśliśmy się do domu przy szkole, w której tata uczył matematyki i fizyki. [...]

W wieku piętnastu lat skończyłam naukę w szkole. Przyznaję, że byłam dobrą uczennicą i nie miałam kłopotów z nauką, a najlepsza byłam z przedmiotów ścisłych.

---

[1] *Prowincja* – tu: część kraju oddalona od stolicy.
[2] *Tyfus* – ostra choroba zakaźna.
[3] *Pensja* – dawna prywatna szkoła żeńska.

Sprawdź wiedzę i umiejętności

1. Określ, kto jest narratorem w tekście.

2. Wybierz właściwe dokończenie zdania.

Maria Skłodowska-Curie urodziła się w Warszawie należącej wówczas do *Rosji/Prus/Austrii*.

3. O czym jest mowa w trzecim akapicie tekstu? Odpowiedz jednym zdaniem.

4. Wyjaśnij, od jakiego słowa pochodzi nazwa *polon*. Dlaczego Maria Skłodowska-Curie tak nazwała odkryty przez siebie pierwiastek? Odszukaj właściwy fragment tekstu.

5. W którym roku Maria Skłodowska-Curie skończyła szkołę?

A. 1887
B. 1867
C. 1882
D. 1885

6. Zapisz dwa wydarzenia z życia bohaterki w postaci równoważników zdań.

7. Wskaż podmiot i orzeczenie w zdaniu.

Maria Skłodowska-Curie otrzymała Nagrodę Nobla w 1911 roku.

8. Utwórz nazwy mieszkanek i mieszkańców od podanych nazw geograficznych.

Warszawa, *Rosja*, *Paryż*

9. Do podanych słów dopisz wyrazy przeciwstawne.

smutny – ?
dobra – ?
nudny – ?
długie – ?
idę – ?
kupi – ?

10. Ułóż pytania do podanych odpowiedzi.

– ?

– W przyszłości chciałabym zostać naukowcem. Najchętniej zajęłabym się poszukiwaniem planet poza Układem Słonecznym.

– ?

– Zainspirowało mnie życie Marii Skłodowskiej-Curie, której dokonania sprawiły, że stała się tak słynną Polką.

11. Zredaguj podziękowania dla nauczyciela, którego szczególnie cenisz.

7 Urok i siła marzeń

© Kush Fine Arts Limited 2017

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Opisz w kilku zdaniach, co przedstawia dzieło Vladimira Kusha. Co znajduje się w centrum obrazu, a co – po lewej i prawej stronie?
2. Jak wyglądają chmury? Co przypominają ich kształty?
3. W jaki sposób malarz przedstawił wiejący wiatr?
4. Jakie kolory dostrzegasz na obrazie? Jak wpływają one na nastrój dzieła?
5. Co zaskakuje Cię w wyglądzie statku i wiatraków? Jak myślisz, co niezwykłego mogłoby się dzięki nim wydarzyć?
6. Jaki pejzaż namalował artysta – realistyczny czy fantastyczny? Uzasadnij swoją odpowiedź.
7. Wymyśl i opowiedz krótką historię, która mogłaby się rozgrywać w świecie przedstawionym na płótnie.

Vladimir Kush [czytaj: władimir kush], *Metaforyczna podróż*

farby olejne na płótnie

250 × 625 cm

prywatna kolekcja

2001 rok

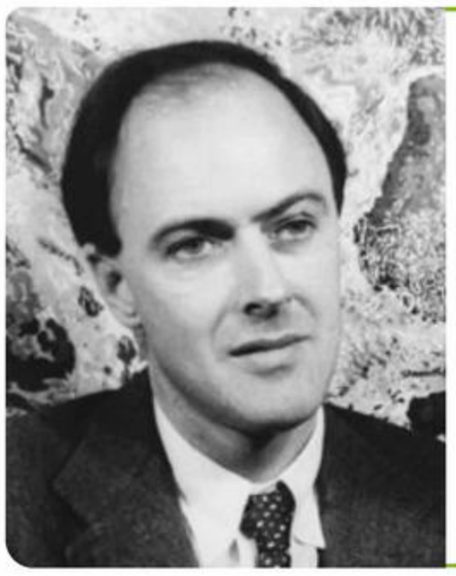

Roald Dahl (lata życia: 1916–1990)

Autor *Charliego i fabryki czekolady* pochodził z Wielkiej Brytanii. Początkowo pracował jako sprzedawca oraz pilot wojskowy. Później, namówiony przez znajomego, spisał i wydał swoje wspomnienia wojenne. Pisarz stworzył kilkanaście książek dla dzieci, między innymi *Matyldę*, *Wiedźmy* oraz *Fantastycznego pana Lisa*.

PRAGNIENIA A POTRZEBY

Roald Dahl [czytaj: roald dal]

Charlie [czytaj: czarli] i fabryka czekolady

Fragment
Tłumaczenie: Jerzy Łoziński

W tej właśnie chwili do pokoju wszedł ojciec Charliego [...].

– Słyszeliście najnowszą wiadomość? – zawołał, a potem nie czekając na odpowiedź, tak rozpostarł trzymaną w ręku gazetę, że każdy mógł przeczytać wielki nagłówek. Oto on:

FABRYKA WONKI OTWARTA PRZYNAJMNIEJ
DLA KILKU SZCZĘŚLIWCÓW [...].

– Następny wariat! – mruknęła babcia Josephine [czytaj: dżozefin].

WIADOMOŚCI WIECZORNE

Pan Willy Wonka [czytaj: łili łonka], *którego nikt nie widział od dziesięciu lat, przekazał naszej gazecie następujący komunikat:*

Ja, Willy Wonka, właściciel miejscowej fabryki czekolady, postanowiłem, że w tym roku pozwolę pięciorgu dzieciom – tylko pięciorgu, żadnemu więcej – na obejrzenie mojej fabryki od środka. Tę szczęśliwą piątkę sam oprowadzę po całym zakładzie, niczego przed nią nie skrywając z sekretów produkcji. Na zakończenie wizyty każde z tych pięciorga dostanie prezent: tyle czekolad i słodyczy, aby starczyło im do końca życia! Dlatego szukajcie uważnie Złotych Talonów[1]! Na złocistym papierze wydrukowano pięć Złotych Talonów, które zostaną umieszczone w opakowaniu pięciu czekolad. Mogą się one znaleźć w dowolnym sklepie dowolnego

[1] *Talon* – kupon upoważniający do otrzymania czegoś.

kraju, gdzie sprzedawane są moje produkty. Szczęśliwi znalazcy owych pięciu Złotych Talonów to właśnie ci, którzy jako jedyni będą mieli możliwość wejścia do mojej fabryki i zobaczenia, jak teraz ona wygląda. Powodzenia zatem! Uważnie oglądajcie każdy czekoladowy batonik!

Podpisano: Willy Wonka

– Skądże znowu! Wspaniały człowiek! – entuzjazmował się[2] dziadek Joe [czytaj: dżoł]. – Mistrz nad mistrze! Tylko się zastanówcie, co się teraz będzie działo! Cały świat rzuci się na poszukiwanie pięciu Złotych Talonów, ludzie na wyścigi będą kupowali czekoladowe batoniki pana Wonki, w nadziei, że do nich uśmiechnie się szczęście. Sprzeda ich tyle, ile nigdy dotąd! Ach, jak wspaniale byłoby znaleźć jeden taki talon!

– A potem za darmo jeść słodycze już do końca życia! – zauważył dziadek George [czytaj: dżordż]. [...]

– Słabo mi się robi na samą myśl – oznajmiła babcia Josephine.

– A tam, słabo! – obruszył się[3] dziadek Joe. – No powiedz, Charlie. To byłoby coś: odpakować czekoladkę, a w środku oprócz niej zobaczyć jeszcze Złoty Talon!

– Pewnie, dziadku, ale szanse są takie małe – odrzekł chłopiec ze smutkiem. – Przecież dostaję tylko jedną na rok.

– Właśnie ta jedna może być szczęśliwa – zauważyła babcia Georgina [czytaj: dżordżina]. [...]

– A teraz już do łóżka, kochanie – odezwała się mama. – Pamiętaj, że jutro twoje urodziny, więc zerwiesz się pewnie skoro świt, żeby rozpakować swój prezent.

– Batonik Wonki! – wykrzyknął Charlie. – To będzie batonik Wonki, prawda? [...]

– Wszystkiego najlepszego! – wykrzyknęli wszyscy czworo dziadkowie, kiedy Charlie nazajutrz rankiem zjawił się w ich pokoju.

Chłopiec uśmiechnął się nerwowo i przysiadł na brzegu łóżka. W obu rękach pieczołowicie trzymał prezent, swój jedyny prezent urodzinowy. Naklejka głosiła: KARMELKOWO-MIODOWA CZEKOLADKA WONKI. [...]

---

[2] *Entuzjazmować się* – odnosić się do czegoś z zapałem.

[3] *Obruszyć się* – wyrazić niezadowolenie, sprzeciw.

– Pamiętaj, żebyś nie czuł się rozczarowany – łagodnie powiedziała pani Bucket [czytaj: baket] – jak pod spodem znajdziesz tylko czekoladkę. Ona sama jest pyszna, lepiej nie oczekiwać niczego więcej. [...]

– No, otwórz, kochanie – powiedziała babcia Georgina. – Sama zaczynam się trochę denerwować. [...]

Wtedy Charlie jednym gwałtownym ruchem, jak gdyby nie mógł już znieść emocji, rozdarł papier i... na kolana spadł mu... jasnobrązowy kawałek czekolady.

Nie było ani śladu Złotego Talonu. [...]

Charlie podniósł wzrok. [...] Zmusił się do niewyraźnego, smutnego uśmiechu, wzruszył ramionami, a potem rękę z czekoladą wyciągnął do matki.

– Proszę, mamo, spróbuj. Podzielimy czekoladę na siedem równych części, żeby każdy mógł skosztować.

– O nie, nie ma mowy! [...] To twój prezent! [...]

W ciągu następnych dwóch tygodni bardzo się oziębiło. [...] Do domu zimno dostawało się szczelinami w oknach oraz drzwiach i nie było gdzie się przed nim schronić. Czwórka staruszków leżała spokojnie pod kołdrą naciągniętą po same uszy i nie ruszała się, aby tracić jak najmniej ciepła. Dawno już przestali się entuzjazmować Złotym Talonem. Wszyscy w rodzinie myśleli teraz tylko o dwóch rzeczach: jak się ogrzać i co zjeść. [...]

Tymczasem pogoda ani myślała się poprawić, Charlie Bucket zaś każdego dnia był chudszy i chudszy. [...] I oto kiedy pewnego popołudnia wracał do domu, smagany[4] w twarz ostrymi uderzeniami wiatru (a czuł się tego dnia tak głodny, jak jeszcze nigdy dotąd), zauważył nagle jakiś srebrny błysk w śniegu obok krawężnika. Nachylił się i chociaż przedmiot do połowy był schowany w zaspie śnieżnej, Charlie natychmiast go rozpoznał. Nie miał co do tego najmniejszych wątpliwości.

Pięćdziesiąt pensów! [...]

Może je wziąć?

Ostrożnie wygrzebał spod śniegu monetę. Była mokra i pobrudzona, a przecież – jaka piękna! Cudowna!

CAŁE pięćdziesiąt pensów!

Przydatne słowa

Radość, zapał, ochotę, aby podjąć się jakiegoś zadania, nazywamy **entuzjazmem**.

Przykład użycia:
Pomysł stworzenia kółka teatralnego większość klasy przyjęła z entuzjazmem.

[4] *Smagany* – uderzany.

Trzymał pieniądz w drżących palcach i wpatrywał się w niego z niedowierzaniem. W tej chwili znaczył on dla niego tylko jedną jedyną rzecz: JEDZENIE!

Niewiele myśląc, obrócił się na pięcie i ruszył w kierunku najbliższego sklepu. To zaledwie kilka kroków... Był to sklepik, w którym sprzedawano gazety i przeróżne inne rzeczy, włącznie z papierosami i słodyczami.

W roli Willy'ego Wonki [czytaj: łiliego łonki] reżyser filmu – Tim Burton [czytaj: barton] obsadził znanego aktora – Johnny'ego Deppa [czytaj: dżonego depa].

– I zrobię tak – szybko szeptał do siebie pod nosem – że kupię jeden wspaniały batonik czekoladowy, zjem cały zaraz na miejscu... kawałek po kawałku, a potem pójdę prosto do domu i resztę oddam mamie. [...]

Charlie położył na ladzie mokre pięćdziesiąt pensów.

– Poproszę jedną karmelkowo-miodową czekoladkę Wonki – powiedział, bardzo mu bowiem smakowała ta, którą dostał na urodziny.

Sklepikarz nie wyglądał na głodnego. Był bardzo gruby, miał wielkie usta, pyzate policzki i bardzo tłusty kark, którego fałdy wylewały się znad kołnierzyka. Obrócił się, zdjął czekoladkę z półki, a potem znowu się obrócił i położył ją na ladzie przed Charliem. [...]

Charlie złapał ją, jednym ruchem rozdarł opakowanie i nagle... spod papieru... błysnęło coś złociście!

Charlie poczuł, że serce staje mu w piersiach.

– Złoty Talon! – wrzasnął sprzedawca i wyskoczył w powietrze. – Dostałeś Złoty Talon!

Po przeczytaniu

1. **Wskaż zdania zgodne z treścią przeczytanego utworu.**

- Charlie otrzymywał czekoladę tylko raz w roku.
- Warunkiem uzyskania zgody na zwiedzanie fabryki było wysłanie 10 kuponów wyciętych z opakowań czekoladek.
- Czekoladowy batonik kosztował 50 pensów.
- Chłopiec dostał na urodziny czekoladkę o smaku karmelkowo-miodowym.

2. W jaki sposób bohaterowie tekstu zareagowali na ogłoszenie Willy'ego Wonki zamieszczone w gazecie?

3. Dlaczego pani Bucket powiedziała do chłopca, gdy otrzymał na urodziny czekoladkę: *lepiej nie oczekiwać niczego więcej*?

4. Wyjaśnij, czemu dzieciom mogło zależeć na otrzymaniu czekoladki ze Złotym Talonem.

5. Powiedz, jakie uczucia wywołało w Charliem znalezienie monety. Co chłopiec postanowił zrobić z pieniędzmi? Z czego to wynikało? Oceń jego postawę.

6. W jaki sposób możecie pomóc koleżankom i kolegom, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji z powodu braku pieniędzy?

7. Uzasadnij, dlaczego w podanych zdaniach znalazły się przecinki.

Zmusił się do niewyraźnego, smutnego uśmiechu.
Była mokra i pobrudzona, a przecież – jaka piękna.

8. Przeczytaj głośno podane zdania. Użyj w odpowiednich przypadkach wyrazów w nawiasach.

Złoty Talon może się znaleźć w dowolnym sklepie dowolnego ▨ (kraj – D.).
Pewnie, ▨ (dziadek – W.), ale szanse są takie małe!
Twoje urodziny są w przyszłym ▨ (tydzień – Ms.).
▨ (Charlie – C.) wydawało się, że wszystko zrobione jest z lodu.

Praca twórcza

9. W jaki sposób moneta, którą zauważył Charlie, znalazła się na ulicy? Napisz w zeszycie opowiadanie pod tytułem *Historia zagubionej pięćdziesięciopensówki*.

10. Wyobraź sobie, że jesteś Charliem. Napisz na kartce list, w którym opowiadasz przyjacielowi, co się zmieniło w Twoim życiu po znalezieniu Złotego Talonu. Jeżeli znasz treść całej książki, możesz opisać przedstawiony w niej przebieg wydarzeń.

Ciekawostka

Podczas pracy Roald Dahl nigdy nie używał maszyny do pisania ani komputera. Pomysły zapisywał w zeszycie wyłącznie za pomocą ołówka. Pisarz uważał, że każdą myśl warto zanotować, aby w przyszłości można było łatwo do niej wrócić.

Opisz marzenie, które chcesz spełnić. Przeczytaj opis po jakimś czasie, aby sprawdzić, czy udało Ci się zrealizować swoje plany.

Zanim przeczytasz

- Co oznaczają wymienione sformułowania? Odpowiedzi poszukaj w słowniku języka polskiego pod hasłem *marzenie*. Następnie ułóż po jednym zdaniu z każdym z tych zwrotów.

  zatopić się w marzeniach, *uciekać w świat marzeń*, *marzyć na jawie*

Julian Tuwim

Dyzio marzyciel

Położył się Dyzio na łące,
Przygląda się niebu błękitnemu
I marzy:
„Jaka szkoda, że te obłoczki płynące
Nie są z waniliowego kremu...
A te różowe –
Że to nie lody malinowe...
A te złociste, pierzaste –
Że to nie stosy ciastek...
I szkoda, że całe niebo
Nie jest z tortu czekoladowego...
Jaki piękny byłby wtedy świat!
Leżałbym sobie, jak leżę,
Na tej murawie[1] świeżej,
Wyciągnąłbym tylko rękę
I jadł... i jadł... i jadł...”.

[1] *Murawa* – gęsta, niska trawa.

Po przeczytaniu

1. Dlaczego poeta nazwał bohatera wiersza marzycielem?
2. Wyjaśnij, czym różni się refleksja Dyzia obserwującego chmury od zwykłego opisu nieba. → Przypomnij sobie: porównanie, s. 338
3. Jakie sytuacje i okoliczności sprzyjają oddawaniu się marzeniom?
4. Przygotujcie przepis na danie Waszych marzeń. Możecie użyć najbardziej niezwykłych produktów.

Jak napisać ogłoszenie?

Ogłoszenie to forma wypowiedzi, z którą często spotykamy się na co dzień. Na wielu ulicach stoją specjalne słupy ogłoszeniowe. W szkołach, w sklepach, na poczcie, w urzędach wiszą na ścianach tablice z ogłoszeniami. Jednak najwięcej ogłoszeń możemy znaleźć w codziennej prasie i w internecie. Ogłoszenia zamieszczają firmy, które poszukują pracowników, i osoby, które chcą znaleźć pracę. Ogłaszają się ludzie, którzy mają coś do sprzedania lub oddania, oraz ci, którzy chcą coś kupić, a także osoby, które coś zgubiły albo znalazły.

Ogłoszenie

Przydatne słowa

- **czasowniki:** sprzedam, pilnie kupię, poszukuję, oddam w dobre ręce, zamienię, szukam, zaginął, znaleziono, zgubiono, informuję, oznajmiam, ogłaszam, pragnę zakomunikować

Jak napisać ogłoszenie?

- Zacznij od przyciągającego uwagę nagłówka.
- Napisz krótko i konkretnie, czego dotyczy ogłoszenie.
- Pamiętaj o danych kontaktowych. Podaj swój numer telefonu lub adres e-mail.
- Zwróć uwagę na formę swojego tekstu. Pisz wyraźnie albo wybierz dużą, czytelną czcionkę, unikaj poprawek i skreśleń.
- Umieść ogłoszenie w widocznym miejscu na tablicy ogłoszeń lub opublikuj w gazecie albo w internecie.
- Zadbaj, żeby ogłoszenie trafiło do działu o odpowiedniej tematyce. Na przykład tekst o propozycji wymiany kart z ulubionymi sportowcami powieś na szkolnej tablicy ogłoszeń pod nagłówkiem „Wymiana”.

nagłówek

Uwaga!

Zgubiłem czerwoną czapkę z daszkiem. Znajdują się na niej inicjały klubu piłkarskiego FC Barcelona. Prawdopodobnie zostawiłem ją w szatni przy sali gimnastycznej po piątej lekcji we wtorek 16 marca. Na znalazcę czeka nagroda.

Patryk z IV c, telefon: 337 6XX 293

konkretne informacje o przedmiocie ogłoszenia

określenie miejsca

określenie czasu

informacje kontaktowe

Czas na ćwiczenia

1. Przeczytaj różne ogłoszenia zamieszczone w dowolnej gazecie codziennej. Od jakich słów najczęściej się zaczynają?

2. Wskaż, które spośród informacji zawartych w ogłoszeniu są zbędne. Pamiętaj, że tego typu tekst powinien być zwięzły.

Zaginął pies!

W piątek w okolicy lodziarni Eskimos zaginął nasz pies, Wafel. Jadłam wtedy z siostrą lody. Wafel to duży owczarek, ma jasnobrązową sierść i obrożę z imieniem, którą siostra zrobiła dla niego na urodziny. Teraz ma dwa lata. Jest bardzo ufny i lubi dzieci, ale kiedy był mały, bał się osób w okularach. Jeśli ktoś widział Wafla, bardzo proszę, żeby dał znać. My szukałyśmy go do dziewiątej. Nasz adres: ul. Pomarańczowa 5, 17-201 Pomarańczowo, telefon: 337 6XX 293. Mamy nadzieję, że Wafel szybko do nas wróci.

Natalia i Karolina Bartoszewskie

3. **Przeczytaj podane ogłoszenia i odpowiedz na pytania.**

- Kto jest autorem każdego z nich?
- Do kogo są skierowane?
- Czego dotyczą poszczególne ogłoszenia?
- Gdzie najlepiej umieścić każde z ogłoszeń? Z jakich powodów?

Wyprawa do Tybetu!

Szukamy chętnych na wspólną wyprawę do Tybetu w sierpniu lub we wrześniu 2018 roku. Wymagana znajomość języka angielskiego, zdrowe nogi i zdrowy rozsądek. Mile widziani uczestnicy z różnych miast!

kontakt: obiezyswiat2012@poczta.pl

Lekcje angielskiego!

Wszystkie poziomy, tanio i skutecznie. Nauczę Cię mówić i pisać po angielsku. Lekcje indywidualne i w grupach. U ucznia lub u mnie w domu.

kontakt: Teresa Karwowska, 337 6XX 293

4. **Napisz w zeszycie ogłoszenia na podane tematy.**

- Szukasz osoby do współpracy przy zorganizowaniu w szkole zbiórki karmy dla psów ze schroniska.
- Chcesz wymienić przeczytaną książkę na inną, tego samego autora.
- Zaginął Twój zeszyt do języka polskiego.

5. **Ułóż i zapisz w zeszycie ogłoszenie o sprzedaży przedmiotu przedstawionego na fotografii.**

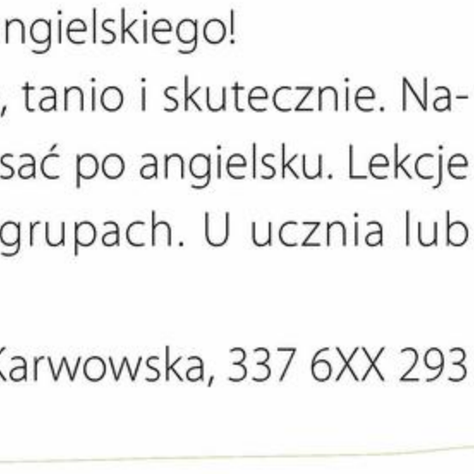

Majka Jeżowska, Jacek Skubikowski

Marzenia się spełniają

Fragment

Dokąd biegną sny, gdy mija noc?
Gdzie czekają, aż je znajdzie ktoś?
Uuu – czy w prawdę się zmieniają?

Zamknij oczy i do siedmiu licz.
Raz na jakiś czas, więc może dziś.
Uuu – marzenia się spełniają!

Marzenia się spełniają,
Tylko stale, stale myśl o nich, myśl!
Wszystko, co tylko chcesz,
Może się zdarzyć dziś!
Marzenia się spełniają,
Tylko mocno, mocno, mocno w nie wierz.
Ściskaj kciuki co sił, oczy zamknij też...

To nieważne, ile liczysz lat,
Każdy przecież ma swych marzeń świat.
Uuu – sny tajemnice znają...

To nie żaden wstyd uwierzyć raz,
Że czarodziej sfrunie prosto z gwiazd.
Uuu – marzenia się spełniają!

Marzenia się spełniają,
Tylko stale, stale myśl o nich, myśl!
Wszystko, co tylko chcesz,
Może się zdarzyć dziś!
Marzenia się spełniają,
Tylko mocno, mocno, mocno w nie wierz.
Ściskaj kciuki co sił, oczy zamknij też...

Majka Jeżowska wykonuje wiele znanych piosenek dla dzieci, do najpopularniejszych z nich należą: *A ja wolę moją mamę*, *Wszystkie dzieci nasze są*. Za swoją działalność otrzymała od najmłodszych nagrodę – Order Uśmiechu.

Przydatne słowa

Jeśli dana osoba mówi, że będzie **trzymać za kogoś kciuki**, oznacza to, że życzy komuś powodzenia.

Przykład użycia:
Trzymam za ciebie kciuki! – krzyknął tata, gdy wyjeżdżałam na zawody pływackie.

Po przeczytaniu

1. Wybierz wyrazy, które najlepiej określają piosenkę *Marzenia się spełniają*.

prośba, *zakaz*, *stwierdzenie*,
obawa, *rozkaz*, *błaganie*, *przypuszczenie*,
zachęta, *polecenie*, *porada*, *namowa*

2. Ułóż cztery pytania dotyczące treści utworu. Możesz zapytać o:

- podmiot liryczny,
- rady, jakich udziela osoba mówiąca,
- adresata piosenki,
- nastrój wiersza,
- główną myśl utworu.

Poproś koleżankę lub kolegę o udzielenie odpowiedzi.

3. Odszukaj w tekście powtarzającą się strofę. Kiedy, zdaniem podmiotu lirycznego, spełniają się marzenia? Czy zgadzasz się z tą opinią? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Nowa wiadomość

Refren to powtarzająca się w utworze część tekstu. Składa się zazwyczaj z kilku wersów i występuje często w piosenkach.

4. Zapisz w zeszycie refren swojej ulubionej piosenki.

5. Odszukaj fragment piosenki, w którym mówi się o tym, że marzyć mogą i dzieci, i dorośli. Jak myślisz, czym różnią się pragnienia Twoje i Twoich rówieśników od marzeń Waszych rodziców lub opiekunów?

6. Zapisz w zeszycie rymy do czterech wybranych czasowników z refrenu piosenki Majki Jeżowskiej. → **Przypomnij sobie: rym, s. 338**

7. W jakiej sytuacji możemy o kimś powiedzieć, że *buduje zamki na lodzie*? Poszukaj odpowiedzi w słowniku języka polskiego pod hasłem *lód* lub *budować*.

8. Opowiedz o jednym ze swoich marzeń. Co należy zrobić, aby to pragnienie mogło się spełnić?

Praca twórcza

9. Wymyśl i zapisz w zeszycie odpowiedzi na pytania zawarte w piosence Majki Jeżowskiej: *Dokąd biegną sny, gdy mija noc?* / *Gdzie czekają, aż je znajdzie ktoś?*.

SIŁA MARZEŃ

Ireneusz Dańko

Policja spełniła marzenie chorego chłopca

Fragment artykułu ze strony www.wiadomosci.gazeta.pl

W uszytym na miarę mundurze, z dziecięcymi mandatami patrolował w piątek krakowskie ulice 9-letni Dominik. W ten sposób spełnił swoje największe marzenie – został policjantem. Drugie marzenie to wyzdrowieć.

Dominik zameldował się przed południem w komendzie małopolskiej policji. Z mamą i starszym bratem [...] odwiedził najpierw szefa – generała Adama Rapackiego. [...] Komendant osobiście przypiął mu na ramieniu pierwszą belkę[1]. W zamian dostał trzy rysunki Dominika. Każdy, oczywiście, z radiowozem na pierwszym planie.

– Dominik w domu ciągle bawi się w policjanta, co chwilę podchodzi do mnie i aresztuje – opowiadał jego brat Tomek, pstrykając zdjęcia nowemu funkcjonariuszowi.

Wizytę dziewięciolatka w komendzie zorganizowała fundacja[2] „Mam Marzenie", która pomaga spełniać pragnienia ciężko chorych dzieci z całej Polski. U Dominika kilka lat temu lekarze wykryli raka mózgu. [...] Rodzina nie poddała się jednak, a chłopiec dzielnie znosił powtarzające się wizyty w szpitalu i kolejne terapie[3]. W piątek na kilka godzin zapomniał o całym świecie, nie tylko o chorobie. Z gabinetu komendanta udał się do wydziału ruchu drogowego, a stamtąd w kamizelce odblaskowej ruszył na pierwszy w swym życiu patrol. Jechał radiowozem, po drodze wlepił kilka mandatów-upomnień piratom. [...]

Dominik jeszcze długo po powrocie do domu nie ściągał munduru. [...]

– Marzenia się spełniają, jeśli tylko mocno się wierzy. Cały czas mam nadzieję, że i to największe się spełni – powiedziała mama.

Przydatne słowa

O przedmiotach lub ludziach, którzy na obrazie wydają się znajdować najbliżej patrzącego, mówimy, że są na **pierwszym planie**.

Jeśli jednak jakaś osoba lub sprawa **znalazła się na pierwszym planie**, to znaczy, że stała się najważniejsza.

Przykład użycia:
Podczas zebrania z rodzicami sprawa wycieczki szkolnej znalazła się na pierwszym planie.

[1] *Belka* – naszywka na ramieniu będąca oznaką stopnia wojskowego lub policyjnego.
[2] *Fundacja* – organizacja, która zgromadzone pieniądze przeznacza na pomoc innym.
[3] *Terapia* – leczenie.

Po przeczytaniu

1. Co jest tematem tego fragmentu artykułu?
2. Jakie uczucia wywołuje w Tobie opisana historia?

3. Opowiedz o wizycie Dominika na komendzie. Jakie inne atrakcje przygotowała dla chłopca policja?

4. Co jest, według Ciebie, największym marzeniem rodziny Dominika? Wskaż odpowiedni fragment tekstu.

5. Wyjaśnij sens sformułowania *zapomniał o całym świecie*. Kto został tak określony w tekście?

6. Ułóż kilka zdań o tym, jak można pomagać chorym osobom. Skorzystaj ze zgromadzonego słownictwa.

pomocna dłoń, podać rękę, okazać życzliwość, wspierać, przyczynić się, ułatwić, wziąć udział

7. Porozmawiajcie o tym, dlaczego warto marzyć. Jaki wpływ mogą mieć marzenia na nasze życie?

Zanim przeczytasz

- Wymyśl nowe, ciekawe nazwy dla kilku wybranych przez siebie przedmiotów codziennego użytku. Jak można je nietypowo wykorzystać? Podaj przykłady ich nowego zastosowania.

Joanna Papuzińska

Wędrowcy

CIEKAWE POMYSŁY

Fragment

Antek, rozgorączkowany i szczęśliwy, że ktoś go nareszcie uważnie słucha, opowiadał właśnie o swoim spisie najważniejszych wynalazków.

– Sztuczny papier, tak, rozumiem i popieram – **odparła babcia z namysłem**. [...] – Ale ten samofruw? To ma być ważne i pilne?

– Bezwarunkowo, babciu! Fruwanie jest bardzo ważne! Człowiek się nie uspokoi, dopóki nie zacznie fruwać! – wykrzykiwał Antek. [...]

– Przecież to jest niemożliwe – **spierała się babcia**.

– Jak to, jak to niemożliwe! To jest tylko jeszcze niewymyślone i niewynalezione! Jeśli woda może unieść człowieka, to i powietrze też musi móc! Oczywiście trzeba do tego jakichś urządzeń! Skrzydła lub śmigło i jakiś silniczek, który zwiększa siłę ludzkich mięśni – rozumiesz?

Zerwał się z krzesła i zaczął krążyć po pokoiku, machając ramionami jak nietoperz.

– Mówię ci, babciu, że ja to wymyślę! Zobaczysz!

– Nie ma co ukrywać, sama bym sobie chętnie pofruwała – **powiedziała babcia marząco**.

– A z jedzeniem? Wymyśliłeś coś już? – wtrąciła się Agnieszka.

– Z jedzeniem czego?

– No, sama babcia widzi, jaki on jest niepraktyczny fantasta[1]! Ludzie na ziemi nie mają co jeść, a on wymyśla jakieś fruwole czy fruwoty, zamiast się zająć żywnością dla nich! – oburzała się Agnieszka. – I to mają być najpilniejsze wynalazki!

– Agniesiu! – **powiedziała babcia pobłażliwie** – przecież on się tylko bawi...

– Ja się bawię? – oburzył się z kolei Antek. – To babcia mnie nie zna! Ja to wszystko naprawdę zrobię, zobaczycie! Ale z jedzeniem dla głodnych ludzi... ja już o tym rozmawiałem z tatą i to jest dla mnie za trudne! Bo tutaj żaden pojedynczy wynalazek nie pomoże... Trzeba strasznie dużo pozmieniać!

– A bułka-odrostka? – **spytała nieśmiało babcia**.

– To babcia też o tym myślała? – podskoczyła Agnieszka.

– A ty też?

– No, jasne! Na pewno babcia czytała tę samą bajkę, co i ja! Jak ta czarownica dała tej dziewczynce bułkę, która odrastała, gdy się ją ugryzło, i zawsze była znowu cała! Ale, babciu, to też nie jest takie proste, ja tę całą bajkę już przemyślałam! Na wylot, na wszystkie wyloty!

– No, to ciekawe! Opowiadaj, Aga – poprosili.

– Widzicie, ułożyłam sobie z tego taką półbajkę. Początek – jak bajka, ale później wszystko jak po prawdziwemu. Mogę wam opowiedzieć, do czego doszłam.

– Mów, mów.

– Więc zaczyna się od tego – powiedziała Agnieszka – że jest taka bułka-odrostka, ktoś ją wymyślił. I jeśli, na przykład, przełamiesz ją na pół, to każda połowa, rozumiecie, odrasta. Więc powstają dwie bułki.

Wtedy się robi taki wzór matematyczny, rozumiecie: dwie bułki, cztery bułki, osiem bułek, szesnaście bułek, trzydzieści dwie bułki, sześćdziesiąt cztery bułki, sto dwadzieścia osiem bułek i tak dalej, aż już jest dosyć bułek... To jest coś!

Przydatne słowa

Człowiek, który nie ocenia rzeczy pod kątem ich użyteczności oraz wygody i czasem nie umie sobie też radzić w życiu, jest **niepraktyczny**. Możemy tak nazwać również przedmiot, który wydaje się mało przydatny.

Przykład użycia:
Asia kolekcjonuje porcelanowe figurki. Są one ładne, ale zupełnie niepraktyczne.

[1] *Fantasta* – człowiek żyjący w świecie fantazji.

Ale teraz zaczyna się problem samolotów, pociągów, statków i samochodów, żeby te wszystkie bułki pozawozić do wszystkich głodujących. Daleko! W Indiach, w Meksyku, w różnych odludnych zakątkach, gdzie trudno dojechać... I żeby one po drodze nie sczerstwiały, bo co, suche bułki ludziom rozdawać? Zęby sobie połamią!

– Ja mam ulepszenie! – wtrącił się Antek. – Po co wozić tyle bułek? Zawozisz tylko jedną i dopiero na miejscu dzielisz.

– Racja! Na to nie wpadłam. To rzeczywiście ułatwia! Ale i tak musisz sam wszędzie przyjechać i każdemu dać bułkę do ręki, rozumiesz? Przecież taki zgłodniały człowiek nie przyleci do ciebie po bułkę przez pół świata. Nie będzie miał siły!

– Ktoś by ci przecież pomógł! – **dopowiedziała babcia**.

– No! I tu się zaczyna następny sęk. Potrzeba do tego okropnie dużo porządnych i uczciwych ludzi, którzy chcieliby na to poświęcić swój czas. I to, rozumiesz, dorosłych, bo dzieci w taki świat nie puszczą. No i co się dzieje?

Jeden pyta: a co mnie z tego przyjdzie?

Drugi powie: mało mam roboty? Z bułką będę jeździł!

Trzeci... Owszem, chętnie się przewietrzy, lubi podróże... tylko że po drodze bułkę zgubi... albo mu ukradną!

– No i zaraz ktoś może wpaść na pomysł, że bułkę warto schować i mieć dla siebie prywatnie! W razie jakby co... albo dla jednego tylko kraju za darmo całe wojsko nakarmić! Żeby był silniejszy ze wszystkich sąsiadów! Mogą z tego wojny wyniknąć – dodał Antek rzeczowo.

– Pewnie! Ale popatrz dalej. Przyjechały ze świata bułki i jakiś urzędnik rozdaje wszystkim po kolei. Rozdaje, rozdaje, zmęczył się i myśli: takim to dobrze! Za darmo bułki dostają, a ja cały dzień nad tym koszykiem jak głupi się schylam! A tym łapserdakom[2] z nieba bułka spada... Tak być nie powinno. [...] Dam ci bułkę za darmo – powie wreszcie taki urzędnik – jak mi się

Przydatne słowa

Sęk to kawałek gałęzi, który zostaje przy pniu po jej obcięciu. Gdy chcemy podkreślić, na czym polega istota problemu, mówimy **sęk w tym**.

Przykład użycia:
Gdyby Maciek chciał, to łatwo znalazłby przyjaciół. Sęk w tym, że nie chce.

[2] *Łapserdak* – potocznie: człowiek biednie ubrany; łobuz, nicpoń.

będziesz nisko kłaniał. Nie tak byle jak! Niziutko, jeszcze niżej! Ja, twój dobrodziej! A z czegoś podobnego znowu jakieś zło musi wyniknąć, prawda?

– Ano, prawda – **potwierdziła babcia ze smutkiem**.

– No, ale wreszcie – ciągnęła Agnieszka – nasze bułki dotarły do tych, co potrzeba. Część tylko, ale zawsze. No i co teraz się dzieje? Ludzie, którzy długo nie mieli co jeść, dorwali się do bułek. Dalejże robić zapasy! Łamią wciąż bułki na pół, mnożą je i mnożą! Już im się w domu nie mieści, a oni nic, tylko łamią i łamią. Zanim ktoś wyda zakaz łamania, cały ziemski glob, zasypany bułkami, może zginąć! Drudzy znowu najedzą się bułek jak głupi, po dwadzieścia dziennie, brzuchy im pękną. Pochorują się. Kłopot. Lekarzy trzeba coraz więcej. Trzeci znowu myślą sobie: cha, cha, cha! Po co się mam wysilać, robić coś, kiedy zawsze czeka na mnie bułka! Najlepiej położyć się na plecach i patrzeć w niebo! Leżą sobie na tych plecach, myślą – i co wymyślili: Bułka to nudziarstwo! (Zresztą trochę słusznie, bo rozumiecie, same bułki to jeszcze dla człowieka nie dość, ale to już inna sprawa). Przydałoby się jeszcze, żeby kiełbasę-odrostkę dawali! Śledzia-odrostka, ogórków kiszonych, kapusty, tortu, ananasów, bananów, lodów, kawioru-odrostu i ostryg-odrostyg! A do tego jeszcze domu, samochodu, butów na obcasie.

– Telewizora z drapaczem w pięty! – palnął Antek.

– Tak. Cicho! A czwarci co robią? Nic tylko chodzą i mierzą, bułki porównują. Niesprawiedliwe! – krzyczą. – Jego bardziej wypieczona, moja krzywa z boku...

Przydatne słowa

Człowieka, który przewiduje same najgorsze rzeczy, nazywamy **pesymistą**.

Przykład użycia:
Krzysztof zwykle jest pesymistą, ale tym razem wierzył, że nam się uda.

– Ojej – **złapała się za głowę babcia**. – Co ty tak, Agniesiu, wszystko czarno widzisz?

– Wcale nie, babciu, tylko jak chce się coś zrobić porządnie, trzeba z góry przewidzieć wszystkie trudności. Więc przewidziałam. I wychodzi, rozumiecie, że musiałaby to być nie tylko bułka-odrostka, ale jeszcze bułka-rozumka, bułka-uczciwka, bułka-sprawiedliwka.

– I bułka-zapałka!

– Zapałka?! – **zdziwiły się babcia z Agnieszką chórem**.

– No! Żeby ludzie mieli zapał! Żeby im się chciało! Bo jak mi tu zaczęłaś o tych wszystkich okropnych skutkach, to od razu mi się odechciało moich wynalazków! Bo z tego wynika, że każdy wynalazek może być zarazem wygubkiem! Czyli oprócz korzyści może przynosić szkody i kłopoty!

– No i widzi babcia, jaki on jest? Najpierw fruwa sobie w obłokach na swoich fruwadłach, a jak tylko spadnie na ziemię, to zaraz oświadcza, że nie warto! A czy ja mówię, że nie warto? Ja właśnie mówię, że trzeba bardzo dużo rzeczy bardzo mądrze pourządzać. Zrobić dużo różnych wynalazków. Założyć takie specjalne Bułkowe Towarzystwo! My nawet już... – tu Agnieszka zacichła, jakby w porę się powstrzymała przed wygadaniem jakiegoś sekretu.

Po przeczytaniu

1. Co jest tematem rozmowy babci i jej wnuków?

2. Przeczytaj wyróżnione fragmenty tekstu i powiedz, jakie emocje towarzyszyły babci podczas rozmowy z Agnieszką i Antkiem. O czym świadczą te uczucia?

3. Wymień korzyści, które płyną z wynalezienia sztucznego papieru, samofruwu oraz bułki-odrostki.

★ **4.** Jakie trudności związane z wynalezieniem bułki-odrostki przewiduje Agnieszka? Wypisz je w punktach w zeszycie. Następnie do każdego z zachowań przyporządkuj odpowiednie nazwy wad ludzkich. Skorzystaj z podanych określeń.

egoizm, *zawiść*, *lenistwo*,
nadużywanie władzy, *łakomstwo*, *chciwość*

5. Co to znaczy, że *każdy wynalazek może być zarazem wygubkiem*? Jakie znasz przykłady takich odkryć?

6. Wyjaśnij, co oznacza wyrażenie *druga strona medalu*. Następnie odszukaj w tekście cytaty, które zawierają przemyślenia na podane tematy.

- Trzeba widzieć także drugą stronę medalu.
- Dzięki wspólnemu działaniu ludzie mogą dokonać więcej.

7. Czym mogłoby zajmować się Bułkowe Towarzystwo? Opracujcie listę działań takiej instytucji.

8. Przygotuj notatkę na temat wynalazku, który – Twoim zdaniem – miał szczególne znaczenie dla ludzkości. Poszukaj odpowiednich informacji w bibliotece lub internecie. Opisz historię tego odkrycia i wymień osoby, które były w nią zaangażowane.

Praca twórcza

9. Zaprojektuj własny wynalazek. Narysuj go i przygotuj jego krótki opis.

Przykład:
Łóżko samościelące – tuż po wstaniu pościel sama chowa się do skrzyni.

Kajko i Kokosz. Szkoła latania

O lekturze słów kilka

Krwawy Hegemon, przywódca rycerzy-rozbójników, postanawia zdobyć i ograbić Mirmiłowo. Wymyśla podstęp, dzięki któremu udaje mu się wyprawić z grodu kasztelana Mirmiła i jego zaufanych rycerzy – Kajka i Kokosza. Nie wie jednak, że na jego drodze stanie czarownica i jej mąż Łamignat...

Janusz Christa
(lata życia: 1934–2008)

Talent rysowniczy znanego autora komiksów ujawnił się już w szkole podstawowej – jako chłopiec rysował we wszystkich zeszytach. Jego najpopularniejsze dzieło – *Kajko i Kokosz* – powstało w 1972 roku. Historie z przygodami Kajka i Kokosza zamieszczało czasopismo „Świat Młodych". Później ukazały się one w osobnej publikacji.

Kasztelan Mirmił, wódz Mirmiłowa, jest zazwyczaj pogodny, choć czasem dopadają go czarne myśli.

Jego żona **Lubawa** bardzo o niego dba i stara się wybić mu z głowy niemądre pomysły.

Czarownica Jaga, ciotka Kokosza, potrafi latać na miotle i przygotowywać magiczne eliksiry.

Jej mąż, **zbój Łamignat**, zawodowo okrada bogatych, a łupy rozdaje biednym.

Kokosz ciągle szuka czegoś do jedzenia. Jest bardzo silny, ale tchórzliwy.

Kajko odznacza się sprytem, odwagą i rozsądkiem, często ratuje przyjaciela z kłopotów.

Władczy **Krwawy Hegemon**, wódz zbójcerzy, nieustannie planuje napad na Mirmiłowo i kradzież cennych łupów.

Dla zainteresowanych

Najpopularniejsze albumy o Kajku i Kokoszu:

- *Szranki i konkury*
- *Dzień Śmiechały*
- *Na wczasach*
- *Złoty puchar*

Ciekawostka

W 2016 roku, już po śmierci autora, pojawiła się oficjalna kontynuacja jego serii zatytułowana *Kajko i Kokosz. Nowe Przygody*. Stworzyli ją w formie krótkich historii inni autorzy i rysownicy – wielbiciele talentu Janusza Christy. W nowych komiksach poznajemy między innymi dzieciństwo głównych bohaterów.

Podczas czytania lektury

1. Zanotuj w punktach najważniejsze wydarzenia przedstawione w komiksie.
2. Zaznacz karteczkami samoprzylepnymi te scenki lub rozmowy, które uważasz za zabawne.
3. Sporządź notatkę w dowolnej formie na temat przedmiotów służących do latania, o których mowa w komiksie, umieść w niej rysunki lub zdjęcia.
4. Wypisz trzy przykłady wyrazów naśladujących dźwięki. W jakich sytuacjach się one pojawiają?
5. Zwróć uwagę na wygląd komiksowych dymków. Jak myślisz, od czego zależy ich kształt?

Po przeczytaniu lektury

Jak komiksy opowiadają historie? → Odpowiedz na pytania do tekstu *Kajko i Kokosz. Szkoła latania* ze strony 308.

Humor w *Szkole latania*

1. Opowiedz, jak przebiegała wizyta Kajka, Kokosza i kasztelana Mirmiła w gabinecie dentystycznym kowala.
2. Wyjaśnij, na czym polegała moc czarodziejskiej fujarki. Jak działała na Łamignata, a jak – na Hegemona?
3. Podaj przykłady scenek lub dialogów, które najbardziej Cię rozbawiły. Uzasadnij swój wybór.

Bohaterowie komiksu

1. Opowiedz o różnicach w wyglądzie oraz postępowaniu Kajka i Kokosza. Podaj przykłady.
2. Jakim przywódcą był Mirmił, a jak swoich podwładnych traktował Krwawy Hegemon? Porównaj obu wodzów.

★ 3. Które cechy charakteru najważniejszych postaci mają wpływ na przebieg wydarzeń?

4. Wymień zachowania Łamignata, które świadczą o tym, że nie jest on typowym zbójem.
5. W jaki sposób traktują swoich mężów czarownica Jaga oraz kasztelanowa Lubawa? Jak oceniasz relacje panujące w obu małżeństwach?
6. Scharakteryzuj głównych bohaterów komiksu. Który z nich budzi Twoją sympatię i dlaczego?
7. Przygotuj opis wybranego bohatera.

Uczniowie szkoły czarownic

1. Jakie przedmioty obowiązywały kursantów na zajęciach teoretycznych? Czy uważasz, że były one przydatne?
2. Dlaczego w szkole latania uczyły się same kobiety?
3. Co sądzisz o karze, którą nałożyła na Kajka i Kokosza dyrektorka szkoły za ich nocny wybryk?
4. Wyjaśnij, dlaczego bohaterom nie udało się dolecieć do domu. Jaki błąd popełnił Mirmił?
5. Na wzór zaklęcia, którego użyli główni bohaterowie, aby polecieć na miotle, wymyśl inne rymowane zaklęcie wstępne.

Zanim przeczytasz

- Poszukaj informacji o wynalazkach, które miały pozwolić ludziom wzbić się w powietrze – na przykład o pracach Leonarda da Vinci [czytaj: leonarda da winczi]. Jak sądzisz, dlaczego ludzkość od zawsze marzyła o lataniu?

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

MARZENIE O LATANIU

Janusz Christa

Kajko i Kokosz. Szkoła latania

Fragment komiksu

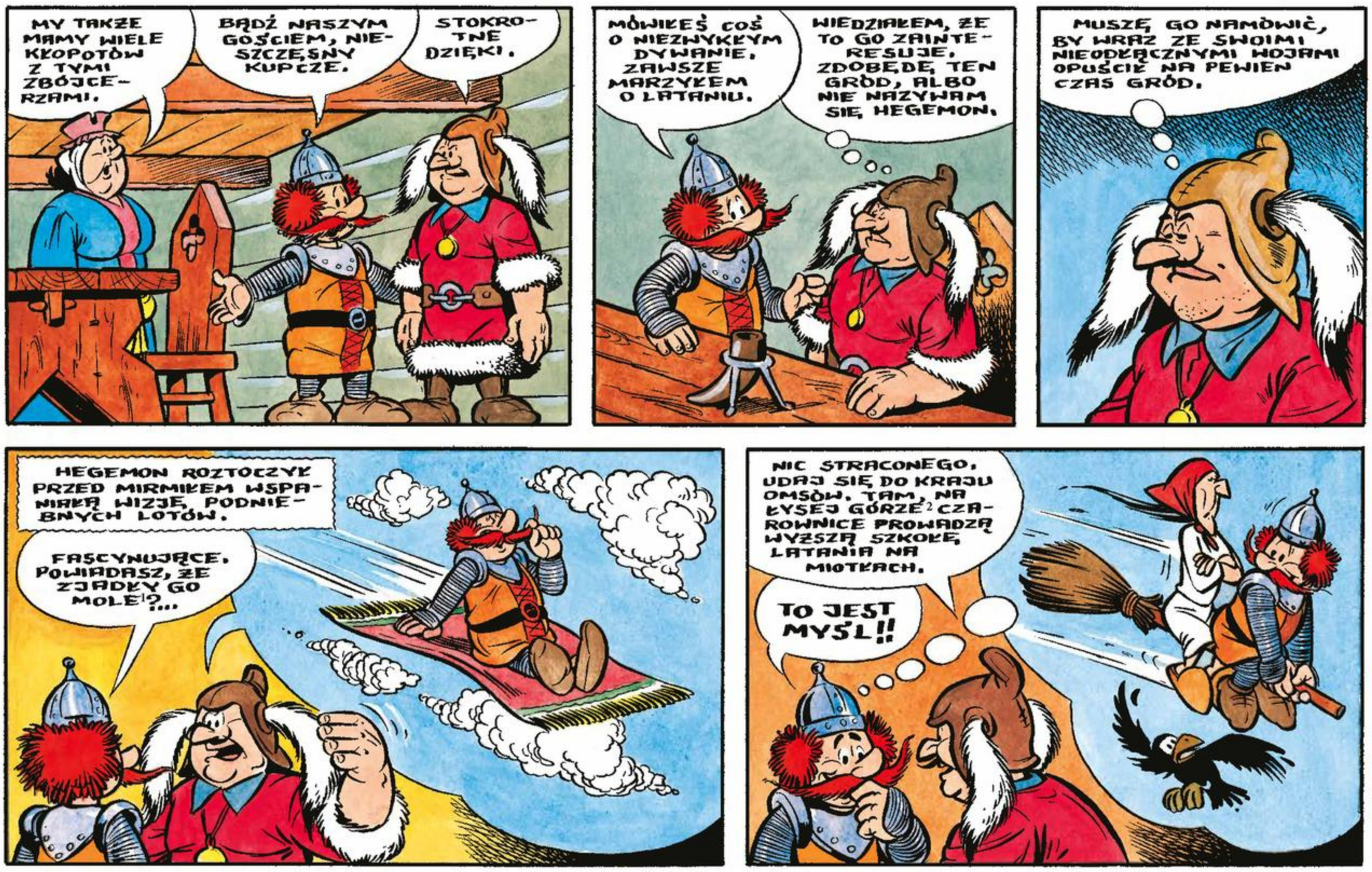

[1] *Mol* – mały motyl, którego gąsienice żerują w futrach i wełnie.

[2] *Łysa Góra* – to szczyt w Górach Świętokrzyskich. W Polsce średniowiecznej było to miejsce ceremonii religijnych, zaś legendy opowiadają o odbywających się na szczycie góry zlotach czarownic.

[3] *Orchidea* – nazwa egzotycznego kwiatu, inaczej zwanego storczykiem.

[4] *Lelum polelum* – ulubione powiedzenie Łamignata, zwykle oznacza „powoli, ospale", ale czasem nie ma żadnego znaczenia.

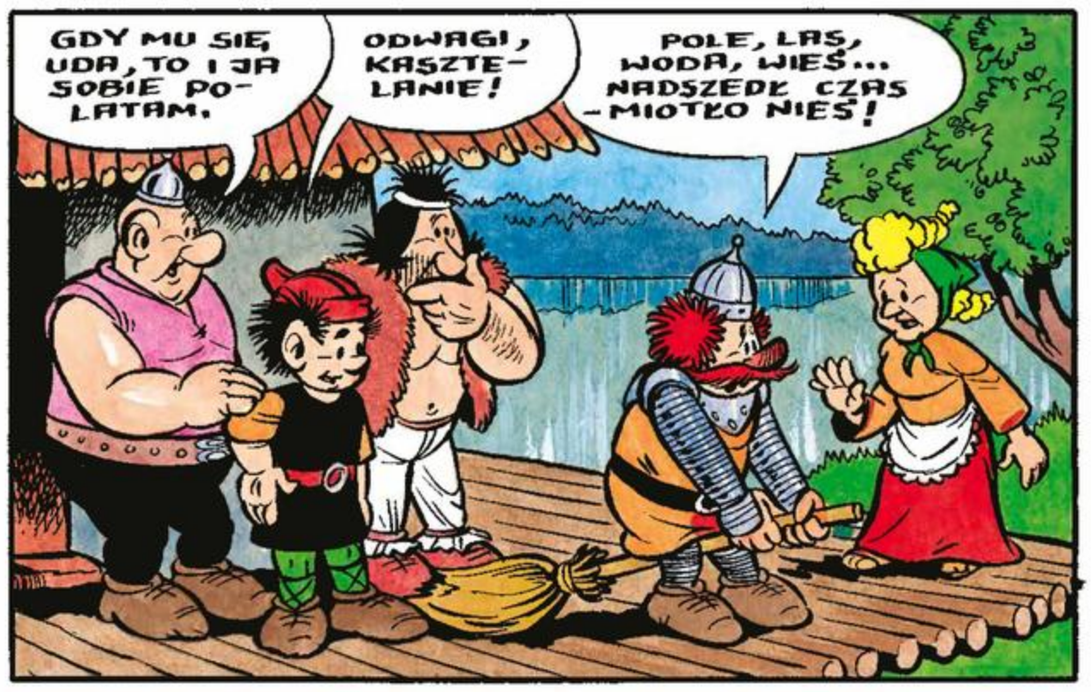
GDY MU SIĘ UDA, TO I JA SOBIE PO-LATAM.
ODWAGI, KASZTE-LANIE!
POLE, LAS, WODA, WIEŚ... NADSZEDŁ CZAS -MIOTŁO NIEŚ!

LECĘ!!
WYSTAR-TOWAŁ Z KOPYTA.

WSPANIAŁE! URZEKAJĄ-CE!...
KLĄ!
...LECZ JAK SIĘ TĄ MIOTŁĄ STERUJE?!

JAGO, JESTEŚ NAJ-WSPANIALSZĄ CZAROWNICĄ, LELUM POLELUM.
MUSISZ GO NA-UCZYĆ OBSŁUGI TEGO POJAZDU.
OPŁA-CIŁO SIĘ NABIĆ PARĘ GUZÓW, CO?!...

SAMA NIE-WIELE UMIEM.
UWAGA!
CO ON ROBI?!

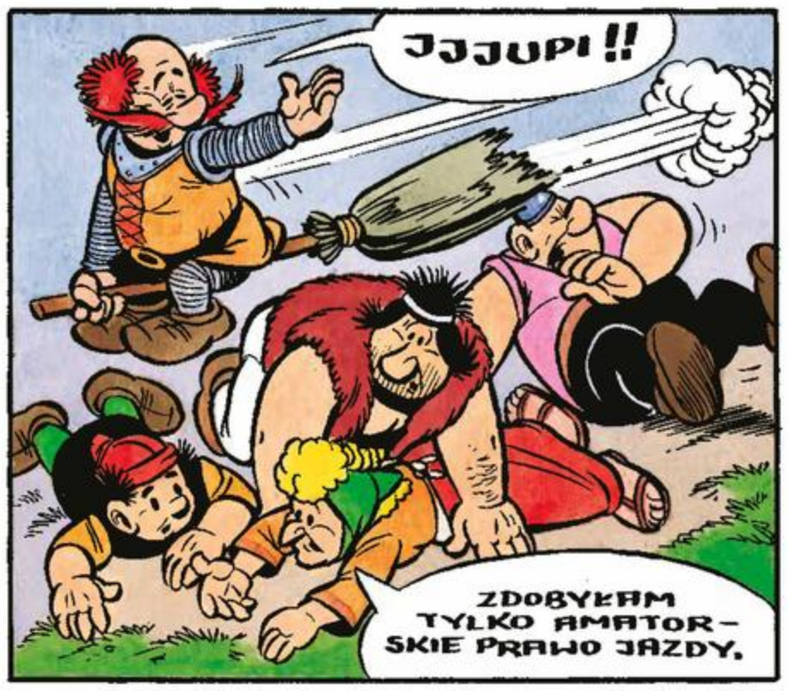
JJJUPI!!
ZDOBYŁAM TYLKO AMATOR-SKIE PRAWO JAZDY.

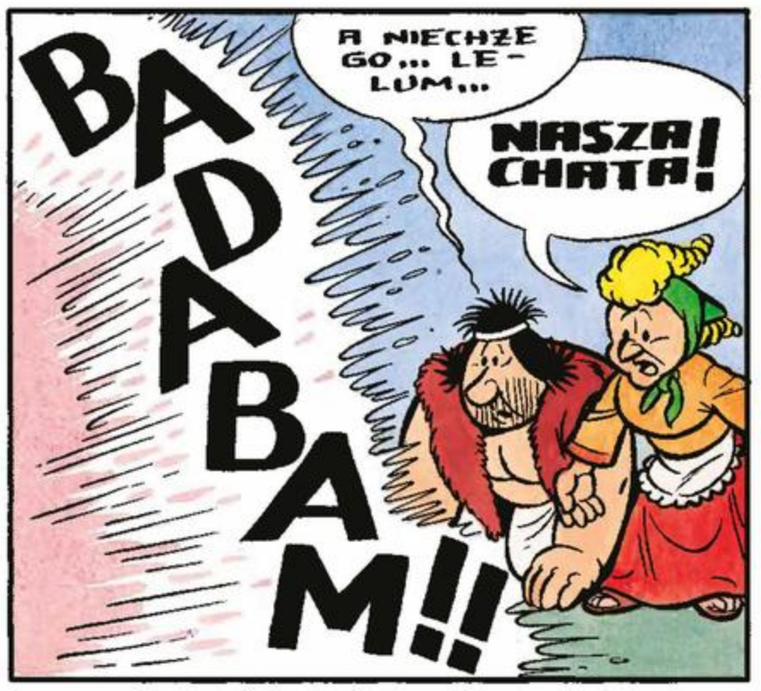
BADABAM!!
A NIECHŻE GO... LE-LUM...
NASZA CHATA!

KRRRA! KRRRA! KRRAKSA!
KASZTE-LANIE, ŻYJESZ?...

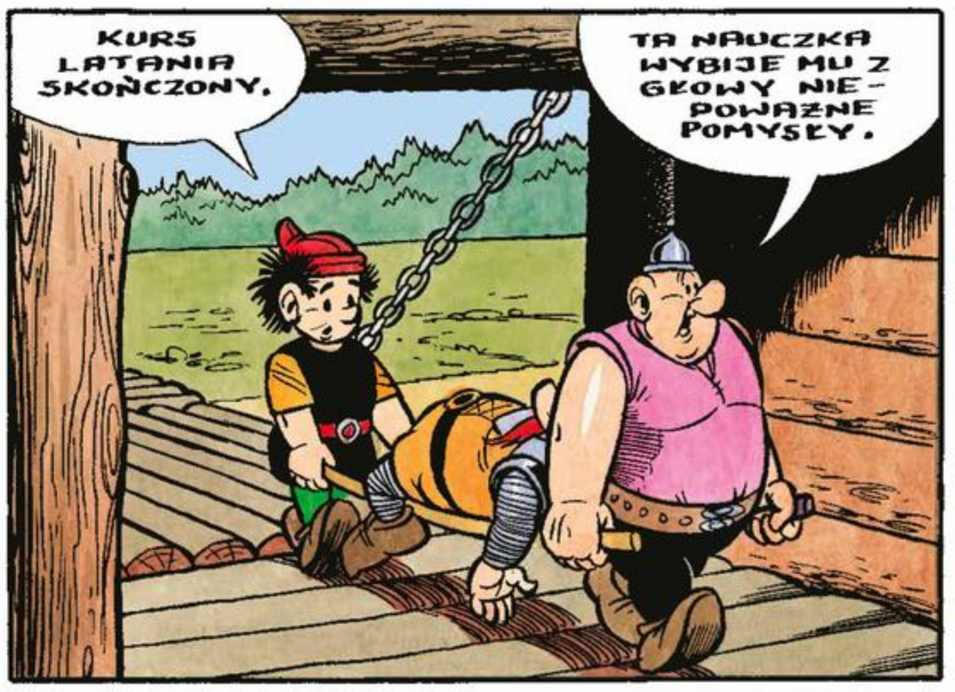
KURS LATANIA SKOŃCZONY.
TA NAUCZKA WYBIJE MU Z GŁOWY NIE-POWAŻNE POMYSŁY.

Po przeczytaniu

1. Na podstawie znajomości całej lektury powiedz, jakie konsekwencje miał rozkaz Mirmiła o niezamykaniu bramy grodu na noc.
2. Wyjaśnij, dlaczego zbójcerz Hegemon udawał kupca.
3. O czym marzył kasztelan? Dzięki komu spełnił swoje marzenie?
4. Które z przedstawionych wydarzeń na pewno nie mogłyby mieć miejsca w realnym świecie?
5. Co trzeba było zrobić, by czarodziejska miotła pofrunęła?
6. Jak rozumiesz wypowiedź Mirmiła na ostatnim obrazku? O czym ona świadczy?
7. Ułóż plan wydarzeń do historii opowiedzianej we fragmencie komiksu.
8. W jaki sposób w komiksie przedstawiono wypowiedzi bohaterów i narratora?

Nowa wiadomość

Komiks to historia obrazkowa z tekstem ograniczonym zwykle do wypowiedzi bohaterów, które są umieszczane w charakterystycznych dymkach.

9. Przerysuj dymki do zeszytu. Nazwij ich kształt i wyjaśnij, jaki typ wypowiedzi się w nich pojawia.

★ **10.** Narysuj krótki komiks o zabawnym wydarzeniu, które Ci się przytrafiło.

Przydatne słowa

Jeśli ktoś przesadnie się przejmuje jakąś sytuacją, wyolbrzymia ją, można powiedzieć, że **dramatyzuje**.

Przykład użycia:
Nie dramatyzuj, tę plamę na pewno da się usunąć – pocieszał mnie Antek, gdy wylałam sok na zupełnie nową bluzkę.

Krótka historia komiksu

Termin ***komiks*** pochodzi od angielskich słów ***comic strip***. Słowo ***comic*** (***zabawny, komiczny***) wskazuje na humorystyczny charakter przedstawianych historii. Wyraz ***strip*** (***wstęga, pasek***) nawiązuje z kolei do wyglądu komiksu – łatwo możemy zauważyć, że tworzące komiks obrazki znajdują się obok siebie, podobnie jak zdjęcia na taśmie filmowej. Wszystkie rysunki tworzące komiks są ze sobą powiązane – występują na nich powtarzające się postacie, a wydarzenia dzieją się w określonym miejscu i czasie.

Superman

Tymek i Mistrz

POCZĄTKI

Za początek sztuki komiksowej można uznać rysunki na ścianach grobowców egipskich przedstawiające sceny z życia codziennego mieszkańców starożytnego Egiptu.

PIERWSZY KOMIKS

Pierwszym komiksem w papierowej postaci jest utwór Wilhelma Buscha [czytaj: busza] z 1865 roku. To historia niesfornych braci – Maxa i Moritza [czytaj: maksa i morica].

KOMIKS W POLSCE

Na początku ubiegłego wieku dwaj Polacy – Kornel Makuszyński i Marian Walentynowicz – opublikowali historyjki obrazkowe o przygodach Koziołka-Matołka i Małpki Fiki-Miki.

Asterix, Obelix i Idefix

Spiderman
[czytaj: spajdermen]

Na podstawie komiksów bardzo często powstają filmy. Na ekran przeniesiono między innymi historie o Spidermanie, Batmanie, Asteriksie czy Garfieldzie [czytaj: garfildzie].

POLSCY ARTYŚCI

Znanymi polskimi artystami komiksowymi są: Henryk Jerzy Chmielewski – twórca *Tytusa, Romka i A'Tomka*, Janusz Christa – autor *Kajka i Kokosza* oraz Grzegorz Rosiński – rysownik *Thorgala*.

WALT DISNEY

Komiksy najpierw tworzono dla dorosłych. Dopiero Walt Disney [czytaj: łolt disnej] zaczął rysować komiksy dla dzieci. Jest on autorem utworów o Myszce Miki i Kaczorze Donaldzie.

STANY ZJEDNOCZONE

Wiele popularnych do dziś komiksów powstało w Stanach Zjednoczonych w pierwszej połowie ubiegłego stulecia. Należą do nich między innymi *Superman* i *Batman*.

Po przeczytaniu

1. Wymień najważniejsze cechy komiksu.
2. Kiedy powstały pierwsze komiksy?
3. Przyporządkuj imiona bohaterów komiksów do nazwisk ich twórców.

Thorgal, A'Tomek, Kajko, Kaczor Donald, Moritz

Wilhelm Busch, Walt Disney, Janusz Christa, Grzegorz Rosiński, Henryk Jerzy Chmielewski

4. Czy, według Ciebie, warto czytać komiksy? Napisz w zeszycie kilka zdań na ten temat.
5. Przygotujcie wspólnie z koleżankami i kolegami z klasy listę Waszych ulubionych komiksów.

POCZĄTKI KAJKA I KOKOSZA

Ksenia Chamerska

Wywiad z Januszem Christą

Fragmenty wywiadu z czasopisma „Świat komiksu" 1999, nr 9

Jakie były początki Kajtka i Koka?

Janusz Christa: Poszedłem do „Wieczoru Wybrzeża", który był wydawany codziennie. Gazeta [...] zdecydowała się na publikację komiksów. [...] poproszono mnie o wymyślenie czegoś, co miałoby związek z Wybrzeżem[1]. Wtedy postanowiłem stworzyć historię o dwóch marynarzach. Nigdy nie pływałem na statkach pasażerskich, więc nie wiedziałem, jak je rysować. Poprosiłem kolegę, zawodowego fotografika, aby poszedł ze mną do Muzeum Morskiego w Gdańsku. Tam wykonał około pięćdziesięciu fotografii jednego okrętu, które stały się potem cennym materiałem wyjściowym do rysowania „Kakaryki"[2]. Najpierw powstał Kajtek-Majtek, ale brakowało mu towarzystwa, więc dla kontrastu wymyśliłem Koka-grubasa.

Jak doszło do przemiany marynarzy Kajtka i Koka w rycerzy Kajka i Kokosza?

Janusz Christa: Po prostu wyczerpałem temat morski. Wtedy właśnie wysłałem obu bohaterów w kosmos i w tym kosmosie siedzieli około trzech lat.

[1] *Wybrzeże* – tu: obszar położony nad brzegiem Morza Bałtyckiego.
[2] *Kakaryka* – nazwa statku Kajtka i Koka.

Kiedy mi się już znudziło, wpadłem na pomysł umieszczenia akcji we wczesnym średniowieczu [...].

Jak wspomina pan kontakty z czytelnikami?

Janusz Christa: Bardzo miło, ale muszę stwierdzić, że dzieci są bardzo spostrzegawcze. We wnętrzu chaty Kajka i Kokosza znajdował się kominek, nad którym wisiał łeb dzika. W innym albumie zamiast dzika narysowałem w tym miejscu żubra. Czytelnicy zauważali tego typu zmiany i pisali do mnie listy z pretensjami. Takich sytuacji było wiele, więc przygotowałem ściągę – gruby album z rysunkami wnętrz i wszystkich postaci, do którego później wystarczyło tylko zajrzeć. [...]

Czy mógłby pan udzielić młodym adeptom[3] sztuki komiksowej paru rad doświadczonego wyjadacza[4]?

Janusz Christa: Trzeba gryzmolić[5], gryzmolić – bez przerwy. Jeśli ktoś uważa, że ma talent, to jest to za mało. Żeby dobrze rysować komiksy, wystarczy tylko pięć procent talentu. Pozostałe dziewięćdziesiąt pięć to praca.

---

[3] *Adept* – osoba, która kształci się w danej dziedzinie lub zaczyna się nią zajmować.

[4] *Wyjadacz* – w języku potocznym: osoba, która ma duże doświadczenie w czymś.

[5] *Gryzmolić* – tu: rysować.

Po przeczytaniu

1. Wskaż w tekście wypowiedzi Janusza Christy. Dzięki czemu odróżniasz je od słów dziennikarki? Czy wiesz, jak się nazywa taka rozmowa?

2. Na co musi zwracać uwagę rysownik tworzący serię komiksów, w której występują ci sami bohaterowie?

3. Jaki jest, według znanego rysownika, sposób na to, aby zostać twórcą komiksów?

4. Wyjaśnij, jak rozumiesz dwa ostatnie zdania, które kończą w tekście wypowiedź Janusza Christy.

5. Ułóżcie wspólnie parę pytań, które można by zadać autorowi komiksów.

6. Zapisz w zeszycie kilka rad dla początkującego twórcy komiksów. Możesz użyć podanych przysłówków.

starannie, cierpliwie, dokładnie, dużo, często, zabawnie, systematycznie, wielokrotnie

7. Rozwiń podane zdania, aby przekazywały więcej informacji.

Narysował. Wpadł na pomysł.

Jak odróżnić zdanie pojedyncze od złożonego?

Na rozgrzewkę

- Wskaż orzeczenia w podanych zdaniach. Następnie odpowiedz, czym się różni przykład A od przykładu B.

  A. Świeci słońce. Dzieci wyszły do ogrodu.

  B. Świeci słońce, więc dzieci wyszły do ogrodu.

Nowa wiadomość

Pod względem budowy zdania dzielą się na pojedyncze i złożone.

Zdanie

pojedyncze

ma jedno orzeczenie.

Przykład:
Mój kolega rysuje ilustracje.

złożone

ma więcej niż jedno orzeczenie.

Przykład:
Mój kolega rysuje ilustracje, a ja dopisuję teksty w dymkach.

- Zdanie złożone składa się z dwóch lub więcej zdań pojedynczych, nazywanych **zdaniami składowymi**. W zdaniu złożonym jest tyle zdań składowych, ile orzeczeń.

  Przykład:
  Kasia przeczytała komiks i oddała go do biblioteki.
  zdanie składowe — zdanie składowe

- Zdania składowe zwykle są połączone za pomocą **spójnika**.

  Przykład:
  W każdą niedzielę spaceruję po parku oraz spotykam się z przyjaciółmi.

Czas na ćwiczenia

1. Z podanych par zdań pojedynczych utwórz zdania złożone i zapisz je w zeszycie. Użyj odpowiednich spójników. Podkreśl orzeczenia.

- Pan Wonka zaprosi zwycięzców do fabryki. Każdy dostanie prezent.
- Charlie dostawał tylko jedną czekoladkę na rok. Szanse znalezienia talonu były naprawdę małe.
- Chłopiec po południu wracał do domu. Zauważył obok krawężnika monetę.

2. Dokończ w zeszycie wypowiedzenia tak, aby powstały zdania złożone. Podkreśl zastosowane spójniki.

W piątek pójdę do kina...
Chcę się nauczyć jeździć na rolkach...
Zaczął padać deszcz...

3. Ułóż zdania złożone z podanych zdań pojedynczych i zapisanych w ramce spójników.

- *Zostanę sławnym wynalazcą*
- *wtedy przychodzą mi do głowy najlepsze pomysły.*
- *Lubię czasem bujać w obłokach*
- *Marzenia się spełniają*
- *będę nieustraszonym policjantem.*
- *trzeba mocno w nie wierzyć.*

PONIEWAŻ, ALBO, ALE

4. Ułóż i zapisz w zeszycie zdanie pojedyncze. Następnie poproś koleżankę lub kolegę o rozwinięcie tego wypowiedzenia tak, aby powstało poprawne zdanie złożone.

Gramatyka w praktyce

Często, gdy opowiadamy o ważnych dla nas sytuacjach lub wydarzeniach, używamy zdań złożonych. Starajmy się tylko pamiętać, że zbyt długie zdanie, złożone na przykład z dziesięciu zdań składowych, może być niezrozumiałe.

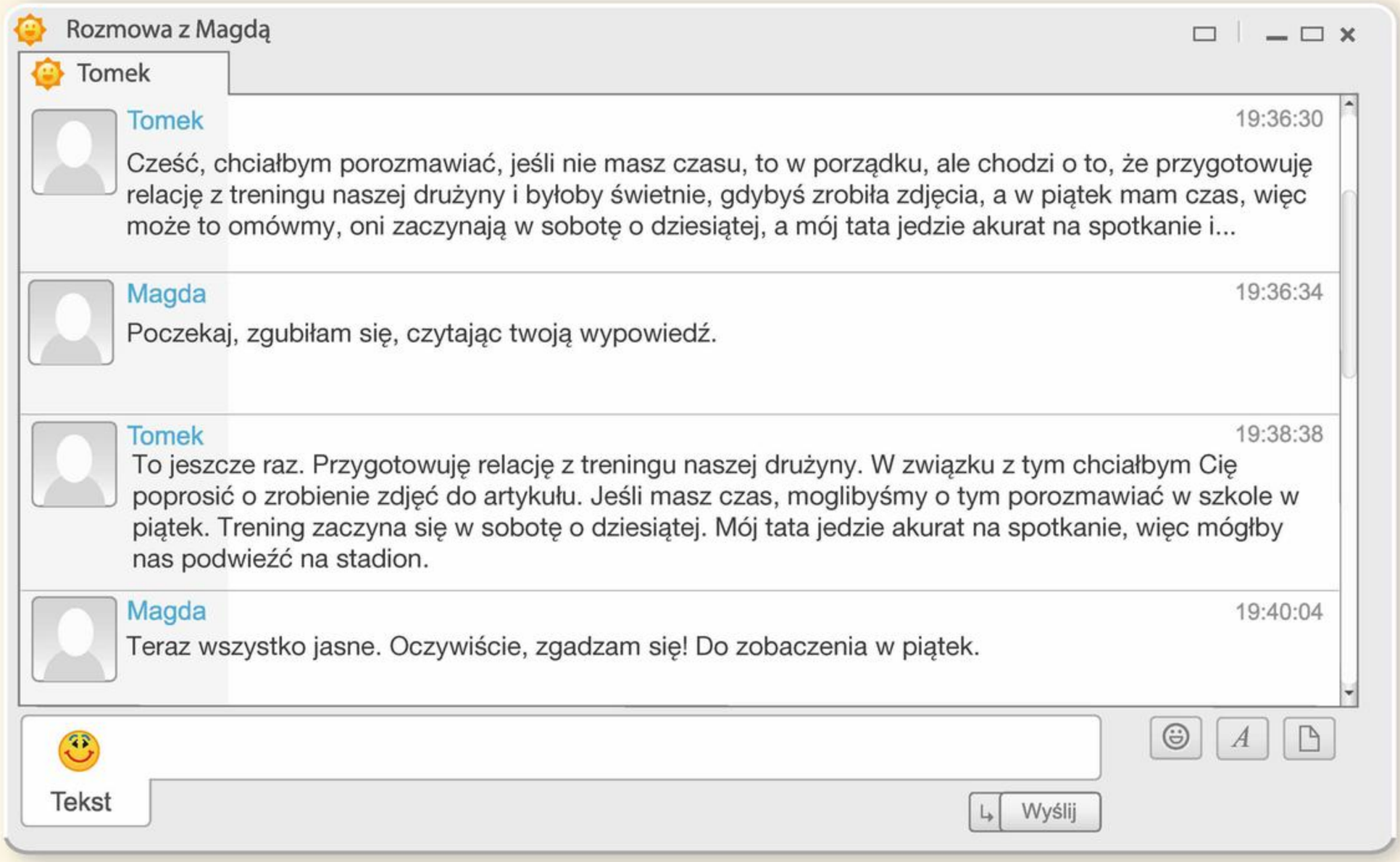

Czym się różni zdanie pojedyncze nierozwinięte od rozwiniętego?

Na rozgrzewkę

- Przeczytaj notatki redaktora szkolnej gazetki oraz tekst, który powstał na ich podstawie. Następnie odpowiedz na pytania.

Czym różnią się oba teksty?
Dlaczego z tekstu można dowiedzieć się więcej niż z wcześniejszych notatek?

Uczniowie spotkają się.
Gość odpowie.
Przedstawiciele porozmawiają.
Zapraszamy.

Jutro uczniowie naszej szkoły spotkają się z redaktorem „Dziennika Miejskiego". Niezwykły gość odpowie na pytania swoich rozmówców. Przedstawiciele klas porozmawiają z nim o pracy w gazecie. Zapraszamy wszystkich nauczycieli i uczniów!

Nowa wiadomość

- Wypowiedzenie, które zawiera tylko orzeczenie lub orzeczenie i podmiot, nazywamy **zdaniem pojedynczym nierozwiniętym**.

  Przykłady:
  Pada.
  Deszcz pada.

- W wypowiedzeniach mogą się też znaleźć określenia, czyli wyrazy, które przekazują dodatkowe informacje o orzeczeniu i podmiocie. Zdanie, które składa się z orzeczenia, podmiotu i określeń, to **zdanie pojedyncze rozwinięte**.

  Przykład:
  Rzęsisty deszcz pada od rana.

Czas na ćwiczenia

1. Rozwiń podane wypowiedzenia tak, aby powstały zdania pojedyncze rozwinięte.

Autor napisał (co?).
Kot wspiął się (gdzie?).
Bibliotekarz czyta (jaką?) (co?).
(Kiedy?) wiatr (jak?) wieje.
(Jaki?) malarz namalował (jaki?) obraz.
Listonosz wrzucił (co?) (gdzie?).

Nowa wiadomość

- Określenia podmiotu i orzeczenia odpowiadają na różne pytania, na przykład: ***jaki?***, ***który?***, ***czego?***, ***gdzie?***, ***kiedy?***, ***skąd?***, ***o kim?***, ***do kogo?***. Dzięki określeniom uzyskujemy dodatkowe informacje, które dotyczą wykonawcy czynności oraz samej czynności.

  Przykład:

  Mama piecze.

  Moja kochana mama piecze najlepsze ciasta.

  czyja? jaka? — określenia podmiotu

  jakie? co? — określenia orzeczenia

  grupa podmiotu — grupa orzeczenia

- **Grupa podmiotu** zawiera podmiot i jego określenia. **Grupa orzeczenia** zawiera orzeczenie wraz z jego określeniami.

2. Przepisz podane zdania do zeszytu. Podkreśl jedną linią falistą określenia podmiotu, a dwiema liniami falistymi – określenia orzeczenia. O czym informują te określenia? Pod wyróżnionymi wyrazami zapisz pytania.

Moja młodsza siostra czyta ciekawe komiksy.
Sławny ilustrator udzielił dziennikarzowi wywiadu.
Codziennie rano w parku biegają wytrwali sportowcy.

3. Wskaż grupę podmiotu i grupę orzeczenia w podanych zdaniach.

- Moja rodzina lubi historie o Supermanie.
- Wszyscy uczestnicy konkursu otrzymali atrakcyjne nagrody.

4. Ułóż w zeszycie zdania rozwinięte na temat postaci przedstawionych na zdjęciach. Odpowiedz w nich na podane pytania. W każdym wypowiedzeniu zaznacz grupę podmiotu i grupę orzeczenia.

jaka? co?

jakie? dokąd?

jaki? z kim?

Przecinek w zdaniu złożonym

Na rozgrzewkę

- Przeczytaj rozmowę pani Kropki i pana Przecinka, a następnie odpowiedz, dlaczego w pierwszym z podanych zdań złożonych występuje przecinek, a w drugim – nie.

  Wczoraj rozmawiałam z prawdziwym dziennikarzem, zaraz Ci o tym opowiem.
  Wczoraj rozmawiałam z prawdziwym dziennikarzem i zaraz Ci o tym opowiem.

– Dzień dobry! – pan Przecinek zwrócił się wesoło do pani Kropki.

– Dokąd pan zmierza?

– Idę do redakcji naszej gazety. Redaktor naczelny powiedział, że dziennikarze chętnie używają w swoich artykułach zdań złożonych, a potem nie wiedzą, gdzie postawić przecinek, a kiedy trzeba z przecinka zrezygnować. Poprosił mnie więc o pomoc – trzeba zrobić tam porządki...

– Przecież zasady dotyczące interpunkcji w zdaniach złożonych są bardzo proste – zdziwiła się pani Kropka – zdania składowe trzeba oddzielać od siebie przecinkiem – chyba że połączone są jednym z kilku spójników...

– Widocznie wielu osobom trudno jest zapamiętać te spójniki... – stwierdził z zadumą pan Przecinek. – W takim wypadku pomocna może okazać się rymowanka, którą ułożyłem:

Kto poprawnie pisać chce,
to na pewno o tym wie:
przed: LUB, ALBO, I, ANI
przecinek pomijamy!
Gdy się ORAZ, BĄDŹ pojawia,
to przecinka się nie stawia!

– Świetnie! – zachwyciła się pani Kropka. – Teraz to już chyba wszyscy zapamiętają te zasady.

Nowa wiadomość

- W zdaniu złożonym **oddzielamy przecinkiem** zdania składowe.

  Przykłady:
  Padał deszcz, więc nie poszliśmy na spacer.
  Zespół sportowców ciężko pracował, aby osiągnąć upragnione zwycięstwo.

- **Nie stawiamy przecinka**, jeśli zdania składowe są połączone spójnikami: *i, oraz, albo, lub, bądź, ani*.

  Przykłady:
  Piosenkarka jest bardzo zdolna i szybko zdobyła popularność.
  Pojedziemy na wyprawę do Indii albo zdobędziemy biegun.

Czas na ćwiczenia

1. Uzasadnij użycie przecinków w podanych zdaniach.

Wyobraź sobie, że jesteś sławnym sportowcem.
Wcielę się w rolę dziennikarza i przeprowadzę z Tobą wywiad.
Będę zadawać Ci pytania, a Ty będziesz na nie odpowiadać.
Twoje odpowiedzi mogą być zmyślone, ale muszą mieć sens.

2. Z rozsypanki wyrazowej ułóż i zapisz w zeszycie zdanie złożone. Wstaw przecinek.

dużo	ale	wszystkie	w	takich	były	bardzo	księgarni	książek	znalazłam	drogie

3. Wskaż w tekście zdania złożone. Powiedz, które z nich należy uzupełnić brakującymi przecinkami.

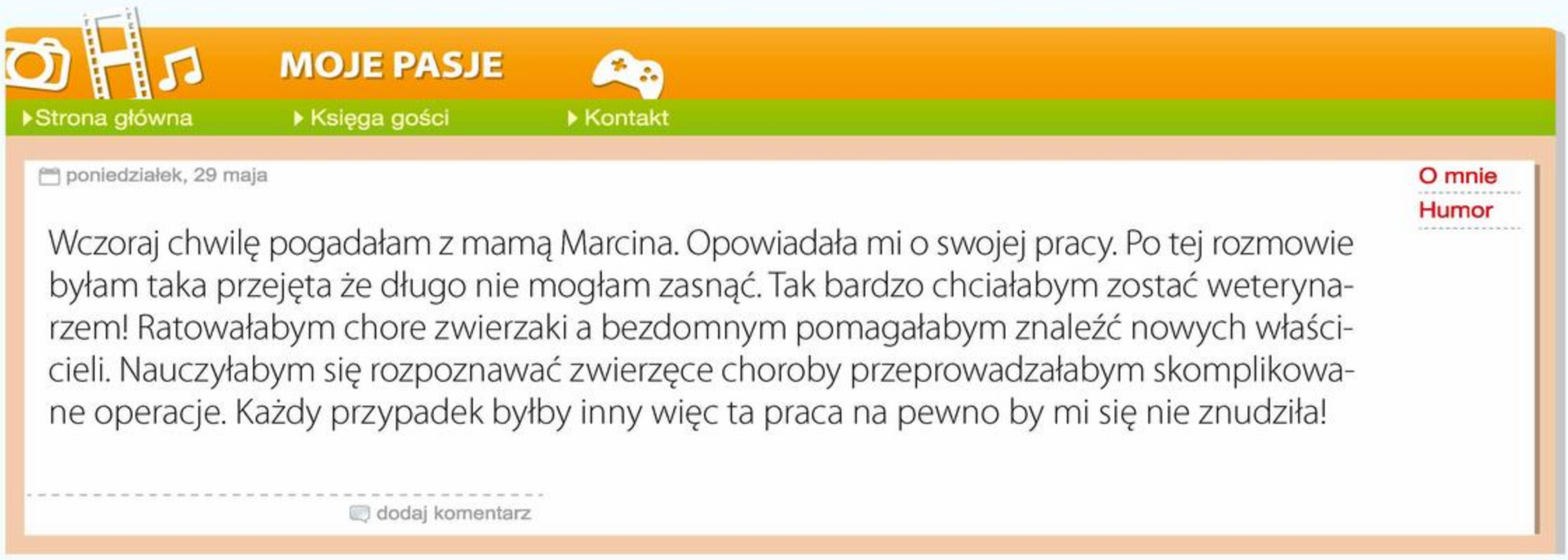
MOJE PASJE

Strona główna | Księga gości | Kontakt

poniedziałek, 29 maja

O mnie
Humor

Wczoraj chwilę pogadałam z mamą Marcina. Opowiadała mi o swojej pracy. Po tej rozmowie byłam taka przejęta że długo nie mogłam zasnąć. Tak bardzo chciałabym zostać weterynarzem! Ratowałabym chore zwierzaki a bezdomnym pomagałabym znaleźć nowych właścicieli. Nauczyłabym się rozpoznawać zwierzęce choroby przeprowadzałabym skomplikowane operacje. Każdy przypadek byłby inny więc ta praca na pewno by mi się nie znudziła!

dodaj komentarz

4. Przekształć podane zdania pojedyncze na zdania złożone według wzoru i zapisz je w zeszycie. Pamiętaj o przecinkach.

Przykład:
Po odrobieniu lekcji poszłam na spacer. → Odrobiłam lekcje i poszłam na spacer.

- Po powrocie do domu bawiłam się z psem.
- Kupiłam książkę z jedną wyrwaną kartką.

5. Przepisz tekst do zeszytu. Wstaw brakujące przecinki.

Kiedy Krzyś przeprowadził się do innej dzielnicy czuł się bardzo samotny. Szybko jednak zapoznał się z mieszkańcami bloku. Znalazł przyjaciela. Bardzo zżył się też z nietypową rodziną Jagodzińskich oraz polubił jej koty. Na początku nie przepadał za córką sąsiadów z dołu – Agatą ale po wspólnej akcji ratowania wiewiórki także ona okazała się dobrą towarzyszką zabaw. W nowym miejscu Krzyś znalazł przyjaciół więc czuł się szczęśliwy.

6. Ułóż i zapisz w zeszycie cztery zdania złożone, w których użyjesz spójników *oraz, lub, jeśli, ponieważ*. Zastosuj przecinki tam, gdzie to konieczne.

Philippe Chappius [czytaj: filip szapiu] **(Zep)**

Titeuf [czytaj: titef]. Prawo boiska

Fragment komiksu
Tłumaczenie: Maria Mosiewicz

Po przeczytaniu

1. Które z przymiotników najtrafniej opisują przedstawioną historię? Uzasadnij swój wybór.

smutna, humorystyczna, ponura, zabawna, dowcipna, żartobliwa, wesoła

2. Opowiedz, jakie marzenia na temat swojej przyszłości miał Titeuf.
Co proponował mu doradca szkolny zajmujący się karierą zawodową uczniów?

3. Dokończ zdanie.

Marzę, aby w przyszłości zostać...

4. Odszukaj w odpowiednim słowniku słowo *mrzonka*. Wyjaśnij, jak rozumiesz znaczenie tego wyrazu.

5. Adam zapytał koleżanki i kolegów z klasy o ich marzenia, nie umiał jednak zapisać poprawnie wszystkich słów. Jakich liter brakuje w poszczególnych wyrazach?

Karol chce zostać słynnym piłka?em. Zosia chce projektować b?dynki.

Ania ma?y o karie?e m?zyka. Pragnieniem Uli jest grać w teat?e.

- Odpowiedz, co dzieci mogą zrobić, aby zrealizować swoje marzenia.

6. Porozmawiajcie o ludziach, którzy osiągnęli sukces. Jak myślicie, co sprawiło, że im się to udało?

7. Co robią bohaterowie na poszczególnych obrazkach komiksu? Zapisz w zeszycie słowa nazywające czynności, a następnie przeczytaj te wyrazy koleżance lub koledze z ławki. Zadaniem drugiej osoby będzie odgadnięcie, której ilustracji dotyczy dany zbiór słów. Następnie zamieńcie się rolami.

Praca twórcza

8. Przedstaw w dowcipny sposób na kilku rysunkach swoje marzenia. Na podstawie przygotowanych ilustracji ułóż krótką historię.

Ciekawostka

W wielu komiksach występują superbohaterowie, czyli fantastyczne postacie obdarzone nadprzyrodzonymi zdolnościami. Ich zadaniem jest ratowanie świata przed złem. Za pierwszego takiego bohatera uznaje się Supermana. Przybył on na Ziemię z planety Krypton. Na co dzień pracuje jako reporter w lokalnej gazecie i niczym się nie wyróżnia. Jednak, gdy tylko ktoś jest w potrzebie, rusza z pomocą. Potrafi latać, ma nieprzeciętną siłę, a jego wzrok emituje promienie cieplne!

? Wyobraź sobie, że posiadasz supermoc. Wyjaśnij, na czym ona polega. Jak ją wykorzystasz?

Przydatne słowa

Przebieg pracy zawodowej, osiąganie sukcesów w danej dziedzinie, nazywa się **karierą**.

Przykład użycia:
Jego kariera aktorska rozpoczęła się od występu w szkolnym przedstawieniu.

Podsumowanie

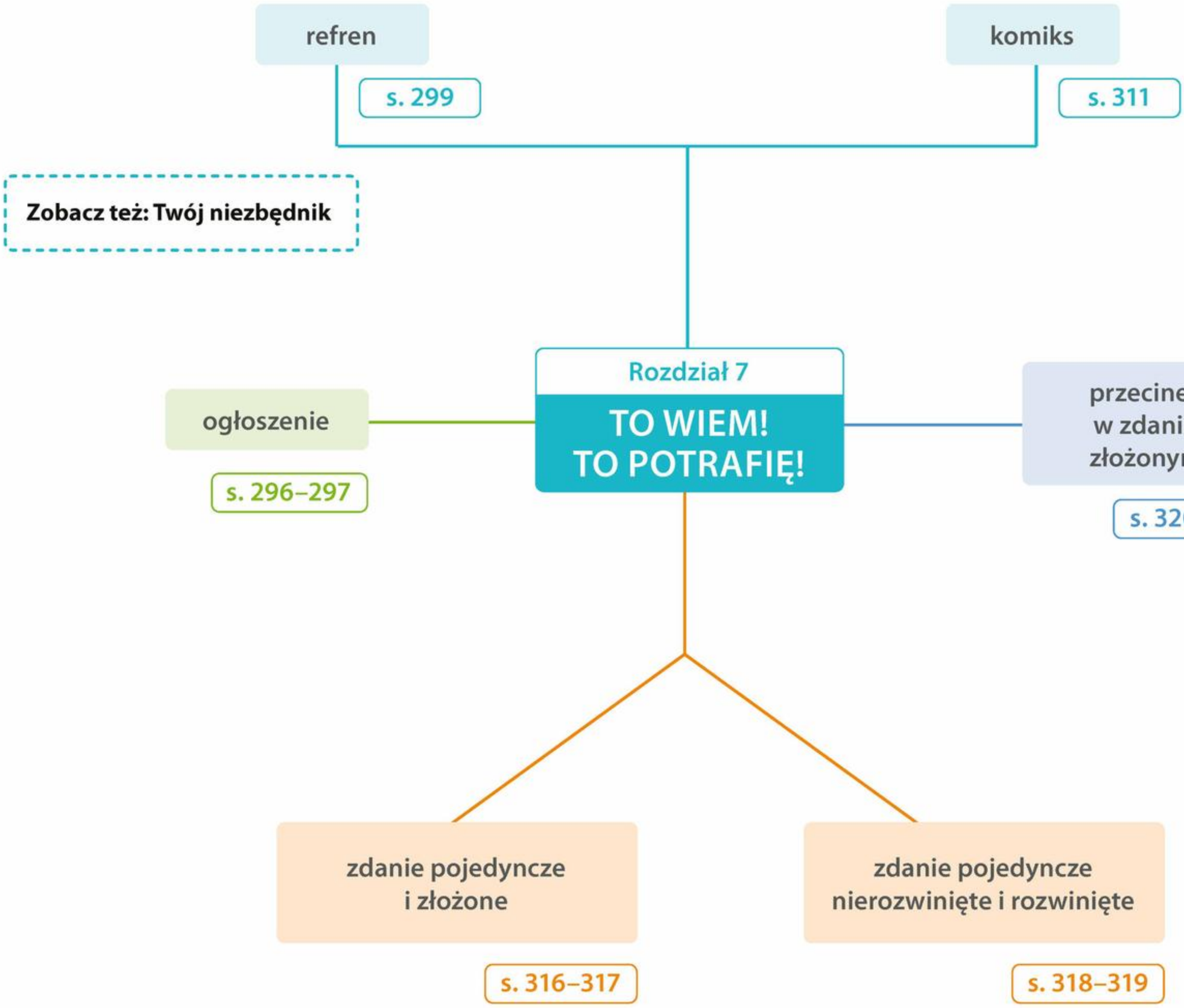

Świat kultury

- Krótka historia komiksu, s. 312–314

Olga Mikos

Jak spełniać marzenia?

ZAPISZ W ZESZYCIE

Fragmenty artykułu ze strony www.charaktery.eu

Marzenia są w każdym z nas – może dlatego, że zawsze chcemy czegoś więcej. Ale prawda jest taka, że boimy się marzyć, ponieważ boimy się porażki. Jak zatem wyobraźnię zaprzyjaźnić z działaniem?

Ludzie, którzy marzą, zmieniają świat. Szczególnie ci, którzy sięgają po to, co wydaje się niemożliwe – podróżnicy, wynalazcy, artyści, przywódcy ruchów społecznych. Gdy inni twierdzą, że coś jest niemożliwe, oni idą i robią to. Marzyciele urzeczywistniali marzenia, by unieść się w powietrze, odkryć ląd, znieść granice, wywalczyć prawa dla tych, którzy byli ich pozbawieni. My też, dążąc do spełnienia marzeń, przekraczamy własne granice – robimy dyplom[1], zakładamy rodzinę, budujemy dom, piszemy książkę i... co tylko chcemy, czego pragniemy – zmieniamy swój własny świat.

„Jeśli potrafisz o czymś marzyć, to potrafisz także tego dokonać" – mawiał Walt Disney. Jego biografia pt. „Potęga marzeń" opowiada o tym, jak biednemu chłopcu z małego miasteczka udało się stworzyć jedną z największych korporacji rozrywkowych na świecie. [...]

Lęk przed marzeniami jest powszechną reakcją. Raczej czarny scenariusz – nie ten pozytywny – pojawia nam się w głowie, gdy myślimy o tym, czego bardzo byśmy chcieli. Anna Srebrna, psychoterapeutka, twierdzi, że bardzo pomocne jest wypowiadanie swoich marzeń na głos: „Słowa mają moc zmiany. Każda rozmowa, każde nazwanie, obwieszczenie światu «mam swój cel, realizuję swój cel», wzmacnia go".

[1] *Zrobić dyplom* – tu: skończyć studia wyższe.

1. Wyjaśnij na podstawie tekstu, jaki wpływ mają marzenia na życie człowieka.
2. Na podstawie drugiego akapitu określ, co łączy marzycieli ze zwykłymi ludźmi, którzy realizują swoje marzenia.
3. Co jest ważne w realizacji marzeń według cytowanej w tekście psychoterapeutki?

A. Mówienie o marzeniach.
B. Zdolność do poświęceń.
C. Właściwe nastawienie.
D. Przełamywanie lęku.

Sprawdź wiedzę i umiejętności

4. Nadaj tytuł każdemu z akapitów.

5. Wyjaśnij znaczenie wyrażenia *czarny scenariusz* w zacytowanym zdaniu.

Raczej czarny scenariusz – nie ten pozytywny – pojawia nam się w głowie, gdy myślimy o tym, czego bardzo byśmy chcieli.

6. Olga Mikos pisze o tym, że *dążąc do spełniania marzeń, przekraczamy własne granice*. O czym marzył Mirmił, bohater *Kajka i Kokosza*? Wyjaśnij, jakie kroki podjął, aby zrealizować swój cel. Odpowiedz co najmniej w trzech zdaniach.

7. Przekształć każdą parę podanych zdań pojedynczych w jedno zdanie złożone.

Marzenia są ważne w życiu człowieka. Pomagają stawiać sobie ambitne cele.
Wiele osób boi się marzyć. Obawiają się porażki.

8. Rozwiń podane wypowiedzenie, tak aby powstało zdanie pojedyncze rozwinięte.

Ludzie marzą. (o czym?)

9. Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Wypowiedzenie: *Jeśli potrafisz o czymś marzyć, to potrafisz także tego dokonać* to zdanie ▨

A.	złożone.
B.	pojedyncze rozwinięte.
C.	pojedyncze nierozwinięte.

10. Wskaż zdanie, w którym nie brakuje przecinka. W pozostałych zdaniach wstaw przecinki.

Ciężko pracuję aby móc spełnić wszystkie swoje marzenia.
Marzy mi się dzień w którym mógłbym robić tylko to co zechcę.
Pewnego dnia wyruszę w podróż dookoła świata i odwiedzę każdy jego zakątek.

11. Przepisz podane zdania do zeszytu. Uzupełnij luki literami *ó* i *u*, *ż* i *rz*, *h* i *ch*.

Pewnego dnia ▨ciałabym p▨elecieć ▨elikopterem nad moim miastem, ▨eby zobaczyć, jak wygląda z g▨ry.

Słynni piłka▨e cię▨ko tren▨ją ka▨dego dnia, aby cieszyć fan▨w swoją grą.

Mam nadzieję, ▨e niedł▨go dot▨emy do najdalszy▨ zakątk▨w ▨kładu Słonecznego.

12. Wskaż te wyrazy, z którymi *nie* należy zapisać łącznie.

daleko, odkrywać, sprawna, porządek, znalazł

13. Ułóż ogłoszenie, w którym poinformujesz o chęci oddania swojej kolekcji komiksów dla dzieci.

Kartki z kalendarza

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Którą porę roku przedstawił malarz? Co o tym świadczy?
2. Wymień barwy zastosowane na płótnie. Jak mogą one wpływać na nastrój dzieła?
3. Co można powiedzieć o ukazanych postaciach? Jak są ubrane? Dzięki czemu wyróżniają się na tle przyrody?
4. Co robią bohaterowie obrazu? Jak – według Ciebie – czują się oni? Z czego może to wynikać?
5. Z kim i w jaki sposób Ty lubisz spędzać wolny czas? Na co zwracasz uwagę, planując wspólne chwile z bliskimi?
6. Wymyśl i opowiedz historię, która mogłaby się wydarzyć w miejscu ukazanym przez Claude'a Moneta.

Claude Monet
[czytaj: klod mone],
Maki w pobliżu Argenteuil
[czytaj: arżątej]

farby olejne na płótnie

50 × 65 cm

Muzeum Orsay [czytaj: orse] w Paryżu

1873 rok

1
WRZESIEŃ
ROZPOCZĘCIE ROKU SZKOLNEGO

Zanim przeczytasz

- Podaj jak najwięcej wyrazów, które kojarzą Ci się z wakacjami.

Jan Brzechwa

Nowy rok szkolny (fragment)

Być starszym to marzenie dzieci,
A przecież czas tak szybko leci,
Mija godzina za godziną,
Nim się spostrzegłeś, rok upłynął!
I nowa bije już godzina,
Nowy rok szkolny się zaczyna,
Już czeka szkoła i koledzy,
I w książkach zasób nowej wiedzy. [...]
Idę przez gwarne korytarze,
Widzę coraz to nowe twarze,
A oto dawny mój kolega,
Już mnie zobaczył, już podbiega, [...]
– Patrz, nauczyciel jakiś nowy?
Ach, te okrzyki, te rozmowy...
Ale wybiła już godzina.
Dzwonek! Rok szkolny się zaczyna.
Znów dni popłyną pracowite
Nad książką szkolną, nad zeszytem...
Życzę wam wszystkim na początek
Szkolnego roku samych piątek!

Nazwy miesięcy

Nazwa **wrzesień** pochodzi od kwitnących w tym miesiącu wrzosów.

Przysłowie:
Jaki pierwszy wrzesień, taka będzie jesień.

Po przeczytaniu

1. Kto wypowiada się w wierszu? Do kogo się zwraca?
2. O czym marzą dzieci? Jak myślisz, z czego to wynika?
3. Opisz nastrój, jaki panuje na korytarzu w dniu rozpoczęcia roku.
4. Powiedz, czego sobie życzysz w nowym roku szkolnym.

23
WRZESIEŃ
POCZĄTEK JESIENI

Zanim przeczytasz

- Powiedz, co najbardziej lubisz w jesieni.

Danuta Wawiłow

Jesienią

Co będę robił
jesienią,
kiedy liście się
zaczerwienią,
kiedy groźne powieją
wichury?

Będę patrzył przez okno
na chmury,
będę słuchał, jak szumi
deszcz
i może
wymyślę wiersz:

ZA GÓRAMI
ZA LASAMI
MIESZKAŁ KOTEK
ZAMIAUKANY.

Po przeczytaniu

1. Określ nastrój panujący w wierszu.
2. Jak myślisz, kto w utworze zastanawia się nad tym, co będzie robić jesienią? Wskaż słowa, które wskazują na tę osobę.
3. O jakich planach na jesień jest mowa w wierszu?
4. Z jakiego rodzaju utworami kojarzy Ci się trzecia strofa?
5. Wymyśl wierszyk, którym można by zastąpić trzecią zwrotkę wiersza *Jesienią*.

Praca w grupie

6. Jak można atrakcyjnie spędzić wolny czas jesienią bez korzystania z komputera, telefonu, telewizji czy innego urządzenia elektronicznego? Porozmawiajcie w zespołach i zapiszcie swoje pomysły na arkuszach papieru.

1
LISTOPAD
WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH

Zanim przeczytasz

- Zastanów się, od jakiego wyrazu pochodzi nazwa *Zaduszki*. Co w związku z tym może ona oznaczać?

Władysław Broniewski

Zaduszki

W dniu Zaduszek,
w czas jesieni,
odwiedzamy bliskich groby,
zapalamy zasmuceni
małe lampki – znak żałoby.

Światła cmentarz rozjaśniły,
że aż łuna bije w dali,
lecz i takie są mogiły,
gdzie nikt lampki nie zapali.

Nazwy miesięcy

Nazwa **listopad** wzięła się od opadających jesienią liści.

Przysłowie:
Jaki listopad, taki będzie marzec, prorokuje stuletni starzec.

Święto Zmarłych w Meksyku

Mieszkańcy Ameryki Łacińskiej inaczej niż my podchodzą do kwestii śmierci. Katolicyzm łączy się tu z wierzeniami Indian, rdzennych mieszkańców tej części świata. Zaduszki mają charakter radosny! Ludzie wierzą, że zmarli przychodzą w tym czasie na ziemię wspólnie ucztować. Wystawia się dla nich ołtarzyki ze słodyczami, owocami i mlekiem, na grobach kładzie stare ubrania i zabawki zmarłych dzieci. Wszędzie widać makiety szkieletów, upiorów, trupich czaszek i inne przedmioty związane z tematyką śmierci.

Po przeczytaniu

1. Opisz widok cmentarza przedstawiony w utworze. Jakie uczucia może on budzić w odbiorcy wiersza?
2. Dlaczego ludzie zapalają świeczki na grobach? Co może oznaczać brak światła?
3. Opowiedz, w jaki sposób można uczcić pamięć osób zmarłych.
4. Uzupełnij zdania.

   1 listopada w Polsce katolicy obchodzą święto [?], aby uczcić wszystkie osoby, które osiągnęły stan zbawienia. 2 listopada to Dzień Zaduszny poświęcony pamięci [?]. Na grobach zapala się wówczas [?] i składa [?].
5. Poszukaj informacji, jak na świecie obchodzi się Dzień Zaduszny.

Zanim przeczytasz

- Poszukaj informacji na temat odzyskania niepodległości przez Polskę w 1918 roku.

11
LISTOPAD
NARODOWE ŚWIĘTO NIEPODLEGŁOŚCI

Maszerują strzelcy

Nie noszą lampasów[1], lecz szary ich strój,
Nie noszą ni srebra, ni złota,
Lecz w pierwszym szeregu podąża na bój
Piechota, ta szara piechota.

Maszerują strzelcy, maszerują,
Karabiny błyszczą, szary strój,
A przed nimi drzewa salutują,
Bo za naszą Polskę idą w bój!

Idą, a w słońcu kołysze się stal,
Dziewczęta zerkają zza płota,
A oczy ich dumne utkwione są w dal,
Piechota, ta szara piechota.

Maszerują strzelcy, maszerują...

Nie grają im surmy[2], nie huczy im róg,
A śmierć im pod stopy się miota,
Lecz w pierwszym szeregu podąża na bój
Piechota, ta szara piechota.

Maszerują strzelcy, maszerują...

Fotografia przedstawiająca żołnierzy Legionów Polskich

[1] *Lampasy* – pasy z kolorowego materiału naszyte wzdłuż zewnętrznego szwu spodni munduru.
[2] *Surma* – instrument dęty używany dawniej w wojsku do sygnalizowania na przykład ataku.

Po przeczytaniu

1. W jakiej sytuacji zostali przedstawieni strzelcy? Co można powiedzieć o ich postawie i wyglądzie? Jakie uczucia wzbudza w Tobie ten obraz?
2. Jak świat reaguje na widok maszerujących żołnierzy?
3. Odczytaj głośno dwie zwrotki z refrenem. Jaki dostrzegasz związek między rytmem tekstu a sytuacją maszerowania? → Przypomnij sobie: rytm, s. 338

Co wydarzyło się 11 listopada?

11 listopada 1918 roku przyjmuje się za datę odzyskania przez Polskę niepodległości po 123 latach niewoli. Wcześniej tereny Polski były podzielone między inne państwa: Niemcy, Austro-Węgry i Rosję. Do odzyskania wolności przyczyniły się między innymi wojska nazywane Legionami Polskimi. Opowiadają o nich pieśni patriotyczne, na przykład *Maszerują strzelcy*.

22
GRUDZIEŃ
POCZĄTEK ZIMY

Zanim przeczytasz

- Przynieście na lekcję fotografie przedstawiające zimowy widok. Porozmawiajcie o tym, jakie wrażenia wywołują w Was zimowe krajobrazy.

Joanna Kulmowa

Zasypianie lasu

Nazwy miesięcy

Panujący w **grudniu** mróz grudzi ziemię, czyli zamienia ją w twarde, zamarznięte bryły.

Przysłowie:
Grudzień zimny, śniegiem pokryty, daje rok w zbożе obfity.

Już zasypia w śnieżnej bieli modrzew.
Wiatr mu igły podścielił dobrze.
Luli, luli – i ty uśnij, sosno.
Niech gałązki oszronione posną.
Luli, jodło – luli, świerku ze świerkiem.
Wiatr wam niesie kołysanie miękkie.
I ty, brzozo – i ty, olcho w bieli.
Zima wam śnieżynę z puchu podścieli.
I nad rzeką pochylone wierzby
w gruby sen porastają śnieżny.
A co śnią – a jakie sny miewa –
to nam rzeka spod lodu
wyśpiewa.

Po przeczytaniu

1. Wysłuchaj recytacji wiersza w wykonaniu nauczyciela. Opowiedz, jakie wrażenia towarzyszyły Ci w trakcie słuchania.
2. Kto jest adresatem utworu?
3. Kto w wierszu przygotowuje las do snu?
4. Opisz wygląd zasypiającego lasu, o którym jest mowa w tekście.
5. Jak sądzisz, o czym mogą śnić drzewa?
6. Odszukaj wyrażenia świadczące o tym, że utwór pełni funkcję kołysanki.
7. Przeczytaj wiersz tak, aby oddać charakter kołysanki.

Zanim przeczytasz

- Wymień tytuły pieśni śpiewanych podczas Bożego Narodzenia.

24
GRUDZIEŃ
BOŻE NARODZENIE

Wśród nocnej ciszy

Wśród nocnej ciszy głos się rozchodzi:
Wstańcie pasterze, Bóg się nam rodzi!
Czem prędzej się wybierajcie,
Do Betlejem pospieszajcie, przywitać Pana.

Poszli, znaleźli Dzieciątko w żłobie
Z wszystkimi znaki danemi sobie.
Jako Bogu cześć oddali,
A witając, zawołali... z wielkiej radości.

Ach witaj, Zbawco, z dawna żądany!
Cztery tysiące lat wyglądany.
Na Ciebie króle, prorocy
czekali, a Tyś tej nocy nam się objawił.

I my czekamy na Ciebie, Pana,
A skoro przyjdziesz na głos kapłana,
Padniemy na twarz przed Tobą,
Wierząc, żeś jest pod osobą – chleba i wina.

Nazwy świąt

Wyraz **wigilia** pochodzi z języka łacińskiego, w którym oznacza nocne czuwanie przed dniem świątecznym. Nazwa ta określa też dzień poprzedzający Boże Narodzenie. Wówczas zapisujemy ją wielką literą.

Po przeczytaniu

1. Określ nastrój utworu.

2. O jakim wydarzeniu jest mowa w tekście?

3. Wykonaj polecenia związane z budową utworu.

- Określ liczbę wersów w każdej zwrotce.
- Policz, ile sylab jest w każdym wersie. Co zauważasz?
- Wskaż w utworze rymujące się wyrazy.
- Wyjaśnij, jak rymy wpływają na brzmienie śpiewanego utworu.

21
STYCZEŃ
DZIEŃ BABCI

Zanim przeczytasz

- Co kojarzy Ci się z Twoją babcią? Wyjaśnij dlaczego.

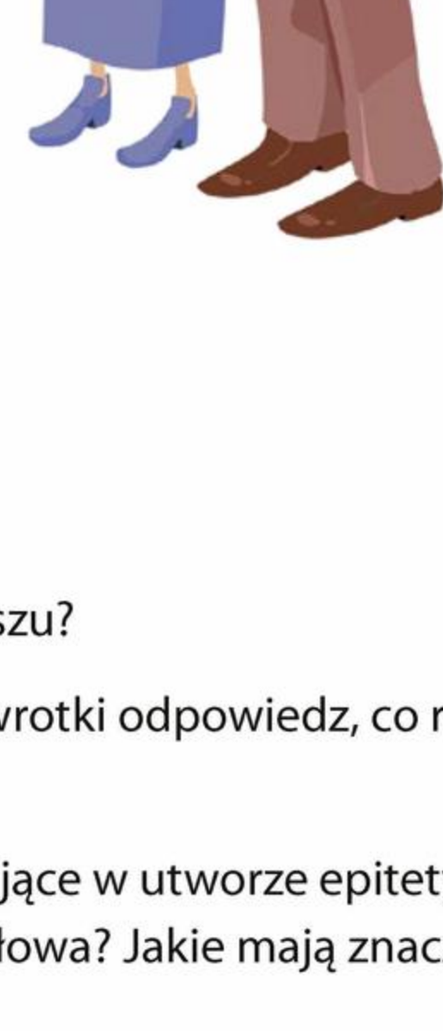

Anna Kamieńska

Babcia

Babcia to są miłe ręce,
Książka, herbata słodka,
Śmieszne słowa w dawnej piosence,
Suknia dla lalki i szarlotka.

Babcia to bajka, której nie znamy,
Pudełeczka, perfumy, włóczka.
Babcia to mama mojej mamy,
A ja jestem wnuczka.

Nazwy miesięcy

Nazwa **styczeń** pochodzi od słowa *stykać*, gdyż na przełomie grudnia i stycznia stary rok styka się z nowym.

Przysłowie:
Gdy w styczniu mrozy i śniegi, będą stodoły po brzegi.

Nowoczesna babcia

Babcie niekoniecznie muszą lubić robienie na drutach czy pieczenie ciasta. Z chęcią spędzają za to długie godziny przed ekranem komputera. Pewna mieszkanka Australii Olive Riley [czytaj: olyw rajli] zaczęła prowadzić bloga w wieku 107 lat. Opowiedziała w nim historię swojego życia. Jej wpisy czytali internauci z całego świata.

Po przeczytaniu

1. Kto wypowiada się w wierszu?
2. Na podstawie pierwszej zwrotki odpowiedz, co robi babcia opisana w wierszu.
3. Zapisz w zeszycie występujące w utworze epitety. Czemu służą w tekście te słowa? Jakie mają znaczenie dla ukazania babci?
4. ★ Jak rozumiesz słowa *Babcia to bajka, której nie znamy*? Czego wnuki mogą nie wiedzieć o swojej babci?

Zanim przeczytasz

- Opowiedz, jakie świąteczne lub przedświąteczne zwyczaje lubisz najbardziej. Wyjaśnij dlaczego.

WIELKANOC

Joanna Olech

Dynastia Miziołków

Fragment

Niedziela, 3 IV, Pankracego, Ryszarda

Na świąteczne śniadanie u dziadków przynieśliśmy mazurek maminej roboty. Wyglądał nawet nieźle, tyle że nie dał się pokroić. Papiszon – widząc, że mama jest bliska płaczu – podjął się rozłupać mazurek młotkiem, ale to wcale nie polepszyło sytuacji. Potem dziadkowie oglądali nasze pisanki i zgadywali – która czyja? Najłatwiej poznać pisankę małego Potwora – to ta ze śladami paluchów umoczonych w farbie. Dziadek nazwał ją „interesującą z artystycznego punktu widzenia". Dziadek to pochlebca[1]. Kaszydło pomalowało swoją pisankę w królewny, rzecz jasna. [...]

Poniedziałek, 4 IV, Benedykta, Izydora

O piątej rano obudziły mnie wrzaski u sąsiadów. Jak się później okazało – to Piroman[2] polewał śpiących rodziców z konewki. W ubiegłym roku poczekał przynajmniej do świtu. Z [...] butelką po „Ludwiku"[3], napełnioną wodą, zakradłem się do pokoju Miziołów. Oba Potwory już nie spały – Kaszydło siedziało pod fotelem, a mały Mizioł w bieliźniarce. Wyraźnie przybyło im rozumu od zeszłego roku, bo wówczas dały się zaskoczyć w łóżkach. Ciągle jed-

[1] *Pochlebca* – osoba, która przesadnie kogoś chwali, żeby zyskać jego sympatię.

[2] *Piroman* – człowiek mający chorobliwą skłonność do zabawy ogniem. W książce pseudonim kolegi Miziołka lubiącego wybuchy.

[3] „*Ludwik*" – nazwa popularnego płynu do mycia naczyń.

Nazwy miesięcy

Nazwa **marzec** pochodzi od łacińskiego słowa *Martius*. Znaczyło ono miesiąc Marsa, który według starożytnych Rzymian był bogiem wojny.

Przysłowie:
W marcu jak w garncu.

O książce słów kilka

Główny bohater – dwunastoletni Miziołek – w humorystyczny sposób przedstawia swoją rodzinę. Dowiadujemy się na przykład, że Mamiszon, czyli mama, grając w „Czarnego Piotrusia", zagląda innym w karty. Tata – Papiszon – jest miłośnikiem komputerów i łakomczuchem. Siostry często wyprowadzają Miziołka z równowagi – Kaszydło przebiera się za królewnę, a Mały Potwór ma dopiero roczek, siedem zębów i „posadę" ukochanego dzidziusia mamusi. Chłopiec opowiada także o przygodach przeżywanych z kolegami Fifą i Piromanem, o szkole oraz o ulubionej koleżance Beacie.

Nazwy miesięcy

Nazwa **kwiecień** wzięła się od kwitnących w tym czasie kwiatów.

Przysłowie:
Kwiecień plecień, bo przeplata, trochę zimy, trochę lata.

nak są za głupie, żeby w porę zaopatrzyć się w sikawki. [...] Potwory piszczały jak szalone, ogłosiłem rozejm i wszyscy razem pobiegliśmy do sypialni rodziców. Ledwo zrobiliśmy krok w kierunku tapczanu – zza drzwi wyskoczył Mamiszon w plastikowej pelerynie i z butelką wody kolońskiej w garści. Ta peleryna – to nie było w porządku! Tatę znaleźliśmy w kuchni. Zasłaniał się parasolem. Po nierównej walce (czworo na jednego) – Papiszon poddał się. Woda wylewała mu się wierzchem z kapci. Reszta dnia zeszła nam na usuwaniu szkód i suszeniu dywanika suszarką do włosów. Wieczorem – dzwonek! Wyjrzałem przez wizjer. Za drzwiami stał Piroman. Nigdy się nie dowiedziałem, po co przyniósł kubeł z wodą, bo przezornie mu nie otworzyłem.

Po przeczytaniu

1. Opowiedz o wielkanocnych zwyczajach w rodzinie Miziołków.
2. Dlaczego dziadek nazwał pisankę małego Potwora *interesującą z artystycznego punktu widzenia*?
3. Wyjaśnij, na czym polega humor w opowiadaniu. Jakie postacie, przedmioty i zdarzenia zostały opisane w zabawny sposób?
4. Opisz wygląd stołu wielkanocnego w Twoim domu. Uwzględnij kolory, przedmioty i potrawy.

Lejek wielkanocny

Dawniej śmigus-dyngus trwał dwa razy dłużej niż dziś. W świąteczny poniedziałek kawalerowie zlewali wodą panny, a kolejnego dnia – zwanego lejkiem – dziewczęta próbowały im się odwdzięczyć. Do *przyjemności* wielkanocnych należał nie tylko zimny prysznic, lecz także bicie się rózgami. Nikt się jednak za to nie obrażał, gdyż traktowano to jako formę zalotów.

Zanim przeczytasz

- Poszukaj informacji o Batmanie. Co oznaczają słowa *bat* i *man* w języku angielskim? Czym zajmuje się Batman? Jakie ma nadzwyczajne moce?

23
CZERWIEC
DZIEŃ OJCA

Irena Landau

Piosenka o tacie

A mój tata wcale nie jest
Batmanem
i nie biegnie na siłownię
nad ranem...
Tata nie ma mięśni wielkich
jak banie
i nie robi stu przysiadów
przed spaniem.
Nie potrafi podnieść sztangi
za Chiny
i peruczką nie zakrywa
łysiny.
Ale spróbuj porozmawiać
z moim tatą!
Można słuchać go bez przerwy
całe lato.
Rozmawiamy z nim o wszystkim
do wieczora aż od rana,
nie zamieniłbym go w życiu
na Batmana!

Nazwy miesięcy

Nazwa **czerwiec** pochodzi od wyrazu *czerw* oznaczającego larwę owada.

Przysłowie:
Czerwiec na maju zwykle się wzoruje, jego pluchy, pogody często naśladuje.

Po przeczytaniu

1. Wybierz wyrazy zgodne z treścią wiersza. Następnie dokończ zdania.

Tata ukazany w utworze jest *podobny/niepodobny* do Batmana, gdyż...
Syn *chętnie/niechętnie* spędza z nim czas, ponieważ...

2. Za co chłopiec ceni swojego tatę?

3. Wybierz bohatera literackiego lub filmowego, do którego jest podobny Twój tata lub opiekun. Opowiedz, na czym polega to podobieństwo.

ŚRODKI WYRAZU W TEKŚCIE

EPITET

wyraz, który w tekście literackim jest określeniem rzeczownika. Zwykle uwydatnia on cechy lub właściwości opisywanych osób, przedmiotów, zwierząt, roślin i zjawisk. Dzięki niemu odbiorca łatwiej może sobie wyobrazić przedstawiane sytuacje.

Czary-mary, dziwna moc,
Tajna siła, gwiezdna noc,
Łyk fantazji, łyżka snu,
Wyobraźni przekręć klucz.

Jacek Cygan, „Kto przygód zna smak”

PORÓWNANIE

zestawienie dwóch zjawisk, przedmiotów lub osób, które ma na celu wskazanie ich wzajemnego podobieństwa. Obie części porównania są zwykle połączone słowami: *jak*, *jakby*, *niby*, *niczym*.

blady jak ściana, usta jakby maliny, piłka niby słońce, twardy niczym głaz

OŻYWIENIE

polega na nadaniu przedmiotom, pojęciom i zjawiskom cech istot żywych.

kamień śmieje się, słońce spogląda,
stół skacze

RYTM

regularne powtarzanie się różnych elementów w wierszu, na przykład jednakowej liczby sylab w kolejnych wersach.

Jak wesoły milion drobnych, wilgnych muszek,
Jakby z worków szarych mokry, mżący maczek,
Sypie się i skacze dżdżu wodnisty puszek,
Rośny pył jesienny, siwy kapuśniaczek.

Julian Tuwim, „Kapuśniaczek” (fragment)

RYM

podobnie lub jednakowo brzmiące końcowe części wyrazów. Występują one najczęściej na końcu wersów.

Pająk na stare lata był ślepy i głuchy,
Nie mogąc tedy złapać ani jednej muchy,
Z anten swej pajęczyny obwieścił orędzie,
Że zmienił się i odtąd much zjadać nie będzie.

Jan Brzechwa, „Pająk i muchy”

WIERSZ

PODMIOT LIRYCZNY
osoba mówiąca w wierszu, która wyraża w utworze swoje uczucia, przeżycia, przemyślenia i poglądy.

ADRESAT
osoba, do której skierowany jest utwór. Może nim być także przedmiot, zjawisko czy pojęcie. Podmiot liryczny kieruje do niego swoje przemyślenia, przekazuje własne uczucia i doznania.

NASTRÓJ UTWORU
to uczucia i wrażenia, które towarzyszą osobie mówiącej w wierszu.

REFREN
część tekstu powtarzająca się w utworze. Składa się zazwyczaj z kilku wersów i występuje najczęściej w piosenkach.

Witajcie w naszej bajce,
Słoń zagra na fujarce,
Pinokio nam zaśpiewa,
Zatańczą wkoło drzewa.

Krzysztof Gradowski, refren w piosence z filmu „Akademia pana Kleksa”

WERS
jedna linijka tekstu.

STROFA
kilka wersów wiersza, które tworzą odrębną całość.

Wiewiórka lubi jesień,
bo jesienią wiewiórczo w lesie.

Rude są buki na pagórkach.
Rude trawy zeschnięte w dolinach.

Rude są orzeszki na leszczynach.
Cały las – to jedna ruda wiewiórka.

Joanna Kulmowa, „Wiewiórki jesienią”

To był naprawdę śliczny poranek. Na niebieskim niebie wisiała samotna, różowa chmurka, jesienne liście złociły się w słońcu i Basia zauważyła przez okno, że dziewczynki biegają na podwórku bez sweterków.

Ewa Nowak, „Cztery łzy"

W tym domu urodziłem się ja, w dwa lata po mnie – Anetka.

Ojciec jest leśniczym, matka prowadzi w pobliskim miasteczku bibliotekę.

Jan Edward Kucharski, „Moja babcia czarownica"

NARRATOR

postać, która w utworze literackim opowiada o wydarzeniach. Aby określić, kim jest narrator, należy zwrócić uwagę na to, w jaki sposób przedstawia on swoje myśli i przeżycia oraz jak zwracają się do niego inne postacie.

Narrator tekstu opowiada o wydarzeniach, w których uczestniczy. Jest jednocześnie bohaterem. Tekst zawiera informacje na jego temat.

Narrator nie uczestniczy w opisanych wydarzeniach. Przygląda się bohaterom, jakby stojąc z boku. Nie wiadomo, kim jest, jak wygląda – nie ujawnia się.

Osoba, która napisała książkę, to jej **AUTOR**.

UTWÓR

BOHATER

postać, która występuje w utworze literackim i bierze udział w opisywanych wydarzeniach.

Jedną z bohaterek książki „Moje Bullerbyn" jest Maja.

Wyprawa Czerwonego Kapturka do babci.

Kopciuszek, macocha, siostry, książę, rybak i jego żona

REALISTYCZNE

inaczej prawdopodobne, czyli takie, które mogłyby istnieć lub zdarzyć się w rzeczywistości.

Tu wasz radiowęzeł! Wita was Didżej Koniu! Dzisiaj Dzień Kobiet i choćby na całym świecie pozostał jeden sprawny mikrofon, i tak bym się do niego dorwał, żeby wam, drogie koleżanki i szanowne panie, złożyć najserdeczniejsze życzenia.

Paweł Beręsewicz,
„Wszystkie lajki Marczuka"

MONOLOG
wypowiedź jednej osoby kierowana do siebie samej albo do milczącego odbiorcy – widza, słuchacza lub czytelnika.

– Zaraz spadnę – powiedziałem.

– Wcale nie spadniesz – odparła pani. – Poradzisz sobie bez problemu.

– Możemy się założyć! – zaproponowałem.

– Nie, teraz idziesz – powiedziała pani głosem nieznoszącym sprzeciwu.

Ulf Stark, „Magiczne tenisówki mojego przyjaciela Percy'ego"

DIALOG
rozmowa co najmniej dwóch osób na określony temat. Najczęściej nazywa się tak rozmowę bohaterów utworu literackiego, sztuki teatralnej, filmu.

PROZATORSKI

WYDARZENIA I POSTACIE

FANTASTYCZNE
inaczej nieprawdopodobne, czyli takie, które nie istnieją lub byłyby niemożliwe w rzeczywistości.

Diabeł wychodzący z kielicha.

Mówiąca rybka, wróżka, szczur zamieniony w woźnicę

TEKSTY LITERACKIE

KOMIKS
historia obrazkowa z tekstem ograniczonym zwykle do wypowiedzi bohaterów, które są umieszczane w charakterystycznych dymkach.

Z baśni o Czerwonym Kapturku wynika pouczenie, że nie należy zbytnio ufać nieznajomym.

PRZESŁANIE
główna myśl zawarta w utworze, wynikająca z przedstawionych zdarzeń lub wypowiedziana wprost, zwykle w zakończeniu.

(Zjawia się Dobra Wróżka i mówi do Kopciuszka:)

WRÓŻKA

– Zjawiam się w roli pocieszycielki, przynoszę suknię i pantofelki.

DRAMAT
utwór przeznaczony do wystawienia na scenie. Jest zbudowany z wypowiedzi bohaterów oraz wskazówek ułatwiających przygotowanie spektaklu.

Staliśmy w szeregu na podwórzu i mieliśmy już wchodzić do klasy, kiedy nasz wychowawca powiedział:

– Wasza pani zachorowała.

A potem pan Dubon, wychowawca, zaprowadził nas do klasy. My go nazywamy „Rosołem". Oczywiście wtedy, kiedy tego nie słyszy. Nazywaliśmy go tak, bo on ciągle mówi: „Spójrzcie mi w oczy", a w rosole są oka. Ja z początku nie mogłem się w tym połapać, ale starsze chłopaki mi to wytłumaczyli.

René Goscinny, Jean-Jacques Sempé, „Mikołajek"

OPOWIADANIE
krótki utwór przedstawiający zazwyczaj niewiele wydarzeń. O zdarzeniach mówi narrator, który przedstawia je zwykle zgodnie z kolejnością występowania. Opowiadanie może również zawierać opisy przedmiotów, miejsc i postaci oraz przemyślenia bohaterów.

I KULTUROWE

LEGENDA

opowieść ludowa przekazywana z pokolenia na pokolenie, zawierająca elementy realistyczne oraz fantastyczne. Dotyczy ona historycznych miejsc, osób lub zdarzeń. Tematem legend mogą być na przykład początki państw i miast oraz pochodzenie zjawisk przyrody.

Ujrzeli orła, który powoli opadał na gniazdo, znajdujące się w koronie wielkiego dębu. Na tle czerwonego, przedwieczornego nieba sylwetka ptaka jaśniała ostrą bielą.

– To znak od bogów! – zawołali zgodnym chórem ludzie.

– To dobra wróżba – rzekł uśmiechnięty Lech. – Tutaj się osiedlimy, a ten wspaniały ptak będzie nas zawsze ochraniał.

Tak też się stało. Na polanie zbudowano gród, a na pamiątkę orlego gniazda nazwano go Gnieznem. Orzeł biały na czerwonym tle stał się herbem państwa polskiego, które bierze swój początek od Lecha.

Magdalena Grądzka, „Legenda o Lechu, Czechu i Rusie”

BAŚŃ

opowieść o niezwykłych, fantastycznych bohaterach i zdarzeniach, rozgrywająca się w bliżej nieokreślonym miejscu i czasie. Kończy się ona zazwyczaj zwycięstwem dobra nad złem.

W baśniach występują między innymi księżniczki, rycerze, smoki, wróżki, skrzaty, czarownice i mówiące zwierzęta. W utworach tych często pojawiają się również magiczne przedmioty, na przykład latający kufer, czarodziejska różdżka, zaczarowany młynek.

Mieszkał stary rybak ze swą starą
Nad samym brzegiem morza. [...]
Stary łowił siecią ryby w morzu,
A starucha przędła swoją przędzę. [...]
Wrócił stary do swojej staruchy,
Opowiedział jej o wielkim cudzie.
„Rybkę dzisiaj złowiłem – powiada –
Ale jaką!
Nie zwyczajną – złotą.
Po naszemu rybka przemówiła,
Poprosiła: puść mnie do domu [...].”

Aleksander Puszkin, „Bajka o rybaku i rybce” (fragment), tłumaczenie: Julian Tuwim

Indeks

Nowa wiadomość

adresat 147
autor 66

baśń 206
bohater 58

dialog 208
dramat 194

epitet 35

komiks 311

legenda 167

monolog 208

narrator 66
nastrój utworu 40

opowiadanie 120
ożywienie 56

podmiot liryczny 122
porównanie 101
postacie
    realistyczne 164
    fantastyczne 164
przesłanie (morał) 228

refren 299
rym 76
rytm 157

wers 11
wydarzenia
    realistyczne 164
    fantastyczne 164
wyrazy bliskoznaczne (synonimy) 122
wyrazy przeciwstawne (antonimy) 280

zwrotka (strofa) 11

Notki biograficzne

Andersen, Hans Christian 212

Bełza, Władysław 253
Beręsewicz, Paweł 36
Brzechwa, Jan 86

Chotomska, Wanda 191
Christa, Janusz 306
Collodi, Carlo 94

Dahl, Roald 290

Gałczyński, Konstanty Ildefons 10
Gawryluk, Barbara 57
Goscinny, René 114
Grimm, Wilhelm i Jacob 212

Jędrzejewska-Wróbel, Roksana 278

Kasdepke, Grzegorz 256
Kolberg, Oskar 232
Korczak, Janusz 102
Kulmowa, Joanna 56

Lindgren, Astrid 268

Maleszka, Andrzej 264
Mickiewicz, Adam 158

Onichimowska, Anna 125
Ostrowska, Ewa 41
Ożogowska, Hanna 84

Papuzińska, Joanna 100
Perrault, Charles 212
Puszkin, Aleksander 221

Simon, Francesca 26
Słonimski, Antoni 152
Stark, Ulf 138
Szelburg-Zarembina, Ewa 146

Tuwim, Julian 34
Twardowski, Jan 12

	Imię i nazwisko	Klasa	Rok szkolny	Podpis
1.	.....	.....	.....	.....
2.	.....	.....	.....	.....
3.	.....	.....	.....	.....

Wykaz źródeł tekstów:

Konstanty Ildefons Gałczyński, *Wizyta* [w:] Konstanty Ildefons Gałczyński, *Wybór poezji*, oprac. Marta Wyka, Wrocław 1983; Jan Twardowski, *Nowe patyki i patyczki*, oprac. Aleksandra Iwanowska, Wydawnictwo Święty Wojciech, Poznań 2013; Francesca Simon, *Koszmarny Karolek i prześwietne święta*, Znak, Kraków 2010; Julian Tuwim, *Spóźniony słowik* [w:] *Antologia poezji dziecięcej*, wybór i oprac. Jerzy Cieślikowski, BN, Zakład im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991; Paweł Beręsewicz, *Ciumkowe historie, w tym jedna smutna*, Wydawnictwo Skrzat, Kraków 2009; Ryszard Przymus, *Nasza Mama jest poetką* [w:] *Uroczystości pełne radości* (dla klas 1–3), wybór i oprac. Ryszard Przymus, Juka, Łódź 1994; Ewa Ostrowska, *Mama, Kaśka, ja i gangsterzy*, Wydawnictwo Skrzat, Kraków 2007; *Wielki słownik ucznia A–Ó*, red. Mirosław Bańko, PWN, Warszawa 2006; Janusz Uhma, *Jak zdobywać wiedzę i umiejętności* [w:] Regina Liebiedź, Integracja literatury. Podręcznik dla klasy 5 szkół ogólnokształcących z polskim językiem nauczania, Wydawnictwo „Świt", Lwów 2013; Józef Ratajczak, *Liście jak listy*, „Płomyczek" 1991, nr 10; Joanna Kulmowa, *Marzenia* [w:] *Antologia poezji dziecięcej*, wybór i oprac. Jerzy Cieślikowski, BN, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991; Barbara Gawryluk, *Moje Bullerbyn*, Akapit Press, Łódź 2010; Judy Blume, *Opowieści czwartoklasisty*, Wydawnictwo Egmont, Warszawa 2005; Krystyna Wodnicka, *W bibliotece*, „Biblioteka w szkole" 2001, nr 12; Jan Twardowski, *W klasie* [w:] idem, *Kubek z jednym uchem*, wybór i oprac. Aleksandra Iwanowska, wyd. 2 zmienione, Wydawnictwo Święty Wojciech, Poznań 2011; Hanna Ożogowska, *Chłopak na opak. Raz, gdy chciałem być szlachetny*, Wydawnictwo Akapit Press, Łódź 2001; Jan Brzechwa, *Akademia pana Kleksa*, Wydawnictwo Siedmioróg, Wrocław 1994; Carlo Collodi, *Pinokio*, przeł. Zofia Jachimecka, Nasza Księgarnia, Warszawa 1988; Elisabeth MacLeod, Frieda Wishinsky, *Historia prawie wszystkiego. 200 wydarzeń i wynalazków, które zmieniły świat*, przeł. Mariola Aszkiełowicz, Wydawnictwo Debit, Katowice 2013; *Oxford Junior. Encyklopedia sławnych ludzi*, przeł. Bohdan Drozdowski, Delta, Warszawa 1994; Joanna Papuzińska, *Ja* [w:] *Skakanka*, wybór Elżbieta Brzoza, Nasza Księgarnia, Warszawa 1986; Janusz Korczak, *Król Maciuś Pierwszy*, Instytut Wydawniczy „Nasza Księgarnia", Warszawa 1987; Jan Brzechwa, *Samochwała* [w:] idem, *Wiersze wybrane*, PIW, Warszawa 1959; Jean-Jacques Sempé, René Goscinny, *Ludeczka* [w:] idem, *Mikołajek*, przeł. Tola Markuszewicz, Elżbieta Staniszkis, Nasza Księgarnia, Warszawa 1996; Krystyna Pokorska, *Ewka-Marchewka* [w:] *Skakanka*, wybór Elżbieta Brzoza, Nasza Księgarnia, Warszawa 1986; Anna Onichimowska, *Najwyższa góra świata*, Bertelsmann Media Sp. z o.o., Warszawa 2001; Ulf Stark, *Magiczne tenisówki mojego przyjaciela Percy'ego*, Wydawnictwo Zakamarki, Poznań 2011; Ewa Szelburg-Zarembina, *Przed pomnikiem Wielkiego Człowieka*, [w:] *Wybór wierszy okolicznościowych dla klas I–III*, oprac. Krystyna Lenkiewicz, WSiP, Warszawa 1994; Władysław Kopaliński, *Okulary* [w:] idem, *Opowieści o rzeczach powszednich*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1987; Helena Kajetanowicz, *Licz się ze słowami. Ćwiczenia leksykalne i frazeologiczne*, GWO, Gdańsk 1998; Maria Terlikowska, *Ziółko*, „Płomyczek" 1963, nr 8; Józef Wybicki, *Mazurek Dąbrowskiego*, [w:] Jan Stanisław Kopczyński, *O naszym hymnie narodowym*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1982; Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, oprac. Stanisław Pigoń, BN, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 2012; Magdalena Grądzka, *Piast Kołodziej* [w:] idem, *Legendy polskie*, Wilga, Warszawa 2001; Magdalena Grądzka, *O Lechu, Czechu i Rusie* [w:] idem, *Legendy polskie*, Wilga, Warszawa 2001; Magdalena Grądzka, *Jurata, królowa Bałtyku* [w:] idem, *Legendy polskie*, Wilga, Warszawa 2001; Jan Adamczewski, *Opowieści starego Krakowa*, Wydawnictwo Skrzat, Kraków 2007; Adam Mickiewicz, *Pani Twardowska* [w:] idem, *Wybór poezyj*, t. 1, oprac. Czesław Zgorzelski, BN, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974; Marcin Szczygielski, *Klątwa dziewiątych urodzin*, Wydawnictwo Bajka, Warszawa 2016; Joanna Kulmowa, *Po co jest teatr?*, „Płomyczek" 1999, nr 1, s. 14; Wanda Chotomska, *Legenda o warszawskim Bazyliszku* [w:] idem, *Legendy polskie na scenę*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2011; Charles Perrault, *Kopciuszek*, przeł. Zofia Beszczyńska, Media Rodzina, Poznań 2015; Wanda Chotomska, *Kopciuszek*, [w:] idem, *Dzień dobry!*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1977; Jacob i Wilhelm Grimm, *Kryształowa kula* [w:] idem, *Baśnie nad baśniami*, przeł. Karol Barzyk, *Zielona Sowa*, Kraków 2004; Aleksander Puszkin, *Bajka o rybaku i rybce*, [w:] Julian Tuwim, *Dzieła*, t. 4: *Przekłady poetyckie*, Czytelnik, Warszawa 1959; Oskar Kolberg, *O szewczyku* [w:] *Aż tu nagle... Bajki ze zbiorów Oskara Kolberga*, wybór i oprac. Elżbieta Millerowa, Instytut im. Oskara Kolberga oraz Instytut Muzyki i Tańca, Poznań 2014; Janusz Stanny, *Baśń o królu Dardanelu*, Wytwórnia, Warszawa 2005; *Świat baśni, legend i mitów. Mityczne stwory*, przeł. Ewa Ćwirko-Godycka, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW", Warszawa 1992; Maria Dańkowska, *Nastolatki i bon ton*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1990; Władysław Bełza, *Dla polskich dzieci: wybór pism wierszem*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów 1912; Grzegorz Kasdepke, *Mam prawo!*, National Geographic, Warszawa 2007; Elżbieta Zubrzycka, *Słup soli*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007; Andrzej Maleszka, *Magiczne drzewo. Pojedynek*, Znak, Kraków 2012; Astrid Lindgren, *Bracia Lwie Serce*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2001; Bill Watterson, *Calvin i Hobbes*, przeł. Piotr Cholewa, t. 1, Egmont Polska, Warszawa 2012; Roksana Jędrzejewska-Wróbel, *Praktyczny pan*, Wydawnictwo Bajka, Warszawa 2016; Lluis Cugota, *Nazywam się... Maria Skłodowska-Curie*, przeł. Anna Marta Jęczmyk, Media Rodzina, Poznań 2016; Roald Dahl, *Charlie i fabryka czekolady*, przeł. Jerzy Łoziński, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2004; Julian Tuwim, *Dyzio marzyciel* [w:] idem, *Wiersze dla dzieci*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1969; Majka Jeżowska, *Marzenia się spełniają*, www.gralandia.pl/piosenka/3295-Majka-Jezowska-Marzenia-sie-spelniaja.html [dostęp z: 05.06.2017]; Ireneusz Dańko, *Policja spełniła marzenie chorego chłopca*, www.wiadomosci.gazeta.pl [dostęp z: 30.09.2011]; Joanna Papuzińska, *Wędrowcy*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2006; Janusz Christa, *Kajko i Kokosz. Szkoła latania*, Egmont Polska, Warszawa 2011; Ksenia Chamerska, wywiad z Januszem Christą, „Świat Komiksu" 1999, nr 9; Philippe Chappuis (Zep), *Titeuf. Prawo boiska*, przeł. Maria Mosiewicz, Egmont Polska, Warszawa 2009; Olga Mikos, *Jak spełniać marzenia?*, www.charaktery.eu [dostęp z: 18.07.2017]; Danuta Wawiłow, *Jesienią* [w:] *Wierszykarnia*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1990; Władysław Broniewski, *Zaduszki* [w:] *Wybór wierszy okolicznościowych dla klas I–III*, oprac. Krystyna Lenkiewicz, WSiP, Warszawa 1994; *Maszerują strzelcy* [w:] *Polskie pieśni historyczne*, wybór Janusz Jasiński, Tadeusz Matulewicz, Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, Olsztyn 1986; Joanna Kulmowa, *Zasypianie lasu* [w:] *Sto wierszy na każdą okazję*, wybór Aleksandra Michałowska, Wydawnictwo Siedmioróg, Wrocław 2011; *Wśród nocnej ciszy* [w:] *Kolędy*, oprac. zbiorowe, Wydawnictwo Książkowe Ibis, Stare Miasto 2013; Anna Kamieńska, *Babcia* [w:] *Wybór wierszy okolicznościowych dla klas I–III*, oprac. Krystyna Lenkiewicz, WSiP, Warszawa 1994; Joanna Olech, *Dynastia Miziołków*, Egmont Polska, Warszawa 1994; Irena Landau, *Piosenka o tacie*, „Świerszczyk" 1999, nr 9.

NOWE
Słowa na start!

nowa era | neon

Mówię i piszę poprawnie!

Aby Twoja wypowiedź nikogo nie wprowadzała w błąd, zwróć uwagę na to, czy właściwie posługujesz się wielkimi i małymi literami. Pamiętaj również o odpowiednim znaku na końcu zdań pytających – także w SMS-ach i internecie.

Mała litera – wielka różnica

Ważny znak? Ważny znak!

Nowa Era Sp. z o.o.
www.nowaera.pl nowaera@nowaera.pl
Centrum Kontaktu: 58 721 48 00

ISBN 978-83-267-4691-8
9 788326 746918